ISSN 0132-6023

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ცისკარი

5

1990

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

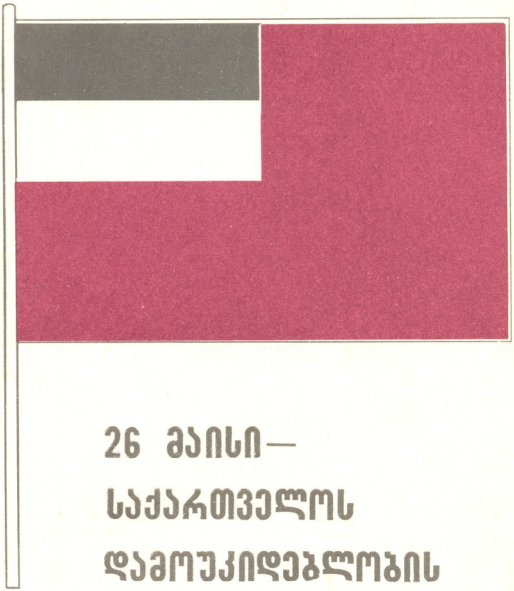

26 მაისი—
საქართველოს
დამოუკიდებლობის
აღდგენის
დღე!

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სამკალი

საქართველოს
მწერალთა
კავშირის
ორგანო

5

მაისი
1990
თბილისი

ლიტერატურულ-მხატვრული და სოციალურ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქ. კპ ცკ-ის გამომცემლობა. ფასი. გამოცემის ფფ-ე წელი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შინაარსი

8. თავისუფლების გაკვეთილები

კოეზია და პროზა

10. ნაილი ნეკერიშვილი — ლექსები
12. ირაკლი ჯაფარიძე — მოთხრობები
20. ნანა დავითაშვილი — ლექსები
22. რაულ ჩილაჩავა — ლექსები
25. ლია ასათიანი — ლექსები
27. ნიკო სამადაშვილი — შეხვედრები და სინანული. გაგრძელება
43. გურამ ოდიშარია — ლექსები
46. ირინე უშვერიძე — ლექსები
47. ზურაბ ლობჟანიძე — ლექსები
49. ჯანგულ ჯიქიძე — შემეცნების პრაქტიკაში. რომანი. დასასრული

ახალი თარგმანები

70. ავგუსტ სტრინდბერგი — მოჩვენებათა სონატა. დრამა. თარგმნა აკაკი ბრეგაძემ

ლიტერატურული პორტრეტები

85. რევაზ ინანიშვილი — ბატონი, ბატონი კონსტანტინე
93. ნანა კოტეტიშვილი — სახელოვანი მამის ღირსეული მემკვიდრე

150 — აკაკი — 150

98. დავით ლაშვარავა — ეროვნული ლიტერატურა აკაკის წერილებში

ეროვნული თვალსაზრისი

104. 12 შეკითხვა საქართველოს საგანგებო კომისარს
109. ჯანუფა ღვინჯილია — ქართველი კაცის სინამდვილე. პირველი ნაწილის დასასრული

დაბრუნებული სახელები

128. ალექსანდრე სულხანიშვილი — მოგონებები შეფიცულთა რაზმზე. გაგრძელება

ფილოსოფიის საგანძურიდან

145. ნიკოლოზ ბერდიაევი — თანამედროვე მსოფლიოს სულიერი მდგომარეობა. თარგმნა თედო ბეკიშვილმა

ისტორიის თეთრი ფურცლები

153. აგდურაჰმად ავტორხანოვი — სტალინის სიკვდილის საიდუმლო. გაგრძელება. თარგმნა ზურაბ ნარმანიამ.

158. ჟურნალ „ულდუზის“ რედაქციას

მკითხველი. ქრონიკა. ფაქტი. კომენტარი

159. ფრთხილად: სოციალ-დემოკრატია!
160. „ო, ჩვენდამ ბედუბრალვილობავ!..“

მთავარი რედაქტორი
ილარიან ქევერტელიძე

სარედაქციო კოლეგია:
ბესიკ ალასანიშვილი
თედო ბეკიშვილი
(მთავარი რედაქტორის მოადგილე)
ბესიკ გეგეჭკორი
დავით ჭალარაძე
რევაზ მიშველაძე
ბესიკ სულაკაური
ბორის ფოცხიშვილი
ჯარჯი ფხოველი
ჯანსუღ ღვინჯილია
ნუგზარ შალაძე
ჭანანა ჩიტიშვილი
ეკატერინა ჩორდელი
ვახტანგ ხარჩილავა
ბერონ ხერხეულიძე
რევაზ ჭანტარია
ბაკა ჯოხაძე

მორიგე რედაქტორი
ნანა ჯაფარიძე

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

თავისუფლების გაკვეთილები

დღეს ქართველი კაცის გული და გონება უახლოესი წარსულის იმ ნათელი ნიშანსვეტებისაკენ არის მიპყრობილი, რომელთაც განაპირობეს ჩვენს ეროვნულ ცნობიერებაში დამოუკიდებლობისა და თვითგამორკვევის იდეის გადარჩენა, იმ რწმენის გაღვივება და განმტკიცება, რომ ქართველ ხალხს შეუძლია წარმატებით აშენოს თავისი სახელმწიფოებრიობა, და თუ არა გარეშე ძალების უხეში ჩარევა, აგრესია და ოკუპაცია, უაღრესად არახელსაყრელი გეოპოლიტიკური გარემო, დღეს საქართველო მაღალგანვითარებული თავისუფალი ქვეყანა იქნებოდა.

XX საუკუნის საქართველოში ყველაზე ღირსშესანიშნავი მოვლენა ამ სამოცდაათრომეტი წლის წინათ მოხდა: 1918 წლის 26 მაისს, ნაშუადღევს, 5 საათსა და 10 წუთზე დაიბადა ახალი სახელმწიფო, — საქართველოს დამფუძნებელ კრებაზე გამოცხადდა საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი, გაბმიანდა დიადი სიტყვები: „ამიერიდან საქართველოს ხალხი სუვერენულ უფლებათა მატარებელია და საქართველო სრულუფლებიანი დამოუკიდებელი სახელმწიფო“.

117 წელიწადს ელოდა ამ დღეს ქართველთა მრავალი თაობა, ოცნებობდა, იღვწოდა, ქმნიდა, იბრძოდა, სიცოცხლეს სწირავდა; ქართველი ხალხის საუკეთესო შვილები თავის აზრსა და გონებას ეროვნული ცნობიერების გადარჩენისათვის ბრძოლას აბმარდნენ.

კოლონიური მონობის მძიმე ათწლეულები თავის აგებედით კვალს ტოვებდა ქართველთა ზნეობაში, ხასიათში, მისწრაფებებში, სულიერ წყობაში. გამოხდება ხანი და რღვევის ამ პროცესით შეშფოთებული ილია ჭავჭავაძე დაწერს „კაცია-ადამიანს“ და „ბედნიერ ერს“, თანამემამულეებს ეროვნული ყოფიერების ულმობელ სარკეში ჩაახედებს, ხოლო XX საუკუნის გარიჟრაჟზე, საახალწლო მილოცვაში სამძიმარივით ეტყვის — რა გითხრათ, რით გაგახაროთო?

1918 წლის 26 მაისს განხორციელებული აქტი იმდროინდელი თაობის უდიდესი მონაპოვარია, ხოლო სამიოდე წლის შემდეგ ეროვნული თავისუფლების დაკარგვა — უდიდესი ტრაგედია, რამაც კატასტროფამდე მიიყვანა ქართველთა რამდენიმე თაობა. ბოლშევიკური დიქტატურის წყვდიადმა დიდი ხნით შთანთქა უტკბილესი მოგონებებიც კი თავისუფლების სამ წელიწადზე, რომელსაც მძიმე 117 წელიწადი ელოდა ქართველი ხალხი.

საქართველო აღმოჩნდა უმკაცრესი რეჟიმის ბრჭყალებში, სადაც არათუ მოქმედება, ეროვნულ თავისუფლებაზე ფიქრიც კი საშიში იყო.

გაყალბდა ისტორია,

გაყალბდა ღირებულებები.

დამახინჯდა წარმოდგენები და შეხედულებები.

დაიწყო ერის სულიერი რღვევა.

თავისუფლების ის სამი წელიწადი ერის ისტორიიდან ამოგლეჯილი აღმოჩნდა, ახალი თაობების ცნობიერების გარეთ დარჩა მისი ჭეშმარიტი მნიშვნელობა და ღირებულება. ცდილობდნენ, ეს პერიოდი წარმოესახათ, როგორც უსიამო მოსაგონარი, ისტორიის ანაქრონიზმი, „უდღეური მენშევიკური დიქტატურის“ წლები, ჩვენი „უმწიფარი პროლეტარული შეგნების“ ხარვეზი, რის გამო ქართველებს, ცო-

საქ. სსრ კ. მარქსის
სახ. სახ. რეს. ბ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ტა არ იყოს, უნდა დაგვერცხვინა კიდეც „ძლევამოსილი მსოფლიო კომუნისტური მოძრაობის“ წინაშე.

დღეს ისტორია თავის შეცდომებს ასწორებს.

გარემებათა გამო, რკინის ფარდა გადაწეულია.

ერის ცნობიერება უბრუნდება თავისი მრავალსაუკუნოვანი ისტორიის ერთ-ერთ უდიდეს მოვლენას, რომელიც დასაბამს იღებს 1918 წლის 26 მაისიდან.

ისტორიის დიდმნიშვნელოვანი ნიშანსვეტები კი, როგორც მოგეხსენებათ, ახალ თაობებს უტყუარ გაკვეთილებს უტოვებენ.

დღეს თავისუფლებაზე არა მხოლოდ მეოცნებე, არამედ მებრძოლი საქართველოსათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს 1918 წლის 26 მაისს დაბადებული თავისუფალი საქართველოს ისტორიულ გაკვეთილებს. გულდასმით შესწავლას მოითხოვს ამ ხანმოკლე ეპოქის პოზიტიური შედეგები და საბედისწერო შეცდომები, რათა მომავალში მსგავსი რამ აღარ განმეორდეს.

რა პირობებში განხორციელდა 1918 წლის 26 მაისის აქტი, როგორ წარმართა თავისუფალი საქართველოს მშენებლობა, რამ განაპირობა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის კატასტროფა?

ამ, ერთი შეხედვით, მარტივ კითხვებზე ერთმნიშვნელოვანი პასუხი ჯერ არ არსებობს, მაგრამ არსებობს ცალკეული საყურადღებო მოსაზრებები, არსებობს ისტორიული მასალები, რომელთა რიცხვი დღითი დღე მატულობს და ხელმისაწვდომი ხდება. ამ მასალებზე დაყრდნობით, გარკვეული დასკვნების გაკეთება სუბიექტურობის ფაქტორს არ გამორიცხავს, ობიექტური, ყოველმხრივ შეჯერებული დასკვნები, ალბათ, მომავალში გაკეთდება.

1918 წლის 26 მაისის აქტი საქართველოს პოლიტიკური ძალებისათვის უჩვეულო პირობებში განხორციელდა. ფაქტობრივად, ეს არ იყო ეროვნული ბრძოლით მოპოვებული თავისუფლება და იმ დროისათვის საქართველოში არც იყო სრული დამოუკიდებლობისათვის მებრძოლი პოლიტიკური ძალა, გარდა ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიისა, რომელიც საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენის ლოზუნგით გამოდიოდა. როგორც ჩანს, ეროვნული დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლა საერთოდ არ შეესაბამებოდა მარქსიზმის ეპიდემიითა და სოციალ-დემოკრატიის კოსმოპოლიტური იდეებით გაბრუებული ეპოქის სულისკვეთებას. სხვას რას უნდა მიეწეროს ის ფაქტი, რომ საქართველოს პარლამენტში სოციალ-დემოკრატებმა 109, ხოლო ეროვნულ-დემოკრატებმა სულ რაღაც 8 დეპუტატი გაიყვანეს, ამდენივე ადგილი მიიღეს სოციალ-ფედერალისტებმა, რომელნიც რუსეთის ფრაგლებში საქართველოს ავტონომიის იდეას აყენებდნენ, 4 ადგილი მიიღო სომხურმა დაშნაკების პარტიამ(?!). საბოლოოდ, 1918 წლის 26 მაისის აქტი არა რომელიმე პოლიტიკურმა ძალამ, არამედ უფრო შექმნილმა ვითარებამ განაპირობა. ამიერკავკასიის სეიმის დაშლის შემდეგ, საქართველოსაც რაღაც ნაბიჯი უნდა გადაედგა თავისი პოლიტიკური სტატუსის განსაკვეთად. და მაშინ გადაიდგა ერთადერთი სწორი ნაბიჯი — საქართველო დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ გამოცხადდა.

ბედის ირონია იყო, რომ ამ აქტის შემომქმედი მარქსისტული სოციალ-დემოკრატიული პარტია აღმოჩნდა, რომელიც მრავალი წლის მანძილზე თავგამოდებით იბრძოდა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიასთან ურღვევი სოლიდარობისათვის და მსოფლიო სოციალისტური რევოლუციის იდეებით იყო შეპყრობილი.

კოსმოპოლიტიზმისა და პატრიოტიზმის ამ შეუთავსებლობით იყო აღბეჭდილი 26 მაისის შემდგომი თავისუფალი საქართველოს მშენებლობა. გაუბედაობა, ყოყმანი, კომპრომისი, ში-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ში მოსალოდნელი გართულებების წინაშე, სწრაფვა ევროპული დემოკრატიისაკენ, მაშინ, როცა საქართველოს, იმდროინდელ საშინაო და გეოპოლიტიკურ გარემოში მხოლოდ მტაცეა ხელი. შეუფარველი ძალაუფლება, მაორგანიზებელი რეჟიმი ესაჭიროებოდა. ეს შეხედულება ახალი არ არის. აი, რას წერდა სოციალ-დემოკრატთა მთავრობის შესახებ ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ცნობილი მოღვაწე რევაზ გაბაშვილი: „ჯარის შექმნა ვერ მოასწრეს, პრეტორიანელი* გვარდისა კი, მიწების ჩამორთმევა მოასწრეს, დარიგება ვერა, ქართული სათავადაზნაურო სკოლის მაშინვე დახურვა მოასწრეს, ერეკლე II სახელობის სკოლის გადაკეთება ჩეხოვის სახელობის სკოლად მოასწრეს, მიხაილოვის პროსპექტის პლეხანოვის პროსპექტად და სხვა ასეთები.... გაკეთება ვერაფრისა მოასწრეს, სამაგიეროდ, რამდენი მაშლისა, ქარხანა-სახელოსნისი, წისქვილისა და სხვა ჩამორთმევა და გაოხრება ბლომად მოასწრეს.“

ალბათ, მმართველობის შეცდომათა რიგს განეკუთვნება ისიც, რომ საქართველომ დროულად ვერ მიიღო კონსტიტუცია. მიუხედავად იმისა, რომ კონსტიტუციური პრინციპები 1918 წლის 26 მაისის აქტში იყო ჩამოყალიბებული, კონსტიტუცია, რომელმაც საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა დააკანონა, მხოლოდ კატასტროფამდე ოთხი დღით ადრე, 1921 წლის 21 თებერვალს იქნა მიღებული. სახელმწიფოს ძირითადი კანონის ამგვარმა დაგვიანებამ, უსათუოდ გაართულა საქართველოს საერთაშორისო აღიარება. თუმცა, სიმართლე უნდა ითქვას, საქართველოს მთავრობა განსაკუთრებულ ძალისხმევას ახმარდა საერთაშორისო მოღვაწეობას. უფრო მეტიც, როგორც ჩანს, დიდ იმედებს ამყარებდა საერთაშორისო მოღვაწეობაზე დამოუკიდებლობის შენარჩუნების საქმეში. ამ განწყობილებას გამოხატავს აკაკი პაპავის სიტყვები: „ევროპნა და ეფეკრობდეთ: თუ ევროპა და ამერიკა ჩვენზედ მომხდარი ძალადობის, მოტყუებულობისა და უსამართლობის ნამდვილ სურათს დაინახავდა... მყისვე დაიძგერებდა და სიხსნელად ლეგიონები წამოვიდოდნენ“. მაგრამ ევროპისა და ამერიკის მხარდაჭერა, როგორც ცნობილია, პასიურ თანაგრძნობასა და პარლამენტურ დეკლარაციებს არ გასცილებია.

დამოუკიდებელმა საქართველომ ვერ განახორციელა ეფექტური ეკონომიკური ღონისძიებები, რაც ისევ სოციალისტური ტიპის მთავრობის მერყეევი პოზიციიდან მომდინარეობდა. აგრარულ ქვეყანაში ეკონომიკური აღორძინების საფუძვლად მარქსისტული იდეების დამკვიდრებას ცდილობდნენ, რასაც არ შეეძლო ნაყოფის გამოღება. ამ ვითარების შესახებ 1921 წლის იანვარში გრ. რცხილაძე წერდა: „როგორც წინა წლებში, ასევე გასულ წელსაც მთავრობას არავითარი საეკონომო გეგმა არა ჰქონია, იყო მხოლოდ დეკლარაციები, რომლის ხორცის შესხმისთვის არავინ ზრუნავდა. და აი, აქ არის მთელი სისუსტე მმართველი პარტიისა, რამდენადაც ჩვენ პოლიტიკური სიფხიზლე გამოვიჩინეთ და ჩვენი ქვეყნის თავისუფლება დავიცავით, იმდენად სუსტნი აღმოვჩნდით საეკონომო დარგში“. უფრო ქვემოთ იგივე ავტორი წერს: „ცბიერება და სიყალბე აზროვნებისა — ეს ის თვისებაა, ძველი რუსობის რეჟიმიდან რომ შეიძინა ქართველი ხალხის სწორედ იმ ნაწილმა, რომელიც ჩვენი სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ცხოვრების სათავეში დგას... რუსული ცარიზმის მონობა ასოც წლამდე გვაჩვევდა პასუხისმგებლობის გარეშე დგომას და გრძნობა პასუხისმგებლობისა ჯერ კიდევ მძინებულია ჩვენს ხასიათში... რუსობა გადავარდა, მაგრამ მის წიაღში აღმოცენე-

*ფეოდალისმება ძველი რომის იმპერატორთა პირადი გვარდია, რომელიც დიდ როლს თამაშობდა სასახლის გადატრიალებებში (რედ.).

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ბული თვისებანი ქართული ტემპერამენტისა ისევ ცოცხალნი არიან და ჩვენი ქვეყანა იმ დრომდე ვერ დასძლევს თავისი დამოუკიდებელი არსებობის სინდეკეს. პირველ ყოვლისა, თავის ეკონომიკურ გასაჭირს, ვიდრე ნაციონალიზაცია არ იქნება გატარებული ჩვენი მოწინავე წრეების ახროგენების მეთოდებში, ვიდრე უპასუხისმგებლობის გრძნობა გულწრფელობას არ დაუთმობს ადგილს და საყოველთაო მშრალი ფორმულები არ შეიცვლებიან რეალობის შინაარსიანი დებულებებით." ეს ყველაფერი ძალზე გვაფრთხილებს საბჭოური მმართველობის სისტემისათვის დამახასიათებელ სენს.

რესპუბლიკაში არასტაბილურ ვითარებას ქმნიდა საქართველოში მოსახლე სხვა და სხვა ხალხთა აჯანყებები, რაც უმეტესად ბოლშევიკური რუსეთის მიერ იყო ინსპირირებული. განსაკუთრებით ხანგრძლივი იყო აჯანყებები ოსებით დასახლებულ სამაჩაბლოში, აფხაზეთში. აჯანყებული მოსახლეობა საქართველოდან გამოყოფას და საბჭოთა რუსეთან შეერთებას მოითხოვდა. ამ აჯანყებათა ორგანიზატორები კავკასიონს გადაღმა ე. წ. „თერგის რესპუბლიკაში" იყვნენ მოკალთებული და იქიდან გზავნიდნენ თავის აგენტურას სუვერენული საქართველოს ფარგლებში, რესპუბლიკის თავრობა კი ერიდებოდა გადამწყვეტი ზომების მიღებას ამ ავანტიურის აღსაკვეთად.

დამოუკიდებელმა საქართველომ ვერ უზრუნველყო სამხედრო ძალების მშენებლობა. რ. გაბაშვილის ზემოთ მოყვანილი სიტყვები მოწმობს, რომ სოციალ-დემოკრატებმა შექმნეს თავრობის დასაყრდენი მცირერიცხოვანი გვარდია, მაგრამ მძლავრი არმიის შექმნა ვერ მოახერხეს. როგორც გენერალ ი. ოდიშელიძის ერთი მოხსენებითი ბარათი გვაუწყებს, 1919 წლის დასაწყისისათვის საქართველოს ჰყოლია ორი ქვეითი დივიზია, ერთი საკავალერიო ბრიგადა, საინჟინრო ნაწილები და ერთიც სასაზღვრო დივიზია. გენერალი ხაზს უსვამს ამ ძალების სუსტ თანადო ტექნიკურ აღჭურვილობას, მაგრამ იმ მღელვარე დროს, მტრულ გარემოცვაში მოხვედრილი ქვეყნისთვის ეს ძალები მეტად მცირეა. თუ გვითვალისწინებთ, რომ პირველ მსოფლიო ომში 280 ათასი ქართველი ჯარისკაცი მონაწილეობდა, პოტენციურად, საქართველოს საკმარისი რესურსები ჰქონდა მძლავრი არმიის შესაქმნელად. მით უფრო, რომ მეფის რუსეთის არმიის დაშლის შემდეგ, სამშობლოში დაბრუნდნენ პატრიოტიზმით გულანთებული ოფიცრები და გენერლები, რომელთაც უდიდესი საბრძოლო გამოცდილება მიიღეს პირველი მსოფლიო ომის ფრონტებზე. მათი უმეტესობა პოლიტიკურ და პარტიულ ბრძოლებში არ ერეოდა, თავს მხოლოდ სამშობლოს ჯარისკაცებად თვლიდნენ და მზად იყვნენ უკანასკნელ ამოსუნთქვამდე ებრძოლათ თავისუფლების შესანარჩუნებლად.. ქართველ სამხედროთა თავგანწირვა კიდევ ერთხელ დადასტურდა 1924 წლის აჯანყებისას, რასაც ემსხვეპლა კიდეც მათი უმეტესობა.

ოფიცერთა და გენერალთა ამ შემადგენლობით შეიძლებოდა ძლიერი არმიის შექმნა, მაგრამ სამხედრო უწყების ორგანიზაციისა და საყოველთაო მობილიზაციისათვის საჭირო იყო მტკიცე პოლიტიკური ძალაუფლება და ავტორიტეტი, რაც თავრობას არ აღმოჩნდა.

საქართველოს სამხედრო ძალების მოუმზადებლობა ხანგრძლივი თავდაცვითი ბრძოლების საწარმოებლად ცხადი გახდა 1921 წლის თებერვალში, წითელი არმიის შემოტევასთან დაკავშირებით. ამ ბრძოლების ამსახველ დოკუმენტებში, ზოგიერთი მოსაზრების საწინააღმდეგოდ, საქართველოს მხრიდან არა ჩანს მსხვილი სამხედრო ძალები, ლაპარაკია ცალკეულ ათასეულებზე, ასეულებზე, ბატალიონებზე, მაშინ როდესაც, ა. კვიტაიშვილის ცნობით, რომელიც, თავის მხრივ, მე-11 არმიის სარდლის. გენერალ ჰეკერის

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მოხსენებას ეყრდნობა, მტერმა 18 თებერვალს თბილისის ასალებად შეტევაზე გადმოიყვანა შვიდი ქვეითი და ხუთი ცხენოსანი დივიზია. სომეხთა ორი ქვეითი და ორი ცხენოსანი პოლკი, ხუთი ჯავშნოსანი მატარებელი, სატანკო რაზმი და მძიმე არტილერია. რამდენიმე დივიზია უტევდა გაგრის ფრონტზე და დარიალის მხრიდან, ორი ცხენოსანი დივიზია შემოიჭრა მამისონის უღელტეხილიდან.

მიუხედავად იმ დროისათვის უზარმაზარი სამხედრო ძალების შემოტევისა, ქართველთა მცირერიცხოვანმა ლაშქარმა ბრძოლის პირველ ეტაპზე მაინც შეძლო მათი მოგერიება, შეჩერებული იქნა მტრის წინსვლა გაგრიდან და დარიალის ხეობიდან, თბილისიან არა მარტო შეაჩერეს აგრესორი, არამედ ფრონტის ზოგ უბნებზე ქართული ნაწილები კონტრშეტევაზეც კი გადავიდნენ. ეს უთანასწორო ბრძოლა სამშობლოს თავისუფლებისათვის თავდადებული ქართველი მეომრებისა და ოფიცრების უდიდესი მგმრობის დასტურია.

სოციალ-დემოკრატიული პარტიისა და მისი ლიდერის ნოე ჟორდანიას პოზიცია საერთოდ ლიბერალური იყო, როცა საქმე ეხებოდა საქართველოს ეროვნულ დამოუკიდებლობას. მისი დრინდელი კონცეფციით „უნდა დაეუფებინათ მხოლოდ ისეთი საკითხები, რომლებიც მუშათა კლასსა და გბატონებულ კლასებს შორის გათიშვას გამოიწვევდა, ხოლო ეროვნული საკითხი მათ შორის ხიდს სდებდა და ამით მუშათა მოძრაობას ასუსტებდა“. (პროფ. ა. მუჯირი). ამავე პოზიციაზე იდგა ნ. ჟორდანია საუკუნის პირველ ათწლეულშიც. მისი პოზიცია ერთგვარად იცვლება რუსეთის რევოლუციის წინა პერიოდში, როცა საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიული ორგანიზაციების 1917 წლის იანვარში გამართულ კონფერენციაზე მოხდა შეთანხმება საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების თაობაზე, თუ რევოლუციური ვითარების გამო რუსეთის ჯარები დატოვებდნენ საქართველოს.

1917 წლის 19 ნოემბერს თბილისის ოპერის თეატრში გაიხსნა „საქართველოს ეროვნული ყრილობა,“ ეს იყო საქართველოს პოლიტიკური ძალების, სხვადასხვა პარტიებისა და ორგანიზაციების პირველი საერთო ფორუმი, რომელიც მიზნად ისახავდა საქართველოს მომავლის გარკვევას შექმნილ ვითარებაში. ამ ყრილობაზე ჟორდანია კვლავ იცავდა რუსეთის ფარგლებში საქართველოს ფართო ავტონომიის იდეას. ამავე ყრილობაზე შეიქმნა „ეროვნული საბჭო“ ნ. ჟორდანიას თავმჯდომარეობით. სწორედ ეს საბჭო ჩაუდგა სათავეში საქართველოს ხელისუფლებას ამიერკავკასიის სეიმის დაშლის შემდეგ და 26 მაისს გამოაცხადა დამოუკიდებლობის აქტი.

ნ. ჟორდანიას ეკუთვნის დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ, ჟეშარტი მამულიშვილური პათოსით წარმოთქმული სიტყვები: „დაგვმარხეს მარა ავდექით და სიცოცხლის ბრძოლის ველზე დავდექით, რით? — მხოლოდ ერთი იარაღით: ამაყი სულით და ძლიერი ნებისყოფით, ჩვენ გვსურს თავისი თავი ჩვენ გვეკუთვნოდეს და გვეკუთნება“. მაგრამ ეს პათოსი მის პარტიაში ნაკლებად იგრძნობოდა. პარლამენტში სოციალ-დემოკრატთაგან უმეტესად მუშები და გლეხები იყვნენ წარმოდგენილი. მთავრობა საბჭოთა რუსეთთან ურთიერთობაში აშკარად ამყოლავნებდა კომპრომისულ განწყობილებას. ალბათ, ამგვარი განწყობილებით იყო ნაკარნახევი, ერთი შეხედვით უმნიშვნელოვანესი, 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულებისადმი დამოკიდებულებაც. ეს დოკუმენტი, როგორც ჩანს, არც ერთ მხარეს არ მიაჩნდა რუსეთ-საქართველოს მომავალი მყარი ურთიერთობის საფუძვლად. ამით უნდა აიხსნას, რომ ამ უმნიშვნელოვანეს დოკუმენტს საქართველოს მხრიდან ხელი მოაწერა არა მთავრობის თავმჯდომარემ, არა საგარეო საქმეთა მინი-

სტრმა, არამედ, დამფუძნებელი კრების წევრმა გრიგოლ ურატაძემ.

ამასთან, ეს ხელშეკრულება უთანასწორო იყო და საქართველოს მოავრობას პირობად უყენებდა ბოლშევიკური ორგანიზაციების ლეგალიზაციას. საერთოდ, ეს ხელშეკრულება კრემლში სერიოზულ დოკუმენტად არავის მიიჩნდა და ორკონიკიძემ სრულიად სამართლიანად უწოდა მას „ლენინური შესვენება... მენშევიკების პროვოკაციის ასალაგმავად“.

კომპრომისი იქამდე მივიდა, რომ რესპუბლიკის უკანასკნელ დღეებში, ჟორდანია თანახმა იყო საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებაზე, თუ შენარჩუნებული იქნებოდა დამოუკიდებლობა.

1918 წლის 26 მაისი უდიდესი მოვლენა იყო, უბიერველს ყოვლისა, ქართველი ხალხის ეროვნული ცნობიერების გაღვიძების თვალსაზრისით. დამოუკიდებელი არსებობის იმ სამ წელიწადში, საქართველო, მიუხედავად მთელი მისი მატერიალური სიდუხჭირისა, ზნეობრივად და სულიერად ამაღლდა, დაიბრუნა ის ფუნქცია, რაც ყოველ დამოუკიდებელ ქვეყანას აკისრია ზოგადად კაცობრიობის წინაშე.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამრობა იყო საერთო ეროვნული ტრაგედია, რამაც არა მარტო საქართველოს თავისუფლება შეიწირა, არამედ მისი შვილების საუკეთესო ნაწილი. ბრძოლებში დაიღუპა, საზღვარგარეთ გადაიხვეწა ან საბჭოთა რეპრესიებს ემსხვერპლა ინტელიგენციისა და არისტოკრატიის უდიდესი ნაწილი. გამოჩენილი პოლიტიკოსები, სამხედრო მოღვაწეები... ეროვნული თავისუფლებისათვის ცალკეულ მებრძოლთა და ორგანიზაციათა დევნა პერმანენტულად გრძელდებოდა ჩვენს დღეებამდე, სიტყვა „ეროვნული“ კანონგარეშე იყო გამოცხადებული.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკისა და 26 მაისის აქტის ისტორიული მნიშვნელობის შეფასება მომავლის საქმეა; მოსაძებნი და მოსაპოვებელია ბევრი მნიშვნელოვანი დოკუმენტი, ცალკეულ მოღვაწეთა მოგონებები... ერთი რამ ცხადია — საქართველოს დღევანდელი ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა, გარკვეულად, 1918 წლის 26 მაისზეა ორიენტირებული. ეს თარიღი საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენის დღე, თავისუფალი, დემოკრატიული საქართველოს ეროვნული დღესასწაულია. დამოუკიდებელი საქართველოს არსებობის სამი წელიწადი, მთელი თავისი მიღწევებითა და შეცდომებით, XX საუკუნის საქართველოში ყველაზე მნიშვნელოვან მოვლენად უნდა ჩაითვალოს, ჯერ-ჯერობით ჩვენი ეროვნულ-პოლიტიკური მიღწევები ამაზე შორს არ წასულა. გარეშე ძალების მიერ 1921 წლის 25 თებერვალს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამხობა, დღეს უკვე ოფიციალურად არის შეფასებული როგორც აგრესია და ოკუპაცია, მის შემდგომ დამყარებული მმართველობის ფორმა კი განიხილება როგორც საოკუპაციო რეჟიმი. ეს არის ისტორიული სამართლიანობა, მისი მიჩქმალვის ცდა ისეთივე დანაშაული და დემაგოგიაა, როგორც ქადაგება მე-11 არმიის განმათავისუფლებელი მისიის, საქართველოს საბჭოთა კავშირში ნებაყოფლობითი შესვლისა და საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების კანონიერების შესახებ.

ზემოთ, ძირითადად, ყურადღება გამამახვილეთ დამოუკიდებელი საქართველოს მმართველი ძალების მიერ დაშვებულ შეცდომებზე. ნათქვამიდან შეიძლება ზოგი რამ უსამართლო იყოს, მაგრამ ამას არსებითი მნიშვნელობა არა აქვს. ფაქტია — საქართველო მომზადებული ვერ შეხვდა თავისი ისტორიის ერთ-ერთ უდიდეს მოვლენას, თავი ვერ გაართვა ახალი სახელმწიფოს პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სამხედრო მშენებლობას.

ამ საკითხებზე ღრმად და საფუძვლიანად დაფიქრებას გვაიძულებს სა-

ქართველოს დღეგანდელი ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა და მისი ლოგიკურად მოსალოდნელი შედეგი — ქვეყნის განთავისუფლება! თუ ამ პროცესის ხელშემწყობ გარეგან ფაქტორებსაც გავითვალისწინებთ, ე. წ. სოციალისტური ბანაკის დაშლისა და საბჭოთა კავშირის ხალხთა მეღვიძარების სახით, უნდა ვიფიქროთ, რომ თავისუფლების ახალი თარიღი სწრაფად გვიახლოვდება.

როგორ შევხვდებით მას და როგორ ვიცხოვრებთ მის შემდეგ — ამ კითხვებზე პასუხის გასაცემად უნდა გამოვიყენოთ 1918 წლის 26 მაისის მოპოვებული თავისუფლების გაკვეთილები.

რადიკალიზმი პოლიტიკაში, მტკიცე ხელი და შეუვალი ძალაუფლება, დაფუძნებული მმართველობის დემოკრატიულ ინსტიტუტებსა და სოციალურ სამართლიანობაზე, გარედან დახმარების ნაკლებმოიმედეობა. რადიკალური რეფორმები ეკონომიკაში, ერის დემოგრაფიული რესტავრაცია და ეთნიკური კონფლიქტების მიზეზთაგან განთავისუფლება, ისტორიულთან მიახლოებული ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული სტრუქტურები. თავდაცვის ყველაზე უფრო თანამედროვე საშუალებანი, სტაბილური საგარეო პოლიტიკა ისტორიულად ჩამოყალიბებული გეოპოლიტიკური გარემოს გათვალისწინებით... კიდევ მრავალი და მრავალი ასპექტის გაანალიზება შეიძლება 72 წლის წინანდელი თავისუფლების გაკვეთილებიდან, რისი მიღწევაც მაშინ შეუძლებელი აღმოჩნდა, მაგრამ მომავალ, თავისუფალ საქართველოში ძველი შეცდომების გამეორება ისევე ძვირად დაგვიჯდება, როგორც ჩვენს წინაპრებს დაუჯდათ.

...1919 წლის „თეატრი და ცხოვრების“ მე-6-ე ნომერში დაბეჭდილია ჯარისკაც სირაძის წერილი; დაბეჭდილია ინიციალის გარეშე, მხოლოდ გვარის მოწერით. ვიდრე ამ წერილს მისი სიტყვებით დავამთავრებდეთ, უნდა დავძენოთ, რომ ის, რაც ურაყვი ჭეშმარიტება იყო თავისუფალი საქართველოს რიგითი ჯარისკაცისათვის, სამწუხაროდ, დღეს ქართველი საზოგადოების ერთ ნაწილში საეჭვმანოდ გამხდარა, შიში და ეჭვი თავს ვერ მალავს, ბევრის გონებაში ჯერ კიდევ არ მომწყვეტელა წარმოდგენა თავისუფალ საქართველოზე და, მაშასადამე, რაც უნდა დამაღონებელი იყოს ამის შეგრძნება, თავისუფლება ჯერ არც ისე ახლოს არის, რადგან ერის თავისუფლებას ჩვენი შინაგანი თავისუფლება განაპირობებს. ახლა კი სიტყვა თავისუფალი საქართველოს ჯარისკაცს დავუთმოთ: „ქართველი ხალხი არავის არაფერს ეძავება, არც არავის „აპეკუნობას“ ეხვეწება: დაგვანებონ თავი და სულ მალე ვუჩვენებთ ქვეყანასა, თუ როგორ უნდა სახელმწიფოს შექმნა, ეროვნთან სოლიდარობის დამყარება. ის ერი, რომელმაც ოცი საუკუნე იცოცხლა და გადაიტანა მრავალგვარი უბედურება და ქარტეხილი, მტრებსაც იგერიებდა და სახელმწიფოებრივ ფორმებსაც ჰქმნიდა, დღეს შესძლებს სხვის დაუხმარებლად ცხოვრების მოწყობას ჩვენ გვწამს ჩვენი ძალა და ეჩიტომ გვინდა დამოუკიდებელი ცხოვრება. ერთი ქართველიც ნუ დარჩენილა ცოცხალი, თუ კვლავ შეურიგდეს მონობას!

და 26 მაისი არის ჩვენი თავისუფლების დღე. ამ დღეს უნდა ეგრძნოს ყოველმა ქართველმა ძალა ეროვნული სიმაღლისა და სიამოვნებისა“.

ნაილი ნეკერიშვილი

●

აპრილის შემდეგ, ჩვენი ამბები,
ალბათ, სულეთშიც აფორიაქებთ
და ბედისწერამ, იქნებ ჩვენი
მსაჯულობაც გარგუნა, მერაბ!
გულ-ღმობიერი და მართალი
ჩამოჯდები აღსავლის კართან
და პირველ ჩვენგანს, ვინც
შემოგძახებს:
— დაგვიბრუნდა თავისუფლება! —
მხარს შეაშველებ
და შეჰყვები ცისფერ შორეთში.

●

გადავაფაროთ დედამიწას მწვანე
დროშები
ჩვენი სინაზის, სიყვარულის და
ერთგულების,
დე, ეს იყოს ჰიმნი ჰაერზე,
ცოცხალ წყალზე — ოკეანეზე,
ცხოველებზე, მცენარეებზე,
მარად მშფოთვარე ადამიანზე,
გადავაფაროთ იგი ძვირფას,
მშვენიერ დედას.

●

მე რომ ალმასის თვალს
ჩავცქეროდი —
იქ იდგა სუფთა, მშვიდი ქალაქი
აუმღვრეველი წყლით და ჰაერით,
თლილი კერპებით, წმინდა
დაფებით,
ნათელის წყნარი ათინათებით,
სალბუნის ზეცით და სიყვარულით.

●

ჩემო ძვირფასო!
მინდა ყოველ დღე ვილაპარაკო
შენ სიცოცხლეზე,
შენ მთებსა და მდინარეებზე,
შენ სიმართლეზე, სისხლის
მორევზე,
წარსულსა და მომავალზე,
ფხიზლად ვიდგე შენს გულის
კართან,
ვიჭდევებდე სუნთქვას შენსას,
ოხვრას შენსას, სიხარულს შენსას.

●

ეს გაზაფხული ძალზე მძიმედ
გადავიტანეთ,
პეპლების კვდომა და მშვენიერ
ხეთა გახმობა
გადაგვალული მიწის პირი,
ცრემლების დენა,
ბავშვის დაცემა, განწირული
კვილი ქალის,
გულის შემძვრელი გადაფრენა
ვარსკვლავებისა.

●

ძვირფასო ბიჭო! შენ უნდა ზიდო
ღედის ხელით ნაშენი კოშკი,
კოშკი სინათლის, სილამაზის,
ღირსების, დარდის,
არ შეგეშლება სიკეთის და
სიმართლის საქმე,
მაგრამ ვაი თუ სიმამაცე
დაგაკლდეს მცირედ,
დაგაკლოს იგი მოშიშარმა გულმა
ქალისამ.

ლიტერატურული ინსტიტუტი

●

უმძიმეს დღეთა სალბუნებო!
თქვენ ნაქსოვი ხართ
თანაგრძნობის ჯადოსნურ ძაფით,
რომელიც ქსოვილს აძლევს
ცრემლთა მშვენიერებას.

●

ამ მშვენიერ ჭალებსა და ტყეებს
ვევედრები:
— პაწაწინა ეფვნად დამკიდონ,
რომელიმე ხის კენწეროზე
და ჩემი სუნთქვით შეიქციონ თავი
ისე,
როგორც ჩიტის ფრთების დაკეცით.

●

მამის მკერდიდან იცინის ვაჟი,
მამა ჩრდილივით მიჰყვება ქუჩას,
ვაჟის სიცილი თვალსა სჭრის
თბილისს,
მამა თვალიდან ვერავის ხედავს.
მიდის, არის და თითქმის არ არის,
გადაწურულა სიცოცხლე სრულად...
და მაინც, ხალხში რომ გამოვიდეს,
და მაინც, ხალხი რომ ნახოს
შვილმა,
თავდახრილი და გათეთრებული
მამა ნელი-ნელ მიჰყვება ქუჩას.

●

მე ვარ ნაწილი დიდი სიმშვიდის,
ქართლის მინდვრების, ქართლის
ქედების,
ზაფხულის სიცხის და გარინდების,
ხეთა სიკეთის, ხეთა სიმაღლის,
ზღაპრის და ბავშვის მართალი
ცრემლის,
გაუსაძლისი მშვენიერების.

●

ძვირფასო, შენთან მე ვარ მდუმარი,
ეს არის ჩემი მცირედი ნიჭი,
ვარ გასენილი დიდი ტკივილით,
სასთუმალთან ზის ასული შენი
და მცირე სალბუნს ქოვა
სიყვარულის,
რომ უფრო მეტად დახაროს თავი.

●

მშვიდობით, ჩემო თეთრო
მტრედებო
და მაისის იადონებო,
მშვენიერო ქალაქო, გტოვებ.
მე შემოვდივარ მწვანე ტყეე შენში,
შენს უბადლო სიმშვიდეში,
მფარველობაში,
შენს ღრმა დუმილში,
დამფარე ფოთლები თვალზე.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ირაკლი ჯავახაძე

მოთხრობები

დუელი

სამსახურში დაგვიანება, იცოცხლე, ეხერხებოდა მათეს. მორიდებით შეაღებდა კარს და უხმოდ მიუჯდებოდა თავის მაგიდას. რომ შეატყობდა, აღარავის ახსოვს ჩემი დაგვიანების ამბავიო, მერე იტყოდა პირველ სიტყვას. სიტყვას და, მერე რა სიტყვას, სულ შაქარი ამოსდიოდა პირიდან. ხელებს მაგიდაზე დააწყობდა, თვალს მოავლებდა ოთახში მყოფთ და ცდილობდა ყოველი მათგანისათვის სასიამოვნო რამე ეთქვა. — „დღეს კიდევ უფრო ლამაზად გამოიყურებით, ქალბატონო, მარცხენა ყურზე გიხდებათ საყურე“, — ეტყოდა, მაგალითად, ელენეს. არ შაყირობდა. და როცა ქალბატონი ელენე შეიცხადებდა, — მარჯვენაზეც იგივე საყურე მიკიდიაო, უკვირდა, როგორ ვერა ხვდები, ყურზე ვუთხარი და არა საყურეზეო. „გუშინ, აი ის შემხვდა... ჰოო, ისა... და მოკითხვა შემოგითვალა. აკოცეო“. მიუბრუნდებოდა მერე გუჯას, ამ უკანასკნელს სიხარულით ევსებოდა თვალები და ორი წუთის წინ რომ ფიქრობდა, ნოემბრიდან მარტამდე სულ უნდა გეძინოს კაცს, იმისთანა ამინდებიაო, უკვე სხვა ჰქონდა თავში, — ზამთარიც მშვენიერია და ზამთარშიც შეიძლება ისეთი რამე გაიგო, ახალი პერანგისა და სუფთა ფეხსაცმლის ჩაცმა მოგანდომოსო.

კარგი იყო მათე. სახელიც როგორი ჰქონდა, არა, — მ ა თ ე.

ყველაფერი კი იქიდან დაიწყო... თუმცა, ყველაფერი არა, ეს ამბავი კი იქიდან დაიწყო, მათე რომ მოევლინა ქვეყანას (ამა, ყველაფერი მათეთი ხომ არ დაიწყებოდა და მათეთივე ხომ არ დამთავრდებოდა?).

ასე იყო: ცხრამეტი წლის ჩოთიას მუცელი შეეტყო უკვე. თვის ნაცოდვილარს ვეღარც დამალავდა და ვეღარც მოიშორებდა. არც ის იცოდა, ვინ იყო მათეს მამა (თფუ, წინ გავუსწარი მოვლენებს. მაშინ აბა რა იცოდა, მათეს დაარქმევდნენ თუ გოსტაშაბს). „ბაღანას მამა უნდა, ისე ვერ იქნება. უნდა, უნდა!.. „წამდაუწუმ ამას იმეორებდა, მაგრამ სად იყო ეს მამა? იქ უნდა ყოფილიყო, იმ უბანში; ან ჩოთიას მეზობელი ბუდუ იქნებოდა, ან ლუდის გამყიდველი თეგდორე, ან ფეხბურთელი როინი, ანდაც რომელიმე იმ ბიჭთაგანი, ჩოთიას სახლთან „ბირეაზე“ რომ იყრიდნენ თავს. იქნებ ბებერი ექიმი იყო, ან ის უცხოელი, ჩოთიას ფერადი შუშების ყელსაბამი რომ აჩუქა ტკბილი ღამის მოსაგონრად. მოიცა, რა ერქვა იმას?.. კარგი ვინმე კი იყო, ფეხებს უკოცნიდა ჩოთიას. მერე მძივიც აჩუქა და საუკუნო სიყვარულსაც შეჰპირდა, მაგრამ გამოჩენით კი აღარ გამოჩენილა.

ასე იყო თუ ისე, პეტრე იქნებოდა მამა თუ პავლე, ჩოთიას ეს ტვირთს ვერ შეუმსუბუქებდა და მანაც გადაწყვიტა, ნაბიჯვარს ვინმეს მივუგდებო (თუმცა, ასაღლვებელი არაფერია, ჩოთია ასე არ მოქცეულა. ვერც მოიქცეოდა საწყალი).

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დრო რომ მოატანა, ჩოთიას მშობიარობა დაეწყო. სულ თვითონ იმშობიარა. არავინ ჰყოლია გვერდით. რომც დაეძახა, არავინ მიეშველებოდა. „კახპაა, მაგის ასე და ისეო...“ ამბობდნენ მეზობლები, მაგრამ კაცები უფრო ცოლების გასაგონად.

ჩოთია არავის ეუბნებოდა უარს, ვინც მეტ ფულს გაიმეტებდა, იმას უფრო მხურვალედ ეფერებოდა. თუმცა, მაშინ მაინც შესაცოდი იყო. სულ თვითონ იმშობიარა და ნაბიჭვარი შობა.

ნაბიჭვარი კი იყო მათე, მაგრამ კარგი იყო, ბავშვობაშიც და მერეც.

რომ დაიბადა (მაშინვე თუ არა, მერე ხომ მაინც გაიფიქრებდა, იქნებ არც ღირდა ამ ქვეყანას მოსვლაო), სანელიც იმ დღესვე დაარქვეს. ჩოთიას უკანასკნელი სურვილი ყოფილა, რამე ბიბლიურიო, და...

კარგი კი იყო, მაგრამ დედამისი მშობიარობას გადაჰყვა (ძნელი მოსასმენია ხომ, თუმცა, უფრო დიდი უბედურებებიც ხდება ცხოვრებაში).

კარგი იყო-მეთქი, განა ლამაზი. არა, ლამაზი როგორ არ იყო, იყო, მაგრამ საქციელით უფრო კარგი გახლდათ. სულ პატარამ უკვე იცოდა, ზრდილობა რომ იყო საჭირო და ორი წლის მათე უფროსებს უთმობდა ადგილს, ხუთი წლისა, უბატონოდ არავის სცემდა პასუხს და ცუდი სიტყვა არ დასცდენია, ისე შესრულდა ოცისა (მერეც იშვიათად ხმარობდა, მაგრამ უფროსი შეხვდა სამსახურში ისეთი...).

ჰო, მართლა, სადა ვართ? ოცისა შესრულდა ხომ, უკვე?! ჰოდა, სამსახურიც დაიწყო. სამსახურში დაგვიანება, იცოცხლე, ეხერხებოდა მათეს. მორიდებით შეაღებდა კარს და.. თუმცა, ეს უკვე ვთქვით. ისა სჯობს, დღეს რომ სამსახურში წავა, უკან აეედევნოთ, ოღონდაც ძალზე ფრთხილად და შეუმჩნევლად, თორემ თუ თვალი წაგვატანა, იქნებ ისეთი მათე აღარ იყოს, მე რომ აგიწერეთ და წყალში ჩაგვეყრება ამდენი ფანტაზია უკაცრავად კი ვარ თქვენთან, მკითხველი ბრძანებით და, თანაც შეიძლება მანდილოსანი იყოთ, მაგრამ ფეზზე რომ გავიხადოთ და ისე ავედევნოთ, მე მგონი აჯობებს. ასე ხომ ნამდვილად შეუმჩნევლები დავრჩებით. თუმცა, შეგვამჩნიოს რა, კარგი მაინც კარგად რჩება, გინდაც ათასი თვალი უყურებდეს. მათე კი, გითხარით უკვე, კარგი იყო მეტად.

კარი შეაღო და თავის მაგიდას უხმოდ მიუჯდა (ოჰ, გაგიწყალეთ რა გული).

ის იყო, რაღაცის თქმას აპირებდა, ქალბატონი ელენე მიუბრუნდა და მარჯვენა ხელი მაღლა ასწია, ჯერ მე მათქმევინეო.

— უფროსი შემოვიდა და გიბარებს.

— მეე? — ცოტა არ იყოს, გაუკვირდა მათეს.

იმასთან კაბინეტში შესვლას, სიკვდილი ერჩივნა (სიკვდილი, ისე, სიტყვის მასალად ვიხმარე). უფროსის პრიალა სახეს და ჭონიან სქელ ლაბაბს რომ წარმოიდგენდა, ტანში ზარავდა. მაგრამ, რა უნდა ექნა?! რაკი იბარებდა, უნდა მისულიყო კიდეც.

— თქვენ ხშირად აგვიანებთ და განა გაქვთ რაიმე მიზეზი? — ჰკითხა უფროსმა კაბინეტში შესულ მათეს და ღაბაბზე მსუქანი თითები ჩამოისვა.

— თფუ, — გააფრქოლა მათეს.

— რა ბრძანეთ?

— არაფერი, — ზრდილობიანი გახლდათ მათე.

— გაქვთ რაიმე მიზეზი? — გაუმეორა უფროსმა.

— მაშინ ხომ არც დავაგვიანებდი.

— მერედა, რაშია საქმე? რა მიზეზი გაქვთ? — გაუმესამა უფროსმა.

— გვიანობამდე მიყვარს ძილი, — გულწრფელად უპასუხა მათემ.

— რაა? — გაოცებით წამოსცდა უფროსს.

მათემ ისევ ის უთხრა, თანაც უკ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვირდა, რა უნდა ამ ღაბაბიანს, ჩემს საქმეს ხომ პირნათლად ვასრულებო.

— დღეის იქით კიდევ თუ დაგაგვიანებთ, შეგიძლიათ, საერთოდ მიბრძანდეთ, — ბოროტი იყო უფროსი.

— სად?

— სადაც გაგიხარდებათ, — სიცილიც ბოროტი ჰქონდა.

— არ შეიძლება დაგვიანება? — გულუბრყვილო იყო მათეს კითხვა.

— რა თქმა უნდა, არა, — დაუყვავა უფროსმა.

— და, თქვენ რომ?..

ოო, ეს აღარ უნდა ეთქვა. უფროსი სულ წვიდა ხელიდან, დაიბნა და ძლივს ამოღერღა:

— თქვენ... თქვენ ეს არ გეხებათ. ისიც გეყოფათ, ხელი რომ არ მოაწერეთ საბუთს.

— აი იმას? — გაიხსენა მათემ.

— დიახ.

— სისულელე იყო, — საბუთი უფროსის დაწერილი გახლდათ. — და ხელი არ მოვაწერე, რადგან არავითარი სარგებლობის მოტანა არ შეეძლო.

— რა სარგებლობა უნდა მოეტანა, მაინც?

— ამას მე გეკითხებით, — აღელდა მათე. — ყველაფერს, რასაც ჩვენ ვაკეთებთ, სასარგებლოდ უნდა ვაკეთებდეთ. ეხლა გასაგებია, თუ რატომ დაიწყეთ ჩემი შემოწმება. ვერ მოინელეთ, ხელი რომ არ მოვაწერე იმას, ხომ?

— თქვენს ადგილას სხვა სამსახურს დავეწყებდი ძებნას, — ეს იყო საბოლოო პასუხი.

ასე გადაწყვიტა მათემაც. აქ აღარ შეიძლებოდა მუშაობა. უფროსი თუ გადადგეკიდა, წასულია შენი საქმე. კიდევ ერთხელ გამოგიჭერს დაგვიანებისას და მორჩა. არადა, ღილით კარგად თუ არ გამოიძინებდა, მერე კაცად არ ვარგოდა.

კარი ახლად მოყვანილმა ცოლმა გაუღო. მაღალ მკერდზე ვარდისფერი პირსახოცი შემოეხვია და ნახევრად სველი თმა გვერდზე ჩამოშლოდა. ლაჟვარდი ზანა ჰქონდა...

— სად ხარ, ღამდება უკვე.

— სამსახურიდან გამომაგდეს და იმის მერე ქუჩებში დავხეტიალობ, — ტყუილი არ უთქვამს მათეს (საერთოდ არ ტყუოდა ხოლმე. ასეთი სახელის პატრონი და, ტყუილი? მართლა ხომ კარგი სახელი ჰქონდა, — მ ა თ ე).

მათე ტახტზე წამოწვა, ხელები თავქვეშ ამოიდო და ჭერს მიაშტერდა. ასე იყო დიდხანს. მერე წამოიწია, მძინარე ცოლს ხელი წაჰკრა და უთხრა:

— კარგი წესი ჰქონდათ ადრე.

— რა წესი? — ჰკითხა ახალგაღვიძებულმა მოქნარებით.

— დუელი.

სხვანაირ ხასიათზე რომ გაიღვიძა, მერე გაახსენდა სამსახურის ამბები. ჯერ გაიღვიძა, შემდეგ მიხვდა, სხვანაირ ხასიათზე ვარო და სულ ბოლოს დააზუსტა, გუშინდელის ბრალი იქნებაო.

მათემ პირველად გაიღვიძა ასე ადრე. იმ ღაბაბიანს ეძინება ჯერო, კი გაიფიქრა, მაგრამ წამოხტა და ჩაცმას შეუდგა. ისიც იცოდა, არავინ ელოდა სამსახურში და იქით რომ მიდიოდა, იმით იყო ნასიამოვნები, როგორ გაუკვირდებათ ჩემი დანახვაო.

უფროსის კაბინეტში მაინც მორიდებულად შერგო თავი და ასევე მორიდებულად იკითხა:

— შეიძლება?

უფროსის განცვიფრება უნდა გენახათ თქვენ (ბოლო სიტყვას კიდევ ერთხელ ვიხმარ მომდევნო სტრიქონის დასაწყისში და ჯერ მომიტევთო).

— თქვენ მე გამაგდეთ, — დაიწყო მათემ. — იმიტომ, რომ ხელი არ მოვაწერე სულელურ საბუთს. არც უნდა მომეწერა, რადგან მე პატიოსანი კაცი ვარ. მიზეზად კი, ჩემი დაგვიანება გამოიყენეთ. უკვე ვიშოვე სხვა სამსახური (პირველად იცრუა), მაგრამ ყოველ დილით ჯერ აქ შემოვიელი ხოლმე და მერე წავალ იქ. რათა დაგიმტ-

კიცოთ, სულაც არ მიჭირს ადრე გაღვიძება. აი ასე. ეხლა, რაც შეეხება თქვენს აღმატებულებას (ეს კარგად გამოუვიდა), მე დუელში გიწვევთ; არა იმიტომ, სამსახურიდან რომ გამათავისუფლეთ, არამედ იმის გამო, რომ თქვენ არაფერი გაინტერესებთ საკუთარი ღაბაბისა და ჯიბის მეტი. ჯიბეს ისქელებთ, რათა ამის საშუალებით არც ღაბაბს მოაკლოთ სისქე და თქვენმა წითელმა კანმა სარკესავით ილაპლაპოს მზეზე. თანაც ამაყობთ ამით. სალამსაც კი არ იძლევით ქუჩაში, აქაოდა, უფროსი ვარო. მოკლედ, დღესვე უნდა გადავწყვიტოთ ეს საკითხი, დამისახელეთ დრო და ადგილი და შეეხვდეთ...

— დუელი, არა? — არც განერვიულებულა უფროსი, რაღა დროს დუელიაო, ფიქრობდა.

მათე კი... ეჰ, მათე, მათე. განა არ იცოდი, რომ ეგეთებთან არაფერი გამოგვიდოდა?! მათე მართლა ანერვიულდა და იმდენადაც რომ, იქიდან გამოსულს, დერეფანში ქალბატონი ელენე შეეჩეხა და ერთი-ორი კარგი სიტყვის თქმაც კი დაავიწყდა.

თ ე ქ ო ბ რ ე

ტყეში, ბალახზე გაშლილი სუფრა. სამი ბოთლი ღვინო. შოთი პური. ჭყინტი ყველი და მწვანილი. ორი კაცი, ორი ძაღლი, ორი თოფი და ცარიელი ზურგჩანთები.

— არ გაგვიღიმა ბედმა, — თაზომ მწვანილი დაახვია და პირისაკენ გაიქანა. ერთი თვის უკან უნდა მოვსულიყავით. ეხლა კურდღელსაც ვერ წაიწყდები კაცი. ძაღლებიც ტყუილად დაქანცეთ. ისე, მე თუ მკითხავ, ნადირობის ეშხი იმაშია, ასე რომ დაჯდები, ორ ჭიქას დალევ და დროს მოკლავ.

თავი დავუქნიე და ღვინო ჩამოვასხი.

ძველების დღეგრძელობისა იყოს, — თაზომ ჭიქა ასწია. — ბაბუაჩემი კოტე ასი წლის იქნება, საცაა. შენ არ იცნობ, ხომ? შარშან ლერი და ვანო მყავდა ჩაყვანილი სოფელში. ბაბუაჩემმა ყანწები ისხა თავზე და არც შეტყობია სიმთვრალე. ამათ კი, ორ-ორი ბოთლის მერე ჩარგეს თავები თეფშებში და ხვრინვა ამოუშვეს. ისე, კოტემ ამბები იცის, მტრისას. რავა დავუჯერო ყველაფერი, მარა წმინდა გიორგის იფიცებს და რა გინდა ქნა.

— მაინც რას გიყვება, რაო? — ვეღარ მოვითმინე მე.

— უჰ, რაც მაგას ჩემთვის მონაყოლი აქვს, მწერალი რომ ვიყო, დავწერდი და ათი ტომი მაინც გამოვიდოდა. ჰონორარით ვიყიდდი „ნივას“ და ფეხით აღარ მოგვიწევდა ამ სიშორეზე ამოსვლა. ეგერ ე, ტყის ნაპირზე დავაყენებდით მანქანას და...

გაუმარჯოთ, — შევაწყვეტინე თაზოს. — ბაბუას და ბებიას დაგილოცავ. მე არ მყავს არც ერთი, ხსოვნა იყოს.

დავლიეთ.

თაზომ სიგარეტი ამოაძვრინა ჯიბიდან.

— დიდი ხანია აღარ ეწევი? — მოუკიდა და ღრმად ჩაისუნთქა.

— ორი თვეა. შიგადაშიგ ვეწევი, კი, როგორ არ ვეწევი, — თავის მართლებასავით გამომივიდა.

— ბაბუაჩეები ჩიბუხს ეწევა. მეც ვეწეოდი ცოტა ხანს. ჩიბუხის მუღამი ვერ გამიგია, მოვწევდი და სიგარეტი მინდოდა მაინც. მოკლედ, გადავაგდე ჩიბუხი...

— სიგარეტსაც თუ გადააგდებ, კარგს იზამ.

— აგერ ვნახავ, — გაეცინა თაზოს. — ერთი-ორ თვეში თუ არ გააბოლებ ისევ. შენ კი არა, ბაბუაჩემს ვერ დაუნებებია თავი თუთუნისთვის. რამდენჯერ უთქვამს, მე არ ვიყო კოტე რაზმაძე, თუ კიდევ გავეკარო ჩიბუხსო, მარა... რამეში ხომ უნდა ჩაანთხიო შენი ბოღმა და გულისნადები კაცმა. ჰოდა, თამბაქო მაგისთვისაა მოგონილი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გამეცინა და რომ არ სწყენოდა ისე ვუთხარი:

— ამდენს რო მელაპარაკები ბებუაშენზე, ისა სჯობს. მომიყვე რას გიამბობს ეგ კაცი ამისთანას, რომ ვერ დაგივიწყებია?

თაზო ჩაფიქრდა. ბოლო ნაფაფაი დაარტყა, სიგარეტი ჩაქმინა ქუსლით გასრისა და შემომხედა. თვალი ავარიდე. ღვინო ჩამოასხა, ჭიქა მომაწოდა და წამოდგა:

— მოდი, თედორეს გაუმარჯოს!

ვერ მივუხედი.

— თედორე — გიჟი იყო ჩვენ სოფელში. მე არ მოვსწრებივარ. ბაბუა-ჩემის მონაყოლს გეტყვი. ოღონდ ჯერ დავლიოთ.

ესეც დავლიეთ.

თაზო დაჯდა. ცოტა ხანს ასე იყო, ხმა არ ამოუღია. სანტერესო ამბის მოსასმენად მოვემზადე და ხელი გავიშვირე მეგობრისკენ:

— მომაწევინე.

უხმოდ მომაწოდა სიგარეტი.

— ჩვენს სოფელში რომ მოვიდა, ცხრამეტი-ოცი წლისა იქნებოდა. ვერ ყოფილა მთლად დალაგებული საწყალი და სოფელმა შეიფარა თურმე. აპმევდნენ და ასმევდნენ. დაასაჭმევდნენ. კიდეც, რა თქმა უნდა. თუკი ვინმე სახლს აშენებდა და ტყიდან შეშას ეზიდებოდა, თედორე თან ახლდა უეჭველად. კეთილი გული ჰქონია. მაგრამ ცხოველებს თუ აწყალებდა ვინმე, მოსაკლავად გაიმეტებდა იმას.

ერთხელ, ბაბუაჩემის ხბოს შემოხტა თურმე მამაჩემი. ათი წლისა იქნებოდა მაშინ. თამაშობდა ბავშვი და ერთობოდა. ხბო კი წვალობდა ცოტას, მარა, რა მოხდა მერე, გაიკირვებდა მამაჩემი პატარას და ჩამოიდოდა... დაინახა თედორემ და წყალით აუჭრელა გვერდები.

— კოტეს ბიჭი ვარ მე, — წამოტრირია მამას. — რას მირტყამ ერთი ვიცოდე, ვეტყვი მამაჩემს და გიჩვენებს სეირს...

თედორე გაღრეჯილი და ეფიქრებოდ ხბოს რომ აწყალებდი, მამაშენმა არ გიიგოს, ეფარა, რაც მე დაგაკელი, ის დაგიმატებსო.

ერთელი სოფლიდან იყო ალარ მახსოვს. ფოტოგრაფობდა თურმე იქ. მაშინ დალაგებული ყოფილა და ჭკუაც უკრიდა. ომი რომ დაიწყო, თექვსმეტისაც არ იქნებოდა თედორე. ფრონტზე რომ მიჰყავდათ მისი თანასოფლელები, თედორეს მათთვის სურათები გადაუღია. სოფელში ქალები, მოხუცები და ბავშვები დარჩნენ. თავიდან არავის გახსენებია თედორეს სურათები. მერე, ერთის დაღუპვის ცნობა მოვიდა ფრონტიდან და იმის ოჯახმა მოიკითხა სურათი, მეორეს სიკვდილიც შეიტყვეს და იმისიანებმაც გაიხსენეს ფოტოგრაფი. მოკლედ, ცუდ დღეში ჩავარდნილა ჩვენი თედორე. რა უნდა ექნა, ვერ შიულობდა სურათების დასაბეჭდ ქაღალდს. ხალხიც არ ასვენებდა.

— დამიბრუნე ჩემი ქმარი, — ტირდა ერთი.

— ჩემი ბიჭის, ჩემი ლევანის სურათი როგორ გენანება ჩემთვის, — ეკითხებდა მეორე.

— იცოდე, ამ დღეებში თუ არ მოგიცია ჩვენების სურათები, დედაბუდიანად ამოგბუგავთ. — ემუქრებოდა მესამე.

როგორ არ უხსნიდა თედორე, ასე და ასეა საქმე, ვიშოვი ქაღალდს და მოგაცემთ სურათებსო, მაინც ვერ დაწყნარა ხალხი. ქალაქშიც იყო, მაგრამ ხელცარიელი დაბრუნდა: „ომია ბიძია, სურათების ქაღალდი კი არა, ბეური და მარილი გვიჭირსო“.

სოფელში ერთი ლოთი ბერიკაცი ცხოვრობდა თურმე. ორი ბიჭი დაეტყვია ფრონტზე და ამიტომ გალოეტებულა. ჰოდა, ერთ საღამოს დამთვრალა, მისდგომია თედორეს და დაუწყავად უბეგავია. მთელი ღამე ორღობეში ეგდო თურე საწყალი, დილით უკვეხია ვიღაცას, გონზე მოუყვანია და ფეხზეც დაუყენებია, მაგრამ ამ დღის მერე გადამდგარა ჭკუიდან.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ამბა რა იქნებოდა. სულ ჩემის ჭუსლები ურტყია თავში იმ უბედურ დღეზე გაჩენილისათვის.

ასე იყო თედორეს ამბავი. გიჟი კი იყო, მარა, გითხარი მგონი, კეთილი გული ჰქონდა. ბუზს არ ააფრენდა უმიზეზოდ, ბუზს. ახლობლები თუ ჰყავდა, [illegible] [illegible] იცოდა. ბებიაჩემს [illegible] [illegible] ერთხელ:

— ბიჭო, დედ-მამა არ გყავს, ან და-ძმა?

— ყველას ჰყავს და მე რად არ მეყოლება, რა, მეც ხომ ადამიანის შვილი ვარ, — უპასუხნია თედორეს.

ცხოველები უყვარდა ნამეტანი-მეთქი გითხარი. ამ სიყვარულს შეეწირა ის უბედური. თუმცა მთლად ასეც არ ყოფილა საქმე... ომი ახალი დამთავრებული იყო. ძაან მოდიდებული იმ შემოდგომაზე ცხენისწყალი. ჰოდა, ერთ საღამოს ვიღაცის ძროხა იხრჩობოდა. ნატა ჭულუხაძე ყოფილა ქერი, ნამეტანი ლამაზი ქალი, იმისი იყო ძროხა თურმე. რა გინდა ქნა, წყალში ვერ შეხვალ. არადა, ნატა აქცევს ტირილით ყველფერს. ის ძროხა ინახავდა მას და მის ობლებს და იტირებდა აბა რას იზამდა. მთელი სოფელი მდინარეზე გამოსულა. ფრონტიდან ჩამოსული ვაჟკაცებიც ვერ ბედავდნენ წყალში შესვლას, არადა, ყოველ მეორეს ნატაზე ეჭირა თვალი. დგანან თურმე ეს ახმახები და ხელებს შლიან. აქცევს ყველაფერს მდინარე, ნატა განწირულივით მოთქვამს, ვეღარ გაუძლეს კაცებმა ამის ყურებას და წაძუნძულდნენ თურმე სახლებში. ამ დროს გამოჩენილა თედორეც. ერთი გაუზედავს ნატასკენ და გაუძვრია ტანზე,

— ე, ბიჭო, არ გაბედოო, — კი მიაძახა ვიღაცამ. მაგრამ თედორე წყალში იყო უკვე.

— გაიგე ეხლა შენ, ძროხა შეეცოდა. თუ ნატას ეშინით შევიდა მდინარეში ის ჭკუიდან გადამდგარი, ჰა?

თაზო თვალებში მიყურებდა.

— ძროხა შეეცოდა, ალბათ, — ვთქვი მე და შემრცხვა. რომ ვიცოდეთ.

— დაიხრჩო?

— ჰო. ძროხა გადაარჩინა და თვითონ ვეღარ გამოვიდა. ის ძროხა კიდევ ათი წელი ინახავდა ნატას და მის ობლებს. დაწყნარდა მეორე დღეს ცხენისწყალი და გამორიყა თედორე. წვიმა და უბედურება ყოფილა დასაფლავების დღეს. უტირია და უტირია ნატას. ისე მოთქვამდა თურმე, კაცები თედორეს ბედს ნატრობდნენ. იმ დღის მერე, კაცი ვერ ეკარებოდა სიახლოვეს ნატას. ქმრის საფლავზე არ დადიოდა ისე ზწირად, როგორც თედორეს საფლავზეო, — დაამთავრა თაზომ.

უხერხული სიჩუმე ჩამოვარდა.

ჩამოვასხი და მესამე ბოთლიც გამოიცალა.

— სიყვარულს გაუმარჯოს, სიყვარულს და სიცოცხლეს, — ვთქვი მე.

— გაუმარჯოს!

და დავლიეთ.

წამოვდექით. ნარჩენები ზურგჩანთებში ჩავალაგეთ, თოფები მხრებზე გავიდეთ, ძაღლები წინ გავუშვით და ნელ-ნელა დავუყევით ბილიკს.

— აგერ ასე ჩავალთ, ა, — გზას მიჩვენებდა თაზო, — ნახეკარ საათში შარაზე ვიქნებით. გაისად თავის დროზე ამოგიყვან და მაშინ გაჩვენებ ნაღდ ნადირობას, ორივემ ეხლა ღვინისა და შენთან მასლაათის ხათრით უფრო წამოვედი...

აღარ ვუსმენდი, თავჩაქინდრული მივყვებოდი უკან.

შენ

შენ სულ ამას მთხოვ, თუ ასე გიყვარვარ, ჩემზეც დაწერე რამეო. რომელი მწერალი მე ვარ, მაგრამ ისიც ვიცი, ყველაზე უფრო შენ რომ გკერა ჩემი. ამიტომ ვასრულებ შენს თხოვნას, ვახსენებ ღმერთს და ვწერ.

ზაფხული იყო. ბორჯომის ხეობაში ვისვენებდით. გიომ თუ თემომ მოი-

ეროვ. ბიბლ. ბიბლიოთეკა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ტანა ამბავი. ძალიან ლამაზი გოგო ჩამოვიდაო. ჩვენც ავდექით და შენს სახახავად წამოვედით. ცაცხვებთან რომ სკამი იდგა, იქ დავსხდით და ჯორაპუსს თვალს არ ვაცილებდით, ან ეხლა გამოვა და ან ეხლაო. დიდხანს ვისხედით და იმედი რომ გადაგვეწურა, მაშინ გამოჩნდი. ჯორაპუსიდან არ გამოსულხარ, სასადილოს კიბეზე ჩამორბოდი.

— ესაა? ვიკითხე და პასუხისათვის ყურადღება არც მიმიქცევია. რა თქმა უნდა, შენ იყავი.

მერე სულ ერთად დავდიოდით. სხვებიც გვახლდნენ, მაგრამ ჩვენ ვერაფრის ვამჩნევდით. სულ უფრო და უფრო ვუახლოვდებოდით ერთმანეთს და სულ უფრო და უფრო მეშინოდა შენი დაკარგვის.

გახსოვს, თბილისში რომ მომიწია წასვლამ სამი დღით?

სამი კი არა და, ერთი დღეც ძლივს გავატარე უშენოდ და მეორე დილითვე ჩამოვედი. ჩამოვედი და შენ რომ დაგინახე, მივხვდი, როგორ გაგაბარა ჩემმა დაბრუნებამ. მაინც არ გითხარი ის, რაც ყოველ ჩემს სიტყვას წინ უსწრებდა. მეშინოდა, დავკარგავ-მეთქი.

მიდიოდა დღეები და ჩემი შიში უფრო და უფრო ძლიერდებოდა. მალე ისევ თბილისში უნდა დაბრუნებულიყავი. მთელ დღეებს შენს გვერდით ვატარებდი, პატარ-პატარა საჩუქრებსაც გიმზადებდი, მაგრამ მთავარი მაინც უთქმელი მრჩებოდა.

ბოლოს თავისთავად გაირკვა ყველაფერი და იმდენად ბედნიერი ვიყავი, რომ სულ მარტო მინდოდა ყოფნა. ალბათ, გაგიკვირდება, მაგრამ შენს სიახლოვესაც გავურბოდი იმ დღეს. მერჩივნა, შორს ყოფილიყავი ჩემგან და მე კი შენზე ოცნებაში მარტოდმარტო დავრჩენილიყავი. ამიტომაც დავიკარგე იმ საღამოს. მერე კი, ჩემს საძებნელად წამოსულს შეგხვდი გზაზე.

იმაზეც კი ვკამათობდით, არა, მე უფრო მიყვარხარ და არა მეო.

არადა, სულ შემოხვევით ვისტუმრე იმ ზაფხულს ბორჯომის ხეობას. არსებობს რაღაც ძალა ბუნებაში.

არ ვიცი, რაც მე ეხლა დავწერე, ამას მოთხრობა ჰქვია თუ სიყვარულის ხელმეორედ ახსნა, მაგრამ შენ რომ წაიკითხავ, ვიცი, გაგიხარდება. გაგიხარდება და მარტო ამიტომაც ღირდა გახსენება.

ჩემს მაღაზიაში

მაღაზიაში პურზე ჩასულს, კარში ახალი გამყიდველი გოგონა შემეფეთა. ლიმონათი მიეღოთ და იმის გადმოსატვირთვად მოიჩქაროდა. გამიკვირდა, ამან ბოთლებით სავსე ყუთი როგორ უნდა ასწიოს-მეთქი და თვალი გავაყოლე. მანქანიდან დიდი გაჭირვებით ჩამოიღო ერთი ყუთი და ძლივს შემოიტანა მაღაზიაში. წელში გაიმართა, თმა გაისწორა და მეორეს შემოსატანად გავიდა. ოცი-ოცდაერთი წლისა იქნებოდა.

— ერთი თეთრი და ერთიც შავი, — ფული მივაწოდე პურის გამყიდველს. — რა ჰქვია თქვენს ახალ თანამშრომელს?

— რა იყო, ხომ არ მოგეწონა? — გამიღიმა თამარა დეიდამ და პურები მომაწოდა, — ქეთინო ჰქვია.

გამოსვლისას ისევ კარში შეეხვდი ლამაზ გამყიდველს და მოურიდებლად ავათვალ-ჩავათვალიერე.

„გვესაჭიროება მუშა“, მაღაზიის კარზე პატარა განცხადება გაეკრათ.

ორი-სამი დღის შემდეგ ბორჯომი მიიღეს ჩვენს მაღაზიაში. სიგარეტის საყიდლად შევედი და დატვირთული მანქანაც მოადგა კარს.

—აბა, ქეთინო, — დაიძახა მოლარემ.

ქეთინო უსიტყვოდ შეუდგა საქმეს. სატვირთოს მძღოლი იქვე იდგა და სიგარეტს ეწეოდა.

— ვერ იშოვეთ მუშა? — ვკითხე მოლარეს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— ვერა.

— მერე, ამას რას ამუშავებთ, — შეკვედავესავით.

— რა ვქნათ, შვილო, კაცი არა გვყავს მაღაზიაში „და ქალები ყველა მოხუცებულები ვართ, ხედავ შენც. მართალი იყო.

ქეთინო დიდი გაჭირვებით ეზიდებოდა ბორჯომით სავსე ყუთებს.

— დაუჭქარე, მეექვსეში ვარ მისასვლელი. — სიგარეტის ნამწვავი ფეხით გასრისა მძღოლმა, კაბინიდან საბუთები გადმოიღო და მაღაზიაში შემორტყა.

— ერთი, ამაზე მომიწერე ხელი, — „პასტა“ მიაწოდა მოლარეს.

შეიუახლოვდი და მხარზე ხელი დავადე:

— შენ არ შეგიძლია მიეხმარო?

— მე? — გაიკვირვა იმან. — ეგ არ შედის ჩემს მოვალეობაში.

— მაშინ, ნუ აჩქარებ მაინც, — გავცხარდი მე.

— ვა, შენ ვინმე რამეს გეკითხება? ორგანა ვარ კიდევ მისასვლელი. არ მოკვდება. ნუ გეშინია, — და თვალით ქეთინოზე მანიშნა.

— თფუ, შენი... ჩავილაპარაკე და მანქანასთან გავედი.

გადმოვიღე ორი ყუთი და მაღაზიაში შევიტანე. მერე — კიდევ ორი, კიდევ ორი და... ქეთინომ გამაჩერა, ხელი დამადო მკლავზე.

— მორჩა, დანარჩენი სხვა მაღაზიებისთვისაა. დიდი მადლობა.

— რისი მადლობა, გავუცინე მე. ერთი კვრის შემდეგ შაქარი მიიღეს მაღაზიაში. დიდი, ოცკილოიანი ყუთები ეწყო მანქანის საბარგულზე. ისევ სიგარეტის საყიდლად ვიყავი შესული.

— ქეთინო, ქეთინო, — თავის ოთახიდან გამოვიდა მაღაზიის გამგე. — შაქარი

— მოგეხმარები, — გვერდით ვუდექი ქეთინოს.

— არა, თქვენ ნუ შეწუხდებით.

მაინც გავაყევი. ყუთს ერთ ბოლოში მე ვკიდებდი ხელს, მეორეში — ის და ასე დავცალეთ მთელი საბარგული. „გვესაჭიროება მუშა“. — ისევ ის განცხადება იყო გამოკრული კარზე.

რამდენიმე დღის მერე ღვინო მიიღეს მაღაზიაში, მერე — ისევ შაქარი. მიდიოდა დღეები და მე და ქეთინო ერთად ვეზიდებოდით საქონელს საცვირთო მანქანებიდან.

— ჩათვლების და გამოცდების დროა ეხლა, სამეცადინო არ გაქვს? — იცინოდა ის.

— მოვასწრებ, — ვპასუხობდი მე.

ჩათვლებიც მოვითავე. გამოცდებიც და ივნისის ბოლოს ორი თვით დავეშვიდობე თბილისს.

სექტემბრის პირველი რიცხვები იყო, რომ დავბრუნდი. მაღაზიის წინ ვეებერთელა სატვირთო მანქანა იდგა.

თამარა დეიდა და მძღოლი ეზიდებოდნენ ფქვილით სავსე ტომრებს.

— —უჰ, გაგახარებს ღმერთი, რა კარგ დროს მოხვედი, — გამიღიმა მოლარემ. — ხომ მოგვეხმარები?

— ქეთინო სად არის?

— აღარ მუშაობს აქ. უნივერმაღში გადავიდა. ორი ტომარაღა დარჩა და შემოატანინე, რა.

ხმას არ ვცემდი.

— არ გესმის, ბიჭო?

— თქვენ მე ვინ გგონივართ, ჰა? — დავუღრიალე. — კეთილი ინებეთ და თვითონვე მოუარეთ თქვენს საქონელს. რაც ვთრევე, ისიც მეყოფა.

— გაგიჟდი? — გაკვირვებული თვალებით შემომხედა მოლარემ.

— უკაცრავად, ჩავიბურტყუნე უმისამართოდ.

გამოვედი მაღაზიიდან. ხის ჰატარა სკამზე ჩამოვკექი და ქუჩაში მიმავალ ხალხს გავხედე.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ნანა დავითაშვილი

●

ცოტა კიდევ და...
მოვალის ჟამი
შენი აღდგომის,
მამულო ჩემო!

ღამის ეტიუდი

ვილაც წვრილ კენჭებს ესროდა
სარკმელს,
უმალ წამოვდექ და ეზოში
გადავიხედე, —
სავსე მთვარე აკაციის ყვავილებში
გაბადრულიყო...
გამეხარდა მისი სტუმრობა, —
საკინძე შევისწორე და სახლში
მოვიპატიჟე...
ამას წინათ ისეთი გალეული იყო,
ლაპარაკის თავიც არ ჰქონდა,
ახლა კი ერთიანად ბრწყინავდა...
— რას იტყვი-მეთქი ახალს, —
ვკითხე და
ვიგრძენი, რომ მისი ნათელი
სულში ჩამეღვარა,
თვალებიდან მეც ბრწყინვალებას
ვაფრქვევდი...
— აკაციების სუნთქვას უსმენეო! —
იდუმალ მითხრა და
ჩამოშლილი თმები თავისი
სხივებით შემიკრა...
ფენჯრის მიღმა სურნელოვანი
ფიფქები მოცეკვავდნენ,
ჩემი ოთახი მთვარით იყო
განათებული,
თვითონ მთვარე კი ჩემი
სიყვარულით ბრწყინავდა!

წინანდალი

წინანდალი...
ნინანდალი...
პოეტების სულის ქნარი, —
ფერიების საუფლო და
ტრფიალების ნიავ-ქარი...
დაობლებულ ბარათაშვილს
ამ მიწაზე გული დარჩა, —
სიყვარულის ხეივანში
შრიალებდა თეთრი ფარჩა...
აქეთ კაქტუსების რიგი,
იქეთ ყვავის ია-ია,
ცამდე ატყორცნილი ფიჭვი
ეფერება მაგნოლიას...
თვალი რით არ გაოცდება,
სული რით არ დაგიტკბება, —
ამ მშვენიერ მიწა-წყალზე
ჩაიარეს ნარგისებმა...
ერთმანეთის საალერსოდ
სიდან საით წამოსულან
ჰიმალაის კედარი თუ,
კავკასიის თეთრი წნორი...
ჩვენც ამ ხეივნებში ვივლით,—
მე და ჩემი გულის სწორი!..

სადღეგრძელო

ზეცით მოფრინდა ლურჯი ამური,
საოცრად
მორცხვი
და
უკარება, —
სადღეგრძელოა ჩემი მამულის,
ვარდის
ფურცლიდან
ვსვამ
უკ[illegible]ას...

ლიტერატურული ბიბლიოთეკა

მერაბ კოსტავას ხმა

თავისუფლება მიეცით ქართველს! —
ის მონობისთვის არ გაჩენილა...
თავისუფლება მიეცით ქართველს! —
ხელხვავიანს და სტუმართმოყვარეს...
თავისუფლება მიეცით ქართველს! —
(სტუმრებისაგან მრავალგზის
ნაცემს...)
თავისუფლება მიეცით ქართველს!
თავისუფლება მიეცით ქართველს!
თავისუფლება მიეცით ქართველს!
. . .
ო, ღმერთო ჩემო, ამ სამარეშიც
გული რამხელა ტკივილებს იტევს! —
პირს ნუ აუკრავთ წითელი ზონრით,
თავისუფლება მიეცით ტიტებს!!!

შუამთა

დღეს კიდევ ერთხელ ვინახულე
ძველი შუამთა
ბაში-აჩუკის ნაკვალევზე დავადგი
ფეხი,
კვლავ მოვიხილე მზის ამოსვლა
ალაზნის ველზე,
კვლავ დავუკოცნე
ბებერ მუხას
დაჭრილი ფესვი...
დღეს კიდევ ერთხელ ვინახულე
ძველი შუამთა,
დღესაც ავანთე კელაპტარი
მაცხოვრის ფერხთით!

მონატრება

როგორ მომენატრა შენი ხმა,
სულ შენ გელოდი მთელი ზამთარი...
ფიფქები წამწამებზე
მეთამაშებოდნენ, მაგრამ...
მე მაინც შენ მინდოდი!

...რა კარგია რომ მოშხაპუნობ,
საფირონების წვიმავ!..

გაზაფხული

ნინა ჯაფარიძეს

გაზაფხულია...
გაზაფხულია...
შემოიხედეს სულში ვარდებმა,
ო, რა სინაზით გამოიღვიძეს
მთაწმინდის მკერდზე
ყოჩივარდებმა...

გაზაფხულია...
გაზაფხულია...
შემოფრთხიალდნენ სულში
მერცხლები,
ისევ ვარდისფერ გზებს მივუყვები,
თუმცა ჩამეწნა თმაში ვერცხლები...

გაზაფხულია!
მე ჯიღას ვიდგამ, —
მზესთან რომ მღერის, ჩემი ერია!
გაზაფხულია...
ზეცა კამ-კამებს...
ჩემი მამულიც ოქროს ფერია!

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

რაულ ჩილაჩავა

ORMOCI WLISTAVZE SATQMELI ORMOCI STRIQONI

Когда мужчине сорок лет...
Э. ЭЗБУЗЕНКО

როცა ვაჟკაცი ორმოცის ხდები,
თითქოს შენიღბულ ორმოში ხტები
და თუ ჯაგარი არ მოგცა ღორმა,
არ გითანაგრძნო ტოლმა და
სწორმა,
იქნებ ორმოში ჩარჩე კიდევაც
შენი, სხვისი თუ... განგების ნებით.
იქ ერთი ღამეც არ გაითევა,
მაგრამ ცა ვისაც უყვარს ძალიან
და ვარსკვლავების ჭვრეტად
სცალია,
გზას გაუგნებენ კოსმოსში წლები.

როცა ვაჟკაცი ორმოცის ხდები,
თუ ნაღდად არა, გუმანით ხვდები,
რა დაგიკარგავს, რა გიპოვია,
სად, როდის, რატომ დაუთოვია,
რად დასტყობია მარჯვენას
ბრძვილი,
რად გაცრეცია წიგნაკებს ყდები
და თუ კაცს მართლაც ამშვიდებს
ძილი,
არ გიძინია შენ არასოდეს
და იმ ორმოშიც უნდა გახსოვდეს,
რომ შეუცნობელ სიღრმეებს
სწვდები.

როცა ვაჟკაცი ორმოცის ხდები,
კი არ სუქდები, თანდათან ხდები,
სამყაროს ზვერავ რენტგენის
თვალით
და უკეთ გესმის ცოდვა და ბრალი
შენი, სხვისი თუ... თავად განგების.
და უმოწყალოდ შიშვლდება ბლეფი
ეპატი, მიმიკა... ბლეფი ჰანგები.
სულში ოდესღაც რაც ჩაისახა,
ახდა, ასრულდა, უკვე ისა ხარ,
როგორც გენებოს, — აეშვი, ები!

როცა ვაჟკაცი ორმოცის ხდები,
სოფლის ცვალებას ღიმილით
ხვდები
და იცი ფასი ძმობის, ღალატის,
შენივე პირშოს მოწნულ კალათის,
გყოფნის დარდი და გყოფნის
ვალები,
ისწავლე ჭკუა და მაინც სცდები
და მაინც გიყვარს
გულმხურვალებით,
თანაც ეჭვების კვლავ სიბევრეა,
მაგრამ ცდა ბედის მონახევრეა,
ეცადე, სცადე, განაგრძე ცდები!

ВАРУНДЕБИ ТЕЛЕВИДИАН

ცირა აფციაურს

გომბორზე წითლად ღუის კუნელი,
ნელა მიჰყვება აღმართს „რაფიკი",
თითქოს წარასულში მოვხვდი
გრაფიკით
მე, მგზავრი სულ სხვა საუკუნელი.

ცა, როგორც ლეკი ნაბდის მთელავი,
თეთრ წყლებთან ღრუბლის
ნაფლეთებს თელავს...
გულდაწყვეტილი ვშორდები
თელავს,
თითქოს წაგვართვა ლეკმა თელავი.

ლექსები
ეროვნული ბიბლიოთეკა

„სადმე, თბილისის ახლოს...“

მატარებლიდან გავყურებ სახლებს,
მამაპაპურებს, უფრო კი ახლებს,
გააქვთ შუკაში ლავლავი ძაღლებს,
დღისით რომ ჩრდილში თვლემდნენ.
მოსდევს ლანდგაკ ტრიფოლიატი,
როგორც სტრიქონი იმ ფოლიანტის,
რომელსაც სწვავენ და ბოლი ასდის,
ჩვენ კი ვკითხულობთ დღემდე.

დრო იცვლება და ხალხი იცვლება
და ჰორიზონტი ნელა იცლება,
რომლის დაკარგვა არ შეიძლება,
გაღმა სხვა ტომი სახლობს.
მატარებელი მიჰქრის კივილით,
მე მიმძაფრდება გულისტკივილი,
კვლავ ისმის ძველი მოთქმა-ჩივილი;
„სადმე, თბილისის ახლოს!..“

●

მამალი ყივის, ღამე გაექცა...
გამჩენს დაექცა შუქი და ეგ ცა
ადრე ნათდება, მგონი...
ცარიელია უკვე ქანდარა,
რა უცაბედად ბინდი დამდნარა,
ვით თითბრის ჭრაქში ქონი.

მე მეზარება საბნის გადახდა,
ეფიქრობ, სიზმარში ვის რა
გადახდა,
ვის რას უქადის ცხადი.
გაღვიძებია ბოძზე რადიოს
და ჩემი მღვრიე ფიქრის რადიუსს
ავარდისფერებს მნათი.

არ ამჩნევია ცას ნატამალი
ღამის, რომელზეც წუხდა მამალი —
რაინდი მიამიტი.
ვაი, დედავ და, ვაი, ჯალაბო,
მიდის, მიჰყვება ჟამი კალაპოტს,
მიდის, ცხოვრება მიდის!

●

ეს მერამდენედ სისუსტეს ჩემაას
ვამტკიცებ თვითონ საკუთარ
ქცევით
და როცა ვფიქრობ, მივიწევ ზევით,
თურმე ნელ-ნელა ვეშვები ფსკერზე
და რასაც ყოველ ნაბიჯზე ვეძებ,
რასაც აქამდე ვედექი მწყემაად,
ამიერიდან ვერ ვპოვებ ვერსად.
გვექნება დავა ჩავლილ დროს და მე
და გაყინული თოვლის პოსტამენტს
ქარის დესანტი დამიმსხვრევს
ღამით
და თუ უეცრად შეგაკრთობს ჩქამი,
იცოდე, ყულფქვეშ ტორტმანება
სკამი,
ზედ კი ნაცნობი ლანდი ირწევა
და შენს სურვილზე ჰკიდია მხოლოდ
ამ წარმოდგენის თავი და ბოლო —
იდგება სკამი თუ წაიქცევა!

●

რევოლუციის არწივმა
რა მართვე გამოჩეკა,
რამდენი დედა ატირდა
ერთ დროს შენს გამო, ჩეკა!

ვინც უხმოდ გამოგყოლია,
უკვალოდ დაკარგულა,
ფერფლად შეყრია თვალებში
კარებდაგმანულ „გულაგს.“

რას შეელის ნაგვიანევი
კილვა და სითამამე,
დაღამდა, არ გათენდება
ის კოშმარული ღამე.

სოლოვეცკიდან, კომიდან,
მაგადანიდან რეკავს
ზარი მზეჩასვენებულთა:
„ჩვენ მაინც ვცოცხლობთ, ჩეკა!“

ეროვნული ბიბლიოთეკა

●

სამყაროს იხსნის მშვენიერება.

თ. დოსტოევსკი

როდესაც უყვართ, მაშინაა ლამაზი ქალი,
თვით სილამაზე სიყვარულის არის დასტური.
აღიკვეთება საწიერით ხილვა მაცდური
და მარტოოდენ სრულქმნილებას აღიქვამს თვალი.

ამქვეყნად ყველას საკუთარი აწუხებს ვალი,
წლებით მძიმდება ჩვენი ცოდვა ახალგაზრდული
და გვფიტავს, როგორც მთათა წიაღს წყალი კარსტული,
გვკურნავს კი ცრემლი დაქცეული — ნაკურთხი წყალი.

შენ როცა ტირი, სევდის ნაყოფს იცილებ ოდენ,
მიწა მფარველი ფრთებს გაფარებს, ცა გეფერება,
გიმზერ და თითქოს უხილავი მეხსნება სენელი.

ჰქენი რაც გინდა: იმარტვილე, ილხინე, სცოდე,
თუკი სამყაროს მართლა იხსნის მშვენიერება,
მაშინ შენა ხარ უსათუოდ ერთ-ერთი მხსნელი!

●

რაც ჟამი გადის, ეძალება სხეულს ცთუნება, —
პირველყოფილი გაიყოლოს სისხლი და ვნება,
მაგრამ თანდათან, სამწუხაროდ, სულ უფრო ხდება
შეუძლებელი სიჭაბუკის შენარჩუნება.

ჩემთან, ჩემსავით იერსახეს იცვლის ბუნება,
(ტანი მწვანეა, მაგრამ ფესვი ფარულად ხმება).
სადღაც ეთერში ეხეტება სანუკვარ ხმებად
ის, რაც დავკარგე, მაგრამ ხსოვნას ესალბუნება.

ზის და ინიშნავს ჩემს ნაბიჯებს წერამწერალი:
„შვიდას მეხუთე... ცხრაას მერვე... ათას მეორე...“
მე ჩემი ძველი წინაპარი გავიმეორე,
მისნური მზერით ანტიკური ცის მაცქერალი.

და სანამ ჩუმად დამიმეწყრავს გზას ბელზებელი,
მე შესაძლებლად მიმაჩნია შეუძლებელი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ლია ახათიანი

არმაზში სერაფიტას საფლავთან

სერაფიტა! შენს საფლავს
ნაშენებს ფიქალი ქვიაგან,
ახლა, კარი აქვს გაღებული,
რომ გაგვაოცოს
უსაასრულო იდუმალებით...
როგორც ოდესღაც,
ლურჯი იებით ავსებული
ყმაწვილური შენი ივალები,
ისევ ინთებიან
ყოველი გაზაფხულის მოსვლისას,
რათა შეეგებონ ცისკარს და ნიავს,
სიყმაწვილის და სილამაზის
მარადიულ სიმბოლოს.
უღრუბლო მზის ქვეშ,
შენი საფლავის ირგვლივ,
ისევ ბიბინებს
ფერად-ფერადი სურნელოვანი
ყვავილები.
იქნებ სულია შენი, სერაფიტა,
ანაღლებული და დედოფლური,
რომ დასტრიალებს
ჩვენს უძველესსა და
უწმინდეს მიწას
და თითქოს იცავს
იმ დროს არნახულს,
გაუგონარს და შეუცნობელს
დღევანდელ მიზანთ, —
ორიათასს რომ ვუახლოვდებით
ქრისტიანნი
მაძიებელნი მომავლისა,
წარსულისა და მრავლის თმენით.

სიმშვიდე სნობის

ყოფილა მუდამ
და იქნება ყოველთვის სნობი,
რომელიც დასდევს, ეტმასნება
თავისზე ცნობილს.
იცის და მაინც თვალებს ხუჭავს,
სანამ ცვალებად
დროებია ახალ ასპარეზზე
სხვა კაცი მოდის.
რომ მოვა,
მისთვის, დასაწყისში
დღე დგება შფოთვის,
ვიდრე მოიხვეჭს მყარ საფუძველს
მისდამი ნდობის.
რადგანაც, მხოლოდ
სიმაღლეზე მყოფს უმზერს
გრძნობით
და მერე ცხოვრობს ისევ ისე,
სიმშვიდით სნობი.

ოქროს თევზი — მთვარე

აგვისტოს ღამით,
ლურჯ ხავერდით გადაკრულ ცაზე
მძივი გაწყდა და
უთვალავი მარგალიტივით
ვარსკვლავები მიმოიფანტა.
ჭრელმა კენჭებმა
მოიშორეს დღის სიმხურვალე,
ღრმად ჩაისუნთქეს
გამოქროლილი ზღვიდან ნიავი
და საამური ნეტარების
ნესტით აივსნენ.
მიწაზე ბინდი გამუქდა და
მჭიდროდ შეიკრა.
მის კულისებში
თქვეს სიმღერა ჭრიჭინობლებმა,
ქოროს და ორკესტრს
ისევ ღამე დირიჟორობდა,
ზღვის ზედაპირზე
ოქროს თევზივით დაცურავდა
ახალი მთვარე
და მოუხმობდა

ვინმე მებადურს...
მებადურს ბადე აეკეცა,
იდგა ჩუმი, შეუმჩნეველი,
რადგან არ სურდა,
რომ ჰყოლოდა, ვითა მხევალი
ის ოქროს თევზი,
თვითვე — უფალი.

მსუბუქია ჩემთვის შენი მძიმე ულელი

მე მიყვარს შენი ქართული მიწა
და შენი მთები.
მდინარის ჭალა,
მუხის ტყე და
ზღვა ლურჯი ფერის.
მინდა იცოდე და გახსოვდეს
როცა მოვკვდები,
რომ მეც ვიყავი
ერთი ფოთოლი
შენს მაღალ ხეზე,
ღრმა ფესვებით რომ
წყალს მასმევდი,
მათბობდი მზეზე
და მეც ვერწყმოდი
სურნელოვან
ნაზ ჰაერს შენსას
და იმ პატარა ფოთლის ყუნწზე
მეკიდა ტვირთად
ჩემთვის ნანატრი, სატრებლად
უმძიმესი შენი უღელი.

სულის უკვდავება

როცა უკრავენ შოპენს,
ის სიმსუბუქით მოჰფენს
გარემოებას სევდის
მელანქოლიურ მოტივს.
როდესაც ისმენ მოცარტს,
ჰგავს იგი ქალწულთ მოსვლას,
ხატთან დაჩოქილთ ლოცვად
და მათ მხურვალე კოცნას.
ინვენციით და ფუგით
მესსით მესია დადის,
დიდება იმ დღეს, როცა
ხალხს მოევლინა ბახი.
მიწაზე მოარული
გამოგვიცხადა ზენამ —
ცხრა სიმფონიით ცხრაჯერ
ცა ზღვას რომ შეაჯერა.
განა რა შორი გზა აქვს,
სიცოცხლის დროს და მანძილს,
როდესაც ამგვარ კაცთა
სული, ზეცაში ადის.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ნიკო სამადაშვილი

შეხვედრები და სინანული

თხუნელას ქანდაკება

ზიხარ მარტოა უცქერ კედლებს,
გარეთ ცა ელავს, თან წვიმებია,
მაღლა ვეღარ აწევ ჩაქნეულ ხელებს,
ტირილივ ვეღარ გიწამებია.

ერთხელ გაზაფხულის მიწურულზე მე და ჩემი მეგობარი არქეოლოგიურ ექსპედიციას არამკითხე სტუმრებივით ავეკვიატეთ. ზოგიერთმა ცხვირი აგვიბზუა, მაგრამ ჩვენი კარგი ნაცნობის წყალობით ექსპედიციის მაჩანჩალებამ მაინც აღმოვჩნდით, როგორც იტყვიან: ჩვენც ნახირ-ნახირაო!

ექსპედიცია შორეულ ქალაქში მიემგზავრებოდა, რომ მახლობელი ადგილების გათხრები ეწარმოებინა.

ვიმგზავრეთ მატარებლით, კარგ მანძილზე მტვრიან და მინგრეულ გზებზე დილიჟანითაც ვიხრიგინეთ, რატრატით და ჯაყჯაყით გვერდები დაგვეძეძა, სხეული დაგვებეგგა. წვერმოშვებულ მედილიჟნეებს მზის გადაპარებებულ მცხუნვარებისაგან დანაოჭებული კისრის ქვეანი გარუჯოდათ, მიწავაშლისფერი ცხვირის თოქმა ნესტოები ლოთობისგან დაბეროდათ; დაბამბულ და ნაირ საკერებლებით ამოკვესილი ჩოხებით, აშმორებული ჩაკეცილი ქუდებით, ათასჯერ გატკეპნილი და გაზეპირებული მიმართულებით მიეტაკებოდნენ ჩაქჩაქა ცხენებს; წამდაუწუმ უტეედნენ, უწრეწუნებდნენ და ზოგჯერ უდიერადაც იკურთხებოდნენ.

როგორც იყო ქალაქს მივაღწიეთ. მზე აჭერდა. პაპანაქება სიცხე სუნთქვას ბუთავდა. კორტოხი და გვერდებჩამორეცხილი შრეებიან მთებით და ციცაბო გორაკებით მიყრილი ქალაქი აღმოსავლურ იერს ატარებდა.

რას არ წაადუდებოდა კაცი ამ ქალაქში. ძორწა ბალახმორეულ ბანიან სახლებს, ეზოებში დახროვილ წივას; ალიზის ჩილინგარა ქოხებს, ისლით გადახურულებს, წეკოს ბოლით გამოტენილებს და წინ წუნწუხებნარევ გუბურებს; ღრუბლებამდე აჩაჩხულ მინარეთებს, თაღიანი კრამიტით გადახურულ ეკლესიას, ირგვლივ ხავსი რომ შემოკვართოდა. უპატრონოთ მოხეტიალე ძუკნა ძაღლებს, ლაფში ამოთხვრილ ღორებს, ქალაქის ჭუჭყიანი მოედანი, ფხვიერი, ბინძური და ღიჭანარევი კუთხეები გრძელი დინგით რომ აეჩიჩქნათ და ღრუტუნით გადაეთხარათ. ხრიალით და თრიაქის სუნით დაოსებულ ბაზრებს. ათაშანგით გამოჩურჩუტებულ, ძუძუებმოფლეშილ, ფეხებაპლაკულ და ბარკლებგადმოყრილ ბოზებს, ჩადრმოხვეულ ქალებს. მოქარგულ ახალოზში და ყარაბანდულ შარვლებში ჩამჯდარ გაქნილ სალახანებს, პირმოქონილ და აფრაკ დალალებს, ხალხის ჩოჩქოლში შეხიზნულ პირწავარდნილ ქურდბაცაცებს, ახუხულ კურტნინ მუშებს; ქუჩის პირზე ზეზეურად აყუდებულ, თეოოსფერ ქურთის დედაკაცს, მარცხენა ხელზე ჩამოკონწიალებულ თითისტარზე მატყ-

---

გაგრძელება. დასწყისი იხ. „ცისკარი", № 3, 4.

ლის ფთილას რომ ართვდა, თან წითელი შეიდიშის ტოტები რომ უჩანდა. ჭანკრობის ქვემოთ, შლამიან ფშანთან მობანავე ტუჩებგაცრეცილ ტიტლიკანა ბავშვებს, შავი ბაკიებივით რომ დაცუნცრუკებდნენ.

აოჯანაბადით, ზეთის ხელით, ჩამიჩით, დახალული ნუშით, თაფლში აზელილი თხილის გულით, ლეღვის ასმუელებით ჩარიგებულ სავაჭრო ფარდულებს.

ცხვირგამურულ მჭედლებს, თავშალწაკრულ მეჭურჭლეებს, წარბებშეტრუსულ, ქილვაშებისგან ულვაშაწკეპილ ხაბაზებს და არყის სმით გამობრუჩულ ურცხვ იასაულებს.

ქალაქის შუაგულში გაკორტნილი ბაღი ბოგინობდა ფოთლებგაქუცული ბზის ბუჩქებით, გრძელწიწვება კუნდლის ცოცხათი, გადამხრჩვალი და ტლოკებგასვრილი არყის ხეებით, თიმქოს შლამიანი ჭაობი გამოეტოპათ. ხეების ჩრდილქვეშ პირქვე წყარილ ძილსაგდა ყომარბაზებს.

მგოსანი, ჩვენი ნაცნობი არქეოლოგი და თქვენი მოამბე ერთ მომცრო სასტუმროში დავბინავდით. ნესტიანი და ნახეკრად ბნელი ოთახი დაგვიომეს. ბაღლინჯოებით ნასრესი სარეცელი მოსვენებას როდი გვიქადდა. ადამსროინდელ პირსაბანს მივაგენით, დუბელა წყლით ხელპირი დავიბანეთ. სასტუმროს მცონარე მფლობელს გამოველაპარაკეთ, ჯამბაზის შექმნილს რომ ჰგავდა, და თუ ფრთხილად არ იყავი, ორ თვალშუა მოგატყუებდა.

ზაფხულის თაკარა სიცხემ თრიასავით გადაირბინა. რაკი აგრილდა სავახშოთ გავეშურეთ, გზაზე კოლოებმა დაგვაღელეს.

ჩვენი კეთილი ნაცნობი ზედმიწევნით გატაცებული იყო არქეოლოგიით.

— ნამდვილი ისტორია მიწაში ჩადის, საუკუნეებს დედამიწა ისრუტავს, ისტორია კი არა. ამიტომ მიწას რიდე უნდა ავბადოთ, წავართვათ ჩატანებული ნივთები, წიგნებზე მეტს რომ მეტყველებენ; უფრო ნათლად რომ მოგვითხრობენ ერის წარსულს, ადამიანზნეს, ჩვეულებას, სიდუხჭირეს, სიხარულს. — ასე ბგეესაუბრებოდა ჩვენი ახლობელი. მაგრამ ის კი აღარ ახსოვდა, რომ სწორედ ეს მიწა საცაა ჩვენც შეგვიტყაპუნებს. ჩვენში დარჩეს და ერთი ახირებული თვისებაც ჰქონდა თავდადებულ არქეოლოგს: სადღაც მიწის წიაღში ნაპოვნ უყურო ქოთანში, ან პირმოტეხილ კოჭობში ხედავდა რაღაც ასურეთულს და ბაბილონურს.

— ამას წინათ, საგანგებო გათხრების დროს — გვიყვებოდა ედამიწის დოსტაქარი — ძველ სამარეში ძეწკვი აღმოვაჩინე, ვფიქრობ, თუმცა ამას დიდი მეცნიერული დაკვირვება სჭირდება, მეცამეტე-მეთოთხმეტე საუკუნეს უნდა ეკუთვნოდეს ჩვენს წელთაღრიცხვამდე, უფრო სამართლიანი იქნება თუ ხეთებს მივაკუთვნებთ ძეწკვების წარმოებას.

ჩვენც ასკილივით თავს ვუქნევდით. მართლაც ჭირსაც წაუღია ძეწკვების გარშემო ორმბტრიალი. განა სულ ერთი არ არის, თუ ის დასაქცევი ძეწკვი, ან მძივი მადაგასაკრეულ მკვიდრთა ქურუმს ეკეთა, თუ ჩაჩხანაანთ მატრონეს?

მეორე თუ მესამე დღეს ექსპედიციის წევრები ჯგუფ-ჯგუფად დაიყენენ და გზას გაუდგნენ გათხრების ჩასატარებლად.

მე და მგოსანი მთელი დღეები ქალაქში დავეხეტებოდით. ერთიც ვნახოთ და რაღაც სამხატვრო დარბაზის მაგვარ სახლს წავაწყდით, ეს შენობა ვიღაც ღვთისნიერ ქმკელმქმედს ქალაქის მართველობისათვის შეეწირა. შესვლის უმალვე თვალში გვეცა ნაზირვეზრების სპარსული მინიატურები, გრძელი ქუთუთოებით და ცივი სახეებით, ფეხმორთხმულ მეფეებს საფიროინთ და თვალმარგალიტით მოჭედილი ჩაფხუტა მუზარადები დაეხურათ, წელმოხრილი მსახურები და მხევალი ქალები გარშემო მოკრძალებით შემოხვეოდნენ. ინდოეთის გაშეშებული ღმერთები ნირვანის ბურუსით გამობრუ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ტულნი. კუთხეში მონა ქალის სურათი ეკიდა: წყრთის სიგრძე წვერიან ვაჭარს, აღმოსავლური ტოგა რომ წამოესხა და ფიქისფერი სახე ამღვრეოდა, ულამაზესი მონა ქალი ხალიჩაზე გაშიშვლებული დაეყენებინა. მდიდარი და ბრგე არაბი თავისი ამალით, ნერწყვმორეული უცქეროდა თავის პირქუში სასახლის ხვალინდელ მსხვერპლს. განწირულ მონას მარცხენა მკლავი თვალებზე მიეფარებინა, ის თითქოს ძაგძაგებდა შიშით და სირცხვილით. ტლანქ ჩარჩს ხელში ფუღები ჩაებღაჯა, ნიშადურის დარი თვალები მოეპუტა და ოქროს კბილები გარეთ საძაგლად გადმოეპარჭყა.

ეჰ, რამდენი უბედურება მოუტანა ადამიანებს ამ ოხერმა ფუღმა, ფუღმა აფწეწა ადამიანს ცხოვრება, ფუღმა დაურღვია მყუდროება. ფუღმა ოკეანეებიც კი ამღვრია.

— ნეტავი რამდენი ხანი გაგრძელდება საფლავებიდან წამოყრილ, ჭაკუა დამთხვეულ მტარვალების მართლმსაჯულება? — შემეკითხა მგოსანი.

— საუკუნეები რას ეყოფა. — ვუპასუხე.

— ნახევარზე მეტი სასაფლაოები დაცარიელდნენ, თუ დაზარალებულნიც გამოიძახეს გლადიატორები, ტყვეები მოწმეები, და მაყურებლები... შენი მტერი!

— ზოგიერთი ისეა წამებული, რომ ვეღარც კი წამოდგება.

— იმათ საკაცეებით შემოიტანენ წვერმოპარსულო მოგვები და მახვილამართულ მიქელის გვერდით დასსვენებენ.

— წარმოგიდგენია? როცა ჯალათებს სისხლს გაუშრობენ, რა ყაყანის და აურზაურის თქვნი იდგება? თუმცა ღამე სად უნდა დაამწყვდიონ ეს უამრავი იმპერატორები, შაჰები, ნაიბები, რომის პაპები, ნოინები, ხალიფები, სენატორები?

— ჯოჯოხეთს თუ დაიქირავებენ. — ვუპასუხე ღიმილით.

ერთ საღამოს ჩვენმა არქეოლოგმა სასტუმროში მოიტანა სამარხიდან ამოღებული თხუნელას პატარა ქანდაკება შავი მარმარილოსგან გამოძერწილი.

— აი, საოცრება! — ეტყობა ვიღაც ნიჭიერმა მოქანდაკემ გამოჰკვეთა — გვიხსნიდა ჩვენი მოკეთე — ალბათ ისეთი ყაიდის მკვლევარს გულისხმობდა, რომელიც მთელ თავის სიცოცხლეს იმის ქექვაში ატარებდა, რომ დადგენია ვიღაც აშეული 989 წელს კი არა, არამედ 998 წელს დაიბადა.

— იქნებ თავის უმწეობის საღმოთოთ უნდოდა — ვუპასუხეთ.

— ეგ არაფერია! — განაგრძო არქეოლოგმა და ქანდაკება სათუთად მაგიდაზე დასდო. — იცით რას ვეძებ ახლა? შორეულ დროში აქ გადმოხვეწილ ჩინებულ ქართველის საფლავს.

— ნეტავი ვინ არის? — შეეკითხა განცვიფრებული მგოსანი.

— ჯერ არ გეტყვიი, ვაი თუ ავი სული გადაეფაროს და ვეღარ ვიპოვნო. მიუგო არქეოლოგმა.

— იქნებ ამ წარწერასაც მიაგნო სადმე:

> მზე გადიოდა ცას ბორანივით,
> ტყეში შიშველი ქარი ეიოდა,
> არაკს მოსთქვამდა ხიდან ყორანი
> ქრისტე ბღაოდა საიქიოდან.
>
> ძლივს ვამშვიდებდი მოქანცულ ჩიტებს,
> თვალს მიშტერებდა წარმართთის ლოცვა,
> ლოდებზე ოჯდა გიჟი პოეტი,
> კენესოდა მთების ყრუ გარემოცვა.
>
> ცრემლი სცვიოდათ ნაწვიმარ ფიქრებს,
> მიწის ქვეშ სანთელს ანთებდა მკვდარი,
> სადღაც ეშოვნათ კუბო ჯიბგირებს
> და მიეწერათ ზედ ჩემი გვარი.

— ნუთუ ჯიბგირი ვყოფილვარ! — უადგილოთ წამოისროლა არქეოლოგმა, ჩალმის ქუდი შუბლს ზევით აიწია და თან რაღაც უხერხულობაც იგრძნო.

— თავისებური ჯიბგირობაა. — კეხი შეიბრუნა მგოსანმაც — როცა დედამიწას უბიდან აცლით ადამიანებისაგან ნაჩუქარ სამკაულს.

— არქეოლოგები მიწას ძარცვავენ, ხომ ხედავთ?! მართლაც, საარაკო საქმეა. აქ არის მათი ძლიერება — წამო-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

იძახა ჩვენმა თვალებანთებულმა მეგობარმა და ყველამ ერთხმად გადვიხარხარეთ.

ხარხარებდა მაქმანის ლოგინზე პირღია წაგდებული სპილენძივით არაბი. მკაბეთ ბითბითებდა მაღალ ხის კენწეროზე შეფრენილი ყორანი. ჯიჯვინებდა მოსართვავართული რაში.

რაღაც ავბედითი ხმაური ისმოდა, მგონი ცისერმოღრეკილი და სახეაჭრილი მტარვალები ირინებოდნენ გათხრილ სამარხებიდან.

არაბის სასახლე ოხრავდა. გაფოთლილ ფორთოხლის რტოებზე გულყვითელა ბეღურები ცრემლდანამულ ფრთებს იძიანგნიდნენ.

მონა ქალი დაკბენილ ძუძუებს და მკერდზე შემოხტრეწილ მოვის პერანგს გერმის ბალიშს აფარებდა. ტუჩები უთრთოდა. თახახიან ზეწარზე დაკბუჭნულიყო იმის უბიწო, უმანკო, ჯერ კიდევ კვირტებგაუშლელი სიცოცხლე.

გარეთ, მოზურულ კარებთან თავჩაქინდრული ღაწვებაქერცლილი საკურისები სთვლიდნენ, იშმუშნებოდნენ და უქნარობით გაბეზრებულნი პირუტყვებივით ამთქნარებდნენ, ლამის არის ხახა კი არა, სასაც გარეგ გადმოვარდნოდათ.

ცის თაღების ქვეშ, მიჯრილი ქედების ხრიოკ სანახიროზე, სარსარიკივით ღრუბლები წაყრილიყვნენ. რომელიღაც მახლობელ ნაქალაქევიდან ორიოდე წყალმანკიანი ეკალიპტები ტანმაღალი ქალებივით იცქირებოდნენ. და შორს, სადღაც ყვავების გამაყრუებელი ჩხავილი ისმოდა.

ფრთოსანი ხატი

ზეცის ქვეშ მძიმედ მიიწევდა მთების ყევარი

შემოდგომის პირი იდგა. ლომისის ხატის დღეობა ახლოვდებოდა. სოფლის მოსახლეობის უმეტესობა ხანგრძლივი მგზავრობისთვის ემზადებოდა. ხატი სამი-ოთხი დღის სავალზე იყო დაშორებული. ზოგს შეთქმული ჰქონდა და ორ კოკიანი ზედაშე, ზოგს ატლასის, ან მიტკლის ხალათით გამოცხადება, ზოგიერთს ჭედილა ან მზვარა გაესუქებინა. ზოგს კი შეეთქვა, რომ ფეხშიშველი მოილვედა დიდ გზას ხატის კარიბჭემდე.

გეგონებოდათ სოფელი იყრებოდა, ისე ეშურებოდნენ და ფუსფუსებდნენ. ქალები საკერავებს ჩაჯდომოდნენ, საქორწილო ბიჭები კისრებს ითითრებდნენ, დალაქ წრუტასთან თმას იკრეჭდნენ, კიკინებს ქართულ წესზე იყენებდნენ. გასათხოვარი გოგოები მზეს ემალებოდნენ. ხელებს არაკანით ირბილებდნენ, სისხამ დილით სამყურა ბალახში ჩათქმულ ბედის აღსრულებას ეძებდნენ. ხანშესული გლეხები უომშებს ახალ ჭალებს უკეთებდნენ, კვერნებს ამაგრებდნენ, თვლის ფესოებს, სოლებს და სალტეებს აწესრიგებდნენ, ყვითელი მანეულის ჩორჩოტინებს სწნავდნენ, გრიხავდნენ და ღერძის ბოლოებს რკინის ჭინჭალაკებს უკეთებდნენ. ხარ-კამეჩს ნალბანდ ტუგრიას აჭედინებდნენ.

ლომისის ხატის ხვადაგი ნიში კი მაღალი მთის ქიმზე კუდიანი ბებერივით შემართულიყო და სულის კაწკაწით მოელოდა შეთქმულთა აღლუმს.

სამშაბათი ღილა გათენდა. მთებზე ყომრალი ნისლები მდორივთ წამოიშალნენ.

დიდ შარაგზაზე გამოჩნდა ჭრელი ფარდაგებით მოჩარდახებულ ურმების ლარივით გაბმული ნაკადი. ზოგს ყევარი ხარ-კამეჩი შვება ურემში, ზოგს ჭოტა, ზოგს ნიშა ხარები, თუ წინიდან არ უყიელები მოფარდაგებულ ურემს, ვერც კი დაინახავდი კოფოზე დამჯდარ გლეხკაცს. ურემებში ჩაფენილ რბილ ქვეშაგებში თავდახურულ მანდილოსნებს მოეკეცათ ხელში ეჭირათ ჩვილი ძუძუმწოვარა ბავშვები. ხომ გინახავთ ცქვიტი და ანცი ბალღის პაწაწინა ცაცები, ორი ქვედა კიკით, ახლათ ფეხადგმული ღობუები ეზოში რომ წაკოტრიალებულან და კოპდასდ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მულები დედებს მყისვე ხელში აუტაცნიათ — გენაცვალოს დედილინი, შენი ფუფუა მე — დაუმშვიდებიათ თვალცრემლიანი პაწეები. ისიც ხომ გინახავთ ბაიას ციცქნა სიცოცხლე დედის მკერდს რომ ელიკლიკება, ეალერსება, ფაჩეს რომ ათამაშებს და ხან ზიზილა ტუჩებით ხოჭიჭიდან ამოყოფილ სალოკ თითს იწუწნის... რატომ არ გვახსომდება ეს ბედნიერება, რათ იღვრება ჩანასახში? ეჰ რამდენ ენაგაუკვეთელ მშვენიერებას უმალავს განგება ადამიანებს.

გზის მოსახვევთან, მკლავზე ცისფერ ატლას შემორტყმულმა ქორწილის მახარობელმა თეთრად დაფთლილი ულაყი შემოაჭენა და ელვასავით ჩაიქროლა. მოისმა ზურნის ხმა და მლოცველებს ქორწილის ხალხი შემოეგებათ. ხალიჩაგაფენილ ურემში ნეფედედოფალი ლურჯ მუთაქებზე ფეხმოკეცილები ისხდნენ, ორივენი ხვალინდელი დღის ნეტარებით დამტკბარნი და გაყუსულები. თავზე საყდრის ნაქირავები გვირგვინები დაედგათ, გვერდით მოსხდომოდნენ ნათლიები, მხრებზე ნაწნავებგადაყრილი ქალის მეჯვარე — დიდებაასთ გოგო მეტიჩრობდა: პატარძალს წამდაუწუმ ლეჩაქს, ხან კაბებს, ხან ბაღდადს უსწორებდა. შეუღლებულებს გვირგვინის წინა ტოტები ერხეოდათ, როცა ურემი ოდნავ შეინჯღრეოდა. მეორე ურემში ფეხზე ამდგარ მაყრებს სიმღერით მოუხარոდათ.

> გოგოვ, ნეტავი მე და შენ
> ერთძალნეთს დაგვატოლოო,
> პირი პირს დაგეკიდებინა
> ეუფლებს ჩაგვაკონოო,

მესამე ურემით პატარძლის მზითევი მოჰქონდათ: ჭრელი სკივრი, მიხაკისფერი განჯინა, კარგად შეკრული ბოხჩა და ერთი უბრალო აყირავებული მაგიდა. მექორწილენი ჟრიამულით შეხვდნენ მლოცველებს და ურმები გზის ასაკეცევთან გაჩერეს.

— გზა დაგვიოლეეთ! — გადმოსჭექა ეჯიბმა და რკოსფერი საღვინეებიანი მარჯვა.

— აი გაგიმარჯოთ! ტკბილად შეგაბეროთ ერთმანეთსა. — შეესიტყვნენ აქეთ-იქიდან.

> ქორმა წიწილა წაიღო,
> იმასდა წიავ-წიავსა,
> რო დაღამდება, ამალამ
> დათა ჩაჰკოცნის თინასა.

შემოსსძახეს მაყრებმა. ნეფეს გაეცინა და პატარძალსაც ღიმილი აუთამაშდა.

მზემ დაისამხრა, როცა ნატში მიმავალ ურმების ქარავანმა ორ ციცაბო კლდე აყრილ მთებში შესასვლელ ხეობას მიაღწია. გეგონებოდათ აქ ოდესღაც უზარმაზარი ალაყაფის კარები ბმია და მდევებს შეტაკების დროს ჩამოუგლეჯიათ. მართლაც შელეწილი გალავანის იერი დაჰკრავდა უსწორმასწოროთ აჩრილ ტინიან სვეტებს.

ცად ატყორცნილ, პიტალო კლდეების ძირში გაშმაგებული მდინარე საშინელი თქფაფა-თქუფით და შხეილით მოქუხდა, ხვადი ლომივით ღრიალებდა, წყალში გადმოვარდნილ ვეება შავ კაჭრებს ზედ ასკდებოდა.

ურმების წყება კისერდაჭიმული, ბედაური ხარ-კამეჩით მთების შეღმართზე მძიმედ მიიწევდა. ურმის ბოლო ჯალის ძირზე თოკგამობმული მოზვრები, კიკილებასსმული ჭედილები ლასლასითლა მისდევდნენ.

ოჯახის თავი ზოგი ფეხით, ზოგი ცხენით მიჰყვებოდა. ბუთხუზა მორბედების მეტი წილი ენდროსფერ ხალათ გადაცმულები მიცუნცულებდნენ, ზოგიერთი ცუგრუმელა სიარულით დაღლილიყო, ურემზე შესკუპულიყო. მოხუცი ქალები თეთრ ზედატან გახსნილები, წელმოღუნულნი, მეჩხერიან აღმართზე რის ვაი-ვაგლახით მიფოფხავდნენ. ლოგინათ ჩავარდნილ ავადმყოფებს მახლობლები ამხნევებდნენ: ხატია ჩვენი შემწეი, ხატი, ნუ გეშინიან, ნახე, როგორ მოჭაბინდე და გამოიხედო! იდგა შოლტების ტყლაშუნი, საქონლის ტევა; შეძახილები:

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მგლის მუხლი უნდა ებას კაცსა ამ მთებშია! და ყივანახველა შეყრილ ბალღების საცოდაობა.

ზეცამ მაღლა აიწია და ურმების ქარავანმაც დიიარა. სამლოცველოს ბინა მინდვრები მწვანე ჯეჯილივით გადაიშალნენ. გარშემო წიწვიანი და ფოთლოვანი დაბურული ტყე მესერივით რომ შემოვლებოდა.

გაგიკვირდება: ბარის წაღკოტებს ამ მიუვალ მთების წვერზე რა უნდათ? ნუთუ წინით მოებმაც იცოდნენ მინდვრების მოტაცება! ტყუილათ ხომ არა ჰქვიან მიმინოს ქედი მორეხჩეხე წყაროებით რომ არის გაამებული.

პარასკევ საღამოს სალოცავის მიდამოებს აუარებელი მლოცველი შეემატა, ხალხის ზრიალი აყრუებდა იქაურობას. სახელდახელოდ გახსნილი დუქნები მუხის და ნეკერჩხლის ფოთლოვანი რტოებით გადახურული, ღვინით სავსე რუმბები, გაჭონილ მაგიდებზე ჩარიგებული ხელადები, წელშეზნექილი ჭიქები.

დაწეულ ბინდის ქვეშ მლოცველები თავის ჯალაბებით ჯგუფ-ჯგუფად გაფანტულიყვნენ. მთის წვეროებთან მიხვეტილ ლაქვარდებს გრილი ნიავი ანიავებდა.

გუდაფშუტაანთ ბეკი ნასყიდა დოლუზაანთ ფეფოსთან კინკლობით თავს იქცევდა:

— ახლა, მითამ რა გინდა, ფეხები რომ დაგიკარწახებია და ლომისაში ამოხეტებულხარ, სულის ცხონებას ეძებ?.. შენა გგონია რაკი ხატს ემთხვევი, რაც ცოდო გაწევს სულ მონანიებით ჩამოიბერტყამ.?

— იშ, ქა, ი ხატის მადლი გაგიწყრეს შენა, რამდენჯერ უნდა გითხრა შეთქმული მაქვს-მეთქი, რას ამიტყდები ხოლმე, რომ არ ვიცი!..

— შეთქმული შენცა, ეჟვან შებმული ჭედილები დაგითრევია და ხუთი კვებულაი.

— აი, განგლა, განგლა!.. თორემა, შენმა თავის გახეთქამა, შენ ხომა ნარ-ნარი ხორაგით ურმები დაგიტვირთია. ქაა! ერთი ამას დამიხედეთ ... თას იბღინძება, თითქოსა მთელი ერკემალის ფარა და კურატების ნახირი წამოსხსნა. — არ ეპუება ფეფო.

— ე რაღაც ხელის გულივით ნაზუქები გამოგიცხვია და თავშალის ყურში ორიოდე უზალთუნი გამოგიკვლანჯია, ერთი გუდა ქუმელა მაინც წამოგეღო.

ნასყიდას სუნთქვა შეეკრა და ცხვირს ისეთას დააცემინა, რომ კინალამ მთებმა ბანი მისცეს.

— ღვთის ცეცხლი! — მკვახეთ მიაძახა ფეფომ, ნასყიდამ სული მოითქვა თუ არა, კიდევ მოიმართა:

— რა მჭავე გუნებაზე ბრძანდები, ფეფო? ეზიარე, ეზიარე იქნება სამოთხისკენ შეგარჩონ, ოღონდაც იცოდე, იქ ველარ გაიხსნილე, ეგ სავსე ჯვალოს ხურჯინი ოხრათ დაგრჩება, თუ სართი არ მიეცი, — ხითხითებდა ნასყიდა.

— ი, ზიარების მადლი გაგიწყრეს შენა, რატო არ მომწყდები, ქაა, რას შემომიჩნდები ხოლმე? ოხრათ შენ დაგირჩეს თავიცა და ჯანიცა, რა გინდა ჩემგანა? — ცხარობდა სიცოცხლე დასამხრებული ფეფო და თან ნესტოებს ბურნუთით იტენნდა.

— ქალს რა უნდა ხატშია? — აღიზიანებდა ნასყიდა.

— თვალი კი დაგიდგეს, აჰაანდე. ქარი გაგიდგეს ე მაგ გვერდებშია. წადი სარკეში მაინც ჩაიხედეი, ტყემლის წუას რო გიგავს ეგ თვალები — არ უთმობდა ფეფო.

კვირა დღემ როჭოს ფრად ინათლა და დაფიონის ციმციმზე ხალხიც აიშალა. ნიშის გამფრულ ქვებს რიგრიგობით კოცნიდნენ ღამენატები მლოცველები, თან ანთებული სანთლებით ხატს გარშემო უვლიდნენ... იქვე დახროვილი ეყარა თოვლისფერი და ატლასივით ხალათები. ჩიჩახვ გადმოყრილი და ბიბილო გაწითლებული ყვინჩილები რეტდასხმულებივით იცქირებოდნენ ქვევით სოფლებისაკენ, ხან ცალი თვალით ეცხო ადამიანებს აშტერდე-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ᲑᲝᲠᲓᲜᲔᲑᲘ. ᲮᲐᲜ ᲗᲐᲕᲘᲡᲛᲝᲑᲐᲠᲣᲜᲔᲑᲓᲜᲔᲑᲘ ᲓᲐ ᲛᲔᲝᲠᲔ ᲗᲕᲐᲚᲘᲡᲗᲐᲜ ᲡᲘᲜᲐᲜᲓᲕᲘᲚᲘᲡᲣᲚᲘ ᲐᲠ ᲣᲧᲔᲠᲔᲑᲓᲜᲔᲑᲘ.

ᲡᲐᲘᲓᲐᲜ ᲒᲘᲜᲓᲐ ᲠᲝᲛ ᲐᲠ ᲘᲡᲛᲝᲓᲐ: ᲓᲐᲒᲚᲔᲪᲘᲡᲐᲪ ᲜᲐᲗᲚᲝᲚ!.. ᲨᲔᲒᲔᲣᲦᲝᲗ ᲮᲐᲢᲘᲡ ᲫᲐᲚᲐ!..

ᲓᲐᲓᲝᲠᲔᲯᲘᲚᲘ ᲐᲛᲓᲐᲠᲗᲔᲑᲘᲗ ᲛᲚᲝᲪᲕᲔᲚᲝᲗᲐ ᲨᲔᲛᲔᲣᲜᲔᲚᲘᲡᲐᲜ ᲜᲐᲙᲐᲓᲘ ᲙᲘᲓᲔᲕᲓᲐ ᲓᲐ ᲙᲘᲓᲔᲕᲓᲐ ᲒᲝᲑᲔᲑᲘᲗᲔᲜ ᲛᲘᲘᲠᲕᲔᲓᲐ. ᲚᲝᲛᲑᲘᲡᲘᲡ ᲛᲘᲜᲓᲒᲠᲔᲑᲘᲗᲐ ᲤᲘᲠᲐᲓᲐ ᲢᲐᲜᲘᲡᲐᲛᲝᲡᲘᲗᲘ ᲓᲐᲓᲒᲔᲚᲘ ᲘᲧᲝ ᲨᲔᲛᲬᲘᲓᲠᲔᲑᲘᲗᲐ ᲓᲐᲛᲘᲬᲧᲔᲑᲓᲐ. ᲨᲘᲠᲘᲓᲐᲜ ᲠᲝᲛ ᲨᲔᲒᲔᲠᲔᲑᲘᲗᲐ ᲔᲜᲐ ᲩᲐᲒᲠᲬᲠᲘᲚᲘᲡᲐᲜ ᲛᲝᲒᲖᲔᲑᲘᲡ ᲤᲘᲠᲘᲗᲣᲚᲘ ᲒᲔᲒᲛᲝᲜᲐᲠᲔᲑᲘᲗᲐᲜ, ᲗᲘᲗᲥᲝᲛᲘᲡ ᲤᲘᲠᲘᲗᲔᲑᲘᲡ ᲙᲐᲠᲜᲐᲕᲐᲚᲘᲡᲐᲜ ᲘᲧᲝ ᲓᲐᲛᲝᲜᲐᲗᲔᲑᲘᲗᲐᲜ. ᲐᲜᲐᲡ ᲘᲢᲧᲝᲛᲓᲐ: ᲤᲐᲜᲯᲐᲠᲔᲑᲘᲡ ᲐᲧᲠᲘᲚᲘᲐ ᲯᲐᲠᲘ ᲔᲛᲮᲐᲓᲔᲑᲝᲓᲐ ᲛᲔᲝᲠᲔ ᲬᲣᲗᲘᲡᲝᲤᲘᲤᲚᲘᲡᲖᲔ ᲒᲐᲡᲐᲚᲐᲨᲥᲠᲔᲚᲐᲗᲘ. ᲛᲐᲠᲗᲚᲐᲪ ᲠᲐ ᲙᲐᲠᲒᲘᲐ, ᲠᲝᲪᲐ ᲐᲓᲐᲛᲘᲐᲜᲔᲑᲘᲡ ᲡᲘᲒᲠᲪᲔᲑᲘᲗ ᲣᲐᲙᲚᲝᲒᲓᲔᲑᲘᲐᲜ. ᲚᲮᲘᲜᲘᲡ ᲚᲮᲘᲜᲘᲗᲘᲡ ᲬᲐᲛᲝᲠᲬᲧᲝᲗ. ᲓᲐᲒᲚᲣᲠᲗ ᲣᲠᲩᲔᲑᲘᲡᲜᲔᲑᲘᲡ ᲩᲘᲜᲔᲑᲘ ᲩᲐᲠᲬᲘᲚᲘᲡᲐᲜ ᲘᲧᲝ ᲓᲐᲛᲝᲜᲐᲗᲔᲑᲘᲗᲐᲜ ᲔᲪᲐᲕᲜᲬᲘᲜᲔᲑᲘᲡᲐᲜ.

ᲚᲮᲘᲜᲘᲡ ᲚᲮᲘᲜᲘᲗᲘᲡ ᲬᲐᲛᲝᲠᲬᲧᲝᲗ. ᲓᲐᲒᲚᲣᲠᲗ ᲣᲠᲩᲔᲑᲘᲡᲜᲔᲑᲘᲡ ᲩᲘᲜᲔᲑᲘ ᲩᲐᲠᲬᲘᲚᲘᲡᲐᲜ ᲘᲧᲝ ᲓᲐᲛᲝᲜᲐᲗᲔᲑᲘᲗᲐᲜ ᲔᲪᲐᲕᲜᲬᲘᲜᲔᲑᲘᲡᲐᲜ. ᲒᲕᲘᲠᲓᲘᲗ ᲗᲕᲐᲚᲛᲠᲘᲪᲮᲐᲜ ᲓᲐ ᲐᲨᲜᲘᲚᲘᲡᲐᲜ ᲒᲐᲨᲚᲘᲚᲘ ᲛᲔᲝᲠᲔ ᲬᲘᲚᲘᲡ ᲒᲐᲜᲛᲐᲕᲚᲝᲑᲐᲨᲘ — ᲛᲔᲡᲐᲛᲔ ᲬᲘᲚᲘᲡ ᲒᲐᲜᲛᲐᲕᲚᲝᲑᲐᲨᲘ — ᲛᲔᲝᲠᲔ ᲬᲘᲚᲘᲡ ᲒᲐᲜᲛᲐᲕᲚᲝᲑᲐᲨᲘ. ᲮᲐᲠᲘᲡ ᲜᲐᲓᲐᲠᲑᲐᲖᲔᲚᲘ — ᲡᲐᲚᲘᲐ ᲧᲝᲩᲘᲕᲘᲡᲐᲜ ᲒᲐᲛᲘᲜᲘᲡᲗᲕᲘᲡ. ᲣᲜᲓᲐ ᲒᲐᲜᲘᲮᲐᲗ ᲗᲐᲕᲘ ᲠᲝᲒᲝᲠ ᲘᲧᲐᲢᲔᲑᲓᲐ, ᲒᲐᲣᲮᲔᲓᲜᲐ ᲛᲝᲖᲕᲔᲠᲘᲕᲘᲗᲘ ᲔᲠᲗᲘ ᲐᲓᲒᲘᲠᲔᲚᲘ ᲗᲝᲙᲐᲕᲓᲐ ᲓᲐ ᲗᲕᲐᲚᲘᲡ ᲙᲕᲔᲨᲘᲓᲐᲜ ᲣᲪᲥᲔᲠᲝᲓᲐ ᲗᲐᲕᲘᲡ ᲛᲝᲛᲐᲠᲓᲐᲞᲘᲠᲘᲡ — ᲪᲮᲠᲐᲚᲐᲕᲐᲨᲐᲜᲗᲐᲜ ᲜᲘᲙᲐᲡ. ᲠᲝᲪᲐ ᲖᲣᲠᲜᲐᲚ ᲨᲔᲯᲔᲓᲐ ᲓᲐᲡᲯᲔᲓᲐ ᲓᲐᲡᲙᲝᲠ; ᲯᲐᲠ ᲮᲔᲚᲘ ᲙᲐᲠᲒᲐᲓ ᲐᲠᲪ ᲙᲘ ᲰᲭᲘᲜᲔᲓᲐ ᲰᲐᲛᲝᲠᲩᲛᲘᲗᲘᲡᲐᲜ ᲜᲐᲓᲐᲠᲑᲐᲖᲔᲚᲘ, ᲠᲝᲛ ᲨᲣᲗᲞᲘᲗᲘᲡᲐᲜ ᲜᲘᲙᲐ ᲓᲐᲗᲘᲗᲘᲗᲘᲡᲐᲜ ᲔᲑᲓᲔᲓᲜᲐ. ᲡᲮᲚᲐᲠᲢᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ ᲡᲘᲪᲘᲪᲮᲚᲘᲗ ᲓᲐᲔᲢᲘᲪᲐᲕ. ᲛᲐᲒᲠᲐᲛ ᲮᲔᲠᲮᲜᲐᲜᲘᲗᲐ ᲓᲐ ᲒᲐᲛᲐᲕᲐᲠᲗᲔᲚᲘ ᲜᲘᲙᲐᲛ ᲮᲔᲚᲡᲐᲧᲠᲔᲚᲘ ᲓᲠᲝᲛ ᲨᲔᲐᲠᲩᲘᲐ, ᲗᲕᲐᲚᲡᲚᲘᲓᲐᲜᲐᲛᲔᲩᲐᲛᲔᲗᲐᲖᲔ ᲛᲝᲒᲖᲔᲠᲓᲘᲗ ᲬᲐᲛᲝᲛᲘᲧᲝᲗ ᲛᲝᲡᲚᲮᲘᲠᲔᲑᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲜᲐᲓᲐᲠᲑᲐᲖᲔᲚᲘᲡ ᲤᲚᲐᲕᲐᲜᲔᲑᲘ ᲓᲐ ᲛᲬᲘᲜᲐᲕ ᲑᲘᲜᲓᲝᲠᲘᲡᲗᲐᲜ ᲛᲝᲐᲓᲒᲘᲜᲔᲑᲓᲐ, ᲛᲐᲠᲗᲚᲐᲪ ᲠᲝᲛ ᲚᲐᲕᲐᲨᲘᲕᲘᲗ ᲒᲐᲨᲛᲘᲗᲐ. ᲐᲗᲧᲔᲓᲐ ᲝᲠᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲛᲐᲠᲯᲕᲔᲜᲐ ᲓᲐ ᲐᲮᲛᲝᲚᲢᲘᲐᲚᲘ, ᲠᲝᲛᲘᲐᲜᲪᲔᲚᲘ: ᲐᲠᲝ!.. ᲐᲠ ᲐᲠᲝ! ᲐᲠ ᲐᲠᲝ!..

„ᲠᲐᲠᲐ ᲐᲠ ᲐᲠᲝᲗ, ᲙᲘᲜᲔᲚᲐᲛᲐ ᲬᲔᲚᲘᲗ ᲒᲐᲓᲐᲢᲔᲑᲐ! ᲧᲐᲠᲝᲛᲔᲠᲓᲘᲗ ᲛᲔᲝᲠᲔᲗᲘ ᲛᲐᲠᲘᲠᲘᲗ. ᲠᲓᲔᲑᲐ ᲔᲠᲗᲘᲠ ᲓᲐᲕᲘᲓᲐᲠᲐᲜᲝᲗ ᲓᲐ ᲓᲐᲙᲐ-ᲓᲐᲙᲐ.

„ᲐᲠᲐ ᲛᲫᲐᲛ, ᲪᲐᲚᲐ ᲑᲔᲯᲐ ᲐᲠ ᲓᲐᲣᲠᲗᲣᲧᲝᲗ!.. — ᲘᲧᲚᲐᲧᲔᲑᲝᲓᲜᲔᲑᲓᲜᲔᲑᲘ ᲛᲔᲝᲠᲔᲜᲘ.

„Ი ᲙᲝᲯᲔᲚᲘ ᲡᲐᲚᲐᲮᲘ, ᲠᲐ ᲨᲣᲦᲚᲘᲡ ᲗᲐᲕᲘᲐ. ᲓᲐᲡᲬᲧᲔᲕᲚᲝᲡ ᲩᲔᲛᲛᲐ ᲒᲐᲛᲘᲠᲔᲜᲛᲐ, ᲡᲐᲛᲓᲒᲚᲘ ᲒᲝᲯᲘᲕᲘᲗ ᲐᲗᲐᲧᲓᲔᲑᲐ ᲮᲝᲚᲛᲘ. ᲐᲑᲐ ᲠᲐᲡᲐ ᲮᲝᲠᲐᲝᲑᲡ, ᲒᲣᲚᲘᲡ ᲛᲝᲡᲐᲤᲮᲘᲐᲜᲐᲗᲐ. ᲔᲠᲗᲘᲠᲗᲘᲡᲐᲜ ᲘᲡᲘᲗᲘᲡ ᲯᲝᲚᲝᲙᲘ ᲣᲜᲓᲐ ᲬᲐᲛᲝᲧᲠᲘᲡᲐᲕᲘᲗ ᲯᲐᲙᲘᲗ. ᲠᲐᲛ ᲐᲯᲔᲚᲛᲘ ᲗᲠᲘᲐᲚᲗᲐᲓ ᲛᲝᲔᲚᲐᲜᲔᲑᲝᲗ. — ᲓᲣᲓᲔᲚᲣᲜᲔᲑᲔᲑᲘᲡ ᲓᲣᲡᲔᲚᲘ ᲣᲡᲘᲠᲣᲒᲣᲜᲐᲐᲜᲗᲐᲜ ᲑᲝᲜᲓᲝᲛ.

„ᲔᲒᲘ ᲛᲐᲒᲐᲚᲐᲡ ᲗᲐᲕᲘᲡᲘᲜ ᲩᲙᲣᲗᲘᲡᲐ ᲐᲠ ᲨᲔᲮᲕᲔᲓᲠᲘᲐ, ᲠᲝᲛ ᲤᲔᲠᲓᲔᲑᲨᲘ ᲣᲗᲣᲗᲣᲗᲘᲗ. — ᲔᲠᲗᲘ ᲚᲐᲮᲐᲗᲘᲐᲜᲘᲡ ᲡᲘᲚᲐᲪ ᲮᲔᲗᲘᲗ ᲘᲗᲕᲐᲚᲔᲑᲨᲘᲐ ᲓᲐ ᲘᲛᲘᲗᲘᲗᲘᲜᲐ ᲯᲜᲔᲯᲚᲝᲑᲓᲘ. — ᲑᲣᲗᲚᲝᲜᲔᲑᲓᲐ ᲪᲐᲜᲨᲑᲘᲡᲘᲡ ᲓᲐᲛᲐᲠᲯᲕᲔᲜᲐ ᲯᲜᲔᲯᲚᲝᲑᲓᲘ.

„ᲓᲐᲮᲐ, ᲓᲐᲮᲐ, ᲠᲝᲒᲝᲠᲘᲐ ᲓᲐᲛᲚᲐᲧᲘᲜᲗᲘᲡᲐᲜ ᲩᲣᲢᲙᲘᲠᲐᲜᲗ ᲚᲘᲠᲘᲒᲚᲔᲯᲘᲡᲐ, ᲜᲔᲢᲐ ᲔᲖ ᲕᲘᲪᲐᲚ ᲢᲘᲪᲘ-ᲢᲝᲛᲘᲐᲜᲐᲐ?! ᲘᲡᲘᲗᲘᲡ ᲣᲜᲓᲐ ᲩᲐᲐᲤᲐᲠᲗ ᲠᲝᲒᲝᲠᲐ ᲗᲐᲕᲨᲘᲐ, ᲠᲝᲛᲐ... — ᲪᲮᲐᲠᲝᲑᲓᲐ ᲜᲘᲭᲝᲗᲔᲚᲘᲡ ᲓᲐᲛᲚᲐᲧᲘᲜᲗᲘᲡᲐᲜ ᲛᲐᲒᲠᲘᲠᲐᲚᲘ, ᲬᲘᲜᲬᲧᲚᲔᲑᲘᲐᲜᲘ ᲰᲔᲠᲐᲜᲒᲘᲡ ᲡᲐᲙᲘᲜᲫᲘ ᲠᲝᲛ ᲐᲠ ᲨᲔᲒᲔᲑᲜᲐ; „ᲛᲐᲒᲐᲡᲐ ᲯᲔᲠ ᲐᲠ ᲛᲝᲮᲕᲔᲓᲠᲘᲐ ᲮᲝᲓᲔᲚᲘᲡᲘ ᲛᲣᲨᲢᲘ ᲓᲐ ᲔᲒᲠᲔᲗ ᲘᲛᲘᲗᲘᲗᲘᲜᲐ ᲮᲢᲘᲡᲗᲝᲛᲘ. — ᲜᲘᲭᲝᲗᲔᲚᲘᲡ ᲪᲘᲪᲚᲔᲑᲘ ᲗᲕᲘᲗᲝᲛᲤᲠᲔᲜᲘᲡ ᲡᲘᲪᲘᲪᲮᲚᲗᲐᲜ ᲜᲐᲗᲚᲘᲡ ᲡᲘᲚᲐᲪᲘᲗ ᲨᲔᲛᲝᲓᲘᲗ ᲠᲣᲗᲣᲚᲘᲡ ᲐᲮᲛᲐᲮᲘ ᲛᲘᲢᲠᲐ. ᲓᲐᲛᲐᲠᲯᲕᲔᲑᲣᲚᲘ ᲛᲝᲬᲘᲓᲐᲕᲔ ᲚᲘᲪᲘᲠᲣᲚᲘ ᲣᲕᲚᲘᲓᲐ ᲓᲐ ᲗᲐᲛ ᲗᲐᲕᲘᲡᲘ ᲛᲐᲠᲯᲕᲔᲜᲐ ᲤᲘᲩᲘᲡ ᲒᲐᲡᲚᲐᲡ ᲛᲘᲡᲘᲪᲘᲝᲑᲓᲐ. ᲠᲘᲛᲘᲡ ᲒᲣᲚᲘᲡ ᲗᲐᲜᲐᲢᲝᲚᲘ ᲒᲐᲓᲐᲬᲣᲚᲘᲡᲐᲓᲐᲜ ᲘᲬᲧᲝᲑᲓᲐ. ᲧᲠᲘᲜᲘᲡ ᲮᲛᲐᲖᲔ ᲮᲐᲜᲨᲘᲡᲣᲚᲘ ᲤᲐᲚᲐᲕᲜᲔᲑᲘ ᲥᲠᲣᲐᲜᲢᲔᲚᲘᲡ ᲡᲬᲠᲐᲕᲓᲒᲐᲛ, ᲨᲘᲓᲝᲛᲝᲜᲘ ᲔᲨᲘᲗᲘ ᲛᲝᲮᲓᲘᲓᲜᲔᲑᲓᲜᲔᲑᲘ. ᲛᲐᲒᲠᲐᲛ ᲯᲐᲜᲘ ᲐᲦᲐᲠ ᲔᲠᲘᲩᲝᲠᲓᲐᲗ ᲓᲐ ᲗᲐᲕᲘᲡ ᲘᲜᲒᲣᲒᲨᲘᲓᲜᲔᲑᲓᲜᲔᲑᲘ ᲗᲐᲜᲐᲚᲘᲡᲛᲝᲤᲚᲔᲚᲘᲡ ᲢᲐᲚᲘᲙᲘ ᲑᲘᲫᲔᲑᲘᲡ ᲒᲐᲛᲐᲠᲯᲕᲔᲑᲘᲗ.

ᲯᲛᲯᲘᲐ ᲒᲐᲬᲠᲣᲯᲐᲜᲔᲑᲘᲡ, ᲛᲔᲤᲠᲘᲩᲘᲚᲛᲐᲜᲔᲑᲘᲡ ᲨᲘᲛᲐᲮᲘᲚᲘ: ᲑᲣᲠᲐᲮᲘ, ᲤᲝᲩᲘᲐᲜᲘᲡ ᲙᲐᲛᲤᲘᲢᲔᲑᲘ, ᲛᲧᲘᲜᲕᲐᲠᲘ ᲨᲐᲭᲐᲠᲘ, ᲛᲐᲠᲯᲕᲜᲘᲡ ᲛᲫᲘᲒᲔᲑᲘ, ᲑᲔᲯᲔᲑᲘᲡᲗᲕᲘᲡ. ᲒᲐᲠᲔᲯᲘᲡᲗᲕᲘᲡ! ᲐᲧᲠᲣᲑᲔᲑᲝᲗ ᲓᲐ ᲘᲯᲐᲠᲗᲝᲗ!. ᲘᲡᲘᲗᲘᲡ ᲣᲜᲓᲐ ᲛᲝᲠᲩᲔᲣᲚᲘ ᲙᲐᲜᲐᲯᲘᲗ ᲐᲡᲮᲛᲣᲚᲘ ᲤᲘᲠᲐᲓᲘ

ბურთები ეკერა, ჰაერში რომ ირხეოდნენ და თვალსაჩინოთ ალამაზებდნენ ღღესასწაულს.

— ბულთები!.. შალიკები!.. იაფათ, ლოკუნის მადლმა!.. — გაჰყვიროდა ტანმორჩილი მორდეხა, თან მარცხენა მკლავი. თავისი ჯაგლაგი ცხენის სადავეში გამოედო.

ბოშის ქალები წენგოსფერ მკერდზე ბრეშვეიალა ღილები რო გადმოეპარჭაოთ, ფეხშიშველები დაძრწოდნენ და მიამიტ ქალებს სთავაზობდნენ თავის მარჩიელობას და თუ თვალი კარგად არ გეჭირა, უსათუოდ რაღაცას აგწაპნიდნენ. ვიღაც შორიდან გადმოთრეულს არდანზე თუთიაყუში დაესვა, ბრიყვი ნისკარტით პატარა კოლოფიდან რომ იღებდა ბედის გამომცნობ ფურცლებს. ერთი გადამთიელთაგანი ჩვენ-ბისაგან შეკერილ თოჯინებს ჰყიდდა. საიდანღაც ვიღაცის ბალღი ტირილით შუაზე იფხრიწებოდა: დედაა! ბიპინა მიყიდეი, ბიპინაი...

მუკნიანთ ულვაშებაკოკრებულ დათას, საკინძგახსნილი ხალათი და ტოტებმოწუთხული შარვალი რო ეცვა, თავის უბნის გოგოები დაეპატიჟნა. ნეტა გენახაო რა თავმომწონეთ აწვდიდა ლიმონათით სავსე ჭიქას კოკროჭინა პელას, ხან ხალებიან თებროს მარჯვენა ხელში სუფთა ცხვირსახოცი რო დაებღუჯა.

— ჩვენ მადლობთ, დათა, აბა რაზე სწუხდებით!? — მატაოცობდა ხაბარაანთ ფეფკა და წელში სატაცურივით იმტვრეოდა.

ქეჯქეთა და ჩოკჩოკა მაჯანკლები დიდ ფუსფუსში იყვნენ, ჩიკორივით ტრიალებდნენ, შეღერებულ ყმაწვილკაცობას შორიდან ასინჯებდნენ ზროშანა და კეკლუც გოგონებს ხელიხელ ჩაჭიდულები რომ დასეირნობდნენ. ვაჟის მშობლებს ყურში აწვეთებდნენ ქალის მზითვის ავლა-დიდებას.

— ქა, იცი რა მძახლები გეყოლება, სოფლის თავები! მე შენ გითხრა ასი თუმანი რო დაგჭირდეს ხელს არ გაგიმართავენ, ან სხვაგან მოგიხდება წასვლაი... უი, უი... ორივ თვალეი დამიდგეს ბეგს და დამიმიწდეს თუ გატ ყუებდე...

ახლა ქალის მამას გულმოდგინებით წამოუვლიდნენ დოგა-დოგაზე დაადგებოდნენ:

— რა ვქნა, ი, შენი გოგოი, არ უნდა გაათხოვო? შინ ხომ არ უნდა დაამეაგო. ბედი კარზე მოგდგომია და შენ კი ყოყმანობ, აქ დავაბეჭოთ და ნიშნობაი, თუ გინდა მერე იყვეს, იცი რა ბაკალაური ბიჭია... რო შეხედო იტყვი: ქაა, ეს რა ნატვრის თვალი ვიპოვნეიო.

ნიშთან ქადაგად გადაცემული მაკა, შუბლი თავშლით რომ შეებორბლა, რაღაცას წოიკობდა, ჭიწას ფხოჭნიდა, პირის კუთხეებთან დუკი მორეოდა, თვალები მოხარშული ჭანარივით გადმობარუნებოდა, დაკაწრულ სახეზე სისხლის ზოლები შეხლობოდა, ჭიდარა ნარევი თმები ნიავზე უშნოთ გასწეწოდა, „ხალხნო! წარღვნა იწყობა, წარღვნაი!“ — ყვიროდა ნახევრად შერყეული და ჩიყვგამობერილი მაკა.

მთვრალი გიგა ვიღაც წვნიკ-უჯიათს ყელზე გადახვეოდა და ალარ ეშვებოდა. არყით გამობენტერებული ფეთიანი ოსი ილასა, ჩოხის კალთები თანაბარად რომ აეკეცა თეძოებთან, თავის კოჭდაბალ ქვისლ გიგას ყანის წანახეიდზე წაჰკიდებოდა.

— შენ არ გეგონოს, რომა მე პანტის მეტი არაფერი მიჭამია, ან ოინჯათი ვარ გამაძღარი, ცოტა გონზე მოდი, თორემა ისე გამოგწელავ როგორც მეგრული ჭაათამსა, ერთი აქეთ მოიხედ! — თან ზარნიშიან ხანჯლის ტარზე ხელს იდებდა.

— მოკუმე ტუჩები, ენა მუცელში ჩაიგდე, თორემა ისეთის გლეწავ ე მაგ ყმაშია, რომ ღვარებში კი არა, წედისშიც ვეღარ გიცნონ, გამსკდარხარ და ალარ იცი რასა სჩადი. — უტმევდა ოდნავ ბლუკუნა ქვისლი, თავი რომ სულ მუდამ წინ სძლევდა.

— ვის უნდა ლეწო? მანამ გვერდები არ აგიდგეს შენა! ან არა და, რა შენი საქმეა ღვინით გავსკდი თუ...

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ხოდა თუ ჩაცეცხლე, კიდევაც უნდა მოინელო.

— ცეცხლიცა ხარ და ერთიც მეტი! შე ჯაკო, შენა!

— ხმა ჩაიგდე-მეთქი! სანამ ე სახლს არ გადაგიშხეილებ! არ გადაშენდები, არა? — ამ მუქარაზე ფიცხი ილა წამოინთო, ალმური აუვიდა, სატევარს ხელი წამოესვა და დასჭექა:

— შენ თუ წელები არ გადმოგაყრეინო ამსაჯჩია, და სული არ გაგაცხებინო, მაშ ილასას ეს ულვაშები არა ბმია! — ოსმა ალმასივით იარაღი იშიშველა.

— ე, მანდ დაეგდე, თორემ, ეაბა მე შენა! გადაპარჭიკება ხო არ გინდა — გააფრთხილა ქვისლმა ანთებული ილასა, თითონაც ოდნავ შეფიქრიანდა და მოუსვლელი კიტრა ვაშლის ფერი დაედო.

ატყდა ალიაქოთი, ქვისლებმა ერთიმეორეზე გაიწიეს. ქალების ჩოჩქოლზე, წვიელ-კიეილზე: გვიშველეთ! არ შემოკრან, არ დაარტყან! არ დაუშინონ! შუაკაცებმა მოჩხუბრები დააშოშმინეს, თუმცა გიგამ და ილასამ ორიოდე ხელეური წათაქება მაინც მოასწრეს. მეორე დღეს ტრაბახი ილასა ბაქიბუქობდა:

— კაცო, კინალამ არ შემომაკვდა ი ჩემი ქვისლი, რაზე დავეკვრიდი სისხლსა. ეგა ჭკუაზე ხომ არ შეიფერთხა? ხო იცის ჩემი ხასიათი, „ნეუეელი“ არ უნდა მომერიდოს, რამდენჯერ უნდა დაუთოხმახო და დაუსისტრიკინო.

წიფლნარში დოლის და გარმონის ხმა გაისმოდა, სალამურის და დაირის ბანგები მუხნარში, არღნების ჭყვიტინი — დუქნებისაკენ.

ქუდმოღრეკილ ჯალიანაძთ მიტუშას საზიზღარი ჭყვილი: ტაში-ტუში... ტაში-ტუში!.. ჭიკი-ჭიკი, ვახე-ვახე!..

მაღლობენ ფრიალო კონცხზე მკვრივ ჩლიქებიანი ეაცი შემხდარიყო და მედიდურად გასცქეროდა მოსევადებულ ეროილა ცის კაბადონებს. ზევით დისკოებთან, ფრთამალი, შეეარდენი ნავარ ლობდა. იქით ყორდთან, დაძირულ თივების ახლოს ბიჭუნები შეგროვილიყვნენ.

— დამეჯიდე თუ ბიჭი ხარ, გამოდი, გამო! — ედიდგულებოდა მარდი სანდალა თმახუჭუჭა შაქარას.

— მი...დი, ბი...ჭკ...ო, ერარ...ის გე... შშ...ინიან — აგულიანებდა შაქარას ლოყიანი თედორე ენის ბორძიკით.

— ე, მაგ ლობიომ უნდა შეგაშინოს?! გადი და ერთი შენებურათ დააწყვიტეი! — უჩუჩხურებდა სანდალას კრაწაანთ მკვირცხლი შავტუხა.

—აბა, ეგ რა ჩემი ტოლია, ან არა და რას იჭიმება და იქადნება შვილოსანიასა — ჩაილაპარაკა შაქარამ.

— თუ გინდა გოგიას დაეჯიდე? — მიმართა შაქარას დუნე ნუკრიამ.

— გამოვიდეს, გამოვიდეს! — აიფხორა თავკომბალა გოგია, ნედლი კაკლის კუჭივით ხელის თითები რო ჩაშავებოდა.

— ვინც არა, ქინძარა. — მოსწყდა ადგილს შაქარა. — ბალღებმა წრე დაარტყეს.

— მხოლოთა, ფეხშია ხელის მოკიდებაი არ იყვეს! — ესლა მოასწრო წინ გაჭრილმა და სულმოკლე გოგიამ.

— შუა კაური გაუყარეი, შუა კაური, ნახე, თუ ბრაგვანი არ მოადინოს — აქეზებდა შაქარას ჭრელ თვალება ვანო, ქოჩორზე ერთი ციდა თმა რომ დაეტოვებინათ.

— ძიგი-ძიგი მამალო, შენ იცი და მაგანო! — გაჰყვიროდა მოუსვენარი სანდალა და თან გამოცდილ მსაჯივით იკუზებოდა, ფალავნებს ქვეშიდან უცქეროდა, რომ შეუფერებელი ფანდი არ გამოეპაროდა.

სად იყო და სად არა, ბავშვების ბღლაძუნს შაქარას დედა სოფიომ მოუსწრო, წელდახრილი დაფათურდა, წკეპლას ხელი წამოავლო და მთელი ძალით დაუთათხანა თავის შვილს.

— მიწამ კი გიყოს პირი! შენ მოუკვდი დედაშენს, შე დასამიწებელო, ორი დღეა ახალი ხალათი ჩაგაცვი, იმითვინა, რომ აქ შემოიფლითო? აგრემც გასწყალებიხარ დედაშენსა!..

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შაქარამ გაკაპასებულ დედის ხმას ყური მოჰკრა თუ არა, მყისვე ბაყაყურა ფაცხაფუცხით მოუსვა.

განაჩჩლებული დედაკაცი ახლა გოგიას მივარდა:

— შე გასაცივებელო, შენა! მუხლის კვირისტავები რო გადგიყვლეფია და ფილთაქვას რო მიგიგავს ეგ ვირგლა თავი, რას ებუღრავები ჩემ ბიჭსა? შე ამოსაწყვეტო შენა, ჯერ დედამიწას არც კი ასცილებიხარ, რაც სიგრძე გაქვს, ის სიგანე უნდა მოგაცეს ადამიანმა, აი ის არის მადლი.

— რა ვქნა, მე რა, თვითონ შენი ბიჭი დამეკიდა. მოიბუზა განზე გამდგარი ყურებ აწითლებული გოგია და თან აპზზინდა ამოვარდნილი ქაძარი გაისწორა.

— მართალია ძალო, მართალი! — მიაძახეს აქეთ-იქიდან ბიჭებმა სოფიოს.

— იმდენი ძრძიდა თქვენა, რამდენ მართალსაც ამბობდეთ. — მერე ქაშანურას ბიჭს მიუბრუნდა — ეს სულ შენი ოინებია, შენი ქოქი კი მოისპოს, შენა! მოიცა თუ მამაშენს ეგ ყურები არ დავგაღეჯინო, ნახავ შენა.

— მე ჩემთვინა ვიდექი, მე რა! — ამოოუღლეუა უსამართლოთ მსჯავრდადებულმა ქაშანურაანთ კურკამა. სამწუხაროდ ეს სახინჯრი სახელი თავისმა პაპამ დაარქვა.

— თქვენი გამოწყვეტა მენახოს აჯანდე, თქვენი! — მიახალა ბავშვებს აშარმა სოფიომ. შებროწიალდა და შაქარას კვალს გაეკიდა. შაქარას პატარა, წრიპა დაც ცალ ხელში ფეხებმოწყვეტილი დედოფალა რო ეჭირა, კევის ღეჭვით დედას გაედევნა და სვინტრის ფერი კაბის ქვევიდან ნიფხვის თეთრი არშიები გამოუჩნდა. გოგიას დედილომ ენატანიანებისაგან შეიტყო თუ არა სოფიოს ალიაქოთი, ინდაურივით აკივკივდა. თავის მულის პირით შეუთვალა: „შე ხარაბუზა, შენა! პირი რო ძაღლის ქონით მოგიქონია, ღმერთსა ვთხოვ, შე ყრეველა, შენა! ამ ბავშვების ჭკუით დაბერებულიაგე! არა მინდა რა, ერთი შეგსწრებოდი და თუ თმებით არ დაგირევდი, გეფიცები, შე კრეხის პალო, შენა! ის გირჩევნიან, შე ჯილაგ ამოსავარდნო, კაკები გაისწორო ხოლმე, ჯორის კუდივით რო გადმოგიყრია“.

არც სოფიომ უხათრა, მისდგა, ერთი თუ ორი, ავი და კარგი გადმოუტრიალა: „ხელები ნუ გისწრებს, თორემ, იქნება ისე გაგიხადო საქმეი, რომა სულ ბეწუწები გაგლეჯინო. ჩემ კვებებს რას ერჩი? ლოქოს ლაყუჩებს რო გიგამს ეგ გადმობრუნებული ტუჩები. შენი სილამაზითა ხომა გვერდელაანთა თვალი გამოსთხარეი. ძაან კი მამალყინწოობ... და! ე მანდა, შენი შიშითა სადედულეთი არ ამომიწყვიტო და იალტაზზე არ გადამასახლო“...

ხარკამეჩი ტყის ნეკერს და სათიბებს შერეოდა. მახლობელ სოფლის მწყემსებს ცხენის ფარა სალოცავის დრემლმოფენილ სერზე აელალთა, ნაცვალგარდობით ხატობაში შერეულიყვნენ. მჭარზე გაწყობილი კაციანი კომბლეებით, ხანდახან უსაბამთი ილიმებოდნენ. გაქონილ ტყაპუჭებზე უბალთო წვრილათ შემოჭერილ ქამრებზე ქარქაშგადატყავებული ხანჯლები ჩამოეკიდათ.

შორს მივარდნილ ქედების იქით თეთრი ღრუბლების ჯოგი მოსჩანდა, თითქოს ლაჟვარდების რაყასა სძოვდა.

დღეობის გარშემო მოჩარდახებული ურმები ისე იყო წყარილი, გეგონებოდათ ფარდაგგადაფარებული სპილოების ნახირი ფეხებზე დაცემულაო.

ამ დღესასწაულზე იმყოფებოდა ჩემი მეგობარი პოეტიც, თავისი ბიძის ოჯახთან ერთად. არ იტყვით რაზე ასდევნებოდა მგოსანი თავის ბიძას? განა ღვთისმსახურების მიზეზით, არა! ბიძის სოფელში მოსწონებოდა ეშხიანი გოგონა ნანა. თვალტანადი, საროსავით წერწეტი, თეთრი მტევანივით ლამაზი და შეთვვირებული ნანა მამას ხატობაში წამოეყვანა. ნანას ჩითის კაბის, მაღალყელიანი წინდების და მამის მილერ ამოსხმული ბანდულების მეტი არაფერი ეცადა, დედა ადრე გარდაცვლილ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

და, თავის ხელმოკლე მამას მხარში ამოსდგომოდა და ოჯახის წარმართვაში ეხმარებოდა.

მგოსანს მოსწონდა სანაქებო ნანა, ეოკობივით ნანაზე თვალი ვის არ შეუგორდებოდა. იქნებ არც კი დაიჯეროთ, მაგრამ იცოდეს ღმერთმა, იმის ცოლად შერთვა, რომ გიორგის სიძეთ მოაკოდებოდა. მგოსანს არასოდეს არ ეფიქრია. პოეტს უნდოდა რომ ახლათ გადაფურჩქვნილი გოგონა მის მწველ ფიქრებს ყვარებოდა, როგორც მიუწვდომელი ბედნიერება. თორემ ბედნიერებას როცა ხელს შეახებ, ის ხომ ბედნიერება აღარ არის. რა ვიცი ეს ოხერი, ვიღან არ ჩამოაყრანტალა, რომ ლოგინი ბილწავს სიყვარულს...

ჩემ მეგობარს სულმა წასძლია და ნანას გაუნდო თავისი გულის ნადები, არა ისე კი არა, თქვენ რო გგონიათ...

ბიძის გამართულ ნადიმზე მგოსანმა ვეღარ მოისვენა, შაკიკ შეყრილივით აბორგდა და თავის ბიძას გადუჩურჩულა:

— ბიძა! რატომ არ ეპატიჟები გიორგის, ის ხომ შენი კარის კარგი მეზობელია. აგერ იქ არის მოკალთებული ნონიკაანთ ურმის გვერდზე.

— აი, შე სახე-მახე შენა! იმის გოგოს ხომ არ ეხოხმარიკები და ეპრუნწკები? ენამოჩლექით წაუტუტუნა ბიძამ მგოსანს და შორიახლო მდგომ გიორგიკვრელ ბესოს თამამ გოგონას გადასძახა:

— ნატა! ხომ იცნობ ჩვენებიანთ გიორგისა, თოქმაჯაანთ ლაჯუნას ბიჭს რო ეძახიან? უთხარი, დაგვეწვიეი შენი ნანათი-თქო.

— აბა, არ ვიცნობ, ეხლავე! — წამოფრინდა ხაჭოსფერ კაბიანი ნატა და მოჰკურცხლა.

ორიოდე სადღეგრძელო არ ჰქონდათ დალეული, რომ გიორგა და ნანა მობრძანდნენ.

— აქა მშვიდობა, ქეიფი გაამოთ, გეწყალობდეთ ლომისის ხატი! — მიესალმა გიორგა.

— აგრეთვე თქვენცა! — უპასუხა პოეტის ხელგაშლილმა ბიძამ და გიორგა გვერდით მოისვა, ნანამ ნატას მარჯვნივ მოიკეცა.

ბინდისფერა სოფელი,
ფფრო და ეფფლ ბინდდება,
ოა არი ჩემი სიყიტლე,
ჩემ-ოვთ ეოგეკეფრინდება.

წამოიწყო სიმღერით ეს ალალი ხალხური ლექსი მეჯვრისხეველმა ლევანმ. საამურად აყღერდნენ ქართული ხმები... გაყუჩდა სმენდადაგრული ხალხი. სადღაც, შორიახლო, ვიღაცამ „ზამთარი ვარდსა დაეზრობს“ ჩაეკაკანა. პოეტი ნანას უმზერდა. მაგრამ წამწამებდახრილ ნანას როგორ შეეძლო აზრად მოსვლოდა, რომ იმას ათაყვანებდა გზადაბნეული ყმაწვილი კაცი, როგორ დაესაზმრებოდა ნანას უმანკო სიმშვიდეს, ოდნავ სოსანის დარად გადაკრულ თვალებს, ყვავილების და ფრინველების შემყურს რომ გულში ჩავარდნოდა ვიღაც ბედკრულ მოლექსეს.

— ნეტავი, ჩემი ნანა მომირჩინოს ხატის მადლმა და მერე თუ გინდა წყალსაც წაუღია ჩემი თავი. ყველა სალოცავი უნაყოფოდ შევაჯერე, ესღა დამრჩა. — ნაღვლიანად წარმოთქვა გიორგიმ.

— ღმერთმა ინებოს, ღმერთი მოწყალეა! — ყველამ ანუგეშა გიორგი.

— რა დაეშართა, ძია გიორგი? — შეეკითხა განცვიფრებული პოეტი.

— ეჰ, რა ვიცი, შვილო, გულის ტკივილი დასჩემდა. — უპასუხა გიორგიმ. ნანას შერცხვა და მის სინარნარეს ბროწეულის მარცვლების ფერმა გადაჰკრა.

მგოსანი შეშფოთდა, თითქოს უნდოდა ნანას ავადმყოფობა მგოსანს გადასდებოდა, ოღონდ ნანას ეცოცხლა დიდხანს, სულ დიდხანს.

მოსაღამოვდა. მუხნარს ნიავზე ძილი ეტეოდა, ფოთლები ებლტებოდა.

ნატამ თავისი კეწკეწი ჩუსტები ნანას ათხოვა, თმები გადაივარცხნეს და ლენინს მიაშურეს. ჯანგირაანთ ჰოტროველა სისო ოფნის სარეს ლენინს მაყუ-

რებლებს ფეხის წვერების წინ უტყაპუნებდა და თან დასძახოდა: განი!.. განი!.. განი!..

— გაგიმმა ხელები! — კისკისებდნენ ასაკმოღერებული გოგონები და უკანუკან იწევდნენ.

— ეს სახრეი იქით მისწი მისამარასა, თორემა იქნება მე შენა! — ჩაჩხანებდნენ პირტიტელი ახალგაზრდები და ტაშის ცემას ერთიმეორეს აღარ აცლიდნენ.

პოტტმა მედოლეს ყურში რაღაც ჩაუფუჩუნა. მედოლემ ორივე ხელი ომახიანათ შემოჰკრა დოლს, ააყოლა სალამურის დამკვრელს და მგოსანმა ლეკური დაუარა.

— გოგო, ეს ხომ გაგაანთ ნასყიდას ძმისწულია.

— დახე ერთი, რა ქალაქურათ უქცევს, მითამ და რაა!..

— ქაა, ლამის არის მედოლეს ზედ გადაემტვრეს. ტუტუნებდნენ ქალები.

მგოსანმა თავი დაუკრა ნანას. კენარივით ნანას შერცხვა და ის იყო გოგების ხუთგის უკან აპირებდა მიმალვას, რომ ნატამ ხელის კვრით შემოაბრძანა წრეში.

— ნეტა არ იგრიხებოდე, აგრემც არა ხარ! — ალერსით დაუტია ნატამ, ცოტაოდენი ზურგზედაც უბრწკინა.

რაღას გაიწუობდა გოგმანა ნანა. დაბზრიალდა. ცეკვავდა ისე, როგორც შეშვენის ქართველ გოგონას. ისე კი არა ზოგიერთ ალაგას რო ცმუკავენ ბულის ამრეკ ნაღვავით გათხუპნელი ტუჩებით, რაღაც ჯამბაზური სამოსით, სძაგლათ რო იღმიჭებიან და ათასნაირად იმანჭებიან.

გახარებული მგოსანი ძალღონე მოკრეფილი ცდილობდა ცეკვის ხელოვნებას დაუფლებოდა, მაგრამ ამაოდ. ის უდიერად უსვამდა ფეხს, ხელებს ძერას ფრთებივით იქნევდა, რაღაც ულაზათოთ ტლინკავდა, თუმცა ხალხისა არ იყვეს: კარგი მოთამაშე რომ ყოფილიყო კამეჩის ,ცოხნას აჰყვებოდა. რას იზამ, ასე იცის ზოგჯერ ბედნიერებამ, ისე უგვანოთ .აგაცუნცრუკებს. ...

წლის მერე შენს ნამოკმედარს [illegible] ...ედო ჭირის ოფლი დაგასხამს. ასეა, ასე, როცა გონიერება სთვლემს და გაცდები ზვიადობენ.

სერობა დამთავრდა. ერისკაცებმა უკანასკნელად ასწიეს ყანწები. ხალხი ზვავივით მოშვავდა ბარში. მეურმეები ულელ ხარკამეჩს დაღმართზე წინ მიუძღოდნენ, თან მარცხენა მკლავით შუა ტაბიკს, კორას და ხელნის თათებს ეპდაუპეებოდნენ. მარჯვენა ხელით სახრეს საკრნესელ წინა ფეხებში უთათუნებდნენ, რომ თავქვეზე ურმები არ დაქანებულიყვნენ.

„ჰა, ფეხი გამოადგი, გამოეტიე. გეშველოს!..

„საქონელს ნუ უჯავრდები!.. სახრე არ გადაჰკრა, არ გადაუპირო!.. გვერდზე მიაყე, ბიჭო!.. ისმოდა დაქანებულ გზებზე.

დაღმართის ბილიგზე ნანა ასოების ჩათვლით უკითხავდა ნატას პოეტის ოხზულებას, ორივენი ხანგამოშვებით ერთიმეორეს მხრებით ეკაროდნენ და სიცილით იხოკებოდნენ. — გოგო, რა მოუზმახია?! აბა, ერთი ჩამიკენჭე, ნანა. — ონავრობდა არდასაცალებელი ნატა.

— ამ დილას მომაჩჩა — უყვებოდა ნანა — ჩემს სახსოვრათ გქონდესო. ღედის სული წამიწყდეს, თუ გატუუბდე, ჩემი დამემართა, სანამ არ წავიკითხე. რა ღობე-ყორეს აწყდება?.. მეხი კი დაეცეს, რაში მეკნაჭება მაგის არშიყობაი.

— წაიკითხე, გოგო, წაიკითხე! ცოტა გარკვევითა და მკაფიოთა, იქნება გავიგოთ, რა ჭირი და კვნესა უნდა შენგანა.

— ნატა, ყველას ფფიცებ, ე მანდა, სხვაგან არაფერი წამოგცდეს, თორემა მამაჩემმა რო გამიგოს სახრით გამაპრელებს.

— არა, ქა! დედ-მამა დამეხოცოს, თუ...

— კარგი დამიგდე ყური, თან უკან თვალი გეჭიროს ე. მანდ არავინ წამო-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გვაწყდეს. სათაური ხომ იცი „ბალადაო“.

— ალბათა, გოგო იმას გეუბნება, შენისთანა ბადალი არა მყავს ქვეყანაზეო. — გულთმისნობდა მატაოცი ნატა. მაყვლის და თრიმლის ბუჩქების ძირში გაჭრილ ბილიკზე ნანა ნელი ტაატით მარცვლავდა პოეტის ტოტებ-დალეწილ ნაწარმოებს.

— მე გამოვყვები შენს გვირგვინებს
ბინდების ფითრი,
გასწვრივ ზარები სივრცეებში
ჩაახველებენ,
ლოდების ბღავლს მთების ზათქი
ჩაფორნდება,
ჩემი ლექსები შენს უბეში იფართხალებენ.
ლექსებს ჩაგატან... ამა მეტი რა
მაქვს ეაკი,
ოხრად დაგრჩება ერთადერთი შენი
პოეტი.
ჩვენ რომ გვეხმლავდა ქარვისფერი
ლოცვების სვეა,
და ფანჯრებიდან შემოჭრილი სხეოს
რტოები.
გახსოვს ქარი რო ბურტყუნებდა დედის
ბალადას,
ხან კი მწირივით ყაყანებდა ხნიერ
ცაცხვებზე,
ხელში მთაწმინდას რო ეჭირა ტატო
ბალღივით,
და ღვთისმშობელი გაბუტული ჩვენს
სიცოცხლეზე?..
ოუმცა, რათ გვინდა, ყველაფერი რომ
გაეიხსენოთ,
ან ნუკრებივით ძეძე ეწოვოთ შუქნარა
ჩანჩქრებს,
ერთიღა დამრჩა.... შენს ცრემლების ქვეშ
დაეიფარეთ
დახვეულები სიყმაწვილე შამბებმა
შთანთქეს.
ბარბაცით მოვალ მეც ოდესმე შენს
სამარესთან,
ლოდები მიწას გადასწევენ რომ დაგინახო.
ფა იცი რასა მეშინიან? მეგვალავს
ღმერთმანი
ბალღანინებმა ხელმეორეთ არ
დაგიძახონ!
მე გაგაყვანენ ჩემი მჩრებით, რომ
დაებრუნენი,
ლენინის სარდაფთან დანდობილას
ჩაეძალნენენ,
შენს მკერდში ისევ გაეიკეთებ ფიქრის
სამბედარს,
ჩემი ლექსები შენს კუბოში
იფართხალებენ.

შენს შემკრთალ ძეგლთან მესაფლავე
აიტუზება,
ცარიელ გზებზე შეაჩერებს მორბენალ
თვალებს,
დაეშენს წვიმა, წოწვებამდე გაიწუწვება,
ის კი, გზებისკენ ცქერის მაინც არ
დაამთავრებს.

— გოგო! ყურს უგდებ, რასა ბურტყუნებს ი ვიღაცა ოხერია, როდის იყო მე, და იმას ლოცვები გვხიბლავდა? ან ჩვენს ფანჯარაში რა უნდა სუროსა? ღვთისმშობელი გაგვებუტაო, ისეც გამოსულიეტია ორივე თვალი მგოსანსა. — წიქვინებდა ფოფინა ნანა.

— უი, უი, ღვთისმშობლის მადლი გაუწყრეს, უფალსა ვთხოვ, ისე გადარიოს ზეციერმა ღმერთმა, რომა...

— შენს კუბოშიო — არ აცლიდა ნანა — ჩემი ლექსები იფართხალებენ, მე გაგასვენებო...

— მიწამ კი უყოს პირი, ხედავ, რა თავწასულია? ღმერთმა არ მომასწროს შენს სიკვდილსა, გამჩენსა ვთხოვ ადრე და მალე მოსწეოდეს პაპაჩემის კვალსა.

— ლოდები მიწას გადასწევენო. კისკისებდა ნანა.

— ქაა, ვინ არის ეგ ოჯახამოსაწყვეტი, თავისთავი ამოიპამოს აპანდე. აგრემც სასაფლაოს ლოდებსაც გადაჰყოლია, ტყუილად კი არ იტყოდა ხოლმე დიდედაჩემი, ბევრი სწავლა კაცს ჰპუაზე აცდენსო — მეტიჩრობდა ნატა.

— მესაფლავე აგეტუზებაო! — გაიგე ნატა რევის მეუბნება?!.

— მესაფლავეს ლუკმა გამხდარიყვეს. უი, ნეტაი შენ ალაგას ვიყვე, თუ საკადრისი პასუხი არ გავცე, თუ სახე არ ჩამოვაფხაკნო და ეგ წერილი შიგ თვალებში არა ვთხლიშო, ნახავ, — აგულისებდა ნატა.

— არა, გოგო ცოდოა, ხო თავლაფი დამესხა მეცა და იმასაცა.

— ა ჩემ ჭირასა, ეგ შენა და ეგ შენი ნაგიჟარი.

— ნუ იცი ხოლმე, გოგო ეგრე, რა არის ასლა! ქალბიჭა ხომ არა ხარ? უიმეე, რა ჯიბრიანი ხარ გოგო.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— აბა, ერთი ჩემთვის გაებედა ეგეები! — ხელი გააქნია კაპარჩხანა ნატამ.

— თორემა, რას უზამდი? — ამრეზილი შეეკითხა ნანა.

— შენი საქმე არ არის!

— ყურებზე ხახვი არ დაგეჭრა. — ჩაუტაკაცუნა ნანამ.

— მომწყდი აქედანა, კისერიც გიტეხიათ, ორივესა, ჭირი მომჭამეთ, რაც გინდათ ისა ჭქენით! — გაიბუსხა ახტაჯინა ნატა.

ცოტას გასწყდა, გოგოები არ შელაპარაკდნენ.

მზიანი შემოდგომის დღე ბროლივით დაქაქანებდა ნოყიერ არემარეს.

ზევით სალოცავში ნაგვიანევი მლოცველები დარჩენილიყვნენ. გამჭვირვალე ჰაერში ცეცხლის კვამლი აქა-იქაღა იგრიხებოდა. მთის სერიდან ჩამორჩენილი ყმაწვილების ძახილი და სტვენა ისმოდა.

ჩემი მგოსანი ნიშის წინ მიწაში ნეკნებამდე ჩამჯდარ ქვაზე ისვენებდა. გულის ბალღამი თვალებში მორეოდა და ნამთვრალევ სახეზე ცრემლების რთვილი დასდებოდა.

ლომისის მინდვრებში მოჩიტული ნიავი ადამიანებისაგან დაყრილ ნაგავს: ჭუჭყიან ქაღალდის ნაგლეჯებს, ჩვრის ჭინკებს, ათას სიბინძურეს აწრიალებდა.

პაწაწკინტელა რვალის ზარები, ყუნწით ყაჟის ძაფზე ასმულები, სალოცავის ნანგრევებზე რომ დაეკიდათ, ზენა ქარის ოდნავ შემორხევაზე წკარუნობდნენ.

ტყე ტაძარივით ენთო და შიგ შეხროვილი ხეები წარმართებივით ყაყანებდნენ.

ყველაფერი ირწეოდა. თითქოს ლურჯი სივრცეების თვალუწვდენ ბაღეში, კლდეების გამოძახილზე, მაღალი, ეზოდარხეული მთებიც ფართხალებდნენ.

გაბუტულ ღვთისმშობელს ხელში ნამტირალევი ბალღი ეჭირა და მლოცველთა ნაკადს განაბული მოყვებოდა.

ერთადერთი ყბამოღრეჯილი დამიანი, მწუხრი რომ არასოდეს არ ეროდა და მუდამ მსუნაგივით გასცქეროდა ქვეყნიერების ცარიელ გზებზე ჩამორჩენილ მგზავრებს, ეს იყო პირდაუბანელი, სულ მყრალი მესაფლავე, რომლის ზურგს უკან ურმების რიგი იდგა და შიგ შებმული წმინდანები ბღაოდნენ.

ნენეს ზღაპრები

ღილით მიდგამოს რო გახედავდა
ჯანყვეთ იდგა უმეგობრობა.

მომცრო ქალაქის შუაგულში მჩქეფარე მდინარე ჩქაფა-ჩქუფით მოკუხდა, ამ მდინარის დაფუტუროვებულ ხიდის ყურზე ხშირად შეამჩნევდი მიწაზე ფეხმორთხმულ ღრმად მოხუცებულ, დარდებით გასავთებულ დედაკაცს, მუდამ თავჩაღუნულს და ჩაძმარებულს. შავი ხილაბანდის ქვეშ ჭანჭურის ჩრჩივით დამჭკნარი სახით და უკბილო ღრძილებზე შეკეცილი ტუჩებით. გახუნებული თალხები გამხდარ სხეულზე ისეთ შთაბეჭდილებას სტოვებდა, თითქოს ტოტებგადაკაფულ ჩირგვზე შავი ძაძა გადაეფარებინათ. ის დახმარებას თხოულობდა, მარჯვენა ხელი ნახარში ხის კოჭზივით გამოეშვირა.

ვინ იცის რამდენმა გულქვა ადამიანმა ჩაუარა ხანშესულ მათხოვარს... ბევრმა სიბრალულით გაიკითხა, ზოგიერთი კი იმ დროს ასაჩუქრებდა დაგლახებულ წუთისოფლის სტუმარს, როცა გრძნობდა უკან ვიღაც მოსდევდა, ან თუ წინ ვინმე შეეჩეხებოდა, რომ ამით დაემტკიცებინა თავისი გულშემატკივრობა, თორემ ის წყალობის გამღები არ იყო, არა! სად არ მატაოცებენ ადამიანები, დასწყევლოს ღმერთმა.

როცა საღამოს ბინდი ქალაქის მისადგომებთან აიმღვრეოდა, მდუმარებით დაოსებულ დედაბერთან მოდიოდა ფერმკრთალი სახის გოგონა, ზედ რომ გაწყალებული კაბა ეცვა და შავნაწნავებზე თეთრი ჩვრის ნაჭრები ეკეთა. გაუყრიდა ხელს იღლიაში თავის

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მუხლებდახუთულ დიდედოს და ორიგენი მოკლე ნაბიჯით მიიწევდნენ შინისაკენ. გოგონა თავის მარჩენალს გზა და გზა ხშირად ასვენებდა. თავმოყვარე შვილიშვილს სირცხვილის მწარე ოფლი ასხამდა, რადგან ხომ ყველამ იცოდა, რომ იმის მზრუნველი და გამომკვებავი მთხოვარი ბებია იყო. რაღდენჯერ ატირებულა საწყალი გოგონა, როცა ხიდზე დიდედისთვის სამხარი ჩაუტანია და ქუჩის ბიჭებუკებს გაცლილნად დაუცინით.

ვახშმად ფაშარ პურის ნატეხებს, ხან ბოღლიწოს, ხან შინდის შეჯამანდს, ხან მახოს შეექცეოდნენ. ხშირად ღღეში ორ იჯრაზე გადადიოდნენ. მოხუცი საცოდავად შელოლნიდა კერაში ჩაწობილ ორიოდე ლუკმას და იქვე პირგადაუკრავ, ბუტუტალებგამოჩრილ მუთაქაზე თავს მიდებდა, რაღაცას ჩაილუღლუღებდა, ჩაიჩიფჩიფებდა და იძინებდა.

ობოლი გოგონა კი ლამფის ნაგვრალ პატრუქის შუქზე დაუვიწყარ იაკობ გოგებაშვილის „ბუნების კარს“ გადაშლიდა და გატაცებით ეწაფებოდა სანუკვარ მოთხრობებს, ის თითქოს სტრიქონების გაბმულ მავთულებზე მცრცხალივით ჭიკჭიკებდა, ხშირად თაჩჩიდან გამოკრეფილ „ნაკადულის“ ფურცლებს ჩაკკრიკტებდა და წაიწყდებოდა თუ არა შეუდარებელ შემომქმედის გაზაფხულივით ატენილ ფიქრებს ჩიორასავით უცემდა გული.

ვინ იცის, ცხოვრების სუსხიანმა ქარმა, რამდენ რჩეულ ადამიანს გააყრევინა კვირტები და რამდენ ჩანჩურას, ცეტს და დოყლაპიას ნიჭიერ კაცად ნათლავდა. ვინ იცის, რამდენმა ლაყე ტვინის პატრონმა და ორნახადმა რეგვენმა ფუფუნებაში ისე დალია სული, რომ ერთხელაც არ აუხედნია ზევით — ვარსკვლავებისკენ. რამდენმა კდემამოსილმა ადამიანმა კი ისე შეუმჩნეველად ჩაიარა ამ ქვეყნის სარბიელზე, რომ ხმის ამოღებაც ვერ შესძლო, რადგან უსარჩოობით ფერდები ეწოდა და ოჯახი თავზე ენგრეოდა.

დიდი მეკარვაა, თითქოს ვინმეს ტანჯვა ასპეტაკებდეს. პირიქით, დაუსრულებელი წამება და ურვა აკუზიანებს, ფიტავს, ასახიჩრებს ადამიანს. უფრო მეტიც, ამხეცებს, აბორტებს, აანჩხლებს და მთელი სიცოცხლე ყურებდაკბილი ძაღლივით ირრინება. ჩვენში იცოდნენ ხოლმე: ბევრი შიშით ხარი გაგიდადო.

რა თქმა უნდა, როდესაც შემოქმედების დროს იწვი, იფერფლები. ეს ხომ იმ წვალებას არ ჰგავს, როცა ხვედათი თავ-პირს გამტკრევენ, თითებს რკინის ანჯამაზე გიწერწყამენ, წიხლების ქვეშ წაგიდგმენენ, გეტეტყვენ, მკლავებს გიღრეცავენ, თვალებს სადგისით გიჩიჩქნიან, როცა დამარილებულ თევზის წათხს გასმევენ და ერთ ყლუპ წყალსაც არ გაწოდებენ, ერთი სიტყვით სულს გართმევენ, გახურებულ გრდემლზე უოთი გნაყამენ. თუ ზოგჯერ ასეთ საზარელ ხვედრს კარგა ხნის შემდეგ ხელიდან გაუსხლტები და შვების ნათელი აგიწიალებს, მაინც ვეღარ განიკურნები, წარსულის გაწამებული დღეები შენს სხეულში სრსველივით ირევიან, გკბენენ, გჯიჯგნიან, პირს უხსნიან შენს ძველ იარებს. აი ამ დროს გინდა ვიღაც ალალმართალ კაცზე იძოო შური. ქეჩოში ჩააფრინდე, რაღაც ხიფათი შეამთხვიო. გულს გეყრება, როცა მსხვერპლს ვეღარ პოულობ, რადგან შენი სიცოცხლის ნახევარზე მეტი ცეცხლის ალმურში გაატარე და ტვინის ნახევარი სფერო ერთიანად დაგიმახინჯდა, შენი სხეულის მაღაროდან ალქაჯების კივილი გესმის.

არც ისა მჯერა, თითქოს გენოისები უკვდავ ქმნილებებს იმ დროს ჰქმნიდნენ, როცა კუჭი შიმშილით უხმებოდათ და ზურგზე ცხრაპირ ტყავს აძრობდნენ.

მომიტევეთ, თქვენი ჭირიმეთ! იმას ბოგანსეენებდით, ჩემი მეგობარი მგოსანი ამ პატარა ქალაქში ჩამოსულიყო, იქ, სადაც რის ჭაპანწყვეტით დაამთავრებინეს უკანასკნელი კლასი, პოეტის უქნარობით გაბეზრებულმა მასწავლე-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ბლემმა. მართლაც აქამდე არ გამიმხეილია, მგოსანმა უმაღლეს სასწავლებელსაც მიაშურა, მაგრამ თავისი სიზარმაცით ყველაფერი ისე ჩააფლავა, რომ მალე გამოაპანღურეს. განსაკუთრებით სძულდა გრამატიკა, ასეთ ცუღლუტ მოწაფეს და არაბეჯნიერ სტუდენტს, აბა რა კეთილი დაეყრებოდა? მზე რომ ამოდიოდა, ის თვალებს ხუჭავდა. უნივერსიტეტში სულელივით ამოიჩემა შუახნის ჭოსა პროფესორი, დასავლეთ ევროპის ლიტერატურას რომ კითხულობდა. რაღაც მწუთხე ნარკვევებიც ჰქონდა გამოცემული. თუმცა ის დალოცვილშვილი შექსპირის ტრაგედიებს, პეტრარკას პოეზიას ისე არჩევდა თითქოს პურის ცომს ზელავდა, ანდა კარტოფილს ფცქვნიდა. არასოდეს არცერთი სახის უჯრედი არ აუტოკვდებოდა, ლექციებს გადმოშლილდა უხალისოთ, უნდილათ. თუ გუნებაზე გახლდათ გაზუთხულ თემას ხელად ჩააბულბულებდა, თუ არა და ყველაფერს თავისებურად მიაფუჩეჩებდა. ენამჭევრობის რა მოგახსენოთ. თავიდან ჩანს არ იშორებდა, სულ მუდამ გაშეშებული იდგა, იტყოდი, ნაძვის სარი გადაუყლაპიაო. შესანიშნავად იცოდა ესა თუ ის მწერალი როდის დაიბადა, როდის ჩაიცვა გრძელი შარვალი, ვინ შეიყვარა, ფეხსად წაუცდა, ხელოვანის მშობლები მემამულეები იყვნენ, თუ მესტვირეები, როდის გარდაიცვალა, სად ასაფლავია, მაგრამ როცა შემოქმედებას ეხებოდა? ღმერთმა დაგიფაროს! მეფე ლირს დამთხვეულ კამეჩად გადაქცევდა, ჰამლეტს ფარშევანგის ბუმბულებს ტანსაცმოსზე დაუბნევდა, ოტელოს მაროკოელ მენახშირესაგან ვეღარ გაარჩევდი და ლაურს ფლორენციელ გობმბიოსაგან. ჩვენი პროფესორის ერთი ავი თვისება ისიც იყო, რომ დიდი ამყოლი გახლდათ ლიტერატურული ჭორების. აშკარად როდი ქირდავდა ზოგიერთ მხატვრული სიტყვის ოსტატებს, მაგრამ კერძო შეხვედრებში ენათ გაიკრიფებოდა: მოყვებოდა ბაირონზე გაგონილ ყოველგვარ სისაძაღლეს, გოეთეს ავხორცობას აბრალებდა, ვერლენს შემაძრწუნებელ საშინელებას უჩიოდა. ხან ჩვენ მწერლებსაც გადასწვდებოდა: სანდრო ყაზბეგს კბილს გაჰკრავდა. გესლიან და მძვირ ენას აკაკის, შხამიანი ბაასით სწამლავდა გულუბრყვილო მსმენელებს. ამ სწავლულ უბადრუკს თავგზა ერეოდა, მთავარს ვერ ხვდებოდა. გენიოსებს პირად ცხოვრებაში, ზოგჯერ პატარა ცოდოც მიუძღვით საზოგადოების მიმართ, დიახ, ამ შეცოდებას წლების განმავლობაში შემოქმედების მცხუნვარეგა აშრობს და ლეგენდების ნიაღვარი ფარავს.

კიდევ კარგი, რომ ადამიანებს ადვილათ ეხერხებათ გენიალურ მნათობების ღმერთებად გადაქცევა, თორემ ვინ იცის, რა უბედურება იქნებოდა, რომ მიქელანჯელოს უჭკნობი შთაგონების გვერდით, იმისი შიშველი ბიოგრაფია, თუ გნებავთ იმისი კერპი, უკმეხი და ჭრეველი ცხოვრება გამცემი ბერივით ახირულიყო.

დასწყევლოს ღმერთმა! სიტყვას გავეე და კიდევ სადღაც გადავიკარგე.

ჩემს მეგობარს თავის ბიძასთან დავდგარაბა ჰქონდა ატეხილი მამისეულ სახლის თაობაზე. ხომ მოგეხსენებათ ზოგიერთი ნათესავი მტერზე უარესია, ტყუილად როდი იტყვიან ხოლმე: ვინ დამწიხლა და საკუთარმა ფურმამ! როგორც გავიგე, არა მარტო მთელი კარმიდამო, პოეტის კუთვნილი ბინაც ბიძას ეპირა. ჩემი მეგობარი თავის წილს თხოულობდა, ბიძა კი უდიერათ ექცეოდა, უარს ეუბნებოდა. რამდენად სვინდისგარეცხილი უნდა იყვე, რომ საკუთარ ძმისწულს ერთადერთი თავშესაფარი მოუსპო. მამულის კერა წაართვა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გურამ ოდიშარია

ციკლიდან — „საგალობლები შენთვის“

მონატრების საგალობელი

ქალაქო, ჩემი მონატრება
შენს ზღვისპირა უბანში სახლობს,
მისი თვალების შუქმოლივლივე
მზერა ჭრილობად დამჭდობია
გულზე და... ის კი
ამ ჭრილობიდან გადმომჩქეფარე
უნაზეს სისხლში — ზღვისფერ
ჰაერში
დადის ამაყად და არც კი უწყის,
რომ ჩემი სათნო და იდუმალი,
ძველთუძველესი
მონატრება ჰქვია სახელად.

გეტყვი ახლავე, რომ არ დაიბნე —
ქალია იგი...
ქალია იგი და მის ბაგეებს,
მის მშობლიურ ბაგეებს ფრთხილად
მის ვარდიფერ ბაგეებს მშვიდად
ადნება ჩემი მიუსაფარი აისები და
დაიაები...
ის ჩემი ჩუმი მონატრებაა,
ის ჩემი წმინდა,
წვიმებუხვი გაზაფხულია...
მაგრამ ახლა როდი ვახსოვარ,
ველარ იგონებს, რომ რომელიღაც
ასწლეულში
კოლხეთის მორჩი და ნაღვლიანი
ცის ქვეშ ვაახლობდით,
ვთესავდით სიმინდს, ვწურავდით
ყურძენს
და ბალღებს ვზრდიდით,
სულ სხვა სახელი გვერქვა და,
ალბათ,
სულ სხვანაირი გვქონდა იერიც.
მაშინაც ასე —
ჩერდებოდა ზაფხულის ცა და
იმოაებოდა უცხოფერი ნათების
სუახით
მისი ხილვისას,
ხოლო ზამთარში —
ჭკნებოდა ყინვა ძალშემოსილი.

მას ყოველ დილით ადიდებული
სინათლით ვხატავ,
ვეჩურჩულები ჩემი ერთგული
მოლალატის —
ფორთოხლისფერად აპრიალებულ
ზღვის შემწეობით,
რომელიც ხშირად მას უმხელს
იმას,
რასაც საკუთარ თავს ვერ
ვუმჟღავნებ.

როცა ბალახი გულმოსულად
უკაკუნებს თებერვლის მიწას,
რათა დაჯაბნოს კარიბჭე მისი
და ძველებურად ამოსისხინდეს,
ეს ნიშნავს იმას, რომ მეც ვეძახი
მას,
მეც ვეძახი — მიწის გულიდან,
როცა გალურსულ ჰაერს ეპნევა
ხმები ფრთოსანთა,
ეს ნიშნავს იმას, რომ მეც ვუხმობ
მას,
მეც ვუხმობ მას — უჩინარქმნილ
მნათობებიდან.

ვერ ეტევა ის ვერც ამ სიტყვებში
და ვერც ქარებით აშრიალებულ
ზეცაში, ვითარც
შუადღის მზე ბავშვის ნახატში.

არეკლილი და მირიადგზის
გამრავლებული
მდინარეებით, ზღვებით,
ფოთლებით,
ზეციური ჩანჩქერებით თუ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ოკეანეთა ბჭეთამლეწველი
ზედაპირით
სამარადჟამოდ ამარცხებს ლაშქარს
ყველა ბრძანებლია —
ან ხმაჩაფერფლილ და ჯერაც კიდევ
მზერითუხილავ აახელმწიფოთა.
მოდის ის, მოდის დილათვალება,
მოინჩქლევა ქუჩებში წვიმად,
აღმოხდება მიმწუხრის ქარად
და ხეივნებში დახეტიალობს.
ეს მიაი წვიმია ხელისგულები
მეფერება მხრებზე და მისი
თმების რიალი დამყვება მარად
და აახეზე მელამუნება.

მისი ხილვისას იბადება
მერამდენეჯერ
გული ჩემი — ფრთებმონარნარე.

მე ვიწვდი მისკენ ხელს და ანაზდად
ვამჩნევ, რომ იგი ჩემი ხელი არ
არის სულაც,
ვეძახი, მაგრამ ვხვდები მაშინვე,
რომ გამქრალა სიტყვები ჩემი...
მილიარდობით გარდაცვლილები
ჩემი თვალებით ეფერებიან
მას და ასევე მილიარდობით
მამაკაცები,
რომლებიც ჯერ არ მოვლენიან
ტვირთმძიმე მიწას,
უხმობენ მას ჩემი ხელებით.

სივრცე — ცისფერი, უსამანო,
გუგუნებს ირგვლივ
ოცდამეათე საუკუნის
გონმიუწვდომი მექანიზმივით...
დიდებულია, დიდებული —
ეს მონატრება,
თვალწარმტაცი და გრანდიოზული,
ვითარც პარადი ზებგერითი
თვითმფრინავების,
ვითარც ბუბუნი უშორეული
ქარბორბალების,
ასი ათასი დროშის ერთად
აყრიალება
და ვითარც ჩუმად,
ძალიან ჩუმად წარმოთქმული
სიტყვა —
„ნიყვარხარ.“

მზერა

ყველაფერი მოულოდნელად
მოხდა —
მდინარე
გაექცა
მდინარეს,
ქუჩამ
შეიცვალა
ადგილი,
ზღვამ
დაატოვა
ზღვა.

ყველაფერი მოულოდნელად
მოხდა —
ხე
მონყდა
ხეს,
სახლი
დაშორდა სახლს,
ქალაქი გაეპარა
ქალაქს...

...და მერე ღრუბელთა ბაღებიდან
ჩამოქანქანდა წყალი —
თბილი და ნათელფრთიანი,
ისიც სულ სხვა —
ნაღალატევი...
იმძლავრა ქარმა იასამანთა,
დაივერცხლა ლურჯი ჰაერი
და ფორთოხლის ფოთლებში
ფრთხილად
აჩურჩულდნენ
მიცვალებულები.

თვალებამდე შეიკუმშა გარემო,
შენს მფრთხალსა და მშვიდად,
დილის ნისლივით მშვიდად
მოსეირნე თვალებამდე...
და ცასავით გაფართოვდა გული...
და დაანარცხა საათები
წუთისოფელმა
შენი ქუჩის
მტვრიან ქვაფენილს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მე უნდა გავმხდარიყავ
ვარსკვლავთმრიცხველი,
თითოეული ვარსკვლავიათვი
დამეკრა თავი,
მათ დედოფლურ სხივება
გავსაუბრებოდი,
მე უნდა გავმხდარიყავ
ვარსკვლავთმრიცხველი.

მე უნდა მემღერა საგალობლები,
ცათა და გრიგალთა სადიდებელი,
ნყალთა და ბალახთა მოსაგონარი,
მე უნდა მემღერა საგალობლები.

ჩემს სისხლში უნდა ეკივლა
გაზაფხულს,
ჩემი გულიდან უნდა
ამოფრთხიალებულიყო
ფრინველი,
თბილი ზღვებისა და ზმანებებია
ფრინველი,
ჩემა სისხლში უნდა ეკივლა
გაზაფხულს.

...მაგრამ აი, ხედავ —
რა დღეში ჩავვარდი —
ვეძებ და... ვერსად ვპოულობ
ვარსკვლავებს,
ვნღერი და... ბაგეზე მაკვდება
გალობა,
ნიყვარხარ და... შენ შენივთებიხარ
სხვა ქვეყანას და
სხვა საუკუნეს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ირინე უშვერიძე

●

ნისლი ჩამოწვა
და გადაფარა
ყვავილიანი,
წარმტაცი ველი.
აღარც ქარია,
არც წვიმას იწყებს,
ნუთი მგონია
საოცრად გრძელი.

ნისლში ძლივს მოჩანს
წერტილი შავი.
— რა მოირხევა,
ნუთუ ჩინარი?
— ქვრივი დედაა,
სახლში ბრუნდება,
სათნო, ბედშავი
და უნყინარი.

კოკრები

მინდვრებს მიჰყვება რძისფერი
ზოლი,
მიწას სინედლის სურნელი ასდის,
ფეხაწყობილი მიდიან ორნი, —
რაა ამ წუთში ამაზე კარგი!
გამოკვირტული რტოების წყება
იშმუშნებიან ნაზამთრალ მზეში.
მალე დასკდება და გაიშლება,
ხეზე კოკრები, აპრილის თვეში.

მინდა პირველი ყვავილი იყვეს
დაუფუფქველი, ახივმიღვარული
და მერე მისებრ ამიყვავილდეს
ლექსი, ოცნება და სიყვარული.

●

გზას გავლევ მთვარის ეტლითა,
ვარსკვლავთ ტრფიალში ვნებული.
მიწას ვეკუთვნი,
როდი ვარ
ბზრა წილ სიცოცხლდებული.

მიწაო,
თმენით მელოდე,
არ შემხვდე შეცბუნებული, —
მტერმორეული მოგივალ,
მაგრამ არ დანებებული.

●

ქარო, დაუქროლე ღამის ლანდებს,
მინდორში მიაწვ-მოაწვინე.

ვინც მამულს დასაცავ ზღუდეს
ავლებს,

იმას ჩემი ხმაც მიაწვდინე.

მთაში ქაფქაფა ჩანჩქერი მოჰყეფს,
ებრძის დახავსებულ კლდეთა
ტინებს.

ქარო, დაუყვავე ამოყრილ
ყლორტებს,
თორემ ისე არ იბიბინებს.

ყლორტის სიცოცხლე — ხიდია
ბეწვის,

ნისი რბევა არ შეიძლება.

ფესვებებერ ხეებს გადაეცი,
რომ ძველი ახლით შეიცვლება.

●

უძველესი კოშკები,
წინაპართა სახლები.
ცადაწვდილი წაბლები,
მწვანე დირიჟაბლები.

ბავშვების ჟრიამული
მარად, მარად გაისმას,
იმატოს და იმრავლოს
ამ წელს, იმ წელს, გაისა...

ქართველობამ — უკვდავმა —
და ლამაზმა გვარისამ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ზურაბ ლობჟანიძე

ნოემბერი

როცა ნოემბრის გაბაწრულ წვიმებს,
პირველი ჭყაპი მოჰყვება მთაში,
რაღაცა გულში ჩამწყდება მძიმედ
და გამერევა ნაღველი ხმაში.
ავანთებ ლუმელს და ნელი ფიქრით,
ჩამოშავებულ სივრცეს გავცქერი,
ოთხრად დათოვლილ კლდეების იქით,
მღვრიე ღრუბლების მოჩანს ნამქერი.
უფრო შორს თვალი ვეღარას ხედავს,
სმენას კი სწვდება ქარის სიანი....
ვაშლის შავ ტოტზე გალუმპული
ჩიტები სხედან,
აგვისტოს ნათელს მისტირიან ალბათ
ისინიც...

ინგრევა ციხე...

ინგრევა ციხე ქვიშაზე ნაგები, —
თავისქალებით და ძვლებით ნაშენი,
გადმოდის ჩვენზე ნათელი განგების,
შორით გამოჩნდა ნანატრი
საშველი —
ევროპა აღსდგა, მუქარის ხმა ისმის,
(ბაშაშით მთვრალი ჯერაც თვლემს
აზია)...
მტრედისფრად ჰღვივა ფერმკრთალი
აისი,
ინთება ზეცა, მნათობი გზაზეა...

●

ხეს ოქროსფერი ფოთლები სცვივა
და შავად ლპება მღვრიე გუბეში...
ნოემბრის ქარში უმიზნოდ მივალ,
არსად სითბო და არსად ნუგეში...
და ჩემს ოცნებებს ამ ფოთლებს
ვადრი,
(მათ შორის ვხედავ იდუმალ კავშირს)
ვწუხვარ გათელილთ მარადი
ზამთრით,
ამ წუთისოფლის ჭუჭყსა და ლაფში...

●

ჩვენ მართლა რომ არ ვიყოთ ღვთის
შვილები
და მართლა უფლის კალთა არ
გვეფარის,
აქამდე, ალბათ, შხამიან კბილებით
დაგვგლეჯდა ათასი ჯურის
მყეფარი...
მაგრამ დრო გადის, ცოცხლობს
ივერია,
მადლს სწირავს საყვარელ მაღალ
სამებას,
ვაზს რგავს და გასცქერის დიდ
იმპერიებს —
მიწისგან აღგვილს და
დასამარებულს...

●

ზამთარი მოდის და შენა
გდარდობ —
მივარდნილ მთებში მდგარო
სახლ-კარო,
შენც, თოვლის ველო გაშლილო
ფართოდ
და თოვლქვეშ თბილო — მამის
საფლავო...
სახლს ყოველღამე თვალს ავლებ
ალბათ,
დადიხარ წყნარად ოთახებს შორის,
თან მწუხარებით თავსა ხრი
დაბლა, —
გულს გიკლავს სუნი ობის და
შმორის...

ეროვნული ბიბლიოთეკა

და გვსაყვედურობ შვილებს
დაღლილი,
რომ მივანებეთ სახლი თოვლ-ქარებს,
თენდება... ვხედავ, შენი აჩრდილი
წყენით სცილდება შეჭირხლულ
კარებს...

ისევ აპრილი...

შხაპუნა წვიმა რეცხავს ქვაფენილს,
აპრილის დილით მუქად შეღებილს,
ჭადრებზე სისხლის წვეთებს
დარჩენილს,
მოლს გადათელილს მკვლელთა
ფეხებით...
იქნება მართლაც გაცოცხლდეს მოლი
და ახასხასდეს ხვალ და ზეგ
მწვანედ...
რა დამავიწყებს შიშით და ძრწოლით
ხელებაპყრობილ გოგონას თვალებს...

სოფელი

ეს მერამდენე სიგარეტს ვაქრობ
და ფანჯარასთან ჩრდილივით
ვდგები,
შენ იქნებ სახლში არა ხარ ამ დროს,
აქ კი წყვდიადში ჩაფლულან მთები.
აქ სიწყნარეა, დაღლილ ხალხს
ძინავს,
მანდ კი ქალაქის უაზრო შფოთი,
მთვარის მკრთალ შუქზე
მელნისფრად ბზინავს
ღვინის ნახევრად დაცლილი ბოთლი...

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჯანგულ ჯიქია

შემეცნების პრაქტიკუმი

რომანი

54

ბაიბურის დროით 18-00-ზე მორჩილამ ვითომ სახლეშრომ სადარბაზო კარი შეაღო. ფოიე მოათვალიერა. ყველაფერი ძველებურად გამოიყურებოდა: მარჯვნივ — ადმინისტრატორის დახლი, მარცხნივ — დალაქის ოთახი, პირდაპირ — მეორე სართულზე ასასვლელი კიბე.

— გამარჯობათ! — დაუძახა ადმინისტრატორს. ტიტე სადღაც, დაბლს იქით ღრმად ჩაძვდარიყო თუ ჩაუუნცულიყო, მზოლად გამელოტებული კინაღრანი მოუჩანდა.

— გაგიმარჯოს! — ჯერ ტიტეს ხმა გაიცა, მერე თვითონაც წამოიმართა და გამორჩნდა; სათვალე შეიხწორა და მზერა მიაყოლა ფოიეში შემოსულ უზარმაზარ ზურგჩანთამოკიდებულ კაცს. რომელიც სპარიკმახერისთან მივიდა და კარი შეაღო...

მალაქია ხელებს იბანდა და მოხულისთვის არც შეუხედავს, ისე მიიპატიჟა. — მობრძანდით! — თქვა და მერეღა შეაკლო თვალი „კლიენტს".

მორჩილა არც ისე იყო პატარა ტანის, თან ზურგზე იმ სიგრძის და იმ სიგანის ტყვორი ეკიდა, რომ სპარიკმახეროსნი ვერ შეეტანა და ზღუბელს აკედან დაიძახა, — ვერ მიცანით, მალაქია?!

დალაქს ხმა არ ამოუღია, მიაშტერდა მოხულს. — აი, ეს მესმიოდის! — თქვა ხმადაბლა, როცა ნამდვილად შეიცნო მოგზაური და გაუღიმა: — მშვიდობა შენს მობრძანებას!

მორჩილამ ტყვრნი მოიხსნა, სადალაქოს კართან დატოვა, თვითონ შიგ შევიდა და მალაქიას მაგრად ჩამოართვა ხელი... რატომღაც ეგონა, რომ პარიკმახერი ცას ეწეოდა სიხარულით და გუშინ ჩამოხეტებდა. ასე არ მოხდა. მალაქიას სახეზე ის მოალმეტრეიანი ღიმილიც გაქრა. მოგზაურის დანახვისას რომ გამოუკრთა სახეზე...

— დაჯექი! — შესთავაზა დალაქმა სავარძელი მორჩილას.

— გაპარსვა არ მინდა! — იუარა „კლიენტმა".

— დაჯექი, ასეა საჭირო (ტიტე გვიყურებს)! — უთხრა ხმადაბლა დალაქმა ცეცხლფარეშს.

მორჩილა დაჯდა.

მალაქიამ საპონი აიღო და ლოყაზე წასცხო ფუნჯით „კლიენტს".

— რას შვრები? — ჩურჩულით ჰკითხა მორჩილამ.

— ვითომ გაპარსავ! — წასჩურჩულა მალაქიამ, — ხათქმელი მითხარი, როცა შინ მეტეუმრები. 19-00-ზე სახლში ვიქნები.

მორჩილა დამუნჯდა.

პარიკმახერმა ორჯერ „გაპარა" და „გაპარსა" „კლიენტი..." მორჩილამ ვითომ გაპარსვისაკენ მართლა გადაიხადა ფული, ვითომ დაეშვიდობა მალაქიას, აიღო თავისი ტვირთი და ზურგზე მოიკიდა.

სასტუმროდან გასვლის წინ ტიტემ შეაჩერა.

— ერთი წუთით, ახალგაზრდავ! — დაუძახა.

— რა ბრძანეთ?... — ისე იკითხა მორჩილამ, ვითომ ნათქვამი ვერ გაიგო.

— ახლა ვეფერკოდი, სად მინახავს ეს კაცი-მეთქი, — ზარ-ზეიმით გამოვიდა დახლიდან ტიტე და ზარ-ზეიმით ჩამოართვა ხელი მოგზაურს. — ჩვენთან ხომ არ დაბინავდებით? № 15 თავისუფალი გვაქვს! — ისევ ზარ-ზეიმით გააგრძელა საუბარი.

— არა, გმადლობთ! — იუარა მორჩილამ, — ბაიბურში ღამის გათევას არ ვაპირებ!

— იქნებ... — ალფალლოდა ტიტე, — იქნებ, ცოტა ხნით მაინც დარჩენილიყავით, ვთქვათ, ერთი დღით!

— კი მაგრამ, რატომ? — გაკვირვება ვერ დამალა მორჩილამ და ტიტე რაღაცით მეტა-მორფოზორიუმელ უახლიდან მიამსგავსა.

— რატომ და, ერთ კაცს უნდა თქვენი ნახვა... № 12-ში ცხოვრობს, მაგრამ ამ წუთში შინ არ არის!

დასასრული. დასაწყისი: იხ. „ცისკარი" № 12: 1, 2, 3, 4.

4. „ცისკარი", № 5.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— ვწუხვარ, ბატონო ტიტე, მაგრამ ძალიან მეჩქარება, ვერაფერით ვერ მოვიცდი! ვერ წარმოიდგენთ, როგორ მეჩქარება...

— რა გიჭირთა! — მოიღუშა ადმინისტრატორი.

— მაშ, ნახვამდის! — გაუცინა მორჩილამ ტიტეს. — მე კიდევ შემოვივლი!

ᲐᲐ

მორჩილას ტვინთის ტარება არ უჭირდა, მაგრამ შემთხვევით თავისუფალ ტაქსს მოჰკრა თვალი და ზაზანი ალარ გაუშვა ხელიდან. ზაზანთან ფიზიოსის ქუჩამდე გაჰყვა; ვითომ კონსულიაციის მიზნით 220-ის მაგივრად ფიზიოსის 210-თან ჩამოვიდა, ტაქსი გაისტუმრა და მალაკიან სახლისაკენ გასწია.

მიუყვებოდა ცალტროტუარიან ქუჩას და არ უნდოდა უმეცრების კედლისთვის შეეხვევა, თუმცა მის სიაბლოვეს გრძნობდა, როგორც სუსხს... № 220-ის ჭიშკრამდე სანამ მივიდოდა, მაინც გაექცა თვალი და... გაკვირდა, მის არყოფნაში დიდი სამუშაო ჩატარებინათ ბაიბურელებს. ფირმა „ნარციხის“ დიზაინერის ესკიზებისთვის ხორცი შეეხსათ — კედლზე ნაირფერი მოზაიკით გამოეყვანათ „მზე“, „ცისარტყელა“, „ალრაძალულია...“

მორჩილას ბრაზი მოერია. უნდოდა მიეფურთხებინა კედლისთვის, მაგრამ ბაიბურელების ნაშრომს (მოზაიკას) პატივი სცა და გადაიფიქრა...

შეაღო მალაკიას ჭიშკარი და სახლისკენ მიმავალ ბილიკს გაუყვა. შენობამდე მივიდა, ნახა, რომ კარი ჩაკეტილი იყო, მობრუნდა, ვაშლის ხის ძირში გრძელი ხკამი დაინახა, ზურგჩანთა მოიხსნა, ზედ დადო და თვითონაც ჩამოჯდა.

საღამო იყო. მალაკიას ციცქნა ბაღს და სახლს, როგორც ყოველთვის, კედელი ჩრდილავდა და თითქმის ცივდა.

მორჩილამ სიგარეტი გააბოლა და ჩაფიქრდა.

გუნებაში ეცინებოდა პირველი ნახტომზე და შიშნაკვამობაზე. ახლა არაფრის ეშინოდა და დღისითაც კი ისაუბებდა, თუ მალაკანა ნებას მისცემდა...

მასპინძელი დანაშნულ დროს გამოჩნდა.

— რას დამდგარხარ ამ შუა ეზოში! — დაუღონა მორჩილას (თუმცა სტუმარი სულაც არ იყდა შუა ეზოში). — წამოათრიე რაც თან გაკვს და წამოდი! — თქვა მალაკიამ, აიარა სამსაფეხურიანი კიბე, კარი გააღო და შინ შევიდა.

მორჩილამ უკმაყოფილების ნიშნად, თავი გააქნია, მაგრამ უსოფანოდ შეასრულა მასპინძლის ნათქვამი: დაიკინო ხელი თავის ტვირთს, წაათრია და სახლში შევიდა.

მალაკიამ ფარდები ჩამოუშვა და სტუმარს უსიტყვოდ მიუთითა სკამზე.

მორჩილა დაჯდა.

— ახა! — ხელები მოიფშვნიტა მასპინძელმა: — რას იტყვი ახლს?

სტუმარმა ჯიბეზე გაიკრა ხელი (ხმის ამოუღებლად), მამა-მალაკიას წერილი ამოიღო და მიაწოდა დალაკს.

მალაკიამ კონვერტი გამოართვა, უმალვე გახსნა დაიწყო, ხელები აუკანკალდა, ტახტზე ჩამოჯდა და წერილის კითხვას შეუდგა.

მორჩილა ხმას არ იღებდა და გაფაციცებით აფეთებდა თვალს მასპინძლის მიხვრა-მოხვრას.

მალაკია ტუჩების ცმაცუნით კითხულობდა და თანდათან შუბლი ეკმუხნებოდა. მორჩილა ითვლიდა ნაოჭებს მასპინძლის შუბლზე და ფიქრობდა, — დაბეერებულა საწყალი, თუმცა ჩემი ტოლიაა..''

დალაკმა დაამთავრა წერილის კითხვა და ამოიოხვინა.

— რას წერს? — იკითხა მორჩილამ, თუმცა მიახლოებით წერილის შინაარსს ხვდებოდა.

— წაბედა საქმე! — თქვა მალაკიამ, წერილი კონვერტში ჩაიბრუნა, მზერა ერთ წერტილს გაუშტერა და გაირინდა.

— მალაკია! — დაუძახა მორჩილამ.

— ჰა? — გამოერკვა მასპინძელი.

— ისეთი შთაბეჭდილება დამრჩა, თითქოს ჩემი ნახვა გეწყინა; იქნებ ვცდები?

— არ ცდები!

— ესე იგი, გეწყინა!..

— ჰო, წინასწარ მივხედი, რომ ვერაფერით დაეხმარე მამაჩემს, თორემ მარტო არ დაბრუნდებოდი!

— შენ კი იცი, მალაკია, რა არ გადამხდა თავს, სანამ აქამდე მოვალწევდი... მამაშენი ამდენს ვერ გაუძლებდა. თვითონვე მითხრა უარი, თორემ მე დაყოლიებას ვცდილობდი. გეფიცები, მინდოდა თან წამეყვანა, ესე იგი, წამომეყვანა!..

— კარგი, დაგიჯერებ, თუმცა მამაჩემი ამაზე არაფერს იწერება.

— აბა, რას იწერება?

— სულ კედელზე წერს. გამოთვლილი მაქვსო, იწერება, ერთი და ორი კაცი ვერაფერს გახდებაო. ახმა კაცმა უნდა უყუროს და ორი ათასმა კაცმა უნდა ანგრიოსო — ფანტასტიკაა!

— ჯანმრთელობაზე არაფერს იწერება?

—არა, წიგნები და ხორბალი გადმომიგდეო, — მეტი არაფერი! დანარჩენი სულ კედელზე უწერია...

— ჩემზე?

— შენზე და ჩიაზე ერთი და იგივეს მწერს: — „მე მაგათ ვერაფერი შევასმენე. პარაშუტებს ტუოლიად ნუ ბარჩკავ.

მორჩილამ მალაკიას ნათქვამი იწყინა და ხმა აღარ გაუღია. აღარც მალაკიამ თქვა რაფე

შემეცნების კრატაცტერ
ეროვნული ბიბლიოთეკა

და ისმდნენ ახე მგლოვიარეებივით კარგა ხანს...

სიჩუმე ისევ მასპინძელმა დაარღვია.

— ახლა რას აპირებ? — ჰკითხა სტუმარს.

— ახლა? — თავი მოიკეკვა მორჩილამ. — დღესვე უნდა გადამბატონოს!.. კალი მიეკარა ერთი. უნდა მოვძებნო და პატიება ვთხოვო, რომ ვაწყენინე...

— თუ გიყვარდა, რატომ აწყენინე? — დაცინა დალაქმა ცეცხლო�rაგზს.

— რომ ვაწყენინე, მერე მივხვდი, მიყვარხარ! — თავი იმარცხა მორჩილამ და ხაკუთარ გონებას დაეკითხა, რაებს ებოდაკ?''

— კარგი ეროთ! — ხელი ჩაიქნია მალაკიამ. — ნაკრძალში კალებიკ არიან თუ?

— ეეეეჰ! — ამოოხრა მორჩილამ და ეპრს გაუშტერა მზერა. — ეგ გრძელი ამბავია; ოდესმე მოგიცლი და მოგიყვები.

— არ მომიყვები და არც გადაგაბატონებ! — წამოიძახა მალაკიამ და ზეზე წამოხტა. — ჯერ მომიყვები, თითი დაუქნია მორჩილას. — ჰო, ჯერ მომიყვები და მერე მე გადაგწყვეტ. ღირს თუ არა პარაშუტის დახარჯვა. მეტს კი არაფერს მხაუვდეურობს მამაჩემი!

— კარგი! — დათანხმდა მორჩილა, სკამზე შეხტორცა. ფეხი-ფეხზე გადაიდო და დაიწყო, მაშ, ახე...

ყვებოდა თავისი ხეტიალის, განცდილის და განსაცდელის ამბავს რამდენადაც შეეძლო დიწყად და ეუღლდეგმლად... უნდოდა მოგზაურობის რომელიმე ეპიზოდი შეეკვეცა და ამით თხრობა შეემოკლებინა, მაგრამ არაფერი გამოსდიოდა (მახსოვრობა არ აძლევდა რაიმეს გამოტოვების საშუალებას და მოგზაურიც ყვებოდა წვრილად, დეტალურად, სიტყვახიტყვით და ნაბიჯ-ნაბიჯ).

ლურთების ამბავს რომ ყვებოდა, მალაკიას ცოლ-შვილი შემოესწრო. მორჩილას თხრობა არ შეუწყვეტია... მასპინძელმა ხელით ანიშნა ოჯახის წევრებს, ხმა არ ამოეღოთ, და თვითონაც გიჰაბა... დალაკის ცოლმა და ცოცხმა მალაკიამ ფეხაკრეფით მოტანეს სკამები, მოგზაურთან ახლოს დასხდნენ და მის თხრობას ყური მიუგდეს.

ვეროკიას ამბავზე მალაკიას ცოლს ცრემლები წასკდა და ხამზარეულოში გაიკრძალა გოდება...

მალაკია წარბშეკრული ისმენდა ნაამბობს და ერთხელაც არ ჯანძრეულა...

ციცქა-მალაკია ბევრს ეკრიაფერს მიხვდა, მაგრამ როცა გიგო, რომ „ძია'' ხაშუალებეს უნდა გაფრენილიყო, დაიბარა, — პატარა ჩუგლუგი მიშოვე და ჩამომტანეო.

ისეთი ღამე იყო, უკეთესს მამა-მალაკიაც კი ვერ ინატრებდა.

ნახტომის წინ მორჩილამ კიდევ ერთხელ სთხოვა მალაკიას, რომ კატაპულტი ისევ რაოდენთ მოემართა, ხაბოლოოდ დაშვებისას ისევ აკაციის ტოტებში არ გახლართულიყო...

მასპინძელმა მოგზაურის თხოვნა გაითვალისწინა.

. მორჩილა არხეინად წამოწვა კატაპულტის რკინის დაფაზე (პარაშუტი ზურგში კუნთივით ჰქონდა ამოჩრილი, მაგრამ ამ უხერხულობას არაფრად აგდებდა). დაწოლილმა ჩამოართვა ხელი მალაკიას დამშვიდობების ნიშნად.

იწვა კატაპულტზე და იღიმებოდა. ფიქრობდა, რომ მთავარი იყო, პირველი ბიჯისათვის გაეძლო. მერე კი ყველაფერი ორკერ-ორივით მარტივი იქნებოდა...

ბოლო წამს მორჩილას მაინც მოერია მღელვარება. მოიჩვენა, თითქოს დალაქი მეტისმეტად აცოდველებდა კატაპულტის ბერკეტებს და ზამბარებს...

— წერილი არ დაკარგო! მზად ხარ? — ჰკითხა მალაკიამ.

— ჰოო! — უპასუხა მორჩილამ. „ბო''-ზე ლურთები გაახსენდა და გადაიხარხარა. ამ დროს მალაკიამ ბერკეტი აუშვა და კატაპულტრეფული მოგზაური თვალის დახამხამებაში „გახარხარდა'' მახსარდიდან...

ბაერში ატეორენელს, ნაცნობი შეგრძნებები დაეპატრონა. ყირას-ყირაზე ეიმავდა და ბარხარებდა... ცოტა ხანში ტანის წონასწორობა აღიდგინა და ისარივით ავერინდა, ახლა უკვე შუბლით მიაპობდა ბაერს, თვალები დაეხუჭა და იცინოდა...

ნახტომის მწვერვალს რომ მიაღწია, მთელი ტანით შეიგრძნო, თითქოს ბაერში უძრავად დგეიდა და გუდ-ბუცელი ეკიდნა მიეკიანა — წამიერი უწონადობის განცდა, მერე დაეშვა...

შურდულივით ნახრჩო ქვასავით სწრაფად დაეშვა...

სიცილის დრო აღარ იყო — მორჩილამ პარაშუტი გაშალა. არხეინად გრძნობდა თავს. დაშვებამდე ცას შეხედა და ვარსკვლავებს თვალი ჩაუპაკუნა...

ნარნარად დაეშვა მდელოზე.

მორჩილა გამოუცდელი კაცი რომ ყოფილიყო, დაფეთხებდა და დაიწყებდა ჭეკ-ოქით ყურებას; ამასობაში მიიბერებოდა კატაპულტრეფული მისივე ზურგზანთა თავში მოხვდებოდა და სულს გაიფრთხობინებდა, მაგრამ მორჩილა არ იყო ახალბედა. დაშვებისთანავე პარაშუტის ღუდეში ჩოიხსნა, გაირბინა ოცამდე ნაბიჯი, აკაციის ძირას დადგა და დაელოდა თავის ჩასოას...

ტკივილს არ დაუგვიანია.

ბუუ! — ჩამოვარდა ციდან მორჩილას ზურგზანთა და პალტო.

„ეფიაკ, მალაკია!'' — შეაკო გუნებაში კატაპულტის პატრონი და ტკივილს მიაშორა. ზურგზანთაში ყველაფერი მთელი იყო. თან-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მით შეკრული პალტოს, ცხაურა, არაფერი მოსვლოდა.

მორჩილა ისევ იმ აზრის ერთგული იყო, რომ „წუთის დაკარგვაც არ შეიძლებოდა...“ ამიტომაც ალარ დაუფიქრებია — მთვარის შუაზე დაკეცა პარაშუტი, ზურგჩანთას მიაბა; მერე იატაკი ყველაფერი ერთად და ზურგზე მოიკიდა.

თუმცა ბნელოდა, მაგრამ იცოდა, სადაც მიდიოდა ა, ვისთანაც მიდიოდა და სწორი გეზი აიღო (მთვარიანი ღამე რომ არ ყოფილიყო, მაინც არ ასცდებოდა გზას).

მორჩილამ კარგა ხანს იარა. ტყეთითა დალალა. ბაიბურის კედლამდე მიაღწია და მამა-მალაქიას გამოკვანძულთან შეისვენა. თავს არხეინად გრძნობდა. ადრეც ხვდებოდა, რას ნიშნავდა ცოფნა, მაგრამ ახლა მთელი არსებით გრძნობდა საკუთარი ცოფნის ძალას და დალილილობაც კი სასიამოვნოდ ეჩვენებოდა.

დიდხანს ალარ დაკოცნა გამოკვანძულთან, დაიტვინთა და გზა განაგრძო.

იარა.

ხეხილის ბაღს შემოუარა, ჭამდე მივიდა. შედგა და დაიძახა: „მამა-მალაქია!...“ კის წყალი დალია ისე, რომ ტკბილი არ მოუხსნია, მერე დაიძინა. ხსამდე ნახირი გაიარა, მიადგა მამაცი ბაიბურელის კოხს, დაკარა ტვირთი მიწაზე და ისევ დაიძახა: „მამა-მალაქია ხუთმარი მიიღეთ!.. მე-ჰეი, გარეთ გამოიხედეთ-მეთქი!...“

კოხიდან ჩამიჩუმი არ ისმოდა. მორჩილამ ფიქრა, — მოხუცს ღრმად ჩასძინებია, დრო კი არ ითმენთ.

მივიდა კართან და დაეკაკუნა — კარი არ დაემორჩილა... კიდევ ერთხელ მოსინჯა და დარწმუნდა, რომ კარი ჩაკეტილი იყო...

ჰეი, ჰეი, მასპინძელო! — ბრაბაბრუნი აუუვნა კარს მორჩილამ. — რა დროს ძილია, გაიღვიძეთ! მე აქ ღამის გასათევად კი არ მოვსულვარ! წერილია ბაიბურიდან, ჩაიბარეთ! გზა უნდა განვაგრძო. შეჭარება ძალიან!

მერე იფიქრა, — რა დროს ეხეიბინა, გაეკეკეტებ კარის ღრიჩოში და წავალო!

ამოიღო ჯიბიდან მალაქიას წერილი და მთვარის შუაზე კონვერტის გასაკეკეტებლად მოხერხებული ადგილს დაუწყო ძებნა. ცალ ხელში კონვერტი ეჭირა, მეორეს კი კარის ჩარჩოს უსწორმასწორო ზედაპირს უფათურებდა.

კარგა ხანს აფათურა ხელი.

მერე თავი ანება ფათურს და გაიჩიჩინდა. გაოცდა. ხელს ეცემინო რაზა მოსინჯა და აღმოაჩინა, რომ კარი გარეთაა ყოფილა...

გაბნინა რაზა, შეავდა კოხში, დადგა ოთახის შუაგულში და ეასიდან მოუბმო მასპინძელს, — მამა-მალაქია, ხტუმარს არ მიიღებთ?

მერე ხელი ჩაიქნია, რა დროს მასპინძელობა! გაიფიქრა და კოხიდან გავიდა.

დღესასვინ ნათელი იყო: მოხუცი წასულიყო და კარიც გარეთან გადაეკრა.

„იქნებ...“ — დაიწყო ტვინის ჭყლეტა მორჩილამ. მაგრამ ვერ ბიბეცა, სად უნდა წასულიყო სახლის პატრონი ნაშუალამევს. სიგა-რეტს მოუკიდა და კარის დირეზე ჩამოჯდა. უსიამო ფიქრები შემოეკარა, და დასკვნაც შესახამინი გამოიტანა... იმ წუთში რომ გეკითხათ, რატომ არ ტოვებ წერილს და არ მიდიხარ, თუ ეკერიკალთან მიგეჩქარებათ, გიპასუხებდათ, — რა ბრძანეთ, რა დროს ეკერიკალი, მამა-მალაქია მომეკედლა მარტოობაშია...

მორჩილამ იფიქრა, რომ დილამდე მოუცადა და დღისით მოეძებნა მამაცი ბაიბურელის საფლავი. შეიარა ტვირთი კოხში. ხელის ცეცებით მოსინჯა ტატები და ჩამოჯდა. გარეთ მთვარე მაინც ანათებდა, კოხში კი სრული ხიბნელე გაბატონებულიყო...

ტატზე გადაწვა. ზურგით კედელს მიეყრდნო და გულზელი დაიკრიფა.

ფიქრობდა.

უზომოდ ეცოდებოდა მამა-მალაქია... მოაგონდა მამაცი ბაიბურელის ნაშრომი — უმეცრების კედელში გამოთხრილი გამოკვანძული და უთვალთვალ გვრანაი. გაახსენდა, როგორ მოკრა ფი დაბერმა მამა-მალაქიისაგან საყოფილ ანჩიელი ფიქვები. ისიც მოაგონდა, როგორ უხსნიდა მოხუცი სტუმარს მეკანიკური კუბოს მოკეთედების პრინციპს ნახაზის მიხედვით... მორჩილა დარწმუნებული იყო, რომ მამა-მალაქია ჩიას პროკეკტის მიხედვით დასაფლავებდა თავს...

ოო! — წამოიძახა მორჩილამ და ტახტიდან წამოდგა. მისი ქცევა იმას ნიშნავდა, რომ გაახსენა მამა-მალაქიას ხუთანელი და აზრი („ქოხთან უნდა გავმართო მეკანიკური კუბო. სიკვდილამდე ორი-სამი დღით ადრე ჩავწვები შიგ, ასე არ სჯობია?!“ კედელთანაც ახლოს ეიქნები — ეხე იგი, ბაიბურთან... გაგიკვირდება, მაგრამ მაინც მიეკარის ბაიბური; დამუაეებულია, მაგრამ მაინც მომეხატება ფა, ვინ იცის, რაამდენჯერ!“

მორჩილა ეოიდან გავიდა. ისევი მტკაცე ნაბიჯით გაეშართა ბაიბურის უმეცრების კედლის მიმართულებით, „ჩუკა“ იყო, მამა-მალაქიას ხაფდოვაზე ხაძებნად მიეშურებოდა.

ბაიბურის დროით 4-00 იყო.

მორჩილა მივიდა და ხელით შეეხო კედელს, რომელიც ლოკოკინას ტანივით ხველი იყო, ოლონდ ნაკუნა და ნესტის სუნად ჰყარდა... შეადარა ბაიბურში კედლის ნიახლოვის შეგროძნება (ხუსხს და ჩრდილს) და უნებურად გაეღიმა...

ბაუკეკ კედელს ალმოსავლეთისაკენ.

ხაბან ნაბიჯამდე გაიარა და შედგა. იფიქრა, რომ ახე შორს მოხუცი არ დაისაფლავებდა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თავს და უკან გამობრუნდა... „ათვლის წერტილთან“ მივიდა. ერთი კი ამოიხვნეშა, მიაფურთხა კედელს და ახლა დასავლეთისკენ გაუყვა. „ათვლის წერტილიდან“ ისი ნახიჯიც არ ეკუნებოდა გაფლილი. როცა წინ, სიბნელეში მოციმციმე მანათობელი წერტილის მოკრა თვალი. შედგა და დააკვირდა — თვალი არ ატყუებდა... მორჩილა არ გახლდათ მშიშარა, მაგრამ შიშის გრძნობა მისთვის უცხო არ იყო. ფრთხილად წადგა რამდენიმე ნაბიჯი ფეხაკრეფით და მიაუარადა... მოესმა შიშინი, როგორც ხან მაფლობდა, ხან — კლებულობდა. ათოოდე ნაბიჯიც გაიარა და დაკვირდა — შიშინი უფრო გარკვეული ისმოდა, მანათობელი წერტილი უკეთ ჩანდა; მერე დამწვრის სუნი იგრძნო და თქვა, — „ააააა“ ეს იმას ნიშნავდა, რომ მორჩილა მიხვდა — მოციმციმე სინათლეს, სუნი და შიშინი პატრუქის წვის შედეგია... ჯერჯერ გამომდინარე. მორჩილამ დაამატა, რომ მეკანიკური კუბო მომამთელი იყო, მობუტი კი ჯერ არ უნდა ყოფილიყო დასაფლავებული... ამიტომ ნაბიჯი აიჩქარა და წინ გასწია.

57

მორჩილასთვის რომ გეკითხათ, ვინ არის შენთვის მამა-მალაკია, ასე მწარედ რომ გლოვობო, გიპასუხებდათ: „რა ბრძანეთ! ამა, მაგას რა კითხვა უნდა — შემეცოდა მოხუცი!“

ირიფრანგი.

მორჩილა გაშტერებული იდგა და დაჰყურებდა მიცვალებულს.

ირგვლივ სიჩუმე იდგა. მხოლოდ პატრუქის შიშინი არღვევდა განთიადის სიმუყრუეს.

მამა-მალაკია თავისი ხელით გარანდულ ფიჭვის კუბოში იწვა. ულელფრის გამართვა მოესწორო მობუტს: საფლავი გათხრილი იყო, ხეზე დაკიდებული ხის ციცხვი მიწით იყო სავსე, კუბოს ხახუნავი ცერად იდგა საფლავში და ეზად იყო მოეხუფა. მიცვალებული... ორივე პატრუქი ხმაგაწყობილად იწვოდა. მისი სუნი სულ არ ჰგავდა საკმეველის სუნს, მაგრამ ეს მიცვალებულს არ ადარდებდა — მამა-მალაკიას ხახეზე მშვიდი ირი ეფინა, პირი და თვალის ჭრილი ოდნავ ღია დარჩენოდა. ცალი ხელი მკერდზე ედო. მეორე ხელი ამოეყო და თითები კუბოს ფიცრისთვის მოეკიდებინა.

მორჩილას შეეძლო წასულიყო. მეკანიკური კუბო საათივით იყო აწყობილი და იმის საბაბს არ იძლეოდა, რომ ბნეველს ეჭვი შეეტანა მის ქმედითუნარიანობაში.

მოგზაური მაინც ეკვობდა გაუცნობიერებლად. „ოჯნდ!...“ — იწვიდა ფიცრს, მაგრამ ვერ ამოაკრავდა.

გავიდა დრო. ღილა მოაბლოდა. მზრუბში მოხრილი მორჩილა გაუნძრევლად იდგა, გაღლიფლ მგავდა. თვალის უსეები ჩაჩაკეულნოდა და ახალი ეტუობოდა.

ორივე პატრუქი იწვოდა შიშინით და ფრთხილის ხუნს აფრქვევდა.

ნუთები რჩებოდა დასაფლავებამდე.

მორჩილა მივიდა მიცვალებულთან. კუბოს ფიცარზე გააშვებინა თითები და ხელები გულზე დაუკრიფა. მალაკიას წერილი ამოიღო გულის ჯიბიდან (კონვერტი თბილი იყო) და კუბოში ჩაუცურა მიცვალებულს... მერე განზე გადგა და საშინელების მოლოდინში გაირინდა.

კუბოს პატრუქი დიწვა: თოკი გაწყდა: კუბო დაბრალ სიბრტყეზე დაუშვა, ჩასრიალდა საფლავში და ხახუნავი დაეხურა.

მორჩილამ თვალები დახუჭა და გაიფიქრა: „ადრე უნდა დამეხუჭა თვალები!“

გონებაში ციცქნა-მალაკიასგან გაგონილი „სიბრძნე“ გაახსენდა („ადამიანისთვის ყველაზე ადვილია თვალების დახუჭვა...“) მერე გონებაშივე დაჰხუტა, რომ ეს სიტყვები გაცილებით ადრე იყო ნათქვამი პირველად და იმას ეკუთვნოდა, ვისაც ახლახან დაეხურა კუბოს ხახუნავი...

ეეეეჰ! — ამოიხვნეშა მორჩილამ და ცრემლი შეიმშრალა. შეხედა სამარის ზემოთ ხის ტოტებზე გამართულ მიწით სავსე ციცხვს. ციცხვის პატრუქი იწვოდა, მაგრამ ეს ერთი და ორი წუთის საქმე არ იყო — ბოლომდე დაწვა და ციცხვის გახსნა მეტ დროს მოითხოვდა...

მორჩილას ცდა მობეზრება თუ უბრალოდ ვეღარ გაძლო ღია სამარესთან, ნელი ნაბიჯით წავიდა... დადგა, სიგარეტი გააბოლა და ალმოსავლეთს გაზედა. ზეე ამოსულიყო და დედამიწას სითბოს ჰპირდებოდა...

მოგზაურია ცოტა ხანში უკანვე მიბრუნდა, შეხედა ხეზე დაკიდებულ ციცხვს და პატრუქს დააკვირდა. მოეჩვენა, რომ ნელი იწვოდა და უკმაუოფილების ნიშნად ზეზეი შეიტეხა... მერე თოკითვე გამოგბეკუვლების შერტყვა და კუბოსკენ გააკარა ზზრა... ყველაფერი ისე იყო, როგორც მამა-მალაკიამ სიკვდილამდე დაგვგმა (მხოლოდ მიწა ჯელდა პირელი სამარეს, მიწა კი ოგვიანებდა, რადგან ციცხვი იყო დამწყვდეული და პატრუქი ბოლომდე არ დამწვარიყო ჯერ).

მორჩილა დგომით დაიღალა, ციცხვიანი ხის ძირში დაჯდა და ზზრის ზურგით მიეყრდნო. ახლა მგლოვიარეს ადარ ჰგავდა. ის იყო ჩვეულებრივი დაღლილი კაცი, რომელიც სამარის პირას იჯდა და მესაფლავეს უფრო მოგაგონებდათ...

მორჩილამ ციცხვს ახედა და საშინელების მოახლოება იგრძნო. თვალები დახუჭა და მიხვდა, რომ ციცქნა-მალაკია მართალი იყო. გაელიმა უნებურად... მერე ღიმილი პირზე შეაცივდა, გეგონებოდათ, მიიცვალოო...

თვალებდახუჭული დაელოდა ციცხვის დაცლას.

ეროვნული ბიბლიოთეკა elibrary.ge

დრაგმამ! — მიწის ჩამოყრის ხმა გაიგონა და ზურგით შეიგრძნო, როგორ გაიძრა განტვირთვისან ხის ტანი...

ზანტად გაიბიკა თვალები — ეძინელა. უძილობა და დაღლილობა მორეოდა ხის ძირში ჯდომისას.

ციცხვი მთლიანად დაცალილიყო. სამარე მიწით გავსებულიყო და გადავსებულიყო.

მორჩილასთვის რომ გეკითხთა, რას აკეთებო, დაიძაბენენდა და თავს დაანებებდა საკმეს... თუმცა მშვიდად ირჯებოდა. მამა-მალაკიას დახვალვების შემდეგ, ხის კოხში წვიდა, ზურგჩანთიდან ცარიელი თუნუქის მთარა ამოიღო და მაგიდაზე დადო... აშიშვლა ავტოკალაში და ფუტცელზე მხბვილი ზრიფტით დაწერა: „აკ განისვენებს მამა-მალაკია — უმეცრების კედლის პირველი დამპყარობა ბაიბურიდან!"

ფუტცელი უსტარივით დაიბეგა, მთარაში ჩაუძახა და სახურავი მიაბრახნა. საკალაბოსახელოსნაში გავიდა და იმ კუთხეს მიაკითხა, სადაც სახლის პატრონი შრომის იარაღებს ინახავდა. მოგებნა რკინის კეტი. რომელიც მოხუცს ძალაუნით გადაეკეთებინა...

მერე ძალაუნიან-მთარანიან დაბრუნდა მამა-მალაკიას სოფლავთან, ძალაუნით ქრილი გაკეთო ციცხოდან ჩამოყრილ მიწაში, ჩაიცურა მთარა და დამარხა.

38

მორჩილამ დასწავლილი გეზით იარა კედლის გასწვრივ, ჯაობამდე, მერე თანდათან გან-გან წავიდა და დაშორდა უმეცრების კედელს და ჯაობს...

გზაში გაუვლდება, მაგრამ თავშესაფარზე არ უფიქრია — მიდიოდა შეუჩერებლივ... ცოცას წაიხეშსებედა და განაგრძობდა გზას... ნისლში გამოძინნა (როგორც ყოველთვის, ზურგჩანთა ედო ხახთაშლად და ღია ცის ქვეშ ხველ ბალახზე წოლას არ უფრთხოდა).

გამოძინების შემდეგ, ყოველ შემთხვევისათვის, დანისლულ გარემოში გზა რომ არ აბნეოდა, კომპასით დაუსუტა გეზი და სვლა განაგრძო...

რაღომღაც ეგონა, რომ ზანზალაკის ხმას გაიგონებდა და რძისფერ ნისლში ნაბირს შეეფეთებოდა...

ასე არ მოხდა.

ბაიბურის ნისლეულიდან რომ გამოვიდა, უსაზღვროდ დასცემა. ტკივრი მოიხსნა, თვალები ხელით მოირრდილა და ღურთების ვაკეს გაეგო.

დაბლობში სულიერი არ ჭაჭანებდა. მდორე მდინარის იქით, შორს, სადაც მოგზაურის ბზრიალ, ღურთების დაბა უნდა ყოფილიყო, ვერაფერი დაინახა — არარაობედ თვალი ვერ მიაწყდინა.

მორჩილამ ტვირთი მოიკიდა, გიიარა, ბალიშები, მდინარის ნაპირზე ჩავიდა და დაღმა დაუყვა. კარგა ხანს იარა, დაღლას ხმლია და ბორნამდე მიაღწია.

ღურთი მწყემსების საერთო საცხოვრებელი, თავლა და თიკის რამდენიმე ზვინი ისევ ისე იდგა, როგორც ოდესღაც, როცა მორჩილამ ნახა. კაცისშვილი არ ჭაჭანებდა. ბორანი უძარავად მიმეუდებოდა ნაპირს და ადამიანის გარეშე ფუჭად და ყალბად გამოიყურებოდა.

მორჩილა მწყემსებთან სტუმრობას არ აპირებდა, მაგრამ უნდოდა რომელიმე მთაგანი ენახა და ბორნით გაღმა გასვლის უფლება ეთხოვა (რაღაცეღაც წინასწარ იყო დარწმუნებული, რომ გამრკვე ღურთები უარს არ ეტყოდნენ).

ზურგჩანთა და პალტო ბორანზე შეაგდო და მწყემსების საერთო საცხოვრებლისკენ აუყვა ადმართს.

შორიდან ჩანდა, რომ მორჩილა, ჯერ თავლასთან მივიდა და შეიხედა, მაშინვე გამობრუნდა და სახლის კარზე დაკაკუნა... ცოტა ხანს იუცადა, მერე გაიარა და საერთო საცხოვრებელში შეავლო...

სულ რამდენიმე წამის შემდეგ მწყემსების სახლის კარი გაიღო და მორჩილა შეურდულივით გამოვარდა გარეთ და თავქირიბმაგრეკილი დაეშვა ბილიკზე ბორნისაკენ... მდინარის ნაპირს რომ მიუახლოვდა, ძუნძულზე გადავიდა. ბორანთან მიმეული, შედგა.

დამფრთხალი და გაოგნებული სახე ჰქონდა მორჩილას. კაცი არ იყო ვინმე, რომ მისთვის გაეზიარებინა სათქმელი. უნდოდა კი. რომ დაძაბულობისა და გაკვირვებისაგან განმუზტულიყო და ეთქვა: ეს რა მოხდენილი მწყემსებს, საკუთარ სახლში ჩონჩხად ქცეულანო.

მორჩილაზე იმდენად ძლიერი შთაბეჭდილება მოახდინა ჩონჩხად ქცეული გვამების ნახვამ, რომ ხელები აუკანკალდა და რის ვაი-ვაგლახით ახსნა დაბეული ბორანი. ძლივს ამბიდდა ზედ, მოაჯირის დაეურდნო და თავი ჩაღუნა...

ბორანი ზოზინით მიიწევდა გაღმა ნაპირისაკენ. გარინდებული მოგზაური ზურგჩანთაზე იჯდა და ხმას არ იღებდა. ვერაფერით მიმხვდარიყო, რა დაემართათ მწყემსებს...

როგორც იქნა, გავიდა გაღმა.

ზურგჩანთიდან ფეხსაცმლის სათადარიგო ზონრები ამოიღო, მერე ტკივრი ზურგზე მოიკიდა, სიმბოლურად დაიბორკა ხელები ზონრით და დაადგა არარაობისკენ მიმავალ გზას.

არარა შორს არ იყო, მაგრამ ის რამდენიმე კილომეტრი, მდინარიდან ღურთების დაბამდე, უსაზღვროდ გრძელად მოეჩვენა.

შორიდანვე შენიშნა ნიმიღოდრომი, ცისკენ აღმართული კვარცხლბეკეთ,

გზაში არავინ შეხვედრია.

ხელებდაბორკილმა მორჩილემ შეაბიჯა არარაში. აქეთ-იქით იხედებოდა, უნდოდა ვინმესთვის მოეკრა თვალი და ეთქვა: „გმრჯობთ!...“ ამაოდ არარას ირღვიებენში სულიერის ჭაჭანება არ იყო...,

მოგზაური არარას ცენტრალური მოედანზე გავიდა, დადგა და ახლად ნიმილოდრომის სვეტიერით ალმართულ კვარცხლბეკს, სადაც, ღურთების აზრით, წინასწარმეტყველი უნდა დაშვებულიყო ციდან. წითელი ჯვრით ნაშენი მოეცალინ და კვარცხლბეკი ზზად იყო მიხაგებებლად, მაგრამ ირგვლივ უკაცრიელი მდგმარება გამეფებულიყო...

მორჩილამ გაიფიქრა, მგონი გაწყდნენ საწყლებიო და თუმცა ღურთების მსოფლმხედველობას არ თანაუგრძნობდა, მაინც წინასწარ შეეცოდა...

დაბორკილი ხელები არ გაიხსნა, გაიშვირა წინ და გაბაგრძო სვლა. ჩაფარა არარას ციხეს, უკან მოიტოვა ირღვიე, მიადგა ნიმილას საცხოვრებელს, ფეხის კკრით შეაღო ჭიშკარი, გაიარა მარადმწვანე ხეებიანი ეზო, აირბინა კიბე და ფეხსაცმლის ჭვინტით დაადარბაზა კარზე.

ჩაუკეტავმა კარმა გაიჯარიალა და გაიღო.

მორჩილა უკვე შეგეზუებოდა ირგვლივ დატრიალებულ უბედურებას, ის უფრო გაუკვირდებოდა, ღურთების წინამძღოლი ცოცხალი რომ დახვედროდა. მისთვის მოულოდნელი არაფერი მომხდარა.

ნიმილას ოთახში შესულმა, უდრტვინველად დახედა ჩრნრს, რომელიც ტახტზე გაწოლილიყო (ცალი კიდურის ძვლები იატაკზე ეყარა). დაბორკილი ხელები გაითავისუფლა, ადგილზე შეტა და ტკირით შეიხრჩა. ყველაფერი ნათელი იყო — ღურთები გაშწყდარიყვნენ...

გაბრუნდა უკან, გავიდა ნიმილოდრომის მოედანს გასაპირპირ და ფეხი მოირთხა იქ, სადაც ოდესღაც ღურთი შუშებისათვის ბაგიდი იდგა სასადილოდ...

სადილობდა და ჭამნდებოდა ყველაფერი ისე, შარავანდში ნანახ ნიშნარში კინოფილმი რომ იხილა. სტატიკური სცენები-ფოტოები: „მორჩილი და ნიმილა“, „მორჩილა, მრისხანე და ჩუგლუგი“ „მორჩილა წითელი ჯვრებით“ და ახე შემდეგ...

ჭამა რამდენიმე წუთში მოათავა, ადგა, აიკიდა ტკირთი და ჭმა გაგაგმრო...

მორჩილა წინ მიიწევდა.

ᲐᲗ

ულელტეხილზე გაეთოდა. მაგრამ ამან ვერ დააბრკოლა. ოოვლსაც გაუძლო და ყინვასაც. საკუთარი პალტო და ჩექმები ისე ვერ ეობობდა, როგორც ღურთული ქურქი და ფეხსაცმელი, მაგრამ ეს მორჩილასათვის ბეგრს არაფრის ნიშნავდა. მისთვის მთავარი იყო შარავანდა — ბიზანი.

თავქვე დაშვება გაუოოლდა და ფეხსაცმელ იგრძნო, როგორ გაგიდა ზამთრიდან და როგორ შეეფდა გაზაფხულში, მერე კი — მეტამორფოზორიუმში...

ადრე მორჩილამ თოვლით გადაპენტილი ნაბა აკვარუმის და მეტამორფოზორიუმი ახსოვდა. როგორც შავ-თეთრი კადრი (სიზმრისეულ კინოფილმის ეურნალშიც იგივეენაირი ფოტოები ნაბა).

ახლა?

ახლა მეტამორფოზორიუმში გაზაფხული იდგა და სულაც ადარ იყო თვალშისაცემი შავი ასოალტი. გაზონები მწვანედ ამბინებულიყო, თეთრ შენობებს ცისფერი სახურავები ერქვათ თავზე...

ი! — ალმოხდა გაკვირვებულ მორჩილას და სვლა განაგძონ. ოდნავადაც არ აინტერესებდა, უთვალთვალებდა თუ არა ვინმე. თოფიანი დარაჯის სწავლებაც არაფერში სპირდებოდა — პირდაპირ ფუნიკულიორის სადგურისაკენ წავიდა.

რეტტორანს რომ გაუსწორდა, თვალი მაინც გაეკეცა ვიტრინისკენ, თუმცა არც ყასიდას ნახვა უნდოდა და არც დალეკვა.

ბატონო მორჩილა! — მოესმა ხმა და ეცნო.

შედგა, მიბრუნდა.

ტრტორანის ღია კარში ოფიციანტე-მზარეულ-შეეიცარ-ინსტრუქტორ-დისკეოკეი იდგა და ულიმოდა. მობრძანდით! — მიიპატიჟა მოგზაური.

მორჩილა შეეოოყმანდა, მაგრამ მიპატიჟება მაინც მიიღო.

— მობრძანდიიით! — ხელი ჩამოართვა ყასიდან და შეიპატიჟა.

—არა, არა, მიპატიეთ, მაგრამ დრო არა მაქვს! — იუარა მორჩილამ.

— როგორ არის საქმე, ბატონო მორჩილა, ჯანმრთელობაზე გეკითხებით; რა თქმა უნდა, კარგად!

— კი!

— შარავანდაში მობრძანდებით, რასაკვირველია!

— კი, ბატონო!

— საიდან მობრძანდებით, ბატონო მორჩილა?! მაშინაც მინდოდა მეკითხა, მაგრამ ჩვენი ურთიერთობა რაღაც ვერ აეწყო (ვერ დავაწლოვდეთ!). შინიდან მობრძანდებით, რა თქმა უნდა!

ყასიდას შეკითხვა-პასუხებმა დაღლილი მორჩილა უარეს მოქანცა. იფიქრა, ავდგები და უფასაოაოოდ მივადგებეს, მაგრამ პირიქით კი გადაკეთა — შეჩერა რესტორანში თანამოსაუბრეს და შეთავაზებული ადგილი დაიკავა ვიტრინასთან მდგომ მაგიდასთან.

— გაიხადეთ პალტო, არ გცხელათ? გცხელათ, რა თქმა უნდა! — უთხრა ყასიდამ.

— არა, არა! — იუარა მორჩილამ, — თუმ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა
SAKANDI

ცა, ბო! — გადაიფიქრა უცებ, პალტო გაიხადა და იატაკზე დადებულ ზურგჩანთაზე დააფინა.

— ნება მომეცით, თქვენი ტვირთი უკეთეს ადგილზე მოვთავსოთ! — ხელი წაავლო მოგზაურის ზურგჩანთას და პალტოს ყანაზედ.

— არა, არა! — ეცა ხელებში მორჩილა. „ქონება“ არ დაანება და გუნებაში დასაკვნა, რომ ყანიდან არ ენფიზმიდა.

— დალევთ? — დაიშაკრა ყანიდა. — დალევთ, რა თქმა უნდა!

— არა! — მტკიცე უარი უთხრა მორჩილამ.

— რა გიყოფთა! — ხელები გაშალა ყანიდამ; მერე მკვირცხლად მიიჩოჩა სკამი, მკვირცხლადვე დაჯდა, მკვირცხლად გადაიდო ფეხიფეზზე და მოგზაურს მკითხა: მაშ, შინიდან მობრძანდებით, რასაკვირველია!

მორჩილა დაიბნა (უკვე აღარ იცოდა, რა ეთქვა: ტყუილი თუ მართალი). ტყუილი არ იკადრა, ხელი გაიქნია იქით, სათაკა, მისი აზრით, უღირებული ფანდი ეფიფიოდა და ამიოლულლეა, — იქიდან!..

— ოოო! — წამოიძახა ყანიდამ. — ისევ ღერთებთან ბრძანდებოდით, რასაკვირველია!

მორჩილამ თავი დაუქნია.

— რას შვრებიან ღერთები? ჭამენ, ხვამენ, შრომობენ და მრავლდებიან, რა თქმა უნდა!

— ღერთები?

— ბო, ბო! ძალიან კარგი ხალხია, თუ ცუდი?

— ღერთები განუდგნენ!

— ეს რა მოიბარიან! მართალს ამბობთ? მართალს ამბობთ, რა თქმა უნდა!.. კი მაგრამ, — რით?

— ბერით ალბათ!

— ბოოო! — დაფიქრდა ყანიდა; მერე ადგა, დახლთან მივიდა, ტელეფონის აპარატს მისწვდა, თავისკენ გადმოდგა და ნომერი აკრიფა...

მორჩილას გუშანაც ჩაღაც ავი უგრძნო. იფიქრა, — „ღერთების ამბავი ყანიდამ სიგიჟეში ჩამოართვა; რეკავს, რომ მეტამორფოზორიუმში გამომამწყვდიოსო“.

აფორიაქდა. გახედა ყანიდას, რომელმაც ტელეფონით ხაუბარი დიწეო და დაამთავრა ხაში სიტყვით: „ეროოიდე-ფიქმი!“

ყანიდამ უფრმილი დაკიდა და ღიმილით მიაშურა მორჩილას.

— მირჩოვით რამე! — შეეთავაზა „ალეტნტს“. — შემიძლია შემოგთავაზოთ ძრიხის ჩაზღვრდლუელი...

— რა ბრძანეთ? — მოიღეშა მორჩილა, — არაფერი არ მინდა, ბე ნაყალ, მეჩქარება!

— არ წახვიდეთ, — ყანიდამ შეეხვეწა ყანიდა. — ძალიან მეწყინება, რომ წახვიდეთ. ახლავე მოლენ და წაგიყვანენ!

— რაო! — იყვირა მორჩილამ და ენა ეფეთქა. მოხტა.

— ნუ ღელავთ! — გაიკრიბა ყანიდა. — დამიჯერეთ, თქვენთვის სიკეთე მინდა! მირთვეთ ძრიხის ჩაზღვრდლუელი და თან მანქანას დაელოდეთ!..

— წადი შენი!.. — შეაგინა მორჩილამ. დაიხარა და ზურგჩანთის მისწვდა (წასვლა დაპირა), მაგრამ იმავე წამს, როცა ჩანთის ახალებად დაიხარა, ყანიდამ ნიშელი ხდრუზა უკანალში და მაგიდის კუნძ გაკკვება თავით...

მორჩილა რის ვაი-ვაგლახით წამოდგა. ყანიდა მზად იყო ნიხლის მოხაკნეივად, მაგრამ აღარ მოიკნია. — რატომ შემაგინეთ? უზრდელი ხართ და ამიტომ! — უთხრა მორჩილას, რომელსაც მაგიდასთან შეკახებისას ნატკენ შუბლზე თვალნათლივ წამოეფარცა კოპი.

— ახა, ძრიხის ჩაზღვრდლუელი რაღა იყო? — მორჩილამ შუბლზე მიიკრა ხელისგული და კოპის გამოშურცვას წინააღმდეგობა გაუწია.

— თქვენთან ხუმრობა არ შეიძლება? არ შეიძლება, რა თქმა უნდა! — ამბრიზა ყანიდა.

— მაგისთანა ხუმრობის!.. — აღარ დაამთავრა ხათქმელი მორჩილამ და ყანიდას გამოეთხო. ოფიციანტი წინდით აღარ დახვედრია, გაიქცა და მაგიდას შემოუტრიალა, მორჩილა არ მოეშვა...

ყანიდა ახალგაზრდა იყო და ფეხის წვერებზე ცუნცულელი ურბენდა ხან ერთ მაგიდას, ხან მეორეს და „რეკინგზეს“ ბაზადა მსუბუქად. ჩექმებში გამოწყობილი მორჩილა კი ძმაძილ დაამატებდა და სკამებს აყირავებდა დეენისას...

აქეთ-იქით ხირბილში მორჩილა დაიღალა, ყანიდა — არა.

მოგზაური შეჩერდა, მაგიდას დაეყრდნო ხელისგულებით, ამოიქშინა და დაჯარა ერთი „ძარღვიანად“ მაინც შეეგინებინა მოუხელთებელი მოწინააღმდეგე. მაგრამ ყანიდამ ისეთი რაღე უთხრა, გაოცებისაგან პირი დაადებინა.

— მეგონა, ევროკიას მოსაკითხად მოხვედითო, თქვენ კი ღერთზე უარესი ყოფილხართ!

— მეეე? — გაიკვირვა მორჩილამ და ჩამოკიდა ინავე მაგიდასთან, რომელზეც აქამდე ხელები იყო დაყრდნობილი.

— „მე“ არ უნდა მაგასს! — დატუქსა ყანიდამ მორჩილა, მიადგა და დიიწეო გადაყიარავებული სკამების წამოყენება.

— კი მაგრამ, მე რა შუაში ვარ? — ისე თქვა მორჩილამ, რომ ეპასუხა არ მოითხოვდა არავისგან.

არც ყანიდა გამოპასუხებია, რესტორანის დარბაზის მოწესრიგება განაგრძო.

მორჩილა იჯდა, მაგიდაზე პირქვე დამხობილიყო და კეფაზე შემოეწყო ხელები.

რესტორანის შეხახვლელ კართან ჩამოდგა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მეტამორფოზორიუმის თეთრი მანქანა. დარბაზში თეთრხალათიანი სანიტარი და შოფერსანიტარი შემოვიდნენ, უსიტყვოდ მიადგნენ „იდე-ფიქსიანს", ამოსდეს ხელკაფები და წამოაყენეს.

მორჩილას არც ხმა ამოუღია და არც ხელი გამოუღია...

60

— მე კანმრთელი ვარ! — ამბაედ განუცხადა სანიტრებით გარშემორტყმულმა მორჩილამ მორიგე ექიმს.

— მოითმინეთ, მორჩილა, აქ რაღაც გაუგებრობას აქვს ადგილი! — დაუუკავა ექიმმა.

— რაღაც კი არა, დიდ გაუგებრობას აქვს ადგილი. კიდევე ერთხელ გიცხადებთ პროტესტს! მე კანმრთელი ვარ! — ხმა აუკანკალდა მორჩილას (იმ წუთში მართლა ავადმყოფს ჰგავდა).

საუბარში ჩაერია მთავარი ექიმი (დარბაისელი გარეგნობის კაცი, რომელიც მთლად გაპალარავებულიყო). დარბაისელის შემრიგებლურმა კილომ მორჩილას ცოტა შედავათი მისცა და სული მოათქმევინა.

— სამედიცინო გამოკვლევაა საჭირო, მორჩილა! თქვენ ზომ ღერძებთან ბრძანდებოდით?! ისინი გაწყდნენ. შეიძლება ამის მიზეზი ესიდენია იყოს. იქნებ თქვენც ავად ხართ გადადები სენით და ჯერ არ გამოგვიდგენია? მაპატიეთ, მორჩილა, მაგრამ მეტი შეგნებულობა გმართებთ... თქვენ თუ სენი უკვე გადაგეფოთ, შარავანდში ვერ გაგიშვებთ, სანამ ან განიკურნებით!

— მე არაფერი შუაში ვარ, — ალუღლუღდა მოგზაური.

— არა ხართ მართალი! — უთხრა დარბაისელმა, — გამოგიკვლევთ და თუ მართლა კანმრთელი ხართ, ალარ დაგაკავებენ!

— კარგი, დავუშვაო, თანაბმა ვარ! — თქვა მორჩილამ. — რამდენ ხანში გამიშვებთ?

— ხან თვეში! — უთხრა მორიგე ექიმმა.

— რაო? — იყვირა მორჩილამ და ზეზე წამოვარდა. სანიტრები მისკენაგდნენ და ძალად დასვეს სკამზე.

— გაგვიფდები! — ამოიგმინა მორჩილამ. — მე შეებუღლება მითავდება. დროზე უნდა ჩავასწრო თბილისში, რა ოიცხვია დღეს?

უთხრეს.

— გაგვიფდები, გაგვიფდები! — აჩურჩულდა სახოწარკვეთილი მორჩილა; სახეზე აიფარა ხელები. მოიკუნტა და თავი მუხლებს შორის მოიკცია.

შემოეკალნენ და მარტო დატოვეს პალატაში...

სალამოს მთავარმა ექიმმა მოინახულა და დაარწმუნა, რომ პროტესტზე ხელი აეღო.

მორჩილა ნებას დაჰყვა.

დარბაისელმა წასვლა დააპირა, მაგრამ ერთ-რჩილამ შეაჩერა; — ბატონო ექიმო, როგორმე დავაჩქაროთ ეს ამბავი, ზომ შეიძლება?

— შეიძლება, თუ სენი არ შეგაერიათ, — უპასუხა მთავარმა ექიმმა. — შარავანდაში ზომები მიიღეს. ხვალ დილით ექსპედიცია წავა ღერძიანის ხეტყის სანახავად. ყველაფერი დადგინდება; მიზეზიც და შედეგიც. თქვენ კი მოიმარხეთ გმართებთ, მორჩილა! უნდა მოიცადოთ! თუ ღერძიანის დასახლებაში ეპიდემიის გამომწვევი არ აღმოჩნდა, მაშინ გზა შეგიდობისა!

—ექსპედიციის წასვლა-მოსვლას ერთი კვირა მაინც უნდა, — თქვა მორჩილამ და ერთ წერტილს გაუჯერა ზეერა.

დარბაისელმა პასუხად მხარზე მოუთათუნა ხელი, თქმით კი არაფერი უთხრა.

61

მორჩილას „ანალიზები" ჩაებარებინეს და „ბაზილატორში" გამოკეტეს.

სარკმელში აწვდიდნენ საჭმელ-სასმელს და ახლოს არ ეკარებოდნენ... ნებისთვი თუ უნებლიედ მოგზაურმა დაიწყო ფიქრი იმ დაავადებაზე, რომელმაც, მისი აზრით, ღერძები გაწყვიტა.

ალორიკეტნული იყო — ვერც დღე ისვენებდა და ვერც ღამე.

გაუთავებელმა ეჭვმა და ფიქრმა გამოფიტა და ლაბის დაავადებოფა. მისი ერთადერთი იმედი — დარბაისელის გამამხნევებელი სიტყვა, იყვიანებდა. რამდენიმე დღე ისე გავიდა, მთავარ ექიმს პაციენტი არ მოუნახულებია.

მორჩილა საგონებელში ჩავარდა. ერთხელ, (სხვას სასაკლაოდაც არ ეყოფა) თავქვეშ ხელამოდებული ჩაეძინა. გაღვიძების შემდეგ ხელი ვეღარ გაანძარა (გაბეზეებოდა და დაბუეებოდა) ეს ამბავი მისთვის სრულიად უცნობი დაავადების (ღერძიანის ჭირის) პირველ გამოვლინებად ჩათვალა; დაფრთხა, ალრიალდა და ჭკეფანა შეეარა...

იმ დილას მორჩილას კრიზისი და ზეება ერთმანეთს დაემთხვა. ალრიალებული პაციენტი საწოლზე წაჯაკეიე, ზარვალი ჩაბადეს და ნემსი გაუკეთეს... მერე დაუცადეს... როცა მორჩილამ კრესანი და ვიშვიში შეწყვიტა და ხვრინვა ამოუშვა, ისეე მარტო დატოვეს.

62

გავიდა დრო.

დადგა ნანატრი დღე, რომელიც მორჩილამ ერთბაშად ვერ აღიქვა.

სანიტარი შეეფიდა № 15 პალატაში და მიახარა, — მომზადოლაკვს, მთავარი ექიმი გიბარებთ!

პაციენტმა თითქოს ეუერდან ეურმი გაუშვა სასიხარულო ცნობა; საწოლზე იჯდა, იდაყეეი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მუხლს დაყრდნობოდა, ნიკაპი მომუშტულ ხელზე ჩამოედო, წარბები აეწიდა, თვალები ამოწყლიანებოდა და ჯერ-იქით ირხეოდა ნელ-ნელა, თითქოს გულის ამაჩუყებელ მელოდიას უსმენსო...

სანტაკრაგ ნათქვამი გაუმეორა, მერე ხელი ამოსდო ილლიაში და საწოლიდან წამოაყენა. მორჩილას წინააღმდეგობა არ გაუწევია, მაგრამ არც გახარების ნიშანწყალი დასტყობია სახეზე. სანტაკრაგ ხელკავი გაუყარა და დარბაისელის კბილებამდე მიაცილა...

მთავარი ექიმის ოთახში ორნი ისხდნენ: დარბაისელი და მორიგე ექიმი.

„მისალმება“ მორიგე ექიმმა დაიწყო.

— გამბარჯობა, მორჩილა! შეგიძლიათ თქვენი პირადი ნივთები ჩაიბაროთ და წადრძანდეთ. თუმცა ქანმრთელი ბარო, უასიდას ტეტი მაინც არ გაწუენდათ! ძალას არ გატანთ. იქნებ მოიფიქროთ და დაგვთანხმდეთ.

უასიდას ხსენებაზა მორჩილას სახე დაეშალა.

— გასაგებია! — მიუხედა მთავარი ექიმი. — გვაპატიეთ, რომ იძულებით დაგისვეთ დიაგნოზი, რაც შეეხება უასიდას, თუ საჭიროდ ჩათვლით, შეიარეთ რესტორანში... უასიდა საქმის კურსშია — ბოდიშს მოგიხდით.

მორჩილას პასუხად მხლოდ ჩაიცინა და გამომშვიდობებისა არც უფიქრია, ისე დატოვა თანამოსაუბრეები.

ჩავიდა გასახდელში. მეტამორფოზორიუმის პიეკმა გაიხადა, თავისი სამოსი ჩაიცვა, მოიკიდა ზურგჩანთა და წავიდა...

დარი.

გარე გასულ მორჩილას არაფერზე არ უნდოდა ფიქრი, მაგრამ რესტორანს რომ მოჰკრა თვალი, მოუხდა შესულიყო და ოფიციანტ-დისკ-ოოკეისათვის ბოდიში მოეხდევინებინა.

უასიდა არ შეგებებია, იდგა დახლს იქით და ტელეფონზე ნომერს კრეფდა.

მორჩილა მივიდა, დახლს ხელებით დაეყრდნო და თეთრხალათიან „ტელეფონისტს“ ჯიქურ შეხედა. ის-ის იყო შეტევაზე გადასვლა დაპირა, რომ უასიდას ნათქვამმა უზომოდ გააოცა.

— გამარჯობათ, ეფრაიო! — ჩასძახა ყურმილში უასიდამ. — თქვენთან ლამარაკი ხურო ერთი წუთით — ყურმილს ვაჭედ!

უასიდამ ყურმილი მიაჭერა მოგზაურს.

მორჩილას უცბად მოუხდა ყურმილი თავში ეთხლიშა ოფიციანტ-ტელეფონისტისათვის. უასიდა მიუხედა განზრახვას, განზე გადგა და უთხრა: — ძორბის ჩაზრდომედლელენისათვის ბოდიშს გიხდით! (გაიცინა).

უასიდას ხმაზე მორჩილა მოაღლო და გაახსენა, რომ ყურმილი ეჭირა ხელში, ყურმილი ურეზე მიიდო და მიაყურადა.

— გისმენთ! — გაიგონა გაბმარული ალტი.

— გამარჯობათ! — თქვა მორჩილამ ფრაზა ლიმამ.

— გაგიმარჯოთ! — უპასუხა ხმამ შარავანდიდან. — ვინ ლაპარაკობს?

— როგორ ბრძანდებით, ეფრაიო?

— კარგად! ვინ ლაპარაკობს?

— ვერ მიცანით?

— ვერა!

— გთხოვთ, შემხვედეთ ფუნიკულიორის შეტამორფოზორიუმის სადგურში! (თუ, რა თქმა უნდა, გცალიათ).

— ვინ ბრძანდებით?

— შემხვედით ან ყველაფერს მიხვდებით!

— იცით, ეს ჩემთვის ოღლი არ იქნება, თუმცა, თუ აუცილებელია, ვეცდები...

— აუცილებელზე უფრო აუცილებელია! — წამოძახა აღელვებულმა მორჩილამ და ყურმილიანი ხელი აუკანკალდა.

— კეთილი, როდის? — იკითხა ხმამ შარავანდიდან.

— როდის? — ერთდროულად ჩკითხა მორჩილამ საკუთარ თავს და უასიდას...

უასიდამ კედლის საათს ახედა და ურჩია, — უთხარით, ხალამს ათ საათზე-თქო.

— ხალამს ათ საათზე, ფუნიკულიორის სადგურში! — ჩასძახა ყურმილში მორჩილამ.

— კეთილი, ნახვამდის! — თქვა ალტმა და დაიკარგა სიბუნდში.

მორჩილას კარგა ხანს ეჭირა ყურმილი, მეორე ხელით დაწყლ დაყრდნობოდა, თავი ჩაეკიდნა, და ხმას არ იღებდა...

უასიდამ ვამაორთვა ყურმილი და დაჭკიდა.

მორჩილა გამოერკვა, მიბრუნდა და რესტორნიდან გასვლა დაიპირა.

— მოიცათ! — დაუძახა უასიდამ, დახლიდან გამოვიდა და დაეწია.

მორჩილა შედგა. მიუბრუნდა, წარბები აწია და უსიტყვოდ შეეკითხა: „რა გნებავს?“

— ახლა თქვენი ჯერია! უთხრა უასიდამ და გაიცინა.

— რა ბრძანეთ? — გაიკვირვა მოგზაურმა.

— ახლა თქვენი ჯერია ბოდიშის მოხდის, ბატონო მორჩილა!

— რისთვის?

— მაშინდელი შეგინებისათვის!

— არ მახსოვს!

— ეგ თქვენ ოდნავადაც არ გამარჯლებთ, მაგრამ მიპატიებია, გზა მშვიდობისა! — უასიდამ რესტორნის სადარბაზო კარი გაუღო და ქუჩისაკენ ხელით ანიშნა.

მორჩილა უსიტყვოდ გავიდა რესტორნიდან და გზას დაადგა. ახი ნაბიჯი გაიარა, გზაჯვარედინზე შედგა და უკან მიიხედა. უასიდა და თოფიანი დარაჯი რესტორნის ღია კართან იდგნენ და ამრეზილები უყურებდნენ...

მორჩილამ „ამრეზილების“ მზერას ვერ გაუ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ძლო, მაშინვე შეაჭქვა ზურგზანთიანი ზურგი მეტამორფოზორიუმელებს და ფუნიკულორის სადგურისაკენ გაეშართა.

ვაგონში შეხვლილთანავე „დაიკირეს" დაიკრა ოიოი.

ვაგონი დაიძრა.

მორჩილამ ზურგზანთა მოიხსნა, დაჯდა და თავი გაიკნია უკმეოფილების ნიშნად (ათას რამეზე ფიქრობდა, მაგრამ დასკვნის გამოატანა უჭირდა). ხმა აღარ ამოუღია, თუმცა უკმეოფილი იყო.

ვაგონმა სვლას მოუმატა. მორჩილა დაიჩწა და თვლება მოერია.

68

შარავანდას სადგურში მოგზაური კონტროლორობა გაჯდომდა.

მორჩილა გამოფიზზლდა, ზურგზანთა მოიკიდა, წავიდა, სალაროში ბილეთის საფასურში გადიხადა. ყვითარი კონტროლორის მიაჩერა.

დაჯდა გრძელ სკამზე და გამგელ-გამომძღველს დაეწყო თვალიერება.

სანამ მოთმინება ეყო, მშვიდად იცდიდა.

ათი საათიც ეფრაფულდა და თერმომეტრი — ეფრიკა არ ჩანდა.

მორჩილა აფორიაქდა. ეჭვი შეეპარა ხაუთარ მეხსიერებაში (ეფრიკას ხმა კარგად ახსოვდა, მაგრამ სახე ბუნდოვნად წარმოიდგინა). შეეცინდა... მერე შეშფოთდა. იფიქრა, შეიძლება ჯალი მოვიდა კიდევ და წავიდა კიდევ ისე რომ ვერც კი ვიცანით...

უცბად ნახა, მისი ეზრაილ, ერთადერთი სწორი გამოსავალი. ზურგზანთა სკამზე დატოვა, ბაკანზე მდგომ კონტროლორთან მიირბინა და ჰკოშინებიულმა ხმაასსუპით მიაჯარა: „მაპატიე, მაგრამ აქ ერთ ჯალს ენდა შეეხვედროდი. იქნებ როგორმე დამეხმაროთ!"

კონტროლორის გაუკვირდა, — როგორ დაგეხმაროთ?..

— არ ვიცი! — თქვა მორჩილამ, — როგორმე!

კონტროლორის გაეცინა, მერე პირზე ღიმილი თანდათან შეაცივდა და მორჩილას დაეკვირდა. მოგზაური გიფაციცებით უყურებდა მისი ხახის გამომეტყველების ცვლილებას.

—ოიცო, რა! — თქვა კონტროლორმა, — მიბრძანდით ცნობათა ბიუროში და გამოაცხადებინეთ ადგილობრივი რადიოთი.

— ოოო! — მიხვდა მორჩილა და მოკურცხლა ცნობათა ბიუროს ავტომატისაკენ. აკოშინებულმა დაინთქალა ფული და კლავიშებზე აკრიფა სიტყვები: „ეფრიკა, გელოდები ცნობათა ბიუროსთან".

დაელოდა გამოცხადებას. რამდენიმე წამის შემდეგ სადგურის ადგილობრივმა რადიომ გამოაცხადა ის, რაც მოგზაურმა შეუკვეთა...

მორჩილა იდგა ცნობათა ბიუროს ავტომატთან და ცმუკავდა. ხან ერთ ფეხს ეყრდნობოდა, ხან მეორე ფეხზე გადაჭარბებულ წონასწორობა — ვერ ისვენებდა...

იცოდა და ვერ დაეჯერებინა, რომ ეფრიკა დაჭპირდა მოსულას და არ მოვიდა.

გავიდა დრო.

გადაეწურა იმედი.

მიადგა ტელეფონ-ავტომატს და აკრიფა ნომერი, რომელიც არ შეიძლებოდა, რომ დავიწყებოდა („1-11-8-LL").

— გისმენთ! — უპასუხა გაბზარულმა ალტმა.

— ეს ისევ მე ვარ, მორჩილა! არ გახსოვართ?

— არა!

— გახსოვთ, მეტამორფოზორიუმში რომ დარეკეთ და მკითხეთ, რას აკეთებთო... მე გიპასუხეთ, „დასკვნებს"-მეთქი... ვიცინეთ და ვიცინეთ! ძალიან ბევრი ვიცინეთ, გახსოვთ?

— მერედა, გაკკეთეთ დასკვნები?

— ხუმრობა იქით იყოს, რატომ არ შეეხვედით?! ფუნიკულორის სადგურში გელოდებით ორი საათია!

— მაპატიეთ, მაგრამ ვერ მოვიცალე!

— მეცადინეობთ?

— ამას „მეცადინეობაც" ჰქვია, რეპეტიციას გავდივარ!

— ხუმრობთ?

— არა!

— იქნებ მოიცალოთ როგორმე?

— ვერა, მაპატიეთ, მაგრამ, რომ გიცნობდეთ კიდევ — მო...

— როგორ, სამაგირეოდ მე გიცნობთ — ბოლომდე.

— მე, რა ფერის თვალები მაქვს?

— ...

— გესმის? ალო, გესმით ჩემი?..

მორჩილამ დაახვეთქა ყურმილი და გაიტრუნა... მერე ჭკეთ-იქით დაიწყო ბორიალი, ხან ბოლთას სცემდა, ხან წრეებს უკლიდა ბაკანზე, ხელებს შლიდა და გაუგებრად ბუტბუტებდა...

უცბად შედგა და გაიორანდა...

— მორჩა! — თქვა, დაიკლო ხელი ზურგზანთას და მოიკიდა.

ჭუჭაში გახვლილთანავე ტაქსი გააჩერა, ზოფერს მიაძახა: — რკინიგზის სადგურში!

64

ავტომატმა ჩამოუგდო ბილეთი, რომელიც ლია ბარათს ჰგავდა თბილისის ხეზით.

ბილეთის აღებისთანავე მატარებელი დაიძრა.

მორჩილა გავარდა ბაკანზე და შემოგენწლობას ეეფეზა, ბოლო ვაგონს მიეწერო და საფეხურზე შეხტა. მოიხედა — ბაკანი ცარიელი იყო, არავინ აკლეწდა...

ტამბურში არავინ დახვედრია. შევიდა ვაგონის ხალოსში, თავიანი ეუე მინახა, ზურგზანთა

კუთხეში მიაგდო და ფანჯარასთან დაჯდა. მატარებელი სვლას უმატებდა. უკან დარჩა შარავანდი და სხვა ყველაფერი.

მორჩილას არავის და არაფრის ნახვა არ უნდოდა. იცოდა, ვაგონში მარტო იყო და გამყოლის ძებნას აზრი არ ჰქონდა.

გავიდა დრო.

მოგზაურს თვლემა მოერია. დაითრია ზურგჩანთა, სასთუმლად გამოიყენა და ისე წამოწვა. ღია ცისკენ რომ ათვალა ხილეი ღამეს (ფეხები მოხარა, მოიკუნტა, მუხლები ნიკაპთან მიიტანა და ყორგალივით შეიკრა).

ჩათვლიმა.

სიზმარშივე გაელვიძა.

მატარებელი მიჰქროდა. გათენებულიყო. თბილისი არ ჩანდა. ფანჯრიდან ყურებას აზრი არ ჰქონდა — შეიმჩნევდნა მხრიდან მომავალი მატარებლები ერთიმეორის მიყოლებით მიჰქროდნენ, ეფარებოდნენ თვალსაწიერს და თავბრუს ახვევდნენ მორჩილას.

მორჩილას მაქსიმალურად დაეძაბა მზედეკლობა და იმ წამიერ შუალედში ხანწამაღმდეგო მხრიდან მომავალი მატარებლების ჩავლასას რომ იკმენდიდა, ცდილობდა თვალი მოეკრა შემოგარენისათვის, მაგრამ ამაოდ.

კუპედან გავიდა და დერეფნის მხარეს მიადგა ფანჯარას. შუშის იქით არაფერი ჩანდა — მატარებლის ამ მხარეზე დაღამებულიყო... მორჩილა კუპეში შებრუნდა და სარკეთში გაიხედა — ოქაც დაღამებულიყო...

მორჩილა მიხვდა, თუ გამოსავალს ვერ მიაგნებდა, კეკლუცად შეიშლებოდა. დაჯდა კუპეში და ალანკალდა უხილავი განსაცდელის მოლოდინში... ხმას არ იღებდა. ელოდა, როდის გამოანათებდა აზრი...

გავიდა დრო.

გაეცინა. უცბად მიხვდა, რომ მაშინდელივით ბანელოსაკენ შემადგენლობის ბოლოში, ცოტა ხანს დაუცადა, სანამ მატარებელი მგზავრებით გაიფსებოდა და მერე თუნდაც უბილეთოდ, უადგილოდ, როგორც გიეს ჩაელწია თბილისამდე...

გავიდა ვაგონის ბოლოში და კარს დაეჯაჭვა. მერე მიხვდა, — ეს მართლა შემადგენლობის ბოლო იყო. მობრუნდა და გავიდა მეორე ბოლოში. მეორე ბოლოც შემადგენლობის ბოლო აღმოჩნდა...

გაოგნდა.

დიდხანს იდგა ტამბურში და გაშტერებული უმზერდა ესოანა რელსებს, რომლებიც ბილიკივით იკლაკნებოდნენ.

შესცივდა.

კუპეში დაბრუნება ამჯობინა.

გაადო კარი — კუპე სავსე დაუხვდა. თან გაეხარდა. თან გულზე შემოეყარა... მაგიდაზე შალითაში ბაგეეული თოფი იდო, ოთხი თეთრბალთიანი კაცი დაჯდომოდა თვლემდა. მორჩილამ აკეთ-იქით თვალების ცეცება დაიწყო. ზურგჩანთა ეძებდა...

ზურგჩანთა არ ჩანდა.

მორჩილა მიხვდა, რომ, კუპე შეეშალა, თავისთვის ჩაიბურტყუნა, — „უკაცრავად!" და სვლა განაგრძო დერეფნში. რამდენიმე მგზავრი შენიშნა და ყველას ერთად მიესალმა, — „სალამო მშვიდობისა!"

მგზავრებმა ასახუნა ღიმილით დაუქნიეს თავი. მორჩილამ თავისი კუპე მონახა. ზურგჩანთის ვარდა. სხვისი ნივთებიც დაუხვდა.

მოგზაური ფანჯარასთან დაჯდა და გარეთ გაიხედა. — ღამე იყო, კუნაპეტი ღამე. მატარებელი რწეოდა-რწეოდა მიჰქროდა და ბორბლების დიგადუგი სადღაც, შორს ერეულ ისმოდა...

ახლა ძალიან უნდოდა ვინმესთან გასაუბრება და უხმაროდ, რომ ნივთების პატრონი მოეგონოდა და ეშველებოდა.

დრო გადიოდა.

კუპეში სამი კაცი შემოვიდა: ერთი — ხანშიშესული და ორი — ახალგაზრდა. — სალამო მშვიდობისა! — ერთხმად თქვეს სალამი და მორჩილას მოპირდაპირე მხარეს ჩამოსხდნენ. სამივენი ფანჯრის მიაკერდნენ, თუმცა შუშის იქით მხოლოდ სიბნელე ჩანდა...

მორჩილა დაკვირდა თანამგზავრებს. ერთ-ერთი ახალგაზრდა ეახილის მიამსგავსა. ფიქრის დრო არ იყო — ჩაერევით სპირდებოდა ადამიანთან კონტაქტი.

— ეახილა! — დაუძახა ახალგაზრდას (ამ უკანასკნელმა ეურადღება არ მიაქცია). მორჩილა არ მოეშვა, მაჯაში ტკაცა ხელი და დაჭახა. — ეახილა! — დაუძახა ხმამაღლა.

ახალგაზრდამ ხელი წარატაცა, დაუბღვირა და ისევ ფანჯრის მიაშტერდა.

— მორჩილამ ვერ მოიხვეხა: მეორე ახალგაზრდა მეტაბორიალოზორიაუნის მორიგე ექიმს მიამსგავსა, ხანშიშესული კი — მთავარ ექიმს.

— ექიმებო! — ამულოსინდა ბგარეულად და ტაში შემოაკრა.

გარინდებული თანამგზავრები გამოცოცდნენ, ფანჯრებში ცქერას თავი ანებეს და მორჩილასკენ იბრუნეს პირი.

— ვერ წარმოიდგენთ, როგორ გამეხარდა თქვენნი ნახვა! — იცინოდა მორჩილა და ხელებს იფშვნეტდა.

თანამგზავრები ილიმებოდნენ და ერთმანეთს თვალით ანიშნებდნენ რაღაცას.

— საით გაგიწევიათ? — არ ისვენებდა მორჩილა.

— თბილისში! — თქვა ხანშიშესულმა.

— თქვენც? — მიუბრუნდა მოგზაური ახალგაზრდებს.

— ჩვენც! — დაუდასტურეს ახალგაზრდებმა.

— ეახილა! — ამორეკეთულ ახალგაზრდას მიმართა მორჩილამ. — არ გახსოვართ?

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— არა! — უპასუხა ახალგაზრდამ და გაიცინა.

— როგორ არა! აბა გაიხსენე „ძროხის ჩაზღრმუდლული“. — იცინოდა მორჩილა. — გახსოვს, ნოდაში რომ ეთქვიდე?

თანამგზავრებმა ერთმანეთს გადახედეს.

მორჩილამ მტკიცებას თავი ანება ზურგჩანთიდან ბლოკნოტი და ავტოკალამი ამოიღო და მოგბრდღვნიშასავით. — „ამ პიროლ დროს ცოტა მეგზსიერებამ მიღალატოო...“ თანამგზავრების პორტრეტების ჩახატვა დაიწყო...

— რას აკეთებთ? — დაინტერესდა ხანში-შესული ჯალარაოშიანი დარბაისელი კაცი.

— დასკვნებს! — ნარბმეკმეფხვნით თქვა მორჩილამ და თანამგზავრების „პორტრეტებს“ ულვაშები დაახატა. თუმცა სინამდვილეში არცერთს არ ჰქონდა ულვაში...

— მაშ, ახე! — თქვა მორჩილამ და ბლოკნოტი და ავტოკალამი ზურგჩანთაში ჩააბრუნა. — კი მაგრამ, რატომ მიატოვეთ შარავანდა, რა, ექიმებს საქმე შემოგელიათ?

თანამგზავრებმა ერთმანეთს გადახედეს და გაიცინეს. მერე ერთხმად დაეთანხმნენ, — დიახ, შარავანდა განკურნებული ჯალაკია. ნარკოლოგებს და ფსიქიატრებს იქ აღარაფერი გვესაქმება!

— მაშ, პაციენტები აღარა გყავთ... — დაა. სკვნა მორჩილამ.

— ბოლო პაციენტი ერთი წლის წინ გვყავდა და იმანაც მკურნალობაზე უარი გვითხრა. — თქვა ხანშიშესულმა.

— ბოლოსწინა პაციენტი ჯალი იქნებიდა! — გაიცინა ოგაზოარმა.

თანამგზავრებსაც ეაეციინათ და დაუფასტურეს.

— საღამოს ძილი ეძინა? საღამოს ძილი ეძინა, რა თქმა უნდა! — თქვა მორჩილამ და მიხედა, რომ უასიდასავით ლაპარაკობდა. — ახეთი ლაპარაკი ამან მიხვეკლა! — მიათითა ამორეგმეტულ ახალგაზრდაზე და თავი გააქნია უმადაოფილების ნიშნად... მერე სამივეს ერთად შეეკითხა: როგორ არის ეფრეკოს ჯანმრთელობის საქმე?

— მშვენიერად! — თვალის დაუფამხამებლად უპასუხა ერთ-ერთმა ახალგაზრდამ. — ეფრეკოა გათხოვდა და ოავს ჯანმრთელად გრძნობს!

— აკი ლეთარგიით მძინარეს ვერ აღვიძებენო! — გაიკვირვა მორჩილამ.

თანამგზავრებმა ერთმანეთს გადახედეს. პასუხი ხანშიშესულმა კაცმა ითავა. — ეგ ადრე იყო... ეფრეკოა ელექტროსტიმულატორით გაჯაღეიეთ!

— როდის?

— დაბიზეიდან ერთი კვირის შემდეგ! ესე იგი, ხუთი წლის წინა!..

— არ გიკითხავთ, ვახსოვარ, ნეტა? არ ვახსოვარ, რა თქმა უნდა! ერთხელ ვნახე, ... — რაჰაკვირველია! ერთხელ ნანახი ადამიანის გახსენება ხუთი წლის შემდეგ ბევრისთვის შეუძლებელია...

— იცით, ექიმებო! ეფრეკოა მიუვარდა, მაგრამ მაშინვე გადავიეკვარე, რაც ფუნეკციულირის სადგურიდან დავფრინეკ. დამპირდა და არ მოვიდა ამეგბნე!

— არ უნდა გაბრაზდეთ! ქმრიან ქალს ყოველთვის არ შეუძლია ამეგბნე გამოცხადდეს...

— მართალი ბრძანდებით, მაგრამ იცოდეთ, მე არაფერი შუაში ვარ!

თანამგზავრებმა ერთმანეთს გადახედეს, გაეცინათ და მორჩილას დაბშვიდება სცადეს: — რა თქმა უნდა, არაფერ შუაში ხართ...

— მაშ, რატომ მოდიხართ თბილისში? — არ ცხრებოდა მორჩილა.

თანამგზავრებმა მხრები აიჩეჩეს. პასუხი ისევ ხანშიშესულმა ითავა.

— აბა, უმუშეგრად ხომ არ ვიქნებით?! — აუხსნა მორჩილას, — პროფესიას არ გამოვიცვლით — ჩვენ ჩვენი საქმის პატრიოტები ვართ, თბილისში სამუშაოს ეიშვეთ!

— კი მაგრამ, რატომ თბილისში — გაბრაზდა მორჩილა. — წასულიეაკვთ ღერთებთან!

მერე თვალი გაუშვეტა ერთ ეერეტლს და გაირინდა, ცოტა ხნის შემდეგ კი დასძინა: — თუმცა ღერთები უკვე დიიხოცნენ!

მერე გამოიცოცხლდა, მკვარცხლად მიაბრუნა თავი ფანჯრისაკენ და სხაპასხეპინი იკოთხა: — როგორ გკეხიათ, რად დაბოკა ღერთები?

— შიმშილობამ! — უეროკმანოდ თქვა ახალგაზრდამ და თავის ნათქვამზე გაეცინა. ხანშიშესულმა დაუფლეკრა ახალგაზრდას და ამ უკანასკნელისაც სახეზე შეაკიეკდა ღიმილი...

— არ მჯერა! — თქვა მორჩილამ, — ღერთები გამრკენები იკვნენ და საკმელი თავზეხეაურელად ჰკონდათ...

თანამგზავრები ერთხანს დუმდნენ. მერე ერთ-ერთმა ახალგაზრდამ მოგზაურს „აუხსნა“: — საკმე განა საკმელ-სასმელშია? ღერთებმა შიმშილობა გამოაცხადეს... ,

— მოოო! — დაფიქრდა მორჩილა. — ეს უკვე სიმართლეს ბგავს. ალბათ, ღმერთმა უარი თქვა არარაში ჩამოფრენაზე. ნიმილამ, პროტესტის ნიშნად, ხაუოველთაო შიმშილობა გამოაცხადა.

— სწორედ რომ ეგრეა! დაეთანხმნენ თანამგზავრები მოგზაურს და ამოიხვნეშეს.

მორჩილა იჯდა და ქმაუოფილი ღიმილით გადაღრეულიეო. მგზავრებმა თავები მიაბრუნეს ფანჯრისაკენ. მორჩილამაც გაიხედა — ღამე იყო. თბილისი არ ჩანდა.

— ექიმებო! — დაიძახა მორჩილამ და თანამგზავრები თავისკენ მოაბედა. — ექიმებო.

ეროვნული ბიბლიოთეკა
www.nplg.gov.ge

წინ დიდი სამუშაო გელოდებათ, უნდა იჩქაროთ!..

სამივემ თანხმობის ნიშნად უსიტყვოდ დაკვნა თავი და მორჩილას მზერა აარიდა (ტუთბოდათ, რომ თავიანთი ხაქმე ისედაც კარგად იცოდნენ და საუბარი მოსწყენდათ).

— ბატონებო! — ისევ მიიქცა თანამგზავრების ყურადღება მოგზაურმა. — თბილისი შორსაა, მაგრამ ძველი ნაცნობობით შემოძლია დაგეხმაროთ.

მორჩილას თვალებში ნაპერწკლები უელავდა და ძლიერ აგზნებულო ჩანდა. ხანშიშესულმა თანამგზავრმა ხელი ჩაიქნია და ფანჯარაში გაიხედა.

— ბატონებო! — თვალები გაუბტერდა მორჩილას. — საკმარისია თავი დაეკრა ამ მგზგდას... (მგზავრებს მიუთითა მაგიდაზე. რომელზეც ხანშიშესული დარბაზიკი იდაყვით იყო დაყრდნობილი) ...საკმარისია თავი დაეკრა ამ მაგიდას, რომ ეკმესეკი თბილისში გავნდებით, ხომ გეჩქარებათ?

თანამგზავრებმა ერომანეთს გადახედეს და თქვეს, კი გვეცოდება, მაგრამ, რაც მართალია, მართალია, — გვეჩქარებაო...

— მაშინ, ძველი ნაცნობობით, შემიძლია სამსახური გაგიწიოთ! — შეხედა მორჩილამ და ხელკ შუბლი მაგიდას...

ბატარეელი ჩქეთრად დამუხრუჭდა.

მორჩილა ფატაკიდან ეჩმოდა და ფანჯარაში გაიხედა — ბატარეელი თბილისის სადგურში იდგა.

გათენებული, კუპეში მარტო დარჩენილიყო.

მორჩილამ ზურგჩანთა დაითრია და კუპედან გამოვიდა. ეკიარა ვიგონის ცარიელი დერეფანი, დაასკვნა, რომ მგზავრებს, მისგან განსხვავებით, დროზე გაღვიძებოდათ და შემადგენლობაც დაცარიელებულიყო...

ბოლო მგზავრი, რომელიც ბატარეელიდან ჩამოვიდა, მორჩილა იყო. თბილისის სადგურის ბაქანზე აცადაკეი მიაბიჯებდა. ზურგზე ზურგჩანთა და პალტო ეკიდა, შუბლზე კოპები ამობურცულიდა და დარეტიანებულს ჰგავდა.

გასიებულ თავში ერთადერთი ჩანაფიქრი ედო — ბაიბურში წასვლა და უმეცრების კედელზე იერიში...

65

მორჩილა დიდხანს არ დარჩენილა თბილისში.

შემნახველი სალარიდან დანაზოგი გამოიტანა ჩიას ვალის გასასტუმრებლად. ვალის გადახდის შემდეგ ფიქრობდა, არქიტექტორს ეერიშში მონაწილეობაზე დაითანხმებდა,..

კარი ჩიამ გაუღო. შეიპატიჟა და სავარძელი შესთავაზა. მორჩილამ უსიტყვოდ ჩაუთვალა ფული...

არქიტექტორს მოზეიმე იერი ჰქონდა. მოგზაურს თავდაპირველად ეგონა, ჩიას სანაცვლოდ ვალის გადახდამ გამოიწვია. მიზეზში მოგვიანებით გაერკვა.

— ახალი ამბავი იცი? — ჰკითხა ჩიამ (თუმცა დარწმუნებული იყო იმაში, რომ მორჩილამ „ახალი ამბავი" არ იცოდა). დაელოდა, სანამ ცეცხლფარეში უარით უასუხებდა და თქვა: — ბაიბურიდან დეპეშა მივიღე. „რვახასრთულიანი" სკირდებათ და პროექტს მოხთავენ...

ჩიამ სიგარეტს მოუკიდა და ვთვლებგაბრწყინებული მიაშტერდა ერთ წერტილს. ეაუბა ხასურველზე უფრო ხანგრძლივი გამოუვიდა. რაზან მორჩილამ დიდი ცნობისმოყვარეობა არ გამოიჩინა ნათქვამთან დაკავშირებით, არქიტექტორს ეწუინა კიდეც.

— იცი, რას ნიშნავს ეს? — დაეკითხა ცეცხლფარეშს.

— არა! — უასუხა მორჩილამ და კოპებიანი შუბლი მოიხრიხა.

— ჰმ! — ამოოვნაზნა არქიტექტორმა. — ეს იმას ნიშნავს, რომ თერთმეტი წლის შემდეგ მაღიარეს! აკი თერთმეტი წლის წინ ვამტკიცებდი ბაიბურის უკეთ განაშენიანების ეუილეუბლობას!

— ნუთუ ეს ასე ადრე იყო! — ამოილუღლუდა მორჩილამ და თავი გაკვნა უმეაყოფილების ნიშნად.

— მაგან დამაბერა მე! — წამოიძახა ჩიამ, თავი დაკუნა და თანამოსაუბრეს გამელოტებული კინკინარი ანკენა. — მაგან გამანადგურა მე! თერთმეტი წელი ხმას არ ვიღებდი. ვიცოდი, არავინ დამიჯერებდა... შენ ხომ მაინც იცი, შენ ხომ გახსოვს?!

— ჰო! — დეთანხმა მორჩილა, „ჰო"-ზე ლურთები გაახსენდა და გული დაუთუთქა სევდამ (თვალწინ ჭარმოუდგა ცისკენ აპორმილი წითელი აგურით ნაშენი ნიმალოდრომის ცარიელი კვარცხლბეკი)...

— ახლა? — გამოაფხიზლა ჩიას ყვირილმა. — ახლა მე ვამბობ ურს დარორეტებაზე, მიდგნენ და იმბერიონ თავის პრინციპის ამბავია, — ურს ეტკაცავ ბაიბურს!

— შუო განდა იმიო? — გაიკვირვა მორჩილამ.

— თუნდაც! — მტკიცედ თქვა არქიტექტორმა. — იქნებ მითხრა, მართალი არა ხარო?

მორჩილამ მხრები აიჩეჩა, მერე მიხვდა, რომ ჩია ბაიბურში წამომსვლელი არ იყო, კედლის იერიშზე ერიანი არ დაუძახვს, გამოეშვიდობა მასპინძელს და ეავიდა.

გზაში ფიქრობდა, რომ იერიშში მხოლოდ მალაკია დაუკერდა ხმარს და ისიც კატაპულტთან უნდა მდგარიყო და არა მხარდამხარ...

დაბორიალებდა ქუჩებში და გამოსავალს ეძებდა.

იმ უთავბოლო სიარულისას, ეინაღამ მანკა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ნა დაეკარა. რუპორიანმა ავტოინსპექტორმა ბაჯაჯარიდანვან დაუძახა: „მოკალაკე, ნუ არ-ფლეთ წესრიგს, დაბრუნდით უკან!..“

მორჩილი უკან გაბრუნდა.

დადგა ტროტუარზე და ინსპექტორს გაგზავ. ავტოინსპექტორი ზოლიანი ხელკეტით და რუპორით ხელში მოძრაობის აწესრიგებდა.

ბბბბ! — აღმოხდა მორჩილას და მიხვდა, რომ გამოსავალს მიაგნო. ჩქარი ნაბიჯით დაიძრა და ავტოინსპექტორს მიუახლოვდა. მოძრაობის მომწესრიგებლამდე მიხვალ შეუო�eველი აღმოჩნდა (ბაჯაჯარიდანის ცენტრში მდგომი ავტოინსპექტორის ირგვლივ მანქანები მიმავრცოდნენ).

მორჩილამ დაუძახა, — ბატონო ინსპექტორო, ხად იყოფი რუპორი?

ვერ გაგაგონა.

მორჩილა არ ეშვებოდა და ეძახდა: — ბატონო ინსპექტორო, ბატონო ინსპექტორო, ხად შეიძლება შეგიძინონ რუპორი?

„ენიგერსალურ მაღაზიაში!“ — უკარნახა ვიღაცამ ფეხით მოსიარულეთაგან და გადაიბარხარა. მორჩილამ მოიხედა და თვალი გააყოლა გაცინებულ „მრჩეველს“. გარეგნობით და სიარულის მანერით მალკაის მიამსგავსა და გამოეკიდა.

დაეწია, მკლავში ხელი წაავლო და თავისკენ მოაბრუნა. უცნობის ღიმილი პირზე შეაცივდა. მორჩილა მოურიდებლად დაკკვირდა სახეზე. — უცნობი მალკაის ჰგავდა, მაგრამ მალკაია არ იყო. „მაკაკიეთ! — მოუბოდაშა: — ვიღაცაში შემეშალეთ!“

უცნობს გაეცინა და ისევ შეაცივდა პირზე ღიმილი...

მორჩილა მობრუნდა და რუპორის შეძენისათვის მიეკემული რჩევა გაითვალისწინა.

66

ნაშუადღევს მორჩილა თბილისი-ბაიბურის ავტობუსში იჯდა. ფერხთით ზურგჩანთა დაეგდო, ხელში რუპორი ეჭირა და იერიშის გემბას ამზადებდა.

ფიქრობდა, რომ პირველი და მთავარი იყო, მალკაის ნახვა და მისი დაყოლიება; მეორე და არანაკლებ მთავარი — იმდენად ზუსტი გამოთვალა, რომ კატაპულტირების შემდეგ, პირდაპირ მოზაიკით მოპირკეთებულ უმეცრების კედელზე დაჯეგმულიყო. მერე კი... ყველაზე მთავარი — ყველაზე იოლი ეჩვენებოდა, — მოეგბარჯვებინა რუპორი და მთელი ქვეყანა კედელთან შეეკარა...

რამდენჯერმე ნაჩამოიდგნა ბორცშეხსმული ჩერიში და ცმაყოფილმა ჩათვლიმა.

67

ბაიბურში ახალი ავტოსადგური აეგოთ. მორჩილას ამაზე უფრო ის გაუკვირდა, რომ ბაიბურელებს სახის იერი შეეცვლოდათ. ურს მოეჩვენა, რომ ისინი მოღუშულები კი არიან ბალისანაბენიც კი ჩანდნენ...

მორჩილა ადგილზე შეზა და ზურგზე ჩანთა შეიხსნა. ძალიან მოუნდა ბაიბურელთან გასაუბრება. გადაეკონა ერთ-ერთი ფეხით მოსიარულეს, ბიდაში მოუხადა და ჩკითხა: — მაპატიეთ, ვინ მართავს ქალაქს?

ბაიბურელმა პასუხად გაიცინა და ისე შეხედა მორჩილას, თითქოს შეკითხვის დამმესელი ცოდან ჩამოფრენილი იყო და ამ ქვეყნისა არაფერი გაეგებოდა.

მორჩილა მიხვდა, რომ „შეცდომა“ მალეევე უნდა გამოესწორებინა, იმის ნიშნად, რომ ბაიბურზე საკმაოდ იყო ინფორმირებული, შეკითხვა განაგრცო: — ვინ მართავს ქალაქს, მხარეთქმ მეეკვსე თუ მეშვიდე?

ფეხით მოსიარულეს მხარზე დაუტყაპუნა ხელი და ხახეგაბადრულმა უთხრა, — მხარეთქმიების დინასტია დამხობილია! ქალაქის თავი ნეოფიტ I-ია.

— ეს კარგია! — თქვა მორჩილამ ბაიბურელის გამომეტყველებიდან გამომდინარე. — ამტომაც ბაიბურს იერი აქვს შეცვლილი უკეთესობისაკენ. მშვენიერი ახალი ავტოსადგური აგიშენებიათ!

— უფრო მეტის დანგრევა მოგვიხდა! — დანანებით ჩაიქნია ხელი ბაიბურელმა, — ადრე ეოფილხართ აქ?

— კი, ორჯერ! — ამაყად უპასუხა მორჩილამ. — შვებულება ხელ მიმთავრდება და მეხამედ მოვასწარი ჩამოსვლა.

— მაშ, გემახსოვრებათ „აკრძალულია“-ქალდელი!

— რა თქმა უნდა, მახსოვს!

— დავაგრიეთ!

— რა ბრძანეთ?

— დავანგრიეთ-მეთქი! ბზარები გაუჩნდა და ოთხი წელი ვანგრიეთ...

— საიდან გაუჩნდა ბზარი, მიწა იძრა?

— არა, ძირი ჩაწყნა გამოთხრილი და იმიტომაც დაიბზარა.

— მაშ, მოზაიკა გაფუჭდებოდა!

— კი, მოზაიკა გაფუჭდა!

— დანანებია, დიდი შრომა იყო ჩაყრილი აშენებაშიც და მოპირკეთებაშიც!

— რაც იყო, იყო! ამახსიე მალკაის უნდა ვუმადლოდეთ...

— პარიკმახერს?

— არა, თუმცა პარიკმახერსაც უნდა ვუმადლოდეთ. იცნობთ მალკაიას?

—როგორ არა! მალკაია ჩემი მეგობარია... თითქმის!

— მაშ, მამამისიც გემახსოვრებთან!

— კი, პრინციპული მოხუცი იყო.

— მამა-მალკაიამ ძირი გამოუთხარა კედელს — ოცდაორი წელი თხრიდა ბეგირებს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— ოოო!.. ძალიან საინტერესოა, განაგრძეთ...

— მეტი რაღა გითხრათ? დანარჩენს თვითონაც ხედავთ. — გვიბარა ცხოვრება. მამა-მალაქიას ძეგლს დაუფიგურამთ. კარგად ბრძანდებოდეთ.

მორჩილა გაბარებული და გოგონებული დარჩა; ისე დაიბნა, რომ ბაიბურელ ფეხით მოსიარულესთან გამომშვიდობება დაავიწყდა...

მერე დაეკვეთა. ვერ დაიჯერა ბოლოს ბაიბურელის მონაყოლი და გასწია გაგონილის სანახავად...

6Თ

ერთ დროს „ᲐᲥᲠᲐᲛᲐᲚᲣᲚᲘᲐ“-კედლის გასწვრივ მდებარე დაჩრდილული ფეხსოსის კუნა ახლა მარსის პროსპექტად იწოდებოდა. ცალ მხარეს კოპნა სახლები ჩამწკრივებულიყო ციცქნა ეზოებიოთრთ, მოპირდაპირე მხარეს კი, სადაც ადრე უმეცრების კედელი იდგა, განიერი ტროტუარი გიეკეთებინათ და თაღები აღემართათ ნაირფერი წარწერით — „წალკოტოპოლისი“.

მორჩილა მისეირნობდა განიერ ტროტუარზე, ზურგზე ჩანთას „ნახტომებით“ ისწორებდა, რუფორს მიაქნაუვებდა ხელით და კისერმოლრეცილი გაპყურებდა ნაცრის აკაციებს და მდელოებს, რომელიც საყოველთაო ნების დარეგამდე ნახა...

ქალაქის ცენტრს რომ მიუახლოვდა, თვალი მოპკრა კედლის ნანგრევს, რომელიც სამახსოვროდ დატოვებინათ ბაიბურელებს. ნანგრევი ორსართულიანი სახლისოდენა იყო, ქალაქის მხრიდან ფორმა „ნარცისის“ დიზაინერის პროექტით მოპარკეთებული ზედაპირი ჰქონდა („ᲜᲐᲮᲚᲘ“, „ᲪᲘᲡᲐᲠᲪᲘᲡᲘᲚᲘᲡ“ და „ᲐᲥᲠᲐᲛᲐᲚᲣᲚᲘᲐᲡᲗᲘᲡ“ ფრაგმენტებით), წალკოტოპოლისის მხრიდან კი უზარმაზარი მეშოროიალური დაფა აშშვენებდა, რომელზეც მსხვილი შრიფტით ამოტვიფრათ: „ᲐᲮ! ᲒᲐᲜᲚᲘᲡᲣᲚᲘᲡ ᲛᲐᲛᲐ-ᲛᲐᲚᲐᲥᲘᲐ — ᲣᲛᲔᲪᲠᲔᲑᲘᲡ ᲙᲔᲓᲚᲘᲡ ᲞᲘᲠᲕᲔᲚᲘ ᲓᲐᲛᲬᲧᲠᲘᲡ ᲑᲐᲘᲑᲣᲠᲘᲡᲔᲚᲘ...“

მორჩილას ჯერ სიამაყე დეუფლა რატომღაც; მერე კი გული დასწყდა, რომ ვერ მოახწრო კედლის ინერშეში მონაწილეობის მიღება.

დიდხანს იდგა და მამა-მალაქიას სიფლავს დაკაკურებდა...

„მორჩილ“ — ჩაიქნა რუპორიანი ხელი, — „ᲣᲪᲔᲚᲔᲡᲘᲠᲘ ᲛᲝᲠᲩᲘ, ᲛᲔ ᲐᲮ ᲐᲦᲐᲠᲐᲡᲘᲠᲘ ᲛᲔᲡᲐᲮᲛᲔᲑᲐᲚᲘ“.

დამნაშავესავით გაიძურწა...

მიეიდა რკინიგზის სადგურში და თბილისის მატარებელზე აიღო ბილეთი. სრულიად გამოფიტული და ბრძანებებისგან დაშრეტილი, ხნიერ ავადმყოფს ჰგავდა...

მატარებლის გასვლამდე ორ საათზე მეტი იყო დარჩენილი. მორჩილა იჯდა სადგურის მოსაცდელ დარბაზში ბრძელ სკამზე. ზურგჩანთა და რუპორი გვერდით მოედო ფეხებ-ზე. ... რინდებული ერთ წერტილს მიშტერებოდა.

მოსაღამოდა.

მატარებლის გასვლამდე საათზე ნაკლები დარჩა.

მორჩილას თვალები დაეხუჭა და მთვლემარეს ჰგავდა. ალარავინ და ალარაფერზე ფიქრობდა და ერთი სული ჰქონდა, როდის ჩამოდგებოდა მატარებელი ბაიბურის ჩიხში, რომ ადგილზე მოკალთებულიყო კუპეში და გამოეძინა. ღილით თბილისში იქნებოდა. 9-00-ზე საქვაბეში გამაცხადდებოდა და შრომას შეუდგებოდა...

თვალებდახუჭულმა მორჩილამ იგრძნო, რომ ვიღაც ჩამოდგა გრძელ სკამზე ზურგჩანთის იქით. არ გიიხედა („რა თავში ვიხლი, ვინც გინდა იყოს!...“).

ცოტა ხნის შემდეგ ზურგჩანთასთან რაღაცამ გაიფაშუნა და ნაცნობი ხმა მოესმა: — რუპორი დამალე!

გაახილა თვალები და მალაქიას შეეფეთა. დალაქს რუპორისთვის ეტაცა ხელი და მოგზაურის ზურგჩანთაში ტენიდა...

— ოოო! — აღმოხდა მორჩილას (მალაქიას დანახვა გაუხარდა).

— ნუ ღრიალებს! — დაუბდვირა მალაქიამ.

— მართალი ხარ, მართალი... — თავი მოიფხანა მორჩილამ. — უნდა მოვსუფლიყავი და მომეფლოცა კედლის მოსპობა და მამაშენის ამაგის დაფასება...

— ჩუ-მეთქი! — დაიჩურჩულა მალაქიამ. — დრო არ ითმენს! სად მიდიხარ?

— თბილისში! — უპასუხა მოგზაურმა და რატომღაც შერცხვა.

— ე, შე ბედოვლათო! — ჩურჩულით დაუტაცა მალაქიამ. — შენი უთავობით ყველაფერს აფუჭებს!

— მეეე? — იკითხა მორჩილამ და დაამთქნარა.

— შენ, აბა მე! — გაგულისხდა მალაქია. — მე ყველაფერს ვაკეთებდი, რაც შემეძლო, შენ კი...

— მე იმას ვაკეთებ, რაც მევალება! — თქვა მორჩილამ და დასძინა: — ცოტა უფრო მეტსაც ვაკეთებ იმასთან შედარებით, რაც მევალება, — შენ ეს კარგად იცი!

— დრო არ ითმენს! — აფორიაქდა მალაქია. — წამოდი, უნდა მოვილაპარაკოთ!

— სად, რატომ?

— სასტუმროში!

— რატომ, რატომ?

— ჩქარა-მეთქი, თუ გინდა მატარებელს მოუსწრო!

მალაქიამ დაიჭირა მოგზაურის ზურგჩანთა, მხარზე გადაიკიდა და სადგურის მოსაცდელი დარბაზიდან ჩქარი ნაბიჯით გავიდა.

გაოგმეფული მორჩილა ფეხდაფეხ მიჰყვა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

69

ბაიბურის ვითომსასტუმროში არაფერი შეცვლილიყო.

მორჩილას და მალაქიას ტატე შემოეგება. ადმინისტრატორი ჩურჩულით მიესალმა ბაიბურის სტუმარს.

— გეგეგე, დღესვე მიემგზავრებით! — უთხრა მორჩილას.

— დიახ, მატარებელი ნახევარ საათში გავა! — უპასუხა მოგზაურმა.

— ჩვენ მეტი ვერაფერი მოვიფიქრეთ! — გადაეხედა ტატეს მალაქიას (დალაქი დუმდა), — შეებულება გაგითავდათ?

— ჰო, — თქვა დაბნეულმა მორჩილამ: — ხვალ დილით დირექტორატში უნდა გამოცხადდე!

— ჩვენ მეტი ვერაფერი მოვიფიქრეთ, — ისევ ალუღლუღდა ტატე და ენა დაება...

— რაშია საქმე? — მორჩილამ რაღაც არახასიამოვნოს მოლოდინში ნარბები შემოუხვია, — დროზე მითხარით, მაგვიანდებას!

ადმინისტრატორი აწრიალდა, თავი ვერ მოაბა საუბრელს. მალაქია მოშორდა თანამოსაუბრეებს, წავიდა, გაალო სადალაქოს კარი, შეევდა და ჯახუნით შეიკეტა...

— მეთორმეტე ნომერი უნდა ნახოთ, — ალუღლუღდა ტატიკო. — უნდა ნახოთ აუცილებლად, თორემ საზვერი არ იქნება. მთელი თვეა ველოდებით და ვერ მოგიხელთათ. ჩემი ბრალიც არის (დღე უნდა დამეკვალდებულებინეთ და დროსაც გამოვნახავდით)...

მორჩილა გამოცებული უსმენდა ადმინისტრატორს და ბუნდოვნად ახსოვდა მისგან ოდესღაც ნათქვამი.

— ჯანდაბას! — თქვა მერე, — ვნახავ, მაგრამ მატარებელზე რომ დამაგვიანდეს, იცოდეთ...

— ამ წუთში ტაქსს გამოვიძახებ, — დახლთან მიირბინა ტატემ, ურეკნის მისწვდა და ტელეფონზე ნომრის ჯარეფა დაიწყო, — თქვენ მატარებლის გამო არ ინერვიულოთ! ყველაფერი მოგვარდება... თუ არ გაგფუჭებთ!

მორჩილამ უმეაოფიციოდ გაკანი თავი (ეს ვის გადავეყარეო, იფიქრა), ზურგჩანთა ადმინისტრატორის დახლთან დატოვა და კიბეს აუყვა.

მესამე სართულზე მოძებნა კუთხის ოთახი № 12, მივიდა კართან და დააკაკუნა. მაიუურადა. ოთახიდან ზარიშური გაისმა; მერე ფეხის ხმაც მოჰყვა. — ღიაა! — გაიგონა პასუხი კაკუნზე.

მორჩილამ შეაღო კარი და შეევდა.

არავინ შეგებებია. ოთახში თითქმის ბნელოდა და ელექტროლამპის ჩქარანი შუკი მხოლოდ ერთ კუთხეს ანათებდა.

განათებულ ადგილზე ჯალარა, დარბაისელი კაცი იჯდა და მაგიდას იდაყვებით დაყრდნობოდა.

— მობრძანდით! — თქვა № 12-ის ბინადარმა და მორჩილას ხკამზე მიუთითა.

მოგზაური სკამისაკენ გაეშართა, მაგრამ ერთბარად ვერ მიაღწია დასაჯდომამდე (სიბნელეში იატაკზე დაერალი ქაღალდის დასტები ვერ შენიშნა, ფეხი წამოჰკრა და წაიფორხალა). მორჩილამ ძირს მიმბნეული ქაღალდის ფურცლებს ზარიშურით გადაუარა, მიაღწია ფაჯრის ახლოს მდგარ სკამამდე და დაჯდა.

— შეებულება დაგიმთავრდათ? — ჰკითხა დარბაისელმა კაცმა.

— დიახ, ხვალ თბილისში უნდა ვიყო. მატარებელზე მაგვიანდება, — სხაპასხუპით უპასუხა მორჩილამ.

მორჩილას ნათკვამის გაგონებაზე ჯალარა კაცმა უსიტყვაოდ აიღო ქაღალდის ფურცელი, რომელიც იჭერ მაგიდაზე ედო და ნელ-ნელა გახია შუაზე. ბინადარ სიტუაციაზე ფურცლის ფშრეწა ისე ხმამაღლა გაისმა, რომ მორჩილას ეგონა, ეურთსასმენეს დაეხშობოდა...

— ესეც ახე! — თქვა მეთორმეტე ნომერმა, — ყველაფერი დამთავრდა!

მორჩილა გაფაციცებით აკვირდებოდა უცნობის მეჩრქალად განთეებულ სახეს და უცნაად დაასკვნა, რომ კაცს პირველად არ ხედავდა.

— მგონი, სადღაც მინახიხართ! — უთხრა.

— შესაძლებელია! — დინჯად მიუგო დარბაისელმა და დასძინა: — ერთი კვირის წინ ტელეფონზეიი გამოვიდეთ...

დადუმდნენ ცოტა ხნიო.

დუმილი ისევ დარბაისელმა დაარღვია.

— ვიცი, მოგზაურობა გიყვართ! — უთხრა მორჩილას და ზეზე წამოდგა. — მინდოდა მეკითხა, რამ ჩამოგიყვანათ ბიბაურში სმკერ?

— ოჰმ-ჰოს! — გაიცინა მორჩილამ, — ეს დიდი ხნის ამბავია! მოყოლას ვერ მოვასწრებ (მატარებელს ჩამოვრჩები). რომელი საათია?

დარბაისელმა მაგიდაზე დასკუპებული მალვიძარა აიღო და მომართა.

— ათი წუთი კიდევ გაქვთ! წასვლის დრო რომ დადგება, მაღვიძარა დარეკავს და ადარ დგაყოვნებენ, — უთხრა მოგზაურს დინჯად და აუღელვებლად.

მორჩილა აწრიალდა. წასვლა იუზრხულა. თავისი ამბის მოყოლა უცნობისათვის არ უნდოდა... „დანაშაულის“ მსგავსი გრძნობა დაუფლებოდა და თითქმის დარწმუნებული იყო იმაში, რომ მალაქია, ტატე და მეთორმეტე ნომერი რაღაცით ერთმანეთთან იყვნენ დაკავშირებულები.

— ჩათვალეთ, რომ ყველაფერი მოყევით! — მდგომარეობიდან გამოიყვანა მასპინძელმა. — გამიგეთ? დაუშვათ, რომ ყველაფერი მომიყევით! ნანობთ?

ᲔᲠᲝᲕᲜᲣᲚᲘ ᲑᲘᲑᲚᲘᲝᲗᲔᲙᲐ
ana-simonia

— რა ბრძანეთ? — გაიკვირვა მორჩილამ, — არა, არ ვნანობ.

— თავს ნუ იკატუნებთ! — გაიცინა მეთორმეტე ნომერმა.

— არ ვიკატუნებ! — თქვა მორჩილამ და მიბეჯდა, რომ იკატუნებდა.

— ახა, რამ გაოქმეევინათ, „ᲬᲐᲒᲣᲚᲘᲧᲐᲒᲘ ᲡᲣᲜᲯᲐᲚᲘᲜᲐ“-ო, — არ მოეშვა დარბაისელი.

მორჩილამ გაოცებისაგან პირი დააღო. თბილისში ყოფნისას ჩიასთან სინანულით ნათქვამ სიტყვებს თუ ბაიბურშა გააცხებდნენ, არ მოელოდა... დაესკვნა, რომ ჩიაც და მეთორმეტე ნომერიც რაღაცით იყვნენ ერთმანეთთან დაკავშირებულები და გაოგნდა.

— დავიწყოთ თავიდან! — თქვა მოულოდნელად მეთორმეტე ნომერმა: — ამ ფურცლებს მაკულატურას ჩავაბარებ და ხელახლა ჩავუჯდები სცენარს. იქნებ რილი არ მოგწონთ?

— რილი? სცენარი?.. — იკითხა მორჩილამ და გაიხუსა.

— მოლ — გაიცინა დარბაისელმა. — თუ გინდათ, ღერძების მწუემსად გაგაფორმებთ!

— არა, არა! — წამოიძახა მორჩილამ და ზეზე წამოხტა.

— მაშინ იფიქრეთ, იმას რამე უნდა მოუხერხდეს! — ფანჯრისაკენ გაიშვირა ხელი მახინჯელმა.

მორჩილას სულაც არ ეპიტნავებოდა ფანჯარაში გახედვა, მაგრამ იგრძნო, როგორ მიიზიდა ფარდამ თავისკენ. საკუთარ ტანს წინააღმდეგობა ვეღარ გაუწია, ჰაეკა მიზიდვის ძალას, სკამიდან წამოიზლაზნა, რაფას მიეკრდნო და ცხვირ-პირით ფანჯრის მინას მიეკულიტა. სუნთქვა შეიკრა, რომ შუშა არ დაეთრთქლა ამოწასუნთქით და დაენახა „ის“, რასაც „რაჰე“ უნდა მოეხერხებოდა...

დალამებულიყო, მაგრამ შორს, ვარსკვლავებიანი ცის მორიზონტი თითქოს ვიღაცას განგებ შეეკეცა — უმეცრების კედელი ძველ ადგილზე იდგა და თვალსაწიერს ავიწროებდა...

მორჩილა აღელდა, მაური აღარ ეყო, ჩაისუნთქა და ძლივს ააგლიჯა შუშაზე მიბეჯლეული საკუთარი სახე უკვე დაორთქლილ ფანჯარას. საჩვენებელი თითი ამოწასუნთქით შეორთქლილ მინაზე ჩამოუხვია და ამოილუღლუღა: — მე არაფერ შუაში ვარ!

— დასანანია! მიბრძანდით! — თქვა მეთორმეტე ნომერმა. ავტოკალამი მოიმარჯვა ხელში, მაგიდასთან დაჯდა და სუფთა ფურცელი დაიდო. მსხვილი შრიფტით დაიწერა ზედ „შვებულება ბედნიერებაში“, წერილი შრიფტით დაწერა — „პიესა მრავალ მოკმედებად“; მერე ამბაცით განაკრძო: „მოკმედნი პირნი...“

მორჩილამ შეაჯუო, რომ მეთორმეტე ნომერი უკვე ყურადღების ნატამალსაც არ უთმობდა, თითქოს უსიტყვოდ ერეკებოდა ეკრანი და დამნაშავესავით აიწურა.

— იცით რა! — წამოიწყო ისე, რომ თვითონაც ვერ წარმოედგინა, რა უნდა ეთქვა.

— ვიცი, ვიცი! — უასუხა მეთორმეტე ნომერმა. — მიბრძანდით, უთქვენოდაც ალოდ გავალთ!

მორჩილამ ფეხი აითრია, შარიშურით გადაუარა იატაკზე მიმობნეულ ხელნაწერის ფურცლებს და გასახსელისკენ წავიდა ტაატით... ნელ-ნელა გამოხტა № 12-ის კარი და დაკეტვისას რაღაცა ეტკინა — თითქოს მისივე არსების ნაწილი კარის ღრეჩოში მოაყოლა იმიტომ, რომ არ მოსწყვეტოდა და ძალად მოათრევდა...

ტაატით ჩადიოდა კიბეზე და ისეთი შეგრძნება ჰქონდა, თითქოს ერთბაშად რამდენიმე საფეხური ეკავა, მხრებით უზარმაზარ მძიმე მოსახსნის მოათრევდა; თითქოს მოსახსნის კალთებზე ვიღაცა ფეხს ბიჯებდა და ცდილობდა მის დამუხრუჭებას...

კიბის პირველ საფეხურთან ადმინისტრატორი შეხვდა და მკვახედ მიახალა მოგზაურს: — დროზე წაიღეთ თქვენი ზურგჩანთა და წადით! ტაქსი გელოდებთ, რა ხანია!..

— რატომ მიწურები, ტიტე? — ალუღლუღდა მორჩილა.

— ტიტე არა — ხაშლამა! — იყვირა ადმინისტრატორმა. — წადი თუ მიდიხარ!

ტიტეს ყვირილზე მალეკოვ გამოიხედა ხადლაკოდან. მორჩილას რომ მოკმარა თვალი, მიაშურა, ცხვირწინ დაუდგა გულხელდაკრეფილი, გამომწვევად შეხედა და კბილებში გამოსცარა: — ალარ მიდიხარ?..

— შენ რაღას მერჩი, მალეკაი?! — ენა ძლივს მოიბრუნა პირში მორჩილამ.

— მე რობინზონი მქვია! — მიუგო პარიკმახერმა და სახე დალრიჭა.

ჩამოვარდა სიჩუმე.

მორჩილა გარინდებული იდგა. ადმინისტრატორი და პარიკმახერი ეკვითა და მოიმინებით უცქიოდნენ, როდის გამოიტყვეოდა ბაიბურის სტუმარი...

მათდა გასაკვირად, მორჩილა მალე გამოერკვა, ზურგი აქცია ბაიბურელებს და მძიმე-მძიმე ნაბიჯებით აუყვა კიბეს (თან სახელურს ეკრდნობოდა, რადგან ისევ ისეთი შეგრძნება ჰქონდა, თითქოს ერთბაშად რამდენიმე საფეხური ეკავა და უსაშველოდ მძიმე მოსახსნის მოათრევდა მხრებით).

მორჩილას საფეხურზე ასვლა გაუჭირდა. უცბად ისე დამუხრუჭდა, თქვითს მოსახსნის ბოლოზე ფეხი დაუბიჯეს და „დაიბეს“.

მოიხედა.

— ტაქსი გავუშვა? — თითქმის ჩურჩულით ჰკითხა ადმინისტრატორმა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა
sakartvelo.com

— არა, არა! — ალუღლუღდა მორჩილა. — მე ახლავე დავბრუნდები!

მიბრუნდა და ძლივს აათავა კიბე...

დაუკაკუნებლად შეაღო № 12-ის კარი და ძლივს შეეტანა შიგ... იადაკუნე დაერილი ხელნაწერების ფურცლები ნაბიჯით გათელა და ავაზრილა...

განთიადულ კუთხეში იჯდა მეთორმეტე ნომერი და გამალებით წერდა ჩაღაცას.

მორჩილამ იმ მომენტში იგი ძალიან მიამსგავსა მედგარ ორფეოროორიუმელ დარბაისელ მთავარ ექიმს, მაგრამ ამაზე ხმა არ ამოუღია, რადგან დრო არ ითმენდა...

— რა ხდება ქვეკეთ? — ალუღლუღდა მორჩილა: — პარიკმახერს გაცნობის დღიდან მალაკი ერქვა, ახლა კი...

მეთორმეტე ნომერმა წერას თავი ანება და გაიცინა: — ო-ჰო-ჰო!.. ეს დიდი საიდუმლოება არაა — სახელების გადაკეთება კარგად მაქვს დაცდილი ეი, მაგალითად, თქვენ თუ დარჩებით, მორჩილას მაგივად, არჩილას დაგარქმევთ და დარაჯთან გაგაფრენთ, გინდათ?

—არა! — იყვირა მორჩილამ, მერე ეკირიოლის შერცხვა, ხმას დაუწია და თქვა: — თხოვნა მაქვს ერთი! ფიოწეკეთ ამ ნუროფეის შეცვლით! მე გადავწყვიტე — უხელფასო შვებულებას ავიღებ ხვალვე...

— არ ღირს! — ხელი ჩაიქნია მეთორმეტე ნომერმა. — ისევ სანანებელი გაგიხდებათ და შემომწყრებით...

— გთხოვთ! — ხმა აუკანკალდა მორჩილას და მეტკამოფოზორიუმის აკადემიუოფს დაემსგავსა. — დაიწყეთ და ნურაფერს შეცვლით! მე ვიცი, როგორც უნდა ვიცხოვრო აწი, თუმცა...

— რა „თუმცა"?!. — დაინტერესდა მეთორმეტე ნომერი, ავტოკალამი ხელიდან გააგდო და ზეზე წამოდგა.

— შეიძლება, რომ დიზაინერი არ ჩამოუშვათ ბაიბიერში? — იკითხა მორჩილამ და პასუხის მოლოდინში გაინახა.

— სამწუხაროდ, ყოველისშემძლე არა ვარ! — გაეცინა დარბაისელს და დაჯდა.

— მაშინ... — ენა დაეხა მორჩილას: — მაშინ, იქნებ მისი ჩამოსვლა როგორმე დავაყოვნოთ!

მეთორმეტე ნომერმა გაზეთი მაღვიძარას, ამოოთხა და თქვა: — ვერა, გვიანია უკვე! „ნარცისის" დიზაინერი თბილისი-ბაიბურის მატარებლით კარგა ხანია გამოვიდა თბილისის სადგურიდან...

— რა გაეწყობა, — ამოოლუღლუღა მორჩილამ და გაიარინდა.

ამ დროს მაღვიძარამ დარეკა და გვარიანად დაადურთხო ორივენი. უცბად ვერ მიხვდნენ, რომ განშორების დრო დადგა...

პირველი ისევ დარბაისელი მოეკო გონს. — იჩქარეთ, — უთხრა მოგზაურს. — მგონ, ეს ბოლო ფეხია, ბოლო ფეხია! — ეს ბოლო ფეხია! — ეს ბოლო ფეხია! — ეს ბოლო ფეხია!

— იქნებ მორჩილთან რამე წასვლის წინ, — ამოილულლუღა მორჩილამ და რატომღაც უზომოდ დაინაცვლა.

— ახა, რა გითხოთ... გაეცინა მეთორმეტე ნომერს. — თქვენ ხომ თითქმის ყველაფერი წინასწარ იცით, თუმცა, ბოო, ეხლე იცით, მაგრამ გაიხსენეთ ხოლმე, რომ ადამიანები სხვადასხვანაირები არიან, თუმცა ერთმანეთს ჰგვანან. გეფიცრმეთ, რაღა თქმა უნდა, იჩქარეთ!

მორჩილა მოსწყდა ადგილს და გაიქცა, ისე მსუბუქად „გამოტოვა" საფეხურები, თითქოს მიფარფატებდა.

კიბის პირველ საფეხურთან დაუხვდნენ სახეგაბადრული ადმინისტრატორი და სახეგაბადრული დალაქი. ზურგჩანთა პატრონს არ დაანებებს, პატივი სცეს, მაჩვანამდე მიეტანეს და სანარგუფში ჩაუდეს დიდის ამბით...

ტაქსში ჩაჯდომისას მორჩილა წამით შეეყოვნდა და დალაქს ალმაცერად გახედა. — რობინზონ! — დაუძახა ისე, თითქოს დალაქის ნათლიას არცცნობდა.

— რობინზონს მოგცემთ თავში, რო ჩამოხვალ! — მოაძახა პასუხად მალაქიამ, ახარხარდა და ადმინისტრატორს გადახვა მხარზე ხელი.

მალაქიას ტიტე ამეკვა სიცილში, — ტიტეს — მორჩილა, მორჩილას — ტაქსის შოფერი და ახე სიცილ-სიცილით მიუსწრო მატარებელს ოგზაურა.

დაძრულ შემადგენლობას აეფეთნა, ბოლო ვაგონში შეხტა და მოიხედა — არავინ აცილებდა, მაგრამ სულ არ ეწყრებოდა...

ვაგონი რომ ცარიელი დაუხვდა, გულმა რეჩხი უყო, მაგრამ მალეეე მოერია თავს, მოძებნა თავისი ადგილი, ზურგჩანთა კუპეში დატოვა და ამოკრეფდა.

კუპეების კარებს ხელი დაუბრახუნა, გაიარა დერეფანში და მეორე ვაგონში გადავიდა. არც ბოლოსწინა ვაგონში დახვედრია ვინმე. კარზე ხელების დაბრახუნებით გაიარა შემდეგი ორი ვაგონი. კაცი-ფალი არ ეკამკნებდა. მატარებელი სულს უმაღებდა და რწევა-რწევი მიჰქროდა სიბნელეში...

მორჩილა ბრახუნ-ბრახუნით გავიდა შემადგენლობის ბოლოში, დადგა ტამბურში, გაიხედა ჩაკეტილი კარის შუაში და რელსებს დაყურაოდა...

ცოტა ხანს დაიცადა...

მერე მოპრუნდა მკვარცხლად და დიდის ამბით მიეხალმა „ტარასი-მოჩვენებას", რომელიც სიგარეტს ეწეოდა ტამბურში. საუბარი არ წამოუწყია, შეადო ვაგონის სალონის კარი და დერეფანში შედგა. გაეცინა.

ყველა კუპეს კარს ხელისგული დაუბრახუნა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

და აიძულა მგზავრები, რომ დერეფანში გამოეხედათ.

ვიგინი ბაიბურელებით აღმოჩნდა სავსე — თბილისში მიდიოდნენ.

— კეთილი მგზავრობა! — იძახდა მორჩილი და ხელს აკრძალულებდა ბრახბაბრუშით, — კეთილი მგზავრობა!..

გადავდა შემდეგ ვაგონში, ყველას დაუბრახუნა და მგზავრები დერეფანში გამოყარა. — კეთილი მგზავრობა, კეთილი მგზავრობა! — იძახდა მორჩილი და იცინოდა...

უცბად სიცილი მოსხიპა და გაირინდა — მგზავრთაგან ერთი ქალი ევრეიკის მიამსგავსა...

— ი! — აღმოხდა გაკვირვების ნიშნად. მივიდა და მოურიდებლად დააკვირდა ქალს სახეზე.

დარწმუნდა.

— გამარჯობა! — ყმთრა ევრეიკას და ხმა აუკანკალდა მღელვარებისაგან.

— გაგიმარჯოს! — უპასუხა ევრეიკამ და გაიცინა.

— როგორა ხარ? — ჰკითხა მორჩილამ და მიხვდა, რომ სათქმელის თქმა დროზე უნდა მოესწრო, თორემ მერე შეიძლება ენა დაბმოდა განცდებისაგან.

— კარგად! — თქვა ევრეიკამ და ღიმილი შეაცივდა სახეზე.

— მე შენს წინაშე დამნაშავე ვარ! — აღუღლუღდა მორჩილა.

— გაითვალისწინე! — მიუგო ქალმა და ხელი უბიძგა.

მორჩილა არ იყო ბუმბულივით მსუბუქი, მაგრამ ხელის კკრას მიაყუჯა და კინაღამ ბრაგვანი გაადინა დერეფანში.

— არ წქეე! — უთხრა ვიღაცამ და დაიცინა, რომ წაბარბაცებული მოგზაური არ წაკეცულიყო.

ღურეფოლის გაგონებაზე მორჩილა ერთბაშად ვერ გამოერკვა. იფიქრა, მომეჩვენაო და ათოვალიერ-ჩაათვალიერა ახალგაზრდა კაცი, რომელმაც ხელი შეაშველა... ძალიან მიამგვანა ვიღაცას და ბოლოს მიხვდა, რომ ახალგაზრდა მრისხანეს ჰგავდა.

— ჩაგელი რა ყვი?! — ჰკითხა მრისხანეს.

— დერცხი და რკვზი თბლსზა!? — უპასუხა იქვე მდგომმა მგზავრმა, რომელიც ღურეფოლის ციხის უფროსს ჰგავდა.

— კოლი![3] — თქვა მორჩილამ და ყველაფერს მიხვდა. ევრეიკას გახედა. ქალი იდგა და ხმას არ იღებდა. — იცნობ ამათ? — ჰკითხა ღურეფოლზე.

— პირადად — არა! — უპასუხა ქალმა, გაიცინა და ყელსელი დაიკრიფა.

— ნამეა სად რისა?! — მიუბრუნდა ღურეფოლს მორჩილა.

„ნამეა ვად რისა!? — უპასუხა მრისხანემ.

— ჰო, კრგად ყვიო![3] — თქვა მორჩილამ, ევრეიკას მკლავზე მოაკიდა ხელი და დააპირა თან გაეყოლებინა.

ქალი გაუძალიანდა.

— რა მოგდის? — გაიკვირვა მორჩილამ. — წამი ჩემთან!..

— არა, არა! „მიუხვდა“ ქალი და გაიღიმა.

— რატომ? — არ მოეშვა მორჩილა.

— მერე მკვდარივით ჩამეძინება!! — თავი იმარცალა ევრეიკამ.

მორჩილას გაეცინა და გაახსენდა საკუთარი ნიგიერება: ერთდროულად ევრეიკასთან „შეცადინება“ და საქკაბის უფროსის ტალახიანი მანქანის რეცხვა.

— ხომ იცი, ჟუცილებლად ანახავ! გაუთხოვება არ გაბედო! — უთხრა ქალს.

ევრეიკამ გულისანად გაიცინა და უარის ნიშნად თავი გააქნია.

მორჩილა ვერ მიხვდა, რაზე თქვა ქალმა უარი: მონახულებაზე თუ გაუთხოვებაზე...

— გეძახიან! — მოუხმეს მორჩილას ვაგონის ბოლოდან.

—ა! — გამოერკვა მორჩილა და ნაბიჯი გადადგა იქით, საიდანაც დაუძახეს... უცბად შედგა; მიუბრუნდა ევრეიკას და უსიტყვოდ დაუქნია თითი მუქარის ნიშნად. გულხელდაკრეფილმა ქალმა თვალი მოარიდა და ფანჯარაში გაიხედა... მორჩილამ პირი იბრუნა და გავიდა ვაგონის ბოლოში.

— ვინ მეძახის? — იკითხა სხვათა შორის.

— აქეთ! — მოესმა ხმა გამყოლის კაბინიდან. შეიხედა.

— რა გნებავთ? — ჰკითხა გამყოლს.

— რა უნდა მინდოდეს?. ბილეთი მაჩვენეთ! — ვიეცინა გამყოლს, — იქნებ თეთრეული არ გინდათ?

— აა, როგორ არა! — მორჩილამ ჯიბეები მოიჩხრიკა, ოთოცა მატარებლის ბილეთი. — ა, ბატონო! — მიაწოდა გამყოლს, მერე თეთრეული გამოართვა და უკან გაბრუნდა.

— „რომელია?“ — იკითხა ვიღაცამ ზურგს უკან.

— „ეს არის!“ — უპასუხა მეორე ვიღაცამ.

— „რომელი, თეთრეულიანი?“ — ისევ იკითხა იმ ვიღაცამ.

— „ჰო, თეთრეულიანი!“ — დაუდასტურა მეორე ვიღაცამ.

მორჩილა შეშდგა. შორეული წარსული გაახსენა ზურგს უკან გადალასპარკებამ და გაეცინა...

[1] ჩუგლუგი რა უყავი?

[2] დეკორაციები და რეკვიზიტი თბილისშია!

[3] კეთილი!

[1] ნიპილი სად არის?

[2] ნიპილა ავად არის!

[3] ჰოო, კარგად იყავით!

elibrary.ge

დაიძრა თავისი კუპეხაკენ. აღარაფრისთვის მიუქცევია ყურადღება, მოძებნა თავისი ადგილი, გაშალა ლოგინი და დაწვა.

დაძინებამდე, რატომღაც მეთორმეტე ნომრის „ჩრეკა" გაახსენდა, მერე ციცქნა მალაქიას „ბიბრძნე" ამოუტივტივდა მეხსიერებაში... თვალებდახუკულმა გაიღიმა და თავი მოიტაცა, თუ ჭკვიანურად ვიქცევი, ყველაფერი გამოსწორდებაო.

70

შვებულებაში გასვლის წინ რომ უფროსის მანქანა ეყოლებოდა გასარეცხი, იცოდა, მაგრამ მთელი დღე თუ აზბესტის ფურცლების ზიდვას დაავალებდნენ, არ ეგონა...

გასავათებული დაბრუნდა შინ.

დაიბანა, ჩაის ნაუენი მოამზადა, გასაბერ საკარძელზე დაჯდა და ტელევიზორს მიაშტერდა...

უდრტვინველად მიიღო ბევრისთვის შემაძრწუნებელი ცნობა... არქიტექტორის ფოტო აჩვენეს ეკრანზე. „ჩია იხტიბარიანი!" — გამოაცხადა ტელედიქტორმა... მორჩილა ყურს აღარ უგდებდა — ზეპირად იცოდა, რას გამოაცხადებდა დიქტორი.

ჩია დალია და ზურგჩანთისაკენ გაიქცა მზერა.

ყველაფერი მზად ჰქონდა: დაწყებული მატარებლის ბილეთით და დამთავრებული რუპორით...

ჩაიცვა.

დაღლილი იყო, მაგრამ ამას არაფრად აგდებდა. მოიკიდა ზურგჩანთა...

გამოკეტა თუ არა სახლის კარი, რაღაც ეტკინა, თითქოს მისივე არსების ნაწილი მოაყოლა კარის ღრიჭოში იმიტომ, რომ არ მოჰყვებოდა და ძალად მოაორევდა. ნელი ნაბიჯით ჩაიარა კიბის რამდენიმე საფეხური, მერე კი სვლას აუჩქარა და ჩაჭრიიოდა ბოლო საფეხურამდე.

გავიდა ეზოში. გაიარა ტაქსი. „რკინიგზის სადგურში", — უთხრა მძღოლს და ზურგჩანთიანად უკანა სავარძელზე მოკალათდა...

ბაკანზე გასულმა შენიშნა, რომ მატარებელი დაძრულიყო...

აედევნა.

მატარებელი სვლას უმატებდა. მორჩილა ფეხს ითრევდა — ბოლო ვაგონს უმიზნებდა... ვაგონებმა თანმიმდევრობით გაუსწრეს მოგზაურს, რომელსაც ზურგზე მოკიდებული მძიმე ჩანთა ძუნძულის ტემპის შესაბამისად უცაგძაგებდა.

ბოლოსწინა ვაგონმა ჩაუარა.

ბოლო ვაგონის ბოლოს გაბედა; — ახლოს იყო. მორჩილამ კამარა შეკრა და ისკუპა. ცალი ფეხი და ცალი ხელი ძლივს მიაწვდინა ვაგონის ბოლოს და შეხსნილი კამარივით ჩამოპორწიალდა სახელურზე...

უ უ უ უ!! — აღმოხდათ ბაკანზე მდგარ გამცილებლებს და ენა ჩაუვარდათ საშინელების მოლოდინში... თითქოს პირი შეკრესო, ყოველმა მათგანმა ზუბლი შეიკმუხნა, წარბები აზიდა, ერთმანეთში „გაუყარა" და კბილატკაეკბულივით მიიპრა ლოყაზე ხელისგული...

მორჩილამ მიაწვდინა ფეხი საფეხურს, ხელი — სახელურს; წამოიმართა, ზურგჩანთა შეისწორა, მოიხედა და ღიმილით დაუკნინა ხელი ყველას, ვინაც მისი დროებითი მარცხი დროებით განიცადა...

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ავგუსტ სტრინდბერგი

მოჩვენებათა სონეტა

დრამა სამ მოქმედებად

მოქმედი პირნი:

მოხუცი — **დირეკტორი ჰუმელი**

სტუდენტი — **არბენმოლი**

ქალიშვილი — **რძის გამყიდველი (მოჩვენება)**

მეკარე ქალი

გარდაცვლილი კონსული

შაოსანი ქალი — **კონსულისა და მეკარე ქალის ქალიშვილი**

კოლკოვნიკი

მუმია — **პოლკოვნიკის ცოლი**

მესი ქალიშვილი — **(იგივე მოხუცის ქალიშვილი)**

დიდგვაროვანი ბარონი, **რომელსაც ბარონს ეძახიან.** **მეკარე ქალის ქალიშვილის საქმრო.**

საცოლე — **ჰუმელის ადრინდელი საცოლე,** **ჰაღერთმიანი ქალი**

იოჰანსონი — **ჰუმელის მსახური**

ბენედიქტინი — **პოლკოვნიკის მსახური**

მზარეული

პირველი მოქმედება

თანამედროვე სახლის პირველი სართული და ბელეტაჟი. სახლი კუთხიდან ჩანს. პირველ სართულზე მრგვალი დარბაზია, ბელეტაჟზე აივანია, სადაც დროშის ანძაა აღმართული.

მრგვალი დარბაზის ღია ფანჯარაში, როცა ფარდები გადაწეულია, ჩანს ახალგაზრდა ქალის თეთრი მარმარილოს ქანდაკება. ქანდაკებას გარს პალმები არტყია და მზითაა გაჩახჩახებული. მარცხნივ, ფანჯარაში — ქოთნებში — ცისფერი, თეთრი, ხასხასა წითელი სუბეულებია. პირველ სართულზე, აივნის მოაჯირზე ცისფერი აბრეშუმის სამანი და ორი თეთრი ბალიშია. ბელეტაჟის მარცხენა ფანჯარაზე თეთრი ზეწარია ჩამოფარებული. ზაფხულის ნათელი დილაა. სახლის წინ, წინა პლანზე მერხი დგას. მარჯვნივ, წინა პლანზე, ქუჩის აუზიშადრევანია, მარცხნივ — აფიშების სვეტი. მარცხნივ, უკანა პლანზე, შესასვლელია, სადაც ჩანს კიბე. კიბის საფეხურები თეთრი მარმარილოსია, მოაჯირი კი — წითელი ხის. კიბის მოაჯირს სპილენძის ბოძკინტები აქვს. შესასვლელის ორივე მხარეს ასარებში ჩაჩგული დაფნის ხეებია. შესასვლელის მარცხენა მხარეს, თითქმის მიწის პირზე, სარკე-რეფლექტორიანი ფანჯარაა. მრგვალი დარბაზი თითქოსდა სცენის სიღრმეში მიმავალ შესახვევს გადაპყრავს.

ფარდის აწევისას შორით გაისმის რამდენიმე ეკლესიის ზარების რეკვა. შესასვლელის ორივე კარი ყურთამდეა ღია, კიბეზე უძრავად დგას შაოსანი ქალი. მეკარე ქალი წინკარს ჰგვეს, შემდეგ კარების სპილენძის ნაწილებს წმენდს, წყალს უსხამს დაფნებს. აფიშების სვეტთან მდგარ გორგოლაჭებიან სავარძელში მოხუცი ზის და გაზეთს კითხულობს. თმა-წვერი ჭალარა აქვს, სათვალე უკეთია. კუთხიდან რძის გამყიდველი ქალიშვილი ახლოვდება და მავთულის კალთით ბოთლები მოაქვს. ზაფხულის შესაფერად აცია: ყავისფერი ფეხსაცმელი, შავი წინდები, ახურავს თეთრი ბერეტი.

ქალიშვილი ბერეტს იძრობს და აუზზე ფენს. შუბლზე ოფლს იწმენდს. აუზიდან ტოლჩით წყალს იღებს და რამდენიმე ყლუპს სვამს, ხელებს იბანს, თმას ისწორებს, თან წყალს ჩასაცქერის. თბომავალზე გაისმის სასაათო ზარის ხმა. სიწყნარეს დროდადრო მახლობელ ეკლესიაში ახმიანებული ორღანის დვრინი არღვევს. რამდენიმე ხნის შემდეგ ქალიშვილი თავის მოღალატეზებს ამთავრებს და მარცხნიდან შემოდის სტუდენტი. უძინარია, გაუპარსავი, აუზთან მიდის. პაუზა.

სტუდენტი — **თუ შეიძლება ტოლჩა მათხოვო?** (ქალიშვილი ტოლჩას თავისკენ სწევს.) **კიდევ დიდხანს დაგეჭირდება?** (ქალიშვილი ზეწრით უცქერის.)

მოხუცი — (თავისთვის.) **ვის ელაპარაკება? ვერავის ვხედავ. რა სასაცილოა!** (ეროობ განეიერებული უყურებს სტუდენტს.)

სტუდენტი — **ახე თვალწინებით რად მოგჩერებიხარ? საფრთხობელა ხომ არ გგონივარ?**

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თუმცა რა, მთელი ღამე თვალი არ მომიხუჭავს და ალბათ ფიქრობ, ქეიფობდაო, არა? (ქალიშვილი ისევ ისე უცქერის სტუდენტს.) ეუბნეს სკამდაო, არა? ჰა?.. ვითომ ეუბნეს სული ამდის? (ქალიშვილი არ იხმობენ, ჩმას არ სცემს.) ვიცი, გაუპარსავი ვარ... ქალიშვილო, ერთი ულუფა წყალი დამალეთვინე... რომ იცოდე, დავიმასაბურე! (პაუზა.) იცი, თავს რა გადამხდა? მთელი ღამე დაკრილების ჭრილობებს ვუხვევდი. ავადმეოფებს ვუვლიდი. ჯეშინ სალამის ხომ სახლის ჩამოვცევეს შეეხეწარი... ახლა მაინც მიხვდი ყველაფერს! (ქალიშვილი ტოლჩას წყალს აწვდის და სტუდენტს აწვდის.) მადლობა. (ქალიშვილი ისევ თავის ადგილისაკენ უძრავად. სტუდენტი წყანარად ეუბნება.) არ გინდა, მოიშეველო? (პაუზა.) ბაშ, მისმინე... ხედავ, თვალები როგორ მაკვს ანთებული. ხელებს სულ დაკრილებსა და მკვდრებს ვკიდებდი, ამიტომ მეშინია, თვალებზე მოვისვა... გეთაყვა, ჩემი ჯიბიდან სუფთა ცხვრისახოცი ამოიღე, ცივი წყლით დაახვეთ და ეგ საბრალო თვალები ამომიწმინდე. გინდა? გინდა გულმოწყალე ხანრიელი იყო (ქალიშვილი ყოყმანებს, შემდეგ ესრულებს. თხოვნას.) გმადლობ, კარგი გოგონა ხარ! (საფულე იღებს. ქალიშვილი უარის ნიშნად თავს აქნევს.) მომიტევე უგულოობა, მაგრამ ფეხზე ძლივს ვდგავარ, ერთი სული მაკვს, დავიძინო. (ქალიშვილი გადის.)

— მოხუცი (სტუდენტს.) უყაცრავად. რომ გამოგელაპარაკეთ, მაგრამ ყური მოგკარი, თითქოს ჯეშინ სალამის დაკრილებულ უბედურებას შეეხეწარით.. ახლა სწორედ მის შესახებ ვკითხულობდი გაზეთში...

სტუდენტი — უკვე გაზეთშია?

მოხუცი — გაზეთშია, თანაც დაწვრილებითაა აღწერილი ყველაფერი, თქვენი სურათიცაა. ოღონდ მწუხარებას გამოთქვამენ, მამაცი სტუდენტის ვინაობა ვერ დავადგინეთო...

სტუდენტი (გაზეთს ჩახედავს.) მართლა? დიახ, ეს მე ვარ.

მოხუცი — ახლახან ვის ელაპარაკებოდით?

სტუდენტი — გაბა არ გინახავთ (პაუზა.)

მოხუცი — აკვიატებად ნუ ჩამომართმევთ... მაგრამ მინდოდა თქვენი ვინაობა ვგმეგო.

სტუდენტი — რად გინდათ ჩემი ვინაობა? არ მიყვარს, როცა გაზეთები... ადამიანს ჯერ ცაში აიყვანენ და შემდეგ მიწას დაანარცხებენ. დღეს დიდების შარავანდედის ჩამოცლის ხელოვნება ერთთან სრულყოფილი გახდა... ეხლე რომ არ იყოს, მე არავითარი ჯილდო არა მსურს...

მოხუცი — იქნებ მდიდარი ხართ?

სტუდენტი — რას ბრძანებთ, სულს იქით არაფერი მაბადია!

მოხუცი — ყური მიგდეთ... თქვენი ხმა თითქოს ოდესღაც მსმენია... სიკბილუკი ერთი მეგობარი მყავდა... ცნობილი კომეტისაგან არჩენბოლეის ნათესავი ხომ არა ხართ?

სტუდენტი — არჩენბოლეი ჩემი მამაა.

მოხუცი — შეუფერხია განგების ბუნება? მე თქვენ პატარობისას მინახავხართ, თანაც ძალიან ძმიმე ვითარების ეკმს.

სტუდენტი — დიახ, ამბობენ, რომ ქვეყანასს მაშინ მოვევლინე, როცა მამა გაკოტრდა.

მოხუცი — სწორია.

სტუდენტი — უკაცრავად, მაგრამ ვინ ბრძანდებით?

მოხუცი — დირექტორი ბუმელი...

სტუდენტი — ბაშ თქვენ... მაგონდება...

მოხუცი — ჩემი სახელი ალბათ ზნორად გსმენთათ ოჯახში.

სტუდენტი — დიახ.

მოხუცი — და ალბათ ცუდად მახსენებდნენ არა? (სტუდენტი დუმს.) დარწმუნებული ვარ! უბედობდნენ, თითქოს მამთქვენი მე გაკოტრეს. სულელური ბეეკუოლაციებით გაკოტრებულს მგონია, თითქოს იმან გაკოტრა, ვინც თვითონ ვერ მოატყუა. (პაუზა.) სინამდვილეში კი მამთქვენმა აქეთ გამძარცვა, ჩვიდმეტი ათასი ერონი — მთელი ჩემი მაშინდელი დანაზოგი — წამგლეჯა.

სტუდენტი — უცნაურია — ერთი და იგივე ამბავი შეიძლება სულ სხვადასხვანაირად მოამზადონ.

მოხუცი — გგონიათ, ეტყუიენარ?

სტუდენტი — ვიღას დავუჯერო? მამაჩემი ტყუილს არ ამბობდა.

მოხუცი — მართალია, მამები ტყუილს არასდროს ამბობენ... მაგრამ მეც ხომ მამა ვარ. მაშასადამე...

სტუდენტი — რისი თქმა გნებავთ?

მოხუცი — მამთქვენს უბედურება ავარიდე, მან კი სანაცვლოდ საშინელი სიძულვილი მომაგო, სიძულვილი, რომელსაც ბადება მოვალეობა ამბობა, რომ ვიღაცის მადლიერი უნდა იყო... მამთქვენმა მთელ თავის ოჯახს ჩემი ლანძღვა-გინება ასწავლა.

სტუდენტი — იქნებ თქვენს დახმარებას დამცირების შუბი გაურიეთ და ამით თვითონ უბიძგეთ მამას უბედურობისაკენ.

მოხუცი — სანინო დახმარება ყოველთვის დამამცირებელია.

სტუდენტი — ჩემგან მაინც რა გნებავთ?

მოხუცი — მე წარმომეულ ფულს არ მოვიხმოო, მაგრამ თუ ცოტაოდენ დამეხმარებით, ამით მამთქვენის ვალს გამოსტუმრებთ. ხედავთ — ხეიბარი ვარ. ერონი ამბობენ, თითქოს ამაში თავად ვარ დამნაშავე, მეორენი ჩემს მშობლებს ადებენ ბრალს. პირადად კი ვფიქრობ, თვით ცხოვრების ვერაგობაა დამნაშავე. წამდაუწუმ რომ გიდარეკენს: თუ ერთ ხაფანგს აარიდე თავი, უთუოდ მეორეში გაუხმები.

იცით, კიბეზე ასვლა არ შემიძლია, არც ზარის დარეკვა. გთხოვთ, დამეხმაროთ.

სტუდენტი — რით დაგეხმაროთ?

მოხუცი — ჯერ ერთი ჩემი საჯარიანი ხელტის ახლოს მიაგორეთ, რომ ადგში წავიკითხო, მინდა ვნახო, რა გადის დღეს ოპერაში.

სტუდენტი — (საჯარიანს აგორებს.) ნუთუ არავინა გყავთ?

მოხუცი — მყავს, მაგრამ რაღაცისთვის წავიდა. მალე დაბრუნდება. მეფიკოსი ხართ?

სტუდენტი — არა, ფილოლოგი. სხვითა შორის თვითონაც არ ვიცი, რა გამოვალ.

მოხუცი — ოჰო!.. მათემატიკა იცით?

სტუდენტი — ისე, რა.

მოხუცი — მათემატიკის ცოდნა კარგია! არ გინდათ სამსახური ითხოთ?

სტუდენტი — რატომაც არა. რა თქმა უნდა.

მოხუცი — კარგი! (ფეიმს კითხულობს.) დილით „ვალკირია“ მიდის.... მაშასადამე, პოლოკოვიჩი ქალაქშელითურთი ოპერაში იქნება... იგი ყოველთვის მეექვსე რიგის ბოლო ადგილზე ზის. მაშასადამე, მის გვერდით დაგსვამთ... უარი არ მითხრათ, ტელეფონის ჯიხურში შედით, აი, ეგეთია, და მეექვსე რიგის ორმოცდაშვიერე ადგილის ბილეთი შეუკვეთეთ.

სტუდენტი — ეს მე უნდა წავიდე დილით ოპერაში?

მოხუცი — დიახ! უნდა გამიგონოთ და თქვენი საქმე კარგად იქნება! მსურს ბედნიერი, მდიდარი, პატივცემული გახდეთ. გუშინდელი გაბედულო საქციელი ხვალ დიდებას მოგიტანთ და მაშინ თქვენს სახელს ფასი დადებ.

სტუდენტი — (ტელეფონის ჯიხურისაკენ მიდის.) სასეირო ამბავია...

მოხუცი — საოროსმეენი ხართ?

სტუდენტი — დიახ, მაგრამ ეს უბედურება აღმოჩნდა ჩემთვის.

მოხუცი — სამაგიეროდ ახლა ბედნიერებად უნდა იქცეს. აბა, დარეკეთ. (კითხულობს გაზეთს. შაოსანი ქალი ტრტტუარზე ჩამოდის, ელაპარაკება მეკარე ქალს, მოხუცი მათ საუბარს აყურადებს. პეტლეკას არაფერი ესმის. სტუდენტი ჯიხურიდან გამოდის.) შეუკვეთეთ?

სტუდენტი — შევუკვეთე.

მოხუცი — ხედავთ ამ სახლს?

სტუდენტი — მას ადრეც მივაქციე ყურადღება... გუშინ აქ იმ დროს ჩავიარე, როცა კუჭრებს მზე დაბნეთოდა. წარმოიდგინე, რა სილამაზე და სიმდიდრე უნდა ყოფილიყო შიგ და ერთ ამბავსაც ვეუბნები: ვისაც ასეთი ბინა მოეძებნება, ახალგაზრდა, ლამაზი ცოლი, ორი მშვენერი ბავშვი ჰყავს და ოცი ათასი კრონი შემოსავალი აქვს, ის...

მოხუცი — თქვენ თქვით ეს? თქვენ თქვით?

,,ეთი შეხე! მეც მიეკარის ეს სახლი.

სტუდენტი — როგორ, სახლებით ვაკრობთ?

მოხუცი — დიახ, დიახ! მაგრამ არა ... [illegible] რით, თქვენ რომ ფიქრობთ.

სტუდენტი — იცნობთ ამ მცხოვრებთ?

მოხუცი — ყველას... ჩემი ახაკის კაცი ყველას იცნობს, იცნობს მათ მამებს და ბაბუებს, და თითოეულ მათგანს ისე თუ ისე ენათესავება. მე კი ან, უკვე ოთხმოცი წლისა ვარ, მაგრამ, კაცმა რომ თქვას, არავინ მიცნობს. ისე, მე ადამიანთა ბედი მაინტერესებს...

(მოგვალ დარბაზში ფარდები ეაიწ-ეამოიწია. ფანჯრაში ჩნდება სამოქალაქო ტანსაცმლით მოსილი პოლკოვნიკი. ოერმომეტრს დასცქერის, შემდეგ ფანჯრის სკილდება და მარმარილოს ქანდაკების წინ ჩერდება.)

მოხუცი — ხედავთ, აგერ, იქ პოლკოვნიკია. დღეს მის გვერდით დაჯდებით.

სტუდენტი — ესაა პოლკოვნიკი? ვერაფერი გამიგია, თავი ზღაპარში მგონია...

მოხუცი — მთელი ჩემი ცხოვრება ზღაპრების წიგნსა ჰგავს, ძვირფასო, და თუმცა მასში ზღაპრები სხვადასხვანაირნი გახლავთ, მაინც ერთმანეთს უკავშირდებიან და ზუსტად იმეორებენ მოავარ მოტივს.

სტუდენტი — ნეტავ იქ რა ქანდაკება დგას?

მოხუცი — პოლკოვნიკის ცოლის ქანდაკებაა...

სტუდენტი — მართლა ასე ლამაზი იყო?

მოხუცი — ჰმ... დიახ!.. დიახ!

სტუდენტი — გულახლილად მითხარით!

მოხუცი — ჩემო კარგო, ჩვენ არ შეგვიძლია ადამიანი განვსაჯოთ! ახლა რომ მოგიყვეთ, პოლკოვნიკი ცოლმა მიატოვა. პოლკოვნიკი მას სცემდაო, შემდეგ ქალი უკანვე დაბრუნდა, ისევ გამეკა პოლკოვნიკს ცოლად და ახლა იქ, შიგნით მუმიასავით ზის და თავის საკუთარ მარმარილოს ქანდაკებას აღმერთებსო, რაკა თქმა უნდა, იფიქრეთ, რომ სისულელეს გეუბნებით.

სტუდენტი — ვერაფერი გამიგია!

მოხუცი — ბაშ, ძნელი გასაგებია! აქ კი სუმბულეანი ფანჯრაა ამ ოთახში პოლკოვნიკის ქალიშვილი ცხოვრობს... ქალიშვილი ახლა ცხენით სეირნობს, მაგრამ მალე დაბრუნდება.

სტუდენტი — ის შაოსანი ქალი ვინაა, მეკარე ქალს რომ ელაპარაკება?

მოხუცი — ა?, ა?, (ოოტა არ იყოს, დაბლარეული ამბავია და ეხება მიცვალებულს, რომელიც ზემოთაა, ზეწარი რომ ჩანს, იმ ოთახში...

სტუდენტი — მერედა ვინ იყო ის მიცვალებული?

მოხუცი — ჩვენისთანა ადამიანი, მაგრამ საოცრად პატივმოყვარე გახლდათ... თქვენ რომ, როგორც იტყვიან, ძი ადგომინა, ანუ ძი ადარიანა ყოფილიყავით, ბედნიერ კარსკვლავზე დაბადებულიყავით, დაინახავდით, სულ მალე როგორ გამოვიდოდა იგი კარიდან, რათა კონ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სული დროშის ცქერით დამტკბარიყო. იგი თვითონ კონსული იყო და უყვარდა გერბები, ლომები, ფიცარი ლენტები...

სტუდენტი — თქვენ თქვით ძეი კეირისაო, მე მართლა კეირის დავიბადე...

მოზუცი — ჰო? თქვენ?.. გულში გავიფიქე ალეა-მეთქი... თვალების ფერზე შეგატყვეთ... მაგ, შეგიძლიათ დაინახოთ ის, რასაც სხვები ვერ ხედავენ. თუ შეგიძნევიათ ეს?

სტუდენტი — არ ვიცი, სხვები რას ხედავენ, მაგრამ ხანდახან... ოღონდ ამაზე ლაპარაკი არ ღირს!

მოზუცი — თითქმის მჯერიოდა, რომ ასე იყო! და შეგიძლიათ ამაზე სწორედ მე მელაპარაკოთ, ვინაიდან მე... მე მესმის ასეთი რაზმები...

სტუდენტი — მაგალითად, გუშინ გულმა წუნარ ქუჩებში გამიწია, იქ მივედი, სადაც შედგება სახლი ჩამოიქცა... მივედი და იმ სახლის წინ გაეჩერდი, რომელიც წინათ არასდროს მეგახა... უცებ კედელში ბზარი შევამჩნიე და გრიალიც მომესმა... გავიქეცი და კედელ-კედელ მიმავალ ბავშვს ხელი ვტაცე, ერთ წამში კი სახლი ჩამოიქცა... გადავრჩი, მაგრამ ხელებში ალარაფერი აღმომჩენდა, მეგონა კი, რომ ბავშვი მეკითა...

მოზუცი — დიახ, უნდა გამოგიტყდეთ... ერთი ეს ამიხსენით... ალუთან ახლახან ხელებს რატომ ატრიალებდით და რატომ ელაპარაკებოდით საკუთარ თავს?

სტუდენტი — განა მერძევე ქალიშვილი არ დაგინახავთ? მას ველაპარაკებოდი.

მოზუცი — (შეძინწუნებული.) მერძევე?

სტუდენტი — რა თქმა უნდა, ტოლია მომაწოდა.

მოზუცი — ნუთუ? აი, რატომ... ვერ ვხედავ, მაგრამ სხვა რამის უნარი კი მაქვს... (სარკე-ტრეფლექტორიან ფანჯარასთან ქალაქთათვიანი ქალი ჯდება.) ფანჯარასთან მოხუცი ქალს ხედავთ? ხედავთ? კეთილი იგი ოდესღაც, სამოცი წლის წინათ, ჩემი საცოლე გახლდათ! მაშინ ოცი წლის ვიყავით! ნუ გეშინიათ! იგი ვერ მიცნობს ჩვენ ყოველდღე ვხედავთ ერთმანეთს, მაგრამ ამას ბაიბუებაც არ ვაგდებ. ოდესღაც კი ერთმანეთის მარადიულ ერთგულებას ვეფიცებოდით, მარადიულ ერთგულებას!

სტუდენტი — რა არაკეთილგონიერნი ყოფილხართ მაშინ! ჩვენ ჩვენს საცოლეებს ასეთ რაზმებს არ ვეუბნებით.

მოზუცი — მოგვიტევეთ. ემაწვილო, მაგრამ ჩვენ სხვანაირად არ შეგვეძლო. ამა, მითხარით, დაიჯერეთ, რომ ეს ბებრუხანა ახალგაზრდა და მშვენიერი იყო?

სტუდენტი — არა! ისე, სხვათა შორის, სახე ლამაზი აქვს. თვალებს კი ვერ ვხედავ.

(სახლიდან მეკაე ქალი გამოდის, ხელი კალაფი უჭირავს და ნაძვის ტოტებს აკეთებს ყარის.)

მოზუცი — ამა, მეკარის ცოლი შეთხანი მისი ქალიშვილია, გარდაცვლილი კონსულისგან გაუნუნდა. ბოდა, მისმა ქმარმა მეკარის ადგილი მიიღო... შეთხანს საკმარო ჯაჯს. საკმარი დიდგვაროვანია და იმედოვნებს გამდიდრდეს, იგი ცოლს სცილდება. ცოლი კი ქვის სახლს აძლევს, ოღონდაც გაშორდეს. ეს დიდგვაროვანი საკმარი გარდაცვლილი კონსულის სიძეა. ხედავთ, იქ ზემოთ, აივანზე გარდაცვლილის სახანი და ბალიშები ნიავდება... დიახ, უნდა გამოგტყდე, ეს ულალაფერი ძალზე დახალრთოულია!

სტუდენტი — საშინლად დახალრთოულია!

მოზუცი — დიახ, უკიდურესად, თუმცა შესაძლოა, უბრალოდ გამოიყურებოდეს.

სტუდენტი — კი, მაგრამ გარდაცვლილი ვინღა იყო?

მოზუცი — თქვენ უკვე მკითხეთ და მე გიპასუხეთ. კუთხის მიღმა შეხედეს რომ შეგეძლოთ, იქ, სადაც სახლის უკანა შესასვლელია, დაინახავდით ღარიბების ჯარის, რომელთაც იგი ეგბპრებოდა... როცა ბუშტური მოუვლიდა...

სტუდენტი — მაშასადამე, გულმოწყალე იყო?!

მოზუცი — დიახ... ხანდახან.

სტუდენტი — ყოველთვის არა?

მოზუცი — არა!.. ასეთნი არიან ადამიანები... გეთაყვა, სავარძელი ცოტა წინ გააგორეთ, რომ მზის შუკი მომხვდეს, პირდაპირ ვიყინები. როცა ვერ მოძრაობ, სისხლი ცივდება. ვიცი, მალე მოკვდები და მინდა მანამდე ზოგი რაშის მოგვარება მოვასწრო. ხელი გამომწოდეთ, გრძნობთ, რა ცივი ვარ?

სტუდენტი — დაუჯერებელია! (უკან იხევს.)

მოზუცი — არ წახვიდეთ, მე დავიღალე, მე მარტო ვარ. განა ყოველთვის ასეთი ვიყავი. გამიგეთ! მე უსახელოო ხანიერი, უსახელოდად ხანიერი ცხოვრება ჩამოვიტოვე უკან. ადამიანებს ვიუბედურებდი და ადამიანები მაუბედურებდნენ. ჩვენ ბარი ბარსა ვარ. მაგრამ ვიდრე მოკვდებოდე, მინდა ბედნიერი გიზილეთ... ჩვენი ბედი მამაოქვენის და კიდევ სხვა რაღაცის წყალობით გადაიხლართა...

სტუდენტი — თუ შეიძლება, გამიშვით ხელი! თქვენ ძალას მართმევთ, სისხლს მიყინავთ! მითხარით, რა გინდათ?

მოზუცი — მოთმინება იქონიეთ. მალე დაინახავთ და მიხვდებით, რაც მინდა.. აგერ, ქალიშვილი მოდის...

სტუდენტი — პოლკოვნიკის ქალიშვილი?

მოზუცი — დიახ! ქალიშვილი! კარგად დაკვირდით. ოდესმე გინახავთ ასეთი სრულქმნილი არსება?

სტუდენტი — იქ, ოთახში დადგმულ მარმარილოს ქანდაკებას ბგავს...

მოზუცი — ის ქანდაკება ზომ მისი დედისაა!

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სტუდენტი — მართალია, მაგრამ ასეთი ქალი, შობილი ქალის მიერ, არასდროს მინახავს... ბედნიერია ის, ვინც მას საკუთრებელთან და შემდეგ თავის კერასთან მიიუვანს!

მოსუცი — თქვენ შეგიძლიათ იყოთ ის ბედნიერი კაცი!.. ყველა როდი გრძნობს მის სილამაზეს... კეთილი, ეგ საქმე გადაწყვეტილია! (ქალაქითა მარცხნიდან შემოდის. მოდური ინგლისური საცხენოსნო კაბა აცვია. მოდის ნელ-ნელა, ყურადღებას არავის აქცევს. შესასვლელთან ჩერდება, რამდენიმე სიტყვას ეუბნება მეკარე ქალს და სახლში შედის. სტუდენტი თვალებზე ხელს იფარებს.) ტირით?

სტუდენტი — როგორ არ შეგიპარობს სასოწარკვეთილება, როცა იმედი გადაგეწურება!

მოსუცი — მე შემიძლია ყოველი სახლისა და გულის კარი გავაღო, თუკი ვიპოვი კაცს, რომელიც ჩემს ნებას დაჰყვება... მემსახურეთ და მბრძანებელად გაქცევთ...

სტუდენტი — ხელშეკრულებას თოკავ?ობთ? სული უნდა გავყიდო?

მოსუცი — არაფრის გაყიდვა არ გვჭირდებათ! მოგეხსენებით, ბოელი ჩემი ცხოვრება სხვას ხელიდან ვგლეჯდი ყველაფერს, ახლა მხოლოდ ერთი რამ მწადია — გავცე! გავცე! მაგრამ არავინ არაფერს ღებულობს ჩემგან.. მდიდარი ვარ, ძალზე მდიდარი, მემკვიდრეები კი არა მყავს. თუმცა არის ერთი ბრიყვი, რომელიც მხოლოდ და მხოლოდ ტანჯვას მაყენებს... იყავით ჩემი შვილი, ჩემს სიცოცხლეშივე ჩემი მემკვიდრე, ისარგებლეთ ცხოვრებით, ოღონდ ვხედავდე ამას, თუნდაც შორიდან...

სტუდენტი — რა უნდა გავაკეთო საამისოდ?

მოსუცი — უპირველეს ყოვლისა „ვალეარიას“ უნდა დაეხვრიო.

სტუდენტი — ეს უკვე გადაწყვეტილია. შემდეგ რა ყქნა?

მოსუცი — ამ საღამოს მრგვალ დარბაზში მიხვალთ!

სტუდენტი — როგორ მოვხვდები იქ?

მოსუცი — „ვალეარიას“ შემწეობით.

სტუდენტი — რად ამირჩიეთ თქვენს მედიუმად? თქვენ ადრე მიცნობდით?

მოსუცი — რა თქმა უნდა! დიდი ხანია გაკვირდებოდით... მაგრამ შეხედეთ, შეხედეთ ირვანს, ქალიშვილი დროშას ოდნავ დაბლა სწევს, ეს იმიტომ; რომ კონსული გარდაიცვალა... ახლა სახლს და ბალიშებს ამოუნებს. ხედავთ ცისფერ საბანს?.. მის ქვეშ ორს ეძინა, ახლა კი ერთი ადარა. (ქალიშვილი სხვა კაბით მოსილი გამოჩნდება ფანჯარაში და სუმბულებს რწყავს.) ეს ჩემი პატარა ქალიშვილია შეხედეთ, შეხედეთ! ყვავილებს ეხაპრება. განა თვითონაც ცისფერ სუბბულს არა ჰგავს? ქალიშვილი სუმბულებს მხოლოდ სუფთა წყლით არწყეულებს, ისინი კი ამ წყალს ფერებად და სურნელად გარდაქმნიან... ქალიშვილს ეშინია ვნაკი უახლოვდება, ხელში გაზეთი უჭირავს. ქალიშვილს ხახლის ჩამოქცევის ცნობას უნავნებს... ახლა — თქვენს სურათს. ქალიშვილს ინტერესი ალეძრა.. თქვენნი გმირობის ამბავს კითხულობს... ტკბება, ეა ილრუნებება, გაწვიმდებას კარგი დღე კი დამდგება, თუ იოჰანსონი ჩქარა არ დაბრუნდა. ცა ღრუბლებით იფარება. ბნელდება. სარკე-რეფლექტორთან მჯდომი ქალი ფანჯარას ხურავს. ახლა ჩემი საცოდე ფანჯარას ხურავს... სამოცდაცხრამეტი წლისაა... სარკედ მხლოდ რეფლექტორს ხმარობს, ვინაიდან მასში თავის თავს ვერ ამჩნევს. გარე სამყაროს კი ხედავს, თანაც ორსაუკუნე მზრდიან, მაგრამ ამ დროს მას რომ თვითონ სამყარო ხედავს, ამას ვერ ხვდება... ისე კი ლამაზი ბებრუხანაა. (კარებში გამოჩნდება სუფრაში გახვეული მიცველბული.)

სტუდენტი — ღმერთო, რას ვხედავ!

მოსუცი — რას?

სტუდენტი — განა კარებში მიცვალებულს ვერ ხედავთ?

მოსუცი — ვერ ვხედავ, მაგრამ ველოდი, რომ გამოჩნდებოდა. აბა, მითხარით, რას შვრება.

სტუდენტი — კუჭაში გამოდის... (პაუზა.) თავს აბრუნებს და დროშას შესცქერის...

მოსუცი — მე რა გითხარით? ვვირგვინებსაც დაითვლის და სადარბაზო ბარათებსაც გადაიკითხავს... ვაი ოქმ, ვისაც გამოგზავნა დაავიწყდა!

სტუდენტი — ახლა კუთხეში უხვევს.

მოსუცი — უნდა უკანა შესასვლელთან მოგრიგალი მათხოვრები დათვალოს... მათხოვრები მშვენიერ დეკორაციას ქმნიან... „ამდენი ღარიბის ლოცვა-კურთხევა მიაცილებს მას“. მაგრამ ჩემს ლოცვა-კურთხევას ვერ ეღირსებიან! სხვათა შორის ეს დიდი მამაძაღლია...

სტუდენტი — მაგრამ ქველმოქმედი...

მოსუცი — ქველმოქმედი მამაძაღლი, რომელიც ყოველთვის ლამაზ დასაფლავებაზე ფიქრობდა... როცა უკვე იგრძნო, რომ ადასრული მოუახლოვდა, მოუჭარა ორმოცდაათი ათასი კრონი ბიბლიოთეკა ხაზინიდან. ახლა მისი ქალიშვილი საიდუმლოდ ეორწინდება, და ქალიშვილს სურს იცოდეს, მემკვიდრე არის თუ არა... მამაძაღლს ყველაფერი ესმის, რასაც ჩვენ ვლაპარაკობთ. მაგრამ აი, იოჰანსონიც გამოჩნდა. (იოჰანსონი მარცხნიდან შემოდის.) რა ჭკვნი! (იოჰანსონი ჩუმად ელაპარაკება.) მაშ, შინ არაა ვინმე ბარ შენ, იოჰანსონ! მერე და ტელეგრაფი? არა უშავს? შემდეგ! საღამოს ექვს საათზე? კარგი! სპეციალური ნომერი? ზუსტი ვინაობა? სტუდენტი არაჩვეულებრივი... დაიბადა... შობილები... დიდებულია. მეკონი, ნეკიმი ინუკება, არა? რას ამბობს? ახე ასე! არ სურს? ისურვებს! ადგრ დიდგვაროვანი ბატო-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ნიც მოდის! იოანესნონ, მიმაგორე კუთხესთან, ყურს მიუფდები. რას ამბობენ მათხოვრები... თქვენ კი, არაბენოლეკ, აქ დამეცოდეთ. გეცმით? ჩქარა, ჩქარა! (იოანესნონი საკიბეულს სახლის კუთხესთან მიაგორებს. სტუდენტი ადგილზე რჩება და ქალიშვილს აფეთებს თვალს. ქალიშვილი ყვავილებიან ქოთნებთან ფუსფუსებს.)

დიდგვაროვანი ბატონი — (შემოდის. შაგები აკეთია, ესაუბრება შთისან ქალს, რომელიც ბოლთას სცემს ტროტუარზე.) დიახ, რას იზამ? ლოდინი მოგვიწევს.

შამსანი — მე ლოდინი არ შემიძლია!

დიდგვაროვანი ბატონი — ჰო, რაკი ასეა, სოფელში წადი.

შამსანი — არ მინდა.

დიდგვაროვანი ბატონი — აქეთ წავიდეთ, თორეგ საუბარს გიგიონებენ. (აფიშებიან სვეტთან ბიჭიან და ჩუმად განაგრძობენ საუბარს.)

იოანესნონი — (შემოდის მარჯვნიან, მიმართავს სტუდენტს.) ჩემი ბატონი გთხოვთ, ზოგი რამ გინდა დაიფიწოთ...

სტუდენტი — (ნელა) ჯერ მითხარით, რა კაცია თქვენი ბატონი?

იოანესნონი — ო, ძალიან დიდი ვინმეა...

სტუდენტი — თავის ჭკუაზე თუა?

იოანესნონი — დღეს ვინღაა თავის ჭკუაზე? ჩემი ბატონი მთელი ცხოვრება ბედნიერ ადამიანს ეძებდა, როგორც თავად ამბობს, მაგრამ ეს სწორი არ უნდა იყოს...

სტუდენტი — კი, მაგრამ რა უნდა? წუწურაკია?

იოანესნონი — მბრძანებლობა უნდა... მთელი დღეები მიიძღვნებს ნავარძლთი ვიტაორო, თითქოს ღმერთი თორი იყოს... ათვალიერებს სახლებს, ანგრევს მათ, გაჰყავს ეუნები, აშენებს ბაზრებს, ძალით იპრეს სახლებზი, მიძერება ფანჯრებში, წარმართავს ადამიანთა შედილბალს, ხოცავს მტრებს, არავის არაფერს პატიობს. თქვენ წარმოიდგინეთ, ეს პატარა ხეიბარი დონ-ჟუანი იყო, თუმცა ყოველთვის ტოვებდნენ ქალები.

სტუდენტი — როგორ შეიძლება ყოველივე ეს ერთმანეთს შეუთავსებლს?

იოანესნონი — მეტად ცხიერია; როცა ქალი მოხეწყინებენდა, საკმეს იმგვარად აკვარაზენებდა, ქალი თვითონ ტოვებდა... ახლა კი ისე იქცევა, როგორც ცხენის ქურდი ადამიანთა ბაზარში და ადამიანებს სულ სხვადასხვა ხერხით იპარავს... მე ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით მომპარა მართლმსაჯულებას... მოგეხსენებათ, ერთი შეიდლმა ჩაკიდინე, რომლის შესახებ მხოლოდ მან იცოდა... ბოდ, იმის ნაცვლად, რომ ცხენში ჩავეუყენინე, თავის მონად მაქცია. მოკამაგირედ ვეყავარ, რისთვისაც მარტო საკმელს მაძლევს და მაინდადამინც არც ისაა დიდი ხვეთო...

სტუდენტი — ამ სახლში რაღა უნდა?

იოანესნონი — ამაზე ვერ გიპასუხებთ. აქ რაღაც ძალზე ჩახლართული ამბავია.

სტუდენტი — მე წავალ...

იოანესნონი — გაბა ვერ ხედავთ, ქალიშვილი სამაჯურს ფანჯრიდან აგდებს... (ქალიშვილი სამაჯურს ფანჯრიდან აგდებს. სტუდენტი ნელა მიდის, იღებს სამაჯურს და ქალიშვილს აწვდის. ქალიშვილი არ ინძრეგა, მადლობას უხდის. სტუდენტი ისევ მიდის იოანესნონთან). მაშ, წახვალ გინდათ?... იცოდეთ, ეს არც ისე იოლია, როგორც თქვენ გგონიათ, რაკი მოხუცმა უკვე ბადე გადმოგაცვალა... არც დიდამბენაზე, არც ცაზე მას არაფრის ეშინია. თუმცა ერთი რამ აშინებს, უფრო სწორად ერთი არსება...

სტუდენტი — მოიცა, მგონი, ვიცი, ვინც აშინებს!

იოანესნონი — ხაიდან უნდა იცოდეთ!

სტუდენტი — ვხედავ! მას ეშინია... პატარა მერძევისა.

იოანესნონი — ჰო, ყოველთვის გაზზე გადაუხვევს, როცა რძის საზიდარს დანაბაგავს... გარდა ამისა, ხანდახან ძილში ლაპარაკობს. ეტყობა, ოდესღაც მამბურგშია ნამყოფი.

სტუდენტი — ამ კაცის ნდობა შეიძლება?

იოანესნონი — შეიძლება ენდო, ყველაფერზი!

სტუდენტი — რას აკეთებს ახლა კუთხის მიღმა?

იოანესნონი — ყურს უგდებს, რას ლაპარაკობენ მათხოვრები. თვითონაც ჩააგდებს სიტყვას, კედელ თითო-თითოდ აცლის ქვებს, ვიდრე სახლი არ ჩამოიქცევა... ბაღოვნად რომ ვთქვათ... იცით, მე გაბათლებული კაცი ვარ, წიგნით მოვაჯერე ვიყავი... ახა, რაო, მაინც გინდათ წასვლა?

სტუდენტი — არ შემიძლია უმადურობა გამოვიჩინო... ამ კაცმა ერთხელ მამაჩემი გადაარჩინა და ახლა მხოლოდ მცირე სამსახურსა მთხოვს...

იოანესნონი — მაინც რასა?

სტუდენტი — „ვალკირიაზე" დაესწარით...

იოანესნონი — არ მესმინა... თუმცა მას ყოველთვის რაღაც ახალი აზრი უჩნდება... შეხედეთ, ახლა პოლიციელს ელაპარაკება... ყოველთვის ეგმასინება პოლიციას... ურთიერთობა აქვს პოლიციასთან, თავის საქმეებში ბაამს, ცრუ დაპირებებითა და გადაკრული სიტყვებით ხელში მყავს გამოპეტრილი და ნაიდგ საბირო ცნობებს გებულობს მისგან... აი, ნახავთ, ვიდრე დადამდეზოდეს, მრგვალ დარბაზში მიიღებენ!

სტუდენტი — რა უნდა იქ? რა უნდა პოლიციოსებგან?

იოანესნონი — ამ ვიცი, ისე კი გული რაღაცას მეუბნება. თუმცა თვითონვე გაიგებთ, როცა იქ მიხვალთ.

სტუდენტი — იქ მე არ მივალ.

იოჰანსონი — მისცალ-მოუსვლელობა მხოლოდ თქვენზეა დამოკიდებული! დაესწრებით „ვალკირიას"?

სტუდენტი — თუ დავესწრები, ამიტომ მივალ?

იოჰანსონი — დიახ, რაკი ხეიბარმა თქვა! შეხედეთ, შეხედეთ მას! მათხოვრებს სამარი ეტლით ზარ-ზეიმით მოპყავთ, თავად არიან შიგ შებმულნი, მაგრამ გროშს ვერ მიიღებენ, მოხუცი მხოლოდ ბუნდოვნად შეჰპირდება მათ, ჩემს დასაფლავებაზე რაღაცას მოგცემენო.

მოხუცი — (მოხუცი ბრუნდება. იგი თავის სავარძელში დგას. სავარძელი ერთ მათხოვარს მოაქვს. დანარჩენები უკან მიდიან.) მიეხალმეთ კეთილშობილ ჯაბუკს! მან საკუთარი სიცოცხლე არად ჩაგდო და ამდენი ხალხი იხსნა ბუშინდელი უბედურების ყამს. ხახელი და დიდება შენ, არაქმოლ! (მათხოვრები თავს იშიშვლებენ, მაგრამ მისალმების სიტყვებს არ გაპაჯერიანან. ქალიშვილი ფანჯარაში ცხვირსახოცს იქნევს. პოლკოვნიკი თავს ჩყოფს ფანჯრიდან. ბებრუხანა თავის ფანჯარაში ჩნდება. ქალიშვილი აივანზე ეროვნულ მალალ სწევს ბოლომდე.) ტაში დაუკარით, მოკალკენო! თუმცა მე ძი ალდგომიხა, ანუ ძი კვირიხა არა ვარ, მაინც წინასწარმეტყველებისა და ჭკუნალობის ნიჭი მაქვს, ვინაიდან ეროვნელი დამბრრვალს სიცოცხლე დავუბრუნე... დიახ, ეს ამბავი ჩამბერეგში ბოხდა, ახეთსავე კვირა დღეს... (გამონჩდება მერძევე ქალიშვილი. მაგრამ მას მხოლოდ სტეფენები და ძოხეკი ხედავენ. მერძევე მაღალ სწევს ხელებს. წყალწყალებულივით და დაეინებით უცქერის მოხუცს. მოხუცი ჯდება, შეძრწუნებული იყაკვება.) იოჰანსონ! ეამიეკანე, ჩქარა! არაქმოლ! „ვალკირია" ან დაგავიწყედთ.

სტუდენტი — რას მთასწავებს ეს ყველაფერი?

იოჰანსონი — ენახავთ! ენახავთ!
(ფარდა.)

მეორე მოქმედება

მრგვალი დარბაზი. სიღრმეში თეთრი შორენკლიის ბუხარი. ბუხრის თავზე სარკე, დასაფლველი საათი და შანდლები. მარჯვნივ დერეფანია, დერეფნიდან ჩანს წითელი ხის ავეჯით გაწყობილი ფრანგი ოთახი. მარცხნივ ჯალმების რრეფილში ქანდაკებები, ქანდაკებას ფარდა ეფარება. მარცხნივ სიღრმეში სუბმელეგბიანი ოთახის კარი. ოთახში ქალიშვილი ზის და კითხულობს. ჩანს პოლკოვნიკის ზურგი. პოლკოვნიკა ძმენგნე ოთახში ზის და წერს.

ლაკი ბენგბტრს ლიერა აკეია, შემოდის დერეფნიდან.

იოჰანსონს ფრაკი აკეია და ჰალტუხი უკეია.

ბენგბტსონი — თქვენ მაგიდას მოგეფარებინა ბით; მე კი წინათოახში სტუმრებს მივიღებ. იცით მაგიდას მომსახურება?

იოჰანსონი — მე დღისით ხათმარი ეტლი დამეყავს, ხალამოხით კი მაგიდას ვემსახურები და ნიადაგ ამ სახლში მოგეეფრაზე ეოცენბობდი... უცნაური ბანსეი ეესენი, არა?

ბენგბტსონი — ჰო-ო, შეიძლება ითქვას, მთლად ჩვეულებრივნი არ არიან!

იოჰანსონი — დღეს რა აქვთ, მუსიკალური ხალამო?

ბენგბტსონი — როგორც ჩვენ ვამბობთ, მოჩვენებათა ჩვეულებრივი ვახშმია. ხვამენ ჩაის, ხმას არ იღებენ, ან პოლკოვნიკი ლაპარაკობს მარტო. ამავე დროს ყველანი ერთად ეკერის ლოდნიან. ისეთ ბგერებს გამოსცემენ, ეეგოინებთ, ხხვენზე ვირთხები დახტიანი.

იოჰანსონი — რატომ ჰკვია ამას მოჩვენებათა ვახშმი?

ბენგბტსონი — მჩოვენებებს ჰგვანან... და ასეა ჰგერ უკვე ოცი წელეწყადი, აქ ყოველთვის ერთი და იგივე ადამიანები არიან და სულ ერთსა და იმავეს ლაპარაკობენ, ან ხმას არ იღებენ, რომ შეუსაბამო რამ არ წამოცდეთ.

იოჰანსონი — დიახსანლია მაინც არის აქ?

ბენგბტსონი — რა თქმა უნდა, ოღონდ ცოტა შერყალლია. კარადაში ზის, ვინაიდან მისი თვალები სინათლეს ვერ ჭგუობენ... აი, აქაა. (ხალიჩაზმოფარებული კარზე ეთითებს.)

იოჰანსონი — აქ?

ბენგბტსონი — დიახ! ხომ გითხარი, ცოტა არანორმალურია-მეთქი.

ბენგბტსონი — შეესახედავად როგორია?

ბენგბტსონი — მუმიას ჰგავს... გინდათ ნახოთ? (ბოლო სწევს ხალიჩას.) ჰგერ ზის.

იოჰანსონი — ღმერთო მაღალო!..

ეუმია — (ბუტბუტებს.) რაგომ ალებს ეს კარს ეს ხომ ეთქვი, კარი ყოველთვის დახურული იყოს-მეთქი...

ბენგბტსონი — (ბუტბუტებს.) ტა-ტა-ტა-ტა! ხულელო, ჯეუთი იყავი და კაკას მოგცემ! თუოიეუუმ!

ეუმია — (თუთიაეუმივით.) იაკობი აქაა? კუოარარა!

ბენგბტსონი — ამას თავი თუთიაეუმა ჰგონია, შეიძლება მართლაც თუთიეუმია. (მუმიას.) პოლი, რაიმე დაგვიბაკენე. (მუმია სტეენს.)

იოჰანსონი — ცხოვრებაში ბევრი რამ მინახავს, მაგრამ ასეთი არაფერი შემხვედრია!

ბენგბტსონი — იცით, როცა სახლი ძველდება, ობი ეკეკება, ხოლო როცა ადამიანები დიდხანს ხხედან ერთად და ერთმანეთს ტანჯავენ, სულელდებიან. ეს დიახსანლია — აბა, წუნარად პოლი! — ეს მუმია აქ ორმოცი წელი ზია. იგივე ქმარი, იგივე ავეჯი, იგივე ნათესავები, იგივე მეგობრები... (ბენგტსონი ისევ ამწყვდევს ეუმიას.) რა ბოხდა ამ სახლში, თი-

ეროვნული ბიბლიოთეკა
ეროვნული ბიბლიოთეკა

თქმის არ ვიცი... ხელავთ ამ ქანდაკებას? ეს ქალბატონია ახალგაზრდობაში!

ოიპანსნონი — ღმერთო დიდებულო! ეს მუმია?

ბენგბტსონი — დიახ! ლამის ტირილი აგიგარდეს! ამ ქალამ ნორმისაბამის თუ კიდეე რაღაცის წესალობით უბედი ფრინველის ზოგი თვისება შეიძინა... ვერ იტანს ხეიბრებსა და ავადმყოფებს... ვერ იტანს ღვიძლ ქალაშვილს, ვინაიდან იგი ავადმყოფია.

ოიპანსნონი — ქალიშვილი ავადმყოფია?

ბენგბტსონი — განა არ იცოდით?

ოიპანსნონი — არა. კი, მაგრამ პოლკოვნიკი?!

ბენგბტსონი — თვითონ ნახავთ!

ოიპანსნონი — (ქანდაკებას ათვალიერებს.) საშინელებაა... რამდენი წლისაა ახლა ქალბატონი?

ბენგბტსონი — კაცმა არ იცის... მაგრამ ამბობენ, როცა ოცდათუთმეტი წლისა იყო, ცხრამეტი წლის გეგონებოდათო... და პოლკოვნიკი დაარწმუნა, რომ ცხრამეტი წლისა იყო.. აქ, ამ სახლში... იცით, რისთვისაა შავი ფაიფური შორმა, აი, აქ შეზლონგის გვერდით? მას სიკვდილის შორმა ჰქვია. და მაშინ დგამენ, როცა ვინმე კვდება. ზუსტად ისე, როგორც სავადმყოფოებში აკეთებენ...

ოიპანსნონი — რა საშინელი სახლია... სტუდენტს კი აქ სამოთხე ჰგონია...

ბენგბტსონი — რომელ სტუდენტს? ამ, იმას! სალამის რომ უნდა მოვიდეს... პოლკოვნიკი და მისი ქალაშვილი სტუდენტს ოპერაში შეეხვეწენ და ორივე ალფრთოვანებული დარჩა... ამ!.. ახლა ჩემი რიგია კითხვები დავიხვეწ. ვინაა თქვენი ბატონი? მოძრავ სავარძელში ჩმდომი დრეკქტორი?.

ოიპანსნონი — დღეს ისიც მოვა.

ბენგბტსონი — რომ არ მოუპატიეებიათ?

ოიპანსნონი — ხულ ერთია, მოუპატიეებლადაც მოვა!..

(დერეფანში გამოჩნდება მოხუცი. სერუეი აცვია, ცილინდრი ახურავს, ყავარჯნები უჭირავს. შემოდის ჩუმად და ლაპარაკს აყურადებს.)

ბენგბტსონი — ალბათ ნამდვილი ბებერი მამაძაღლია? ჰა?

ოიპანსნონი — გაჭნილი!

ბენგბტსონი — ზუსტად ეშმაკის შესახედაობა აქვს.

ოიპანსნონი — ალბათ ჯადოქარია! დაეტოლ კარებში შედის...

მოხუცი — (ოიპანსონთან მიდის და ყურზე ხელს სტაცებს.) მიფრთხილდი, არამზადავ! (ბენგბტსონს..) ბატონ პოლკოვნიკს ჩემი მოსვლა აუწყე.

ბენგბტსონი — ვიცი, ჩემს სტუმრობასაც [illegible] მის... ელიან, თუმცა არ ეჭაშნიკებათ...

ბენგბტსონი — ჰო? მიბრძანეთ, როგორ მოვახსენო? ბატონი დირეკტორი ჰუმელი?

მოხუცი — სავსებით სწორია. (ბენგბტსონი დერეფანს: გაიკლის, ბჭეანზე ოთახში შეავა და კარს კეტავს. მოხუცი — ოიპანსონს..) ამა, გასწი აქედან! (ოიპანსონი ფეხს: ითრევს.) გასწიმეთქი! (ოიპანსონი დერეფანში გადის. მოხუცი ფრიად გაკვირვებული ჩერდება ქანდაკების წინ.) ამალია!.. ის არიხს!.. ისს!.. (ოთახს. მოიგლის, სხვადასხვა ნიკთს იღებს ხელში. სარკის წინ პარიკს ისწორებს. ისევ მიდის ქანდაკებასთან.)

მუმია — (გარდერობიდან.) თუთიყუშო!

მოხუცი — (შეტრკდება.) რა არის ეს? თუთიყუშო? რომ ვერ ვხედავ.

მუმია — იაკობი აქვა?

მოხუცი — ავი ხუღლია!

მუმია — იაკობ!

მოხუცი — შაშით გული მელეკვა! ამა, თურმე რა საიდუმლოებებს მალავენ აქ! (სერთის ათვალიერებს და კარადას ზურგს აქცევს.) ეს ისევ ისაა!

მუმია — მოხუკთან უკანიდან მიდის და პარიკზე ეაჩიკა.) *კუტრررررა, კუტررررა!*

მოხუცი — (შეტრკება.) ღმერთო, შენი სახელის ჭირიმე! რა არის ეს?

მუმია — (დადიანის ხმით.) იაკობი ხარ?

მოხუცი — დიახ, იაკობი ჭქვია...

მუმია — (ბუღალტერიანი.) მე კი ამალია!

მოხუცი — არა, არა, არა. ღმერთო იესო!..

მუმია — ჰა! ან, როგორ გამოვიყურები ახლა! ოდესღაც კი ან, ახეთი ვიყავი (ქანდაკებაზე უთითებს.) ცხოვრება ბევრ რამეს გასწავლის. უმეტეს წილად კარადაში ცხოვრობ, რათა არავინ დავიანახო და ვერც მე დამანახონ... შენ კი, იაკობ, შენ რაღას დაეძებ აქ?

მოხუცი — ჩემს შვილს! ჩვენს შვილს!..

მუმია — იგი იქა ზის.

მოხუცი — სად?

მუმია — სუფრელებიან ოთახში.

მოხუცი — (ქალიშვილს: აკვირდება.) ჰო, ისაა! (ეკუზა.) რას ამბობს მამამისი? ესე იგი პოლკოვნიკი, შენი ქმარი.

მუმია — ერთხელ გავუბარაზდი და ყველფერი ჩამოვუკაკვე.

მოხუცი — შემდეგ...

მუმია — არ დამიჯერა, მხოლოდ ეგ მიპასუხა: ყველა ქალი ასე ამბობს ნიადგ, როცა ქმრის სიკვდილი უნდათო! და ეს მაინც საშინელი დანაშაული იყო. პოლკოვნიკის მთელი ცხოვრება და მთელი გვარტომობის ხე ხომ სიცოცხლითა მოშშამული. ხანდახან ხათავდაზნაურო ალმანახს ვკითხულობ და ვფიქრობ, რომ ჩემს ქალაშვილს ყალბი დაბადების მოწმობა აქვს. ისევე, როგორც მოახლეს. ამისთვის ხომ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გამასწორებელ სახლში გაგზავნით სჯიან ადამიანს.

მოხუცი — ბევრნი აქვს ყალბი მოწმობა. მახსენდება, რომ შენი დამადების წელიც არასწორადაა ჩაწერილი...

მუშაი — ჩემი ბრალი არაა!.. დედამ ასწავლა. ჩვენი დანაშაული კი ყველაზე მეტად შენი ბრალია.

მოხუცი — არა, შენმა კმარამ გვიბიძგა ეს დანაშაული ჩადგენინა, როცა საცოლე წაბარეთვა! მე ბუნებით არავის პატიება არ შემიძლია. დასასჯელი უნდა დავსაჯო. ეს ჩემს მოვალეობად მიმაჩნია. დ დღემდე მიმაჩნია.

მუშაი — რას ეძებ ამ სახლში? რა გინდა? როგორ მოხვედი აქ? ჩემი ქალიშვილი გგიორდებაო? ხელი არ ახლო, თორემ სიცოცხლეს გამოცხალმები!

მოხუცი — მისთვის სიკეთე მინდა.

მუშაი — მისი მამა უნდა დაინდო!

მოხუცი — არა!

მუშაი — მაშინ ამ ოთახში მოკვდები, აი, იმ შარმის იქით...

მოხუცი — შეიძლება... მაგრამ ვერ დავთმობ ნადავლს, რაკი ცხლები ჩავაფლე...

მუშაი — გინდა ქალიშვილი სტუდენტს შერთო? მერედა რისთვის? სტუდენტი ხომ არარაობაა და არაფერი აბადია!

მოხუცი — სტუდენტი ჩემი წყალობით გამდიდრდება.

მუშაი — დღეკვანდელ საღამოზე მოპატიებულხარ?

მოხუცი — არა, მაგრამ განზრახული მაქვს, საკმე ისე მოვაწყო, რომ მოჩვენებათა ვახშამზე მომიწვიონ.

მუშაი — იცი, ვინ იქნება აქ?

მოხუცი — მოლად არა.

მუშაი — ბარონი... აქ, ზემოთ ცხოვრობს; დღეს მის სამპარის ასაფლავებენ.

მოხუცი — ბარონი, რომელსაც განქორწინება უნდა, რომ მეკარის ქალიშვილი შეირთოს?.. ის ხომ ოდესღაც შენი საუკარელი იყო!

მუშაი — იქნება აგრეთვე შენი ადრინდელი საცოლე, რომელიც ჩემმა ქმარმა მოხიბლა...

მოხუცი — კარგი საზოგადოება შეიყრება.

მუშაი — ღმერთო, ნეტავ სულს გავაცხებდეთ! ნეტავ საკვდილი შეგვეძლოს!

მოხუცი — კი, მაგრამ რატომ იკრიბებით ხოლმე?

მუშაი — ჩვენ, ყველას, დანაშაული, საიდუმლო და შეცოდება გვაკავშირებს! უთვალავჯერ გავწუწუტეთ მეგობრობა და განვშორდით, მაგრამ ისევ და ისევ ვისწრაფვით ერთმანეთისკენ.

მოხუცი — მგონი, პოლკოვნიკი მოდის.

მუშაი — მაშინ მე ადელთან წავალ... (პაუზა.) იაკობ, დაუფიქრდი, რას აკეთებ! დაინდე პოლკოვნიკი! (პაუზა. მიდის.)

კოლკოვნიკი — (შემოდის, თავაზიანად ცეკვავ.) დაბრძანდით (მოხუცი აუჩქარებლად ჯდება. პაუზა. პოლკოვნიკი დაიხებინა ეაქტორის ბოხეს.) თქვენ მოწვეული ეს ბარათი?

მოხუცი — დიახ.

კოლკოვნიკი — ბუმელი ხართ?

მოხუცი — დიახ. (პაუზა.)

კოლკოვნიკი — ახლა ვიცი, რომ ჩემი ყველა თამასუქი შეიხუედეთ. მე თქვენს ხელთა ვარ. რა გნებავთ?

მოხუცი — მინდა ისინი ამა თუ იმ სახით გამინაღდოთ.

კოლკოვნიკი — რა სახით?

მოხუცი — ძალიან მარტივად. ფულზე ნუ დავიწუწუნებთ ლაპარაკს. მზოლოდ სტუმრად მიმიღეთ.

კოლკოვნიკი — თუ ასეთი უმნიშვნელო რამ დაგაკმაყოფილებთ...

მოხუცი — გმადლობთ!

კოლკოვნიკი — კიდევ რას ითხოვთ?

მოხუცი — გაამეცეთ ბენგტსონი.

კოლკოვნიკი — რატომ? ბენგტსონი ერთგული მსახურია, მთელი სიცოცხლე მემსახურება, მედალი აქვს სამშობლოსაგან უმწყალო სამსახურისთვის. რატომ უნდა გავაძევეთ?

მოხუცი — ყველა ეს მშვენიერი თვისება მხოლოდ თქვენი წარმოსახვის ნაყოფია. ბენგტსონ სულ სხვა პიროვნება გახლავთ, ეიდრე გგონიათ.

კოლკოვნიკი — მაშ, ვინაა, ისეთია, როგორიც მგონია.

მოხუცი — (უკან იწევს.) მართალია! მაგრამ უნდა გაუშვათ!

კოლკოვნიკი — თქვენ გსურთ ჩემს სახლში იუფრთხოთ!

მოხუცი — დიახ! აკი ყველაფერი მე მეკუთვნის, რასაც აქ ვხედავ — ავეჯი, ფარდები, ჭურჭელი, კარადები... და კიდევ ბევრი სხვა რამ.

კოლკოვნიკი — კიდევ რა?

მოხუცი — ყველაფერი! ყველაფერი ჩემია, ყველაფერი ჩემია!

კოლკოვნიკი — კეთილი. ყველაფერი თქვენია! მაგრამ აზნაურის ეერბი და კარგი კაცის სახელი ხომ ჩემი კეთილნებაა!

მოხუცი — არა, არც ისინია თქვენი. (პაუზა.) თქვენ აზნაური არა ხართ!

კოლკოვნიკი — გრცხვენოდეთ!

მოხუცი — (ეიდიდან ქაღალდს იღებს.) ეაინკოთხეთ სათავადაზნაურო წიგნის ამონაწერი და გიგიგეთ, რომ ბეგარა, რომელსაც თქვენ ატარებთ, ახი წლის წინათ გადაშენდა.

კოლკოვნიკი — (კითხულობს.) მართალია, ამგვარი რამ მსმენია, მაგრამ მე მამაჩემის ბეგარი მაქვს... (კითხულობს.) მართალია... სწორი ბრძანდებითო... მე აზნაური არა ვარ! ეს წოდე-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ბაც კი არ შემრჩა! მაშ, ეს ბეჭედიც წაიღეთ... დიახ, ოჭკენნიან.. ინებეთ!

მოხუცი — (ბეჭედს იკეთებს.) განვადგრძოთ! თქვენ არც პოლკოვნიკი ხართ!

პოლკოვნიკი — არც პოლკოვნიკი?

მოხუცი — არა! თქვენ წინათ ამერიკის მილიციის პოლკოვნიკი იყავით, მაგრამ კუბაში ომის დამთავრებისა და არმიის გარაჯქმნის შემდეგ ეველა ადარნდელი წოდება გაუქმდა.

პოლკოვნიკი — მართლა?

მოხუცი — (ხელს ჯიბეში იყოფს.) განმავეთ წაგიკითხოთ?

პოლკოვნიკი — არა, არ მინდა!.. მაინც ვინ ბრძანდებიან, რომ უფლება გაქვთ ასე გამაბიზეელოთ?

მოხუცი — ნახავთ! რაც შეეხება გაშიშვლებას... იცით, ვინა ხართ?

პოლკოვნიკი — არა გრცხვენიათ?

მოხუცი — ომა გადაიარეეთ და ხარეში ჩაიხედეთ, ბარეგ კბილებიც ამოიღეთ, მოიაბრესეთ ულვაშნი, ბენგატონს უბრძანეთ, შეგეხსნათ რკინის ჯვარი, და მაშინ ენახავთ, ვიცნობთ თუ არა ლაკინ იკსს, რომელიც ეველასათვის ცნობილ სამზარეულოში ჭამდილო�o იყო... (პოლკოვნიკი ხელს იბეერს მაგიდაზე ეიდებულ ზარისკენ. მოხუცი აფრთხილებს.) ზარს ხელი არ ახლოთო, ნუ დაუძახებთ ბენგატონს, თორემ ვბრძანებ, იგი დაიპატიჟრონ... აგერ სტუმრები მოდიან... დამშეიდდით და ჩვენ ჩვენი ჭკვები ოდენ ოიოიაშოთ.

პოლკოვნიკი — ვინა ხართ? თითქოსდა ვცნობ თქვენს თვალებსა და ხმას...

მოხუცი — ნუ ეეცდებით მიცნოთ, კრინტი არ დაძრათ და რასაც ეეტყვეთ, გაიგონეთ.

სტუდენტი — (შემოდის და პოლკოვნიკს ესალმება.) ბატონო პოლკოვნიკო!

პოლკოვნიკი — მოგესალმებით, ეაბუკო, ჩემს ბინაში უბედურების ყამს ჩადენილმა თქვენმა კეთილშობილურმა საქციელმა ეველა აალაპარაკა. ეველას პირზე აკერია თქვენი სახელი. და ამტკიცებ მიმარნია ჩემს ოჯახში მიგიღოთ.

სტუდენტი — ბატონო პოლკოვნიკო, ჩემი უბრალო წარმომავლობაა... თქვენი ბრწყინვალე სახელი და თქვენი დადგეარეობა...

პოლკოვნიკი — ნება მომეცით, გაგაცნოთ ერთმანეთი: ბატონი კანდიდატი არმეშოოლეი, ბატონი დირექტორი ბუმელი... ბატონო კანდიდატო, ხომ არ ინებებთ მანდილოსნებს მიეესალმოთ? მინდა, ბატონ დირექტორთან საუბარი დავამთავრო. (სტუდენტი სუმბულებიან ოთახში გადის, ჩანს, როგორ მორიდებით ესაუბრება ქალიშვილს.) მშვენიერი ეუმწვანილია, მუსიკალურია, ბლეჩის, წერს ლექსებს... აზნაური რომ იყოს, საწინააღმდეგო არაფერი მეკ-ნებოდა, რომ...

მოხუცი — რის საწინააღმდეგო?

პოლკოვნიკი — რომ ჩემი ქალიშვილისა...

მოხუცი — თქვენი ქალიშვილის!.. სიტყვამ მოიტანა და რატომ ზის ეოველთვის იმ ოთახში?

პოლკოვნიკი — როცა შინაა, სუმბულებიან ოთახში უნდა იჯდეს... ახეთი ჩვეულება აქვს... აი, ფრეკენ ბეკი ფონ პოლშტაინკოოაც მოვიდა... მშვენიერი პიროვნებაა. აქეს რენგა, რომელიც სახეებით საკმარისია მისი მდგომარეობისა და მისი წრისათვის...

მოხუცი — (თავიისთვის.) ჩემი საცოლეი... (საცოლე ჭალარაა, გონებამაუსტი ადამიანის შთაბეჭდილებას ანდენს.)

პოლკოვნიკი — ფოროლაინ ჰოლშტაინკოოა. დირექტორი ბუმელი... (საცოლე ხალმს ამბობს და ჯდება. შემოდის დიდგვაროვანი ბატონი. ძალზე ფუძალი შესახედაობა აქვს. შავები აცვია. სხდებიან.) ბარონი ხანსოორგი...

მოხუცი — (განზე, ზეზე არ დგება.) ეს მაგონი, ბრილიანტების ეურნეა. (პოლკოვნიკს.) დაუძახეთ მუმიას და მაშინ მთელი ხაზოგადოება ხანეზე იქნება.

პოლკოვნიკი — (გასძახის სუმბულებიანი ოთახის მხარეს.) პოლი!

მუმია — (შემოდის.) კეურაა!

პოლკოვნიკი — ახალგაზრდობასაც დავუძახო?

მოხუცი — არა! ახალგაზრდებს არა! დავიწყოთ ისინი... (ყველანი მდუმარედ უსხდებიან მაგიდას.)

პოლკოვნიკი — ჩაი ხომ არ დაგველია?

მოხუცი — რატომ? ჩაი არავის უყვარს. თვალთმაქცობა რა საეიროა? (პაუზა.)

პოლკოვნიკი — მაშინ ვილაპარაკოთ?

მოხუცი — (ნელა, წამდაეწეულ ჩუმდება.) ამინდზე. რაცა თავად ეხედავთ, როგორ ამინდია? ეიკითხოთ, როგორ მიდის საქმეები, თუმცა თვითონაც ჩანეეხოოდა ვიცით, როგორ მიდის? მე დუმილს ვამჯობინებდი. დუმილის დრო შეიძლება აზრები გაიგონო და ენარსული დაინახო. დუმილს არაგრის დამალეა არ ძალუძს, სიტყვებს კი შეუძლიათ! ამას წინათ წაეიკითხე, პირველეოფილ ტომებს სხვადასხვა ენები ითქმოდ გაუჩენდათ, რომ ერთ ტომს სიიდუმლო მეორესთვის დეიმალა. ენები შიფრავ, და ვინც მათ გასაგებს უპოვის, მსოფლიოს ყველა ენას გიგებს. მაგრამ ეს სულაც არ უშლის ხელს, გასაღების გარეშე გამოვიცნოთ საიდუმლო, განსაკუთრებით მაშინ, როცა უნდა დამტკიცდეს, ვინაა მამა! სასამართლოში დამტკიცება სულ სხვა ამბავია: იქ ორი ცრუმოწმის შეთანხმებაეთ ჩვენება უკვე სრულ დამტკიცებაეთ საბუთად ითვლება. მაგრამ ის გამოძიებანი, რაც მე მაქეს მხედველობაში, არავითარ მოწმეს არ საჭიროებენ. ადამიანებს ოთითონ მოუნდათ ჩაუნერგა სრცხვილის გრძნობა და ეს გრძნობა ცდი-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ლობს დამალოს ის, რაც უნდა დამალოს. ოღონდ დროდადრო ახეთი ვითარება იქმნება, ყველაზე საიდუმლო რამ საჩინო ხდება, ცრუპენტალელს ნიღაბს აგლეჯენ და გაიძვერა საბაკარაზე გამოჰყავთ (პაუზა. ყველანი მდუმარედ უცქერიან ერთმანეთს.) რა სიწყნარე ჩამოდგა! (ხანგრძლივი დუმილი.) აჰ, მაგალითად, ამ პატივსაცემ სახლში, ამ სახიათოვნო ოჯახურ წრეში, სადაც სილამაზე, განათლება და სიმდიდრე შერწყმულა... (ხანგრძლივი დუმილი.) ჩვენ, აჰ მსხდომთაგან ყველამ, რა თქმა უნდა, ვიცით, ვინ ვართ. ხომ მართალს ვამბობ?.. მე არაფერი მაქვს თქვენთვის სთქმელი... თქვენც მიცნობთ მე, თუმცა თავი ინ გიგერავთო, თითქოს უცნო ვიყო... აქ, ოთახში კი ზის ჩემი ქალიშვილი, ჩემი, თქვენ ესეც იცით... ჩემმა შვილმა ცხოვრების გემო დაკარგა და რატომ, თვითონაც ვერ გაუგია... იგი დაიშრომა ამ დანაშაულობებით, სიცოცხლეა და ათასგვარი ტკივილით ალვნილ ბაერში. ამიტომ ერთი მეგობარი მოვუძებნე, ვის გვერდითაც შეუძლია შეგრძნოს სინათლე და სითბო, რომელთაც კეთილშობილური საქციელი გამოასხივებს. (ხანგრძლივი დუმილი.) აჰ ჩემი მინა გახლდათ: ამომეგლიჯა ლვარძლი ბალახი, მემხილებინა დანაშაულობანი, გამომეტანა დასკვნები, რათა ახალგაზრდებს შესძლებოდათ ხელახლა დაეწყოთ ცხოვრება ამ სახლში, რომელთაც მათ საჩუქრად ვაძლევ! (ხანგრძლივი დუმილი.) ახლა კი თითოეულს ნებას ვრთავ რიგრიგობით წვეიდეს. ვინც დარჩება, ვბრძანებ, დაიაბადონონ! (ხანგრძლივი დუმილი.) გესმით, როგორ ტოკიკებს საათი, თითქოს სახაკვდილო განაჩენი გამოაკვნა. გესმით? რამდენნაირ წამის შემდეგ, როცა იგი რეკვას დაიწყებს, თქვენი დრო გავა და უნდა წახვიდეთ, მაგრამ ადრე არა. ხოლო ვიდრე დარეკავდეს, იფიქრებთ! გესმით? ეს, უკვე გიგრთხილებთ: შეიძლება დარეკოს! მეც შემიძლია დავრეკო! (ყველაზეს მაგიდაზე აკაკუნებს.) გესმით? (დუმილი.)

მუშია — (საათთან მიდის და აჩერებს. შემდეგ ლაპარაკობს გარეკვეთით და სერიოზულად.) მე კი შემიძლია დრო შევაჩერო, შემიძლია წარსული არარაობად ვაქციო და ყოფილი არყოფილად! ოღონდ არა მოსიდვეთ, არა მუქარით, არამედ ტანჯვით და მონანიებით. (მიდის მოხუცთან.) ჩვენ საცოდავები ვართ, ვიცით ეს. ჩვენ ვცოდავთო, ვცდებიოთო, ყველანი, ყველანი. იხეთნი არა ვართ, როგორიც თავი გვგონია, ვინაიდან არსებითად საკუთარ თავზე უკეთესნი ვართ, ვინაიდან ჩვენს დანაშაულზე ჩვენვე გამოგვაქვს მსჯავრი. მაგრამ შენ, ცრუ სახელს ამოფარებული იყავ ჰუმელ, გინდა მსაჯული იყო, რითაც ამტკიცებ, რომ უფრო უარესი ხარ, ვიდრე ჩვენ, საცოდავებო! არც შენ ხარ ის, რადაც თავი მოგაქვს. ქურდი ხარ ადამიანებისა, ვინაიდან მე ცრუ დაკანონებულ მომიპარე, მოგკალი კონსული, რომელსაც დღეს ასაფლავებენენ, სული ამოგხადე თამასუქებით. მოიტაცე სტუდენტი, მახეში გაგაბ — თითქოსდა მამამისს შენგან უამრავი ფული ჰქონდოდა ნასესხები, სინამდვილეში კი ერთი გროშიც არ ემართა... (მოხუცმა სცადა, წამომდგარიყო და რაღაც ეთქვა, მაგრამ ისევ დავარდა სკამზე და მოიკუნტა. შემდგომ სულ უფრო და უფრო იკუნტება.) შენს ცხოვრებას ერთი შავი წეტრალიც ამჩნევია, რომელიც, მთლად კარგად არ ვიცი, მაგრამ მეეკვება, რომ... მგონი, ბენგტსონმა იცის მის შესახებ. (რეკავს მაგიდაზე დადებულ ზარს.)

მოხუცი — არა! ოღონდ ბენგტსონი არ მოიყვანო! ის არ მოიყვანო!

მუშია — აბა! მზასაღამე, მან იცის! (ისევ რეკავს. დერეფნის კარებში პატარა მერძევე გამოჩნდება, მას ვერავინ ხედავს, მოხუცის გარდა, რომელსაც ძაწროო იპყრობს. როცა ბენგტსონი შემოდის, მერძევე კრება.) ბენგტსონ, იცნობ ამ ბაკოს?

ბენგტსონი — დიახ, ვიცნობ. ისიც მიცნობს! მოგეხსენებათ, ცხოვრება ცვალებადია. ერთხელ მე მასთან ვმსახურობდი, ერთხელ კი იგი მსახურობდა ჩემთან. ორი წელი ზედიზედ ჩემს სამზარეულოში ბაძდა. თუ სამ საათზე წასვლა უნდოდა, საჭმელი ორი საათისათვის ამზადებდნენ და ხახლში ყველანი ამ ხვავის გამო მოლალანი გაცცხელებულ საჭმელს ბამდნენ. მთელ ბუღიონს ხერეადა და შემდეგ იძულებული ხდებოდნენ, ქვაბში წყალი ჩამეტანინათ. სამზარეულოში ვამბირავით იქდა და სისხლს ვგუოვდა, თითქმის ჩონჩხებად ვგავქცია. კინალამ საცოხედ გაგვიხადა ხაქმე, როცა მზარეულ ქალს ქურდი ვუოწოდეთ მოგვიანებით ბამბურაში შეეხვია, სადაც სხვა ხახელით ცხოვრობდა. აჰ უკვე მეკახმუა იყო და ადამიანებს ძველებურად წოვდა სისხლს. შემდეგ სამართალში მისცეს, ბრალი დასდეს, რომ ერთი ქალიშვილი დასახრჩობად გაიგზავნა ყინულზე. ქალიშვილი მოწმე ყოფილა მისი დანაშაულისა, რომლის გამეფლვნებისაც ძალიან ეშინოდა თურმე...

მუშია — (მოხუცს სახეზე ხელს უსვამს.) აი, როგორი ბრძანებულხარო! ახა, ახლა კი მოიტა თამასუქები და ანდერძები. (იოჰანსონი კარებში გამოჩნდება და ერთიმ დაინტერესებული უცქერის, რაც ოთახში ხდება, ეინიადან ვრძნობს, რომ ახლა მონობისგან განთავისუფლდა. მოხუცი ჯიბიდან ქაღალდების დასტას იღებს და მაგიდაზე ყრის. მუშია მოხუცს ზურგზე ხელს უთათუნებს.) კუ-კუ! იაკობ ბაკა?

მოხუცი — (თუთიყუშივით.) იაკობ ბაკა.

მუშია — შეიძლება საათმა დარეკოს?

მოხუცი — შეიძლება! (საათის ტიკტიკს ბაძავს). ტიკ-ტაკ, ტიკ-ტაკ, ტიკ-ტაკ!..

მუმია (გადასწევს ხალიჩას, რომელიც გარდერობს ფარავს.) საათმა უკვე დარეკა! ადექი და გარდერობში შედი, სადაც თვითონ ოცი წელი ვიჯექი და ჩვენს დანაშაულს დავსტაროდ... იქ ჰკიდია ზონარი, ჩვი გაგიწევს თოკის მაგვრობას, რომლითაც კონსული დაახრჩე, აი, იქ, ზემოთ, და რომლითაც შენი კეთილისმყოფელის დახრჩობა გინდოდა... გასწი! (მოუცი გარდერობში შედის. მუმია კარს კეტავს.) ბენგალსონ, დადგი შორმა, სიკვდილის შორმა. (ბენგალსონი კარის წინ შორმას დგამს.) მისი საქმე გათავებულია! ღმერთო, შეიწყალე მისი სული.

ყველა — ამინ! (ნანგრძლივი დუმილი. სუმბულებიან ოთახში სტუდენტი მღერის, ქალიშვილი ქნარს უკრავს).

მესამე მოქმედება

ცოტათი უცნაური, აღმოსავლური სტილის ოთახი, ყველგან სხვადასხვა ფერის სუმბულებია. ბუხარის თავზე ჩანს დიდი ბუდა, ბუდას მუხლებზე უდევს ბოლქვი, რომლისგანაც თეთრი მრგვალი ყვავილებით შემკული ქვაცარი იზრდება. სილრმეში მარჯვნივ მრგვალ დარაბაზი გამავალი კარია. იმ დარაბაზში პოლკოვნიკი და მუმია ჩუმად სხედან, არაფერს აკეთებენ. ჩანს სიკვდილის შორმის კიდე. მარცხნივ სასადილოსა და სამზარეულოში გამავალი კარია.

სუმბულებიან ოთახში მაგიდასთან სტუდენტი და ქალიშვილია, ქალიშვილი ქნარს უზრის, სტუდენტი დგას.

ქალიშვილი — ხოტბა შეასხით ჩემს ყვავილებს!

სტუდენტი — ესენი თქვენი სულის ყვავილებია?

ქალიშვილი — სუმბული ჩემი ერთადერთი საყვარელი ყვავილია!.. გიყვართ სუმბულები?

სტუდენტი — სხვა ყვავილებზე უფრო მიყვარს, მიყვარს მათი ქალწულებრივი იერსახე. ტანკენარად, გამართულნი მიიწევენ მაღლა და თეთრ, სატინა ფესვებს უფრიალე წყალში ანაზვებენ. მიყვარს მათი ფერი — თოვლივით ქათქათა, უბიწო, ფაქიზნი, თაფლივით ნაზ-ქარვისფერი, მიყვარს მათი ვარდისფერი, ხასხასა წითელი ფერი, მაგრამ ყველაზე მეტად ცისფერი სუმბულები მიყვარს, ნამით დფარულნი, ერთგულნი... მიყვარს ოკროსა და მარგალიტზე უფრო, მიყვარს ისინი, ბავშვობიდანვე აღმაცებს მგვრიდნენ, ვინაიდან ყველა ის ლამაზი თვისება აქვთ, რაიც მე არ გამაჩნია... ოღონდ...

ქალიშვილი — ოღონდ?

სტუდენტი — უნუგეშოა ჩემი სიყვარული, რამეთუ ვმუღლავარ მშვენიერ ყვავილთ...

ქალიშვილი — როგორ თუ სძულხართ?

სტუდენტი — მათი ძალუმი, ურჩიზო სურნელი გალხობილ თოკლზე გაბაფხულის პირველი ქარის დაკრთოლვისთანავე გრძნობენ ნასლავს, მაყრუებს, მაბრძავებს, ოთახიდან მაძევებს და მეცხრის მოწამლულ ისრებს, რომელნიც გულს მიკოდავენ, თავს მიბრუებენ!.. არ იცით ამ ყვავილის საიდუმლო?

ქალიშვილი — მითხარით.

სტუდენტი — ჯერ მის არსზე მოგახსენებთ. ბოლქვი, რომელიც წყალში ან მიწაშია, თავად მიწაა. ღერო ისე ამოდის, როგორც დედამიწის ღერძი. და მის თავზე ექვსხმიანი ყვავილ-ვარსკვლავები სხედან...

ქალიშვილი — მიწის ზემოთ ვარსკვლავები! დიდებულია! ხად ნახეთ ისინი?

სტუდენტი — ნება მომეცით, მოვიფიქრო... თქვენს თვალებშია ეს ყოველივე სამყაროს ანარეკლია... ბუდას ამიტომ უდევს ბოლქვი-დედამიწა მუხლებზე და მას თავისი მზერით ათბობს, რომ იხილოს, როგორ გაიზრდება ბოლქვი, როგორ აიცვამს და საკუთარ ცად გადაიქცევა. საბრალო მიწა ცად უნდა იქცეს! ამას ელოდება ბუდა!

ქალიშვილი — ახლა მივხვდი. მაგრამ გენა თეთრყვავილას ყვავილსაც ექვსი სხვი არა აქვს, როგორც შრიშანს, როგორც სუმბულს?

სტუდენტი — მართალი ხარ! მაშ, თეთრყვავილას ყვავილები მოწყვეტილი ვარსკვლავებია...

ქალიშვილი — თეთრყვავილაც თოვლის ვარსკვლავია, მიწიდან ამოსული.

სტუდენტი — ყვითელ-წითელი სირიუსი კი — ციური ვარსკვლავთა შორის ყველაზე დიდი და ყველაზე ლამაზი ვარსკვლავი — ყვითელ-წითელი ჯამებითა და ექვსი თეთრი სხივით შემკული ნარგიზია.

ქალიშვილი — გინახავთ, როგორ ჰყვავის ქაკალი?

სტუდენტი — რა თქმა უნდა, მინახავს! მრგვალი ყვავილი გამოაქვს, თეთრი ვარსკვლავით მოპენდილ ცარგალს რომ ჰგავს.

ქალიშვილი — ღმერთო, რა დიდებულია! ვინ მოიგონა ეს?

სტუდენტი — შენ!

ქალიშვილი — შენ!

სტუდენტი — ჩვენ!.. ჩვენ შეკამეწინთ ერთად... ჩვენ დაკორწინებულნი ვართ...

ქალიშვილი — ჯერ არა...

სტუდენტი — კი, მაგრამ რაღა გვაკლია?

ქალიშვილი — მოლოდინი, გამოცდა, მოთმინება!

სტუდენტი — კეთილი, გამომცადე! (პაუზა.) მითხარი, შეობლები რად სხედან იქ ასე წყნარად და რად არ სცემენ ერთმანეთს ხმას?

ქალიშვილი — იმიტომ, რომ სათქმელი არაფერი აქვთ, იმიტომ, რომ ერთს არ სწერია მეორისა ნათქვამი. მამაჩემმა ასე ჩამოაყალიბა ეს ეზრი: „ლაპარაკი რა საჭიროა, ჩვენ ხომ ერთმანეთის მოტყუება არ შეგვიძლია?“.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სტუდენტი — რა საშინელებაა!

ქალიშვილი — აი, მზარეული მოდის... შეხედეთ... რაშოდენაა და რა მხუქანია...

სტუდენტი — რა უნდა?

ქალიშვილი — სადილად რა მოამზადოს, ეს უნდა მკითხოს. როცა დედა იავადა, მე ვდიალხარლისობ.

სტუდენტი — სამზარეულოსთან რა გესაუბრება?

ქალიშვილი — ხომ უნდა ვკამათოთ... ერთი შეხედეთ, დასანახავად ვერ ვიტან...

სტუდენტი — მერედა ვინაა ეს ქალი-გოგანტი?

ქალიშვილი — ჰუმელის ვამპირთა სახეობას განეკუთვნება. და გეკამს.

სტუდენტი — რატომ არ მიბრძანებთ აქედან?

ქალიშვილი — არ მიდის! არ გვემორჩილება. ჩვენთა ცოდვათა წილად გვერგო... განა ვერ ხედავთ, რომ ეკმენინთ, რომ გამოფიტულნი ვართ?

სტუდენტი — განა არ გაკმეკენ?

ქალიშვილი — გვაკმეკენ, ბევრ კერძასაც გვაძლევენ, მაგრამ მათ მოელი უუთი გამოცლილი აქვთ... მზარეული ხორცს გამოხარშავს და ჩვენ ძარღვებსა და წყალს გვარგუნებს, ხოლო ნახარშს თავად მიიტომეკს. შემწვარსაც ჯერ გამოწურავს და წვენს თვითონ სვამს. იმას, რასაც ჩვენ მოგვიგდებს, უკვე მაწვიერობა ალარ გაარნია, მზარეული თითქოსდა თვალებით ისრუტავს მთელ სინოყიერეს. თუ ყავას ყლურწავს, ჩვენ ლეკს გვტოვებს. ღვინოს სვამს და ცარიელ ბოთლებს წყლით ავსებს...

სტუდენტი — მერედა გაიგდეთ!

ქალიშვილი — არ შეგვიძლია.

სტუდენტი — რატომ?

ქალიშვილი — არ ვიცი! არ მიდის! არავის ემორჩილება. მან ხომ ძალა ერთიანად გამოგვაცალა.

სტუდენტი — გინდათ, მე გავაგდებ.

ქალიშვილი — არა! უველფერი ჩვეულებისამებრ იყოს. აგერ, ისიც! როცა გვეკითხება, საფილად რა გინდათო, მე ვუპასუხებ: ესა და ეს, ესა და ეს-მეფე, მაგრამ არ მეთანხმება და უველფერს თავისი ხუშტურისამებრ აკეთებს.

სტუდენტი — მაშ, რაღას გეკითხება, თვითონ გადაწყვიტოს უველფერი.

ქალიშვილი — არ უნდა.

სტუდენტი — რა უცნაური სახლია! ჯადოთი შეკრული!

ქალიშვილი — დიახ! მზარეულმა შეგაჩერნიათ და შებრუნდა!

მზარეული — (კარებში.) არა, განა ამიტომ! (მზარეული ისე იღიმება, ყველა კბილი უჩანს.)

სტუდენტი — მიბრძანდით აქედან!

მზარეული — წავალ, თუკი ვისურვებ. (პაუზა.) ახლა უკვე მოვისურვე. (მიდის.)

ქალიშვილი — მოთმინება იქონიეთ, ბატონო! შეიკავეთ! იგი ერთი იმ განსაცდელთაგანია, რომელიც ჩვენ ამ სახლში უნდა გადავიტანოთ. იცი?, მოახლეცა გვყავს, რომლის მაგივრადაც სახლი თვითონ უნდა დავალაგოთ!

სტუდენტი — ძალა მეცლება! გუნდი ეთერშია! სჯეტეთ სიმდერა!

ქალიშვილი — მოიცადეთ!

სტუდენტი — სიმდერა!

ქალიშვილი — მოთმინება! ამ ოთახს განსაცდელთა ოთახი ჰქვია. იგი ლამაზია, მაგრამ ბევრი ნაკლი აქვს.

სტუდენტი — დაუკერეგბელია! აქ უველაფერი ლამაზია, ოღონდ ცოტათი ცივა. რატომ არ ათბობთ ოთახს?

ქალიშვილი — იმიტომ, რომ კვამლი დგება.

სტუდენტი — განა საკვამურის გაწმენდა არ შეიძლება?

ქალიშვილი — გაწმენდა არ შეეელის.... შეხედეთ ხაწერ მაგიდას, აგერ, იმას.

სტუდენტი — ძალიან ლამაზია!

ქალიშვილი — მაგრამ ქანაობს! ფეხქვეშ ყოველდღე კორპის ნაგებს ვუდებ. მოახლე კი იატაკის დაგვიანას აცლის და იძულებული ვარ ახალი კორპი გამოვკერა. კალამ-კალმისტარი, აგრეთვე სამელნეც ყოველ დილას მელნითაა დასაფილი და იძულებული ვარ ასეეე ყოველ დილას, მზის ამოსელისას ვწმენდი. (პაუზა.) თქვენი აზრით ყველაზე საზიზღარი რა არის?

სტუდენტი — თეთრეულის დაოვლა უუმ!

ქალიშვილი — მე ვითვალი ხოლმე! უუმ!

სტუდენტი — კიდევ რა არის საზიზღარი?

ქალიშვილი — როცა ღამით ძილს ვიფრთხობენ და ზეზე უნდა ადგე, რომ დაკეტო ფანჯრის ზედა საკვალთი, რომელის დაკეტვაც მოახლეს დაავიწყდა.

სტუდენტი — კიდევ?

ქალიშვილი — კიბეზე ასვლა და მოახლის მიერ ჩამოგლეჯილი ზონრის მიმაგრება სასუელზე.

სტუდენტი — კიდევ?

ქალიშვილი — მოახლის მაგივრად დგება, მტკრის გადაწმენდა და ღუმელში ცეცხლის დანთება; მოახლე რომ შეშას შეაწყობს ღუმელში და ცეცხლს ალარ ანთებს; სასუელებისთვის თვალ-ყურის დევნება, ჭიქების გაწმენდა, სუფრის გაშლა, ბოთლების გახსნა, ფანჯრების გაღება და ოთახის განიავება. საწოლის გაწურვება, სურვების გარეცხვა, ასანთისა და საპნის ყიდვა, რომლებიც არასდროს საკმარისი არაა ხოლმე, ლამპის შუშის გაწმენდა. და პატრუქის გაფაკრა, რომ ლამპები არ ბრჭოლავდეს. ხოლო ლამპები რომ არ ჩაკრეს; როცა სტუმრები არიან, ნავთით მე უნდა ავავსო...

სტუდენტი — სიმდერა!

ქალიშვილი — ქანცის გაცლამდე უნდა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

იმეშმა, რომ ცხოვრების ყოველი სიბინძურე განირეცი.

სტუდენტი — თქვენ ხომ გაქვთ ამის საშუალება, არა მსახური გყავთ.

ქალიშვილი — ეს საქმეს არ შველის, თუნდაც ხამნი იყვნენ! ცხოვრება ძნელია და ზზირად საშინლად ვიღლები. ყველფერ ამას დაუმატეთ სპბავშვო ოთახი!

სტუდენტი — ყველაზე დიდი სიხარულია...

ქალიშვილი — ყველაზე ძვირად ღირებულია!.. ღირს განა ცხოვრება ამდენ ჭაკაპ-ნუყეტად?

სტუდენტი — ეს იმაზეა დამოკიდებული, რა ჯილდო გელის ჭაკაპნუყეტის საზღაურად. მე არავფერს შეეშინდებოდი, ოღონდაც თქვენი თანხმობა მიმეღო...

ქალიშვილი — ასე ნუ ამბობთ! თქვენი არასდროს გავხდები.

სტუდენტი — რატომ?

ქალიშვილი — ეს არ უნდა მკითხოთ! (პაუზა.)

სტუდენტი — თქვენ ფანჯარაში სამაჯური გადგავიგრდათ...

ქალიშვილი — დიახ, ისე მაკვს ხელი გამხდარი... (გამოჩნდება მზარეული. ხელში სოიით სავსე ბოილი უჭირავს.) საშინელებაა! ისეე ვამოჩნდა ვამპარი, რომელიც მეცა და ყველა ჩვენგანს ნოკავს.)

სტუდენტი — რა უჭირავს ხელში?

ქალიშვილი — ეშმაკის ელექსირი. ბოთლში ეშმაკის ელექსირია, გარედან კი ღრიანკალისმაგვარი ასოება აწერია. ეს ვრძნეული, ჯადსაკრძნი სოიაა, იგი წყალს ბულიონად აქცევს, კომპოსტოიად საწებელს ისეთ საწებლად გარდაქმნის, რომლისგანაც კუს წვნიანს აკეთებენ.

სტუდენტი — (მზარეულს.) გიეთრიე აქედან!

მზარეული — თქვენ ჩვენ გვწოვთ წვენს, ხოლო ჩვენ — თქვენ. ჩვენ თქვენგან ვიღებთ სისხლს, თქვენ კი სანაცვლოდ გიბრუნებთ შეფერილ წყალს. ეს საღებავიან ახლა კი მივდივარ, და ყოველთვის ვრჩები იმდენ ხანს, რამდენ ხანსაც მინდა! (მიდის. პაუზა.)

სტუდენტი — რატომ აქვს ბენგალსნს მედალი?

ქალიშვილი — დიდი დამსახურებისათვის.

სტუდენტი — ნაკლი არა აქვს?

ქალიშვილი — აქვს, თანაც ძალიან დიდი, მაგრამ მეფლებს ნაკლისთვის არ არიგებენ. (იცინიან.)

სტუდენტი — თქვენს სახლში ბევრი საიდუმლოებაა...

ქალიშვილი — ისეე, როგორც სხვა სახლებში... დაგკანებეთ ჩვენ ჩვენი საიდუმლოებანი. (პაუზა.)

სტუდენტი — გიყვართ გულახდილობა?

ქალიშვილი — მაინცდამაინც არა.

სტუდენტი — ხანდახან დაფიქრებული ყოფილი მიჩნდება, ვოქვა ყველფერი, რასაც ვფიქრობ. მაგრამ ვიცი, რომ სამყარო დაიკარგა, მართალი რომ გულახდილნი გავხდეთ... (პაუზა.) ამას წინათ ეკლესიაში წესის აგებას ვესწრებოდი. საზეიმო განწყობა და სილამაზე სუფევდა...

ქალიშვილი — დირექტორ მუმელის წესის აგებას?

სტუდენტი — ჰო, ჩემი კეთილისმყოფლისას. კუბის თავთან განსვენებულის ძველი მეგობარი იდგა. პროცესიის წინაც ის მიბაძავენდა. ჩემზე განსაკუთრებით დიდი შთაბეჭდილება მახდინა მოვდელმა, ღირსებით აღსავსე მიხრა-მოხრითა და გულის ამაჩუყებელი სიტყვებით. მე ეტიროდი, ყველანი ეტიროდით, შემდეგ რესტორანში წავედით... იქ გავიგე, რომ ამას, ვისაც არგანი ეკრა, განსვენებულის შვილი ჰყავარებოდა... (ქალიშვილი სტუდენტს დაკვირვებით მისჩერებია, რომ მისი სიტყვების აზრს ჩაწვდეს.) და რომ განსვენებულმა თავისი შვილის თაყვანისმცემლისგან ფული ისესხა... (პაუზა.) ერთი დღის შემდეგ კი პასტორი დაპირეს, ვინაიდან საეკლესიო სალარო დაეცარიელებინა!.. ეს სასწაული იყო!

ქალიშვილი — ჰო?.. (პაუზა.)

სტუდენტი — იცით, რას ვფიქრობ ახლა თქვენზე?

ქალიშვილი — არა თქვა, თორემ მოკვდები!

სტუდენტი — უნდა ვოქვა, თორემ მე მოკვდები!

ქალიშვილი — ადამიანები საკვადყოფაში ამბობენ ყველფერს, რასაც კი ფიქრობენ...

სტუდენტი — სწორია!.. მამაჩემი საგიეთში მოკედა...

ქალიშვილი — ავად იყო?

სტუდენტი — ჯანმრთელი იყო, მაგრამ გიეი გახდეთ!.. რაკი ეს ამბავი დაგვატეხა თავს, თანაც ასეთ ვითარებაში... მამას, ისეე როგორც ყველა ჩვენგანს, ადამიანთა გარკვეული წრე ერტყა და ამ წრეს სიმოულისთვის მეგობრულ წრეს ეძახდა. რა თქმა უნდა, ეს იყო წრე ერთი შუქა ისეთივე საკოდავი ადამიანებისა, როგორი საკოდავიცაა ადამიანნი უმრავლესობა... მაგრამ მამას სპრიდებოდა ვიღაცასთან ჭმნრდა ურთიერთობა, ვინაიდან მარტო ცხოვრება არ შეეძლო. ადამიანებს არ ეუბნებიან, რას ფიქრობენ მათზე, ჰოდა, ისიც არ ეუბნებოდა. მამამ ჩინებულად იცოდა, რა მატუკარები ეხვევნენ გარს, ნათლად ხედავდა, რა ცვალებადი გუნებებისანი იყვნენ ისინი... მაგრამ ჭკვიანი და ზრდილი კაცი იყო და ამიტომაც ყოველთვის თავაზიანი გახდდათ... ერთხელ მამასთან ბევრი ხალხი შეიკრიბა. ხალამო იყო. იგი დაღალა მთელი დღის მუშაობამ და იმან,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რომ იძულებული ხდებოდა თავისთვის ძალა დაეტანებინა, ჩუმად ყოფილიყო, ან კიდევ ათასგვარი სისუფთელე ელაპარაკა სტუმრებთან. (ქალიშვილი ფრთხება.) ბოლოს მაგიდაზე დააკაკუნა, სინუმე ითხოვა, ჯიკა ასწია და სიტყვა წარმოთქვა... და ძირისძირობამდე სათითაოდ დაახასიათა და ამხილა ყველანი, მთელი მათი ცრუპენტელობა პირში მიახალა. შემდეგ გაგაწყვეთ დაჯდა ზედ მაგიდაზე და სტუმრები დაიფრანგა!

ქალ. ,, შვილი — ო!

სტუდენტი — ამ ამბავს შევეცადენი და არ დამავიწყდება, რაც მაშინ მოხდა... მამა და დედა ერთმანეთს სცემდნენ, სტუმრები კარს მოსცვივდნენ... ბოლ, მამა საკიბეთში მოთავსეს, სადაც გარდაიცვალა კიდეც. (პაუზა.) როცა ადამიანები მეტისმეტად დიდნასს დუმან, მათი დუმილი ემსგავსება დამდგარ წყალს, რომელიც შემდეგ ბუყდება. ახლეკი თქვენს ოჯახშიც. ამ სახლში რაღაც სიმუყეა! მე კი სამოთხე მეგონა, როცა პირველად დავინახე. როგორ შემოხვედით აქ... ერთ კვირა დილას გარეთ ვიდექი და თქვენს სახლში ვიყურებოდი. დავინახე პოლოონეკი, რომელიც პოლოონეკი არ ყოფილა. მუაკდა კეთილშობილი კეთილისმსურველი, რომელიც ბანდიტი აღმოჩნდა და იძულებული გახდა, თავი ჩამიტაცა. დავინახე მუმია, რომელიც მუმია არ იყო, და ქალიშვილი... თუმცა სად იპოვა უმანკოებას? მე იგი მხოლოდ ანატომიურ თეატრში ვნახე ოთხმოცდათვრამეტსაან სპირტში მოთავსებული. სად იპოვა სილამაზეს? ბუნებასა და ჩემს სულში, როცა ასინი სადღესასწაულოდ არიან მოსილნი. სად იპოვი ერთგულებას და რწმენას? ზღაპრებსა და სამეგზო სპექტაკლებში. სად იპოვი ადამიანს, ვინც სიტყვას არ გატეხს? ჩემს წარმოსახვაშია.. ახლა თქვენმა ყველებმა მოიმწყალეთ და ამიტომ მეც მოგწყალეთ ისინი... მინდოდა ჩემი ცოლი გამხდარიყავით და ჩემი კერა დაგებმშვენებინათ. ეკითხულობდით ლექსებს ემლერიდთ, ეუკარავდით — ამ დროს შემოვიდა მზარეული. Sursum cordal[1] ამ, შეეცადე, ოქროს ქნარს კიდევ ერთხელ გამოსცაცო ცეცხლი და ძოწი. შეეცადე, გთხოვ, მუხლმოყრილი გევედრება... კარგი, მაშინ ეს თვითონ გავაკეთებ ამას! (ღიებს ქნარს, მაგრამ სიმები ხმას არ იღებენ.) ურაკა და ეს ნაკოვ! ულამაზესი ყველაზე საოცარად ზმამიანებია, საოცარად ზმამიანები. მთელი სამყარო და მთელი ცხოვრება დაწუალეთ... რატომ არ გინდათ ჩემი ცოლი გახდეთ? ამიტომ, რომ სიცოცხლის დასაბამიდან ვე დაავადებული ხართ... ახლა ვეძრძნობ, სამზარეულოს ვამპირი როგორ იწუალს ჩემი სიცხეს ლეს წოვას. მეჩვენება, თითქოს ეს ლამია არის, რომელიც ბავშვებს სისხლს წოვს. სამზარეულო გულს აცლის ბავშვებს, როცა ამას საწოლი ოთახი ვერ ასწრებს... არის ზმამები, რომლებიც მხედველობას ასუსტებენენ, და ზმამები, რომლებიც თვალს სინათლეს მატებენ. ალბათ მე სინათლის მომმატებელი ზმამები დამეცა და ბავდებიდან, ვინაიდან არ შეიძლია უშნო ლიმაზად მივიჩნიო, ან ცუდს კარგი ვუწოდო. არ შეიძლება! იესო ქრისტე ჯოჯოხეთში რომ ჩაოვიდა, ეს იყო მისი დედამიწაზე ბეტიალი, შეეოდა საგიეეებში, სასაკმრობებში, საცხოვრებებში და ბრიყვებმა ითმოვის მოკლეს, რომ მათი განთავისუფლება უნდოდა. ბოლო ყაჩაღი გაათავისუფლეს, ეაჩაღს ყოველთვის ეკეთილანეყობით ეკოდებიან! ვაი, ვაი! მატნოკარო, ვეფიხვნი, ჩვენ ვილაპარაკეთ!

ქალიშვილი — (მოიხარა, თითქოს ყვედბაო. რეკავს. შემოდის ბენგტსონი.) შორმა! ჩქარა... ვაკვდები! (ბენგტსონს) მოაქეს შორმა, შლის და ქალიშვილს გარშემო აკრავს.)

სტუდენტი — ღალადბეოოს! მაცხოვარის სალამი შენდა, ფერმიმკრთალო და თვინიერო! ინანე, მშვენიერო! უბედურო და უცოდველო, შენს ტანჯვაში უდანაშაულოო, ინანე ზმანებისთ გარეშე. დ. როცა ისევ ვაიღვიძებ... დე, მოგეხალმის ალერსიანი მზე, მოგეხალმებოს სუფთა და წმინდა საუფალნი, დე, მოგეხალმონ ახლომყნენი, რომელთაც სირცხვილის ლაფი არ სცხიათ, მოგეხალმოს უბანში, უმანკო სიუვარული... შენ, ბრძენო, თვინიერო ბუდა, ზეხარ და ელი, რომ მიწიდან ცა ამოიზრდება. მოგვეცი ძალა განსაცდელი მოთმინებით გადავიტანთო, სპეტაკი იყოს ნება ჩვენი, რომ სასოება სირცხვილად არ გარდგვექცესს! (ქნარის სიმები წკარუნებენ. ოთახი თეთრი შუქით ივსება.) ოდეს მზე ვიხილე, თითქოს დაფარული ვიხილე. ყველა ადამიანი თავისი საქმის ნაყოფს იმკის, ნეტარია, ვინც სიკეთეს იქმს. ანუგეშენ შენ მიერ დამწუხრებული და უბოროტოდ ზიდე სასჯელი ჩადენილი საქციელისთვის. და სიკეთე ნუ მოგეშალოს. ვისაც გულში შაში ჩაბუდებია, დაღუპულია. კარგია ცხოვრება, როცა ბრალი არავისში მიგიძღვნიხ. (შორმას მიღმა კენესა ისმის.) საცოდავო, პაწია ბალელო, ამ სიცრუის, დანაშაულის, ტანჯვისა და სიკვდილის სამყაოის შვილო, მარადი ცვლაებადობის, სასონარკეკთილებისა და მწუხარების სამყაოის შვილო. დე, უზენაესი მოწყალეთ შემოგგებოს წყნეტსგომილ გზაზე... (ოთახი ქრება. უკანა პლანის მაგივრად ჩნდება ბიოკლინის „სიკვდილის კუნძული.“ კუნძულიდან აღწევს წყნარი, ნაზი და სასიამოვნო სევდიანი მუსიკა.)

[1] ჩვენი გულები ზეცაშია! (ლათ.).

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რევაზ ინანიშვილი

ბატონი, ბატონი კონსტანტინე

ჩემს ყმაწვილობაში, თხუთმეტიდან ოცდახუთ წლამდე მაინც, სამი წიგნი მოყვარდა გაუგონარი სიყვარულით: მოპასანის „ფუნთუშა“ (თედო სახოკიას თარგმანი), დოდეს „წერილები ჩემი წისქვილიდან“ (გერონტი ქიქოძის თარგმანი) და კოსტანტინე გამსახურდიას „მთვარის მოტაცების“ მესამე კარი. მე უკვე ქალაქში ვსწავლობდი, ეს წიგნები კი სოფლად იყო. იქ მიხაროდა მათი არსებობა. „ფუნთუშა“ ბიძაჩემის, დედის ძმის ოჯახს ეკუთვნოდა. მათი ბამბუკის პატარა ეტაჟერის შუაში იდო, ძველ სახელმძღვანელებსა და რაღაც საბუღალტრო წიგნებს შორის. „წერილები ჩემი წისქვილიდან“ სოფლის სამკითხველოში ინახებოდა, ვფიქრობ, ჩემს მეტი თავს არავინ იმტვრევდა იმ წიგნზე. „მთვარის მოტაცება“ კი, ელენე ახვლედიანის ილუსტრაციებით, ჩვენ გვქონდა, ჩვენს ოჯახს. 1937 წელს, მამა რომ წაიყვანეს, უთქვამთ, თქვენი წიგნები სულ უნდა მოისპოსო, — და დედამ და ბებიამ ორი თონე წიგნები დაწვეს. „მთვარის მოტაცება“ როგორ გადარჩა, არ ვიცი.

ქალაქშიც ვკითხულობდი, რა თქმა უნდა, მაგრამ სოფელში კითხვა მაინც სულ სხვა იყო. ვკითხულობდი ბაღში, ხალიჩაზე წამოგორებული, ვკითხულობდი ვენაზში, ვეება კაკლის ძირს მიყრდნობილი, დამქონდა სათვეზოდ დამავალსაც. იქ ნერვების დასაწყვეტად, ქვებში ჩამაგრებულ აკეკს მაღ-მალე გაჰკრავდნენ ხოლმე თვეზები, იძულებული ვიყავი წიგნი დამემხო, მაგრამ მაინც უზარმაზარ სიამოვნებას ვგრძნობდი ამგვარი ფრაგმენტული კითხვითაც, ვკითხულობდი ხმამაღლაც, ვიზეპირებდი მომხიბვლელ ადგილებს, აი, მაგალითად ასეთს: „აჰ, პარიზელებო, როცა მაილანის მგოსანი თქვენსას მოვიდა, რათა თავისი მირეილისათვის პარიზი ეჩვენებინა, და როცა ეს შაქესი დაინახეთ ქალაქურ ტანისამოსში გამოწყობილი, გახამებული საყელოთი და დიდი ქუდით, რომელიც მას ისევე აწუხებდა, როგორც მისი დიდება, თქვენ იფიქრეთ, ეს არის მისტრალიო... არა, ეს იგი არ იყო... — მიხვდით, არა, დოდეს რომ ვკითხულობ — „პოეტ მისტრალს“, — ქვეყანაზე მხოლოდ ერთი მისტრალია, ეს ისაა რომელსაც წარსულ კვირა დღეს დავხვედე მის სოფელში; მას ფეტრის ქუდი გვერდზე მოეგდო. ქურთუკი ჩაეცვა უყალიტოდ, წელზე წითელი კატალონური სარტყელი შემოერტყა და... ელინთა მწყემსივით მოხდენილი, ჯიბეებში ხელებჩაწყობილი, დადიოდა დიდი ნაბიჯებით და ლექსებს თხზავდა...“

უკვე მეც ვწერდი, მოთხრობებსაც, ლექსებსაც, თანაც იმდენად ბევრს, მრცხვენოდა. იმდენს წერა სად გაგონილა-მეთქი. მაინც მეწერებოდა. ოცნებად მქონდა ქცეული ცოცხალ პოეტებთან შეხვედრა, შიშიან ოცნებად — კონსტანტინე გამსახურდიას უბრალო ხილვაც კი. ჩემი თაობის ახალგაზრდები ვეთაყვანებოდით მას,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვეწაფებოდით მასზე დამავალ ლეგენდარულ ამბებს. მაგალითად ასეთს: ზუგდიდის რაიკომის მდივანი ისაა ქვანია, სამეგრელოს ავტონომიისათვის რომ ფაცურობდა ვიღაცეებთან ერთად. კედელს მიაკრა და მუცელზე მიაბჯინა ხანჯალი. ასეთსაც: არავის არ მისცემს გაღლაბუცების უფლებასაც კი, დუელში გაიწვევს შეურაცხმყოფელსო. რანაირად აღარ მყავდა წარმოდგენილი მისი ნაწერების მიხედვით ბატონი კონსტანტინე. პირველ რიგში — დირიჟორივით, რომელმაც ერთმანეთის წინააღმდეგ დაძრა ორი დიდი ცივილიზაცია, ახალი და ძველი, ახალმა წალეკა კეთილი ძველი, ყველაფერი ცახცახებდა ჩუმი ქვითინით.., მისი პიროვნების პირველი კონკრეტული განცდა კი დაკავშირებულია ომთან, ზამთართან.

ეს იყო ომიანობის უკანასკნელი ზამთარი. მე ისევ ქარხანაში ვმუშაობდი. შაბათ ღამეს ჩამოსული სოფელში, კვირის ნაშუადღევს ვბრუნდებოდი ქალაქში. ისევაც კარგად დადებულ თოვლს, დილადანვე ემატებოდა და ემატებოდა ბრტყელი მშრალი ფიფქები. იმ თოვლში ვიარე სადგურამდე ფიცრის ჩემოდნით მხარზე. მთლად დამისველდა ფეხები, მაგრამ მაინც კარგ გუნებაზე ვიყავი, რადგან იშვიათი მშვიდი, ლამაზი თოვა იყო. ჩვენი სადგურიდან („იორი") ვაგონის ტამბური მგზავრობაზეც კი მაღლობა უნდა გეთქვა ღმერთისთვის. იმ დღეს კი რაღაც ბედად, ვაგონშიც შევიჭყუნე. თბილოდა შიგნით და რაც მთავარია... პირველში არა, სადაც მე გავჩერდი, მეორე კუპეში — ერთი ძალიან საინტერესო შესახედაობის მამაკაცი იჯდა. წაბლისფერი თბილი ქურთუკი და ასეთივე შარვალი ეცვა. უცხოდ იყო დახვეწილი ჩვენი მატარებლისათვის, — თხელსახიანი, გაპარსული სუფთად, მუდმივად ამყოფდ მომზირალი როგორღაც მაღლიდან. შემოსეოდნენ იმ მამაკაცს ბიშები, ქალებიც, კაცებიც. უსინჯავდნენ მარცხენა ხელის შუათითზე გაკეთებულ თვლიან ბეჭედს. გამოთქვამდნენ ქმაყოფილებას, აღტაცებას. მამაკაცი სიცილით მიუგებდა რუსულად. ბოშებიც ელაპარაკებოდნენ რუსულად. მამაკაცის თავს მაღლა ქანაობდა ბუდეში ჩადებული თოფი. კიდევ უფრო სრულად რომ დავინახოთ: მატარებელი ნელა მიდის უკვე შემუქებულ ხვავრიელ თოვაში, უშუშო ფანჯრებიდან შიგნითაც შემოდიან არეული ფიფქები, ბევრი უყურებს ბოშებს და სანტერესო მამაკაცს, ბოშები უკვე ხარხარებენ. გულიანად იცინის მამაკაციც, მის თავს მაღლა ქანაობს ბუდეში ჩადებული თოფი. ბოშები ბეჭდის გაყიდვას სთხოვენ მამაკაცს, მამაკაცი უარობს. სახუმარო წყობოდაც ეხატება სახეზე. მე უკვე რაღაც მემართება: დარწმუნებული ვარ კოსტანტინე გამსახურდაია ეს მამაკაცი, კიდევ ორი თვალის გამობმამ ვნატრობ, მამაკაცი ამოიღებს პაპიროსის კოლოფს, პირველ რიგში სთავაზობს ბოშებს, პირველი ბებერი ბოშა ქალი ააბოლებს ტუჩების ჩქარი, ჩქარი ცმაცუნით, და ამ დროს ატყდება ჩოჩქოლი, — რევიზორი, რევიზორია, მე იძულებული გავხდი, წავსულიყავი ტამბურისაკენ, განა მარტო მე — რამდენიმე კაცი. მეორე ვაგონის ტამბურში მტაცეს ხელი, და დარჩა ჩემი კონსტანტინე გამსახურდია იქ ბოშებთან, მე...

მეორე შემთხვევაც მქონდა კომუნარების ბაღთან, ჰომეოპათიური აფთიაქის გასწვრივ. იდგა ძაღლური ამინდი, ჟინჟღლი, ტალახი, ბურუსი, უფრო ბინდი. და აი, ასეთ ამინდში, ბინდში, გალაკტიონ ტაბიძე იჯდა ბაღის ძმიმე მესერის ბეტონის ბორდიურზე. ჩანდა, ძალიან ნასვამი იყო, სცხელოდა. ძვირფასი ნაცრისფერი პალტო გადაეღელა და ლენინის ორდენი მოუჩანდა. რაღაცანაირი უმწეობით ჰქონდა ჩაკიდებული ხელები მიწისკენ. თავს ედგა მარცხენა ხელით მესერს ჩაჭიდებული გიორგი ქუჩიშვილი, მაღალი, გამხდარი, ისიც ნასვამი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვამი. ცოტა მოშორებით კი პაპიროსს უკიდებდა კარგად ჩაცმული შლაპიანი კაცი. ვიღაცამ თქვა, ეგ გამსახურდიაოო. წავედი. შეუმჩნეველად მივუახლოვდი, არა, ის კაცს არ ჰგავდა, მე რომ ვნახე მატარებელში. კიდევ მოგესმა — მესამე კოსტანტინე გამსახურდიაოო. ქუჩაშეიღმა წვალებით წამოაყენა გალაკტონი. შლაპიანმა მანქანა გააჩერებინა. ჩასხდნენ. წავიდნენ. გზაარეულივით ვიდექი ერთ ხანს.

სულ პირველად რომ კოწია უწოდა ერთმა ჩვენმა ტექნიკუმის მასწავლებელმა ბატონ კონსტანტინეს მასწავლებელთა და მოსწავლეთა პატარა წრეში, თავზარი დამეცა. ახლა ვფიქრობ: ქართველებს გვიყვარს სიდიდეთა ჩვენთვის სასიამოვნო ზომამდე დაპატარავება. ის მასწავლებელიც ლიტერატორი იყო, ლექსების პატარა წიგნიც მინახავს მისი. და აი, — კოწიაო! ვერ იქნა და ვეღარ მივიბრუნე გული იმ მასწავლებლისაკენ. ასევე დამემართა ბატონი კონსტანტინეს ძეგლის ნახვისას თბილისში. მოქანდაკეს ნამეტანი გამბედაობა გამოუჩენია მწერლის წინაშე. ზემოთ უკვე ვთქვი, ასეთი შეთამამების უფლებას არავის მისცემდა ბატონი კონსტანტინე. მას შესაფერ დონეზე შეეძლო თავისთვის საჭირო ინტერესების დაცვა.

პირველად რომ ნამდვილად ვნახე, შემოდგომა იდგა. წითლად ბრდღვიალებდნენ მამადავითის თრიმლები, თბილისი სავსე იყო ტკბილი მზით. ბატონი კონსტანტინე შემობრძანდა რუსთაველზე. დღევანდელი მეცნიერებათა აკადემიის შენობასთან. ჩემმა მეგობარმა, რომელიც რადიოკომიტეტში მუშაობდა და არაერთხელ უთქვამს, პირადად ვიცნობ გამსახურდიასო, ხმამაღლაც კი იყვირა, — კონსტანტინ გამსახურდია! მე ელეთმელეთი მომივდა. ბატონი კონსტანტინე ჩვენსკენ მოდიოდა. არ იყო დიდი, მხრებით რომ წამოეღო მთელი ქუჩა, არც ეცვა ისე, შორიდან რომ გამორჩეულიყო ყველასაგან. საშუალო სიმაღლის, გაპეწული კოსტუმიანი, ...პით, ჰალსტუხით, თავდაჭერით, ნამდვილად წაგავდა უცხოელს. ნაბიჯებსაც მთასავით მტკიცედ ადგამდა. ბევრი სცნობდა, აღტაცებული თვალებით ხვდებოდა და აცილებდა. ჩემმა მეგობარმა მოიხადა ქუდი, მიწაზე გაგება მოინდომა თითქოს. ბატონ კონსტანტინეს ოდნავი გაკვირვება გამოეხატა სახეზე, მერე ოდნავ დახარა თავი. ცოტაზე რომ გაგვცდა, უკან გავყევით. მე ჩემს მეგობარს ვუყვებოდი კახეთის მატარებლის ამბავს, ახლა საბოლოოდ მჯეროდა, მაშინ ბატონ კონსტანტინეს უმგზავრია იმ მატარებლით. კომუნარების ბაღთან არა, ის შლაპიანი კაცი ვიღაც სხვა იყო.

„ზარია ვოსტოკას“ შენობამდე ვდიეთ. ო, როგორ სახარბიელოდ მიჰქონდა მხრები, როგორ ღირსეულად ესალმებოდა ნაცნობებს! „ზარია ვოსტოკას“ შენობაში შევიდა. რაღა უნდა გვექნა. ცოტა ხანს კი ვიტრიალეთ იქ მდგარი დიდი თელის ქვეშ, მერე გამოვბრუნდით.

შემდეგში უკვე მწერალთა კავშირის წევრს, რიდით მომისმენია ბატონი კონსტანტინეს იშვიათი, მაგრამ ძალიან სამახსოვრო საუბრები ახალგაზრდებთან: მწერალი ყოველნაირად უნდა სძლევდეს საკუთარ თავსო. ჩემი თითქმის მუდმივი წონა 64 კილოგრამია. ადვილი არ არის ამ წონის შენარჩუნება ჩვენი ხელობის კაცებისათვის. ჩემი მუდმივი ულუფაა: ნახევარი ჩარეკი ღვინო, წითელი ღვინო, და ერთი ბოთლი ბორჯომი. საკმელიც ძალიან ცოტა. წერის დროს დაუნდობელი ვარ, ახლო არ უნდა მომეკაროს არავინ. არიან — ადვილად ეწერებიან, მე არა, მე ბრძოლით ვწერ. ვერ ვიტან უზუტობებს. ახლა რომ ასე ხმაურობს გერმანელი რემარკი, მაგისი ერთი ადრინდელი წიგნი მათარგმნინეს. სადაც კი შევატყობდი, იადვილებდა საქმეს, დაუნდობლად ვწალდავდი და ვუმატებდი კიდეც რაღაც-

ებს. ევრობელებს ახლა ნამდვილი დიდი ეპისკოპოსი აღარა ჰყავთ.

ერთხელ მოვისმინე ცოტა უცნაური რამაც: ცეცხლმსროლელი იარაღის გარეშე ვერ ვძლებ. სულ ასე მგონია, ათასგვარი ვიგინდარა მყავს ჭკუაზე მოსაყვანი და მათთან ურთიერთობა უიარაღოდ არ ღირს. დამაბეზღებენ, გამომიძახებენ, სადაც ჯერ არს, ან თვითონვე მობრძანდებიან ჩემთან, იარაღი ჭკნინაოთო. მაქვს-მეთქი, ბატონო, დავუდგე მაგიდაზე. ჩამომართმევენ. დავარეკინებ. დამიბრუნებენ, მომაწერინებენ ხელს და მზრუნველობასაც გამოიჩენენ ჩემდამი, დამარიგებენ: დამბაჩაც ისერის წელიწადში ერთხელ თავისით, ბატონო კონსტანტინეო...

მახსოვს კარგი ძალიან კარგი შუქიც: „ცამეტი წლის ხარ და შენი ტყვეი ჰაღარა გულის ზმანება აკი"... ამ სტრიქონებს აბრუნებდნენ მწერლები „მნათობის" რედაქციის დერეფანში, ვმირთა მოედანზე, თოვლიან დღეს, კვლავაც რომ თოვდა... წამით შეჩერდა ბატონი კონსტანტინეც, ერთი ეს თქვა, — ცამეტი წლის გოგონას გიეურ სილამაზეს თუ ვერ გრძნობ, პოეტიც არა ხარო, — და სახე განათებული წავიდა.

ყველაზე მომხიბვლელი მაინც ტრიბუნაზე იყო... რაც არ უნდა სამშვიდობო თემაზე ელაპარაკა, მის ფრაზას მოქნეული მახვილის იერი დაპკრავდა. მე მახსოვს მისი რუსული გამოსვლაც ვიქტორ შკლოვსკის წინააღმდეგ, ამ უკანასკნელმა რომ „დიღისტატის მარჯვენა" გააკრიტიკა ჟურნალ „ზნამიას" ფურცლებზე. პირადად მე იმ დროს, ძალიან ცოტა რამ ვიცოდი შკლოვსკიზე. ალბათ, ამიტომ უფრო მეჩვენებოდა, რომ შკლოვსკი წია-წია მიპქონდა ქორს, მაგრამ მარტო მე არ უნდა მომჩვენებოდა ასე, დარბაზი ძლივსღა ჩერდებოდა ადგილზე.

წლების შემდეგ ვიქტორ შკლოვსკი გავიცანი ყირიმში, გამაცნო სომეხმა მწერალმა გარეგინ სეგუნცმა. მე ვიყავ „რჩეული ნაწერები" მეშინა, 1936 წელს გამოცემული გერონტი ქიქოძის რედაქტორობით. შკლოვსკი დაინტერესდა, რას კეთხულობდი, გამომართვა წიგნი, გადაშალა ჩემი ხელით ჩაკრული ვაჟას პორტრეტზე და თქვა: А, я был на родине этого поэта! და თუმცა უკვე ვიცოდი, რომ შკლოვსკი ყოფილი მოჰიდავე იყო, იმდენად არ მესიამოვნა ეს „этого поэта" — ერთხელაც დავუთმე საწიაწოდ ქორს.

ბატონ კონსტანტინეს უყვარდა თქმენი: „ტრილოგია", „ტეტრალოგია", „ტომეულები". ამ სიტყვებში იგი გულისხმობდა შემოქმედის დაუოკებელ ძალას, რომელმაც ათქმევინა ფირდოუსის, მე ვგსოვ ხალიჩას, კიდე-განი რომ არ გაახჩნაო. უყვარდა სიტყვა „შტუდირებაც". სანამ ამისი და ამის უფლებას მისცემდე თავს, ტომეულები უნდა გკონდეს შტუდირებული. თანაც რამდენიმე ენაზეო. თითქოსდა მოწიწებით, მოკრძალებით ამბობდა სიტყვებს. „ფოლიანტი", „პალიმფსესტი". პალიმფსესტზე ხომ საოცარი რამე აქვს ნათქვამი „მთვარის მოტაცებაში". „ძვირფასო თამარ! გახსოვს, საქართველოს მუზეუმში რომ გიჩვენე პალიმფსესტები? პალიმფსესტი ისეთი ეტრატია, რომელზედაც რაღაც წაუწერიათ, მერე ეს წაუშლიათ, სხვა წაუწერიათ. ასეთ ეტრატს სინთეზეზე რომ გახედავ, ძველსაც შეამჩნევ და ახალსაც. ასე, ჩემო ძვირფასო, ასეთი პალიმფსესტია ჩვენი სულიც. ვიღაც მოდის, აწერს და შლის, აწერს და შლის".

თარაშ ემხვარის მიერ თამარ შარვაშიძისადმი მიწაწერი ეს წერილი თითქმის მთლიანად ვიცოდი ზეპირად. „ვიღაცას ავტობუსზე აგვიანდება" რომ დაგწერე, იქ გამოვიყენე წერილის აქ მოტანილი ფრაგმენტი. რამდენიმე წლის შემდეგ უნგრეთში გამოსცეს ქართული მოთხრობების კრებული. მშვენივრად გამოცემული ამ წიგნის ყდაზე თავისებურ სარეკლამო

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ნიმუშად არის გამოტანილი ეს ამონაწერი.

ძალიან შორს და ჩემთვის შეუჩვეველ განედებში შეგვიყვანს ამგვარი ზოგადი მსჯელობანი. მე კი სათანადო ძალას ვერ ვგრძნობ იქ სიარულისათვის. მე ისიც მეჩვენება, რომ ჩვენი მკითხველებისა და ლიტერატორების უდიდესი ნაწილი „მთვარის მოტაცებაშიც“ კი ვერ ბედავს ღრმად შესვლას. ეს იგივმიუწვდომელი მშენების წიგნი დღესაც ელის თავის რობერტ პირის და რუალ ამუნდსენს. მე მხოლოდ პატარა პირად მოგონებებს ვწერ ბატონ კონსტანტინეზე.

ფებბუერთის დღე იყო. ჩვენი „დინამო“ და მოსკოვის „დინამო“ თამაშობდნენ. რუსთაველზე რევაზ ჯაფარიძე შემხვდა. — გეტყობა, არც შენ მიდიხარ სტადიონზე. წავიდეთ ჩემთან. მივუსხდეთ ტელევიზორს, თან თამაშს ვუყუროთ, თან თითო ბოთლი რაჭული ალექსანდრული დავლიოთო. ცრიატი ამინდი იყო, რაღაცით გულის დამამძიმებელი. წავაყვევი. ავედით ენგელსის ქუჩაზე.

რევაზის მეუღლე შინ არ დაგვხვდა, ჯერ არ დაბრუნებულიყო სამსახურიდან. თავად ჩვენ მოვიხიბაკეთ რაღაცეები, ჩამოვსხით ის ალექსანდრული ბოცდან, დაგსხედით, ფებბუერთიც დაიწყო და ჩვენც ტკბილად შეგუდეკეთ ერთმანეთისა და ქვეყნიერების დალოცვას, თუ რევაზი კარგ გუნებაზეა, მასთან ყოფნას ხომ არაფერი სჯობს! წამოვიწყვიდი რაიმე „სერიოზულს“ და აუტყდებოდა სიცილი, — კახური ფილოსოფიის გაკვეთილო! მე მას დღეანდელ „კნიაზ რაჩინსკის“ ვეძახდი.

ამასობაში რევაზის მეუღლე, ქალბატონი ქეთევანიც მობრძანდა. შეიცხადა, რა სუფრა გაქვთ ესო. სწრაფად მისწი-მოსწია რაღაცეები, სწრაფად შეგვიმკო დაწუნებული სუფრა, თვითონაც შემოგვიერთდა და ამგვარად გამშვენიერებულებმა გავნაგრძეთ სმა.

მოსკოველებს მოვუგეთ, ვგონებ, ორით ერთი, მე და რევაზმაც ორი ბოთლი დავლიეთ და უცებ რევაზმა თქვა, — ახლა წავიდეთ და ჩემი დიდი მეგობარი კონსტანტინე გამსახურდია ვნახოთო. მე ვიუხერხულე, ქალბატონმა ქეთევანმაც არ გვირჩია, მაგრამ რევაზმა არ დაიშალა, — არაფერია უხერხული, ძალიან გიიხარებს, ღვინო სულ არ გვეტყობა არც მე და არც შენო. მე ისევ ვყოყმანობდი, — წამოდი, შენ გიცხობსო. რანაირი ცნობა უნდა ყოფილიყო, ერთხელ დაწერა, ოტია იოსელიანს და რევაზ ინანიშვილს ძლარავთარი ახალგაზრდული შეღავათები აღარ უნდა მიეცეთო. ეს იყო და ეს. მაინც გამტეხა რევაზმა, ქალბატონ ქეთევანსაც მოულბა სახე. დავლიეთ საყველაწმიდამ და წავედით.

შებინდებული იყო, კოლხურ კომკთან რომ ჩამოვედით ტაქსიდან. რევაზმა ალიაყიფის კარის ზარს დაეჭირა თითი. სადღაც აუყოფდა ძაღლი, მერე მოგვესმა ნაცნობი ხმა, — ვინ ბრძანდებით, ბატონოო! — რევაზ ჯაფარიძე და რევაზ ინანიშვილი, ბატონო კონსტანტინეო. — თამამად მიუგო რევაზმა. — ოოო! — წამოვიდა აშკარად ნასიამოვნები მასპინძელი, გაგვიღო ალიაყიფის კარი, შეგვიბაღიეა კოლხთათვის დამახასიათებელი გულითადობით, — რა კარგები ხართ, რა მშვენიერებია. გამოორჩევით მომეფერა მე. წაგვიძღვა, შეგვიძღვა სახლში, ჩაჰხაცა სინათლეში.

ბატონი კონსტანტინეს სიახლოვე ხომ ჯერაც ისევ გვაოთრთოლებდა ჩვენ. აღარ ვიცოდი, საით წამეღო ხელები და თვალები. როგორც შემეძლო, ვეფარებოდი რევაზს, მაგრამ ბატონმა კონსტანტინემ მალე გაგვათავისუფლა ამ დაძაბულობისაგან. წარმოგვიდგინა უმშვენიერესი მწვანარი, — ამას იცხობსო, რევაზზე, — მოფერებას ღებულობს ყველასაგანო. მე ლოყით მოვეფერე ლოყაზე.

რევაზი ბევრჯერ იყო ნამყოფი აქ. მე დამთვალიერებინა ბატონმა კონსტანტინემ კაბინეტი, შეჩერდა მძიმე,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გრძელ, ვეება მაგიდასთან, — მწეარალს, რაც შეიძლება. დიდი მაგიდა უნდა ჰქონდეს, მით უფრო ისტორიულ თემებზე მომუშავე მწერალს. გავშლი წიგნებს, ქაღალდებს, როგორც მეომრებს ბრძოლის ველზე, თავად ვიმყოფები აი, იქ... მიმიყვანა მუხის ძელში ამოკვეთილ საბრძანებელთან (თუ არ ვცდები, მაგიდაც და ეს საბრძანებელიც თბილისს ვაგონშემკეთებელმა ქარხანამ გაუკეთა საჩუქრად), შემობრძანდა ბატონი კონსტანტინე მეუღლე ქალბატონი მირანდა, უმშვენიერესი ღიმილით გამოგვიწოდა ხელი. — აბა, მირანდა, მოგვიტანე, რის მოტანაც კი შეგიძლია, ჩემი დაწურული ფფილისურით უნდა გავუმასპინძლდე ამ ძვირფას ყმაწვილებსო. ბატონი კონსტანტინეც წაეხმარა ქალბატონ მირანდას, თვითონ მოიტანა მწნილი და მოზრდილი მოწითალო დოქით თავისი საამაყო ტფილისური. დაგვსხა, დაგვიჯდა წინ და გვიმასპინძლა, ნამდვილი მაღალი წრის ხნიერი კოლეი რომ უმასპინძლებს სტუმრებს, თითქოს საგანგებოდ ცდილობდა, არაფერი შესტყობოდა იმისა, თავზარდამცემად რომ გვეჩვენებოდა ტრიბუნაზე დგომისას. ტკბილად, ალერსით გვთავაზობდა ხან რას, ხან რას, თვითონ სულ ცოტას ვსამდა, — მოხუცი კაცი გახლავართ და უნდა მეპატიოსო, — ჩვენ გვათამამებდა, თან გვეკითხებოდა, — როგორიაო ტფილისური? ჩვენ ცისკენ ვეწეოდით ხელებს.

მოვიდა სხვა სტუმარიც, ვგონებ, ნათესავი კაცი. მასაც მიეახლა კონსტანტინე, მოეფერა, გაგვაცნო, დაგვისვა გვერდით. ვისხედით და ვილაცებზედით, ვლოცავდით უმთავრესად. ჩვენს ქვეყანას, ჩვენს ხალხს, წინაპრებს, მომავალს. მე როგორ გავბედავდი რაიმეს გაბედულად თქმას, ძვლები მიყუყუნებდა სიამოვნებისაგან.

ამ სიტყბოებაში მაინც თავისებურად გვმოძღვრავდა ბატონი კონსტანტინე: გვიბრძანებდა, ეყოფილიყავით შრომისმოყვარენი, გულმართალნი, უპოვარი ეროვნული თუ საკუთარი ღირსების დაცვისას, შიგადაშიგ მისი ხმა მაინც დაიკრავდა ფოლადის ეღერადობას, დაჰკვესავდა ნაპეროწკლებს დიდი უამრავი რამის მეტყველი თვალებიც, მაგრამ ბოლოდგე მაინც პირღიმილიან, სტუმრის სიამოვნებისათვის გარჯილ მასპინძლად რჩებოდა.

მოხდა ისე, რომ ბატონი კონსტანტინეს უმშვენიერესი მწეარი მე მომეკედლა. ჩამიდებდა კალთაში თავს და იყო ასე, თვალებმილულები. ბატონ კონსტანტინეს აშკარად სიამოვნებდა ეს, — ხომ გითხარით, ეგ აი, ეგეთი მოყვარულია სტუმრისა. სამაგიეროდ. ეზოს ძაღლი გვყავს გულღრძო, გაავდება და ვეღარაფერს ბედავს. ერთხელ ორმოცდახუთი ჭრილობა მიაყენა ჩემი ზვიადის იხგლისურის მასწავლებელსო.

მე მეღიმებოდა, ვეალერსებოდი მწეარს და ვგონებ, ორჯერ მაინც ვთქვი, რომ ის ძაღლი მე არ მიკბენდა. სამწუხაროდ, არავის მოუქცევია ყურადღება ამ ნათქვამისათვის.

მაროლა კი შემწევდა რაღაცა ძაღი ამგვარი ქადილისა. ბიძაჩემ ესტატეს, დედის ძმას, „ფუნთოშა“ რომ ჰქონდა სახლში. ხან რომ მზარეულობდა და ხან მწყემსობდა მთაში, არცერთი ძაღლი არ ერჩოდა ქვეყანაზე. გაუჩერდებოდა, მიაშტერდებოდა თვალებში, მიეალერსებდა და სამტროდ გამოქანებული ძაღლი მეგობრულად დაუწყებდა ლაქუცს. მეც ავიტეხე ყმაწვილობდანვე. მეც ვაკეთებდი ასე, მეც არ მერჩოდნენ ძაღლები.

ვიყავით ერთ ხანსაც ბატონ კონსტანტინესთან, მეც რამდენჯერმე ვანიშნეთ მე და რევაზმა ერთმანეთს — წასვლის დრო იყო. ავდექით, დავლოცეთ გამსახურდიების ოჯახი დიდიდან პატარამდე, ერთხელაც აღავლინეთ ლოცვა ცამდე ბატონი კონსტანტინესათვის, მადლობა გადავუხადეთ მშვენიერი მასპინძლობისათვის და წამოვედით, გამოგვაცილა ბატონმა კონს-

ტანტინემ, — რა მოხდა, რატომ აჩქარდით ასეო. ეტყობა, მოვდიოდით ხმაურით, გაავდა ეზოს ძაღლი, ბგრიალი გაჰქონდა მის ჯაჭვსა და მავთულს. მე ვეკმბორე ბატონ კონსტანტინეს, — არ შეშფოთდეთ. ცოტას მოვეფერები მაგ ძაღლს-მეთქი, — და უცებ წავედი მისკენ, იმ ძაღლისაკენ ალერსით. — ცუგა! ცუგა! ცუგა! ბატონი კონსტანტინე მომწვდა, მიყვარო, — რას სჩადით, ყმაწვილო! გამობრუნდით, ყმაწვილო! რევაზმაც დამჭაჰა უკან, მაგრამ მე არ დავიშალე ჩემი. მივდიოდი ღიმილად ქცეული, ძაღლის თვალებს ანთებული თვალებით ჩაშტერებული, — ცუგა! ცუგა! ცუგა! და ძაღლი ჩაჩუმდა, ჯერ გაკვირვება ჩაუდგა თვალებში, მერე სითბო და სინათლეები. მე მთლად დავდნი და დავალივ, — საყვარელო, კარგო, მშვენიერო! გაიქან-გამოაქანა კუდი, უკვე მთლად ახლოს ვიყავი, — შენი ჯირიმე! შენ შემოგვეკე! ჩაჯდა, დაიწყო მბრებისა და კუდის თამაში. მეც დავუცუცქდი წინ, მოვიწიე სულ ახლოს შემოვაწყვე ხელები ყურებზე...

ბატონი კონსტანტინე და რევაზი ხმას ვერ იღებდნენ. ავდექი, დავემშვიდობე ძაღლს, დიდი, დიდი ბოდიში მოვუხადე გამტკარებულ ბატონ კონსტანტინეს, გაეცინებლებულ რევაზსაც და წამოვედი. რევაზი ჩემს დათრობას მიაწერდა ყველაფერს, მე ვიცინოდი...

სიცილით ვიგონებთ ხოლმე ამ ამბავს რევაზი და მე, სიცილითა და შიშიანი სინანულით, რადგან, ვინ იცის, როგორ შევუშფოთე და ვატკინე გული იმ საღამოს ბატონ კონსტანტინეს. ერთ ხანს ვერ ვბედავდი, მერე მაინც გავბედე მწერალთა კავშირში, მივედი და დიდი ბოდიში მოვუხადე. ბატონი კონსტანტინე კეთილი ღიმილით მიქნევდა თითს, ეგეთი რამე აღარ გააკეთოთ აღარასოდესო. მე ვთქვი, — იცით, მე მართლა არ მჯბენს არცერთი ძაღლი ქვეყანაზე. — სულერთიაო, და მართალი აღმოჩნდა... თუ საშ[illegible] მომეცემოდა, კვლავ „ვიმეგობრებდი“ ძაღლებს, სანამ ერთხელ, სოფელში, მეზობლის თვალებარეული ძაღლი არ დამაცხრა პირდაპირ ყელში, თანაც ძაღლი, რომლის წინ დღეში რამდენჯერმე მიწევდა გავლა.

კიდევ ორჯერ მჭონდა ბედნიერება, ჩემთვის ღირსსახსოვარი რამდენიმე წუთი გამეტარებინა ბატონი კონსტანტინეს წინაშე.

პირველი იყო კინოსტუდიაში. ბატონი კონსტანტინე ესწრებოდა სამხატვრო საბჭოს სხდომას, რომელიც განიხილავდა „დიდოსტატის მარჯვენის“ მიხედვით გაკეთებულ სცენარს. სხდომა მიმდინარეობდა ძველი კინოსტუდიის მთავარ საპროექციო დარბაზში, ბატონი კონსტანტინე ჩვეული სიდიადით, მაგრამ ჩვენთვის უჩვეულო გულისყურით უსმენდა ყოველ გამმსვლელს. მისი უამრავი რამის მეტყველი თვალები თითქოსდა აღტაცებასაც კი გამოხატავდა. მან მხოლოდ ერთი რეპლიკის უფლება მისცა თავს. როცა ერთ-ერთმა მანდილოსანმა მოითხოვა, დამდგმელებმა მაინც ყველაფერი უნდა გააკეთონ, რათა ფილმი არ აღმოჩნდეს განყენებული და ბოლომდე გაუგებარი ჩვენი თანამედროვეობისათვისო, ბატონმა კონსტანტინემ ბრძანა: „ოხ, ეს რაპპული შეხედულებანი თანამედროვეობაზე! თავის დროზე ხომ გაგვიშრეს სისხლი რაპპელებმა თავიანთი ლენჩი თანამედროვეების ლოლიავით, ჩანს, დღესაც არ გავთავისუფლებულვართ მაგანო.“ მანდილოსანი გაწითლდა, სახე სატირლადაც კი აერია. ბატონი კონსტანტინე მაშინვე მოეფერა. მერე საბოლოო სიტყვაში, მოეფერა ყველას, დიდი მადლობა გადაგვიხადა გარჯისათვის, რაიც დაგვჭირდა სცენარის წასაკითხად და ამ დარბაზში დროულად მობრძანებისათვის, და აღგვიარა, დღეიდან თქვენს ერთგულ მეგობრად მიგულეთო ყველამ.

სხდომაზე ჩემი სათქმელი წარმოვ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თქვი მეც. ძირითადად: რომ „დიდოსტატის“ დადგმით კეთდებოდა დიდი ეროვნული საქმე, რომ ბატონი კონსტანტინეს მობრძანება კინოში გვაღფრთოვანებდა, გვაძლიერებდა ამ დარგის მუშაკებს და თავს ვალდებულად ვგრძნობდით, შეუპოვრად გვეშრომა ფილმის ღირსეულად დადგმისათვის. სხდომა რომ დამთავრდა და ბატონ კონსტანტინეს მივყვებოდით ჯგუფურად, გამომარჩია მე, მომიკითხა, მადლობა გადამიხადა სიტყვისათვის. შეჩერდა, მიიხედ-მოიხედა. ამით გვაგრძნობინა, რომ წუთიერ განმარტოებას მოითხოვდა, მიმაყენა კედელთან და მითხრა:

— პაპათქვენის ხნის არა, მაგრამ მამათქვენის ხნის უთუოდ ვიქნები და, რასაც ახლა გეტყვით, მეკუთვნის რომ გითხრათ. არ მომწონხართ, არ გეკადრებათ ამგვარი ჩაცმა. თქვენ არაფერი არ გიგავთ მწერალს. მოტოციკლეტისტი უფრო ეგონებით ყველას, ვიდრე მწერალი. მწერალი კი მწერალს უნდა გავდეს. ეს აუცილებელია, აუცილებელი.

მე მეცვა ძალიან სქელი შალის სვიტრი, ჯინსის ვიწრო, გახეხილი შარვალი და ჩეხოსლოვაკიური სამთო ფეხსაცმელი. თითო რომ კილოს მანც იწონიდა, ისიც მშრალი.

მაჯაზე მომიპირა ხელი: — არ უნდა გეწყინოთ ჩემგან ამგვარი გაფრთხილებაო.

მე არ მწყენია. ალბათ, ადვილი მისახვედრია, რატომაც, პირიქით, სიამაყით აღვივსე.

მეორედ მელიქ-კაზარიანცის სახლის ქვეშ მოთავსებული მაღაზიის კარებთან შევეფეთე. შუაზაფხული იყო, თბილისური სიცხე. მოკლე სახელოებიანი პერანგი და ისევ გახეხილი ჯინსის შარვალი მეცვა, გამაჩერა ბატონმა კონსტანტინემ, მიყურებდა მკაცრად, თან თითქოს იმის შეხსენებდა თავ, რა სისულელეც მქონდა ჩადენილი მის წინაშე.

— მე თქვენ ერთხელ უკვე გაგაფრთხილეთ, მწერლისათვის უკადრისად იცვამთ-მეთქი. ანდა ზედ შემოგახიეთ მაშინდელი თქვენი ჯვალები. ახლა უარეს დღეში ხართ, დაგიშვლეპიათ ეს ბანჯგვლიანი მკლავები, მიდიხართ, მეტრის სიგანეზე მიიქნევთ აქეთ-იქით, გამოგიჩენიათ ჭიპიც... ჩემს ზვიადსაც სულ ვებრძვი ამაზე... ნუთუ ერთი წესიერი კოსტიუმი არა გაქვთ, ნუთუ ასეთი ძნელია ატაროთ ის კოსტიუმი?! თუ არ გაქვთ, მითხარით, ახლავე წავიდეთ და შეეკერინებ ჩემს მკერავს, ჩემგან საჩუქრად, ოღონდ ეგ ბანჯგვლები დამალეთ. არ გეკადრებათ კარგ მწერალს მაგგვარი განთავისუფლება, არა.

„კარგ მწერალსო“ და ამან ხომ მთლად დამშალა. რაღაცეები მოვბოდე, სოფელში ვიყავი, იქიდან მოვდივარ, ჩემს სოფელშიც არა, ამხანაგის ნაკვეთში. დიდი მადლობა გადავუხადე შემოთავაზებული საჩუქრისათვის, კოსტიუმი მაქვს და ჩავიცმევ-მეთქი...

თვითონ ეცვა თხელი, გაპეწილი, ზოლიანი კოსტიუმი, ოდნავ მოყვითალო პერანგით, ეკეთა შინდისფერი ჭალსტუხი.

ერთხელაც დამიქნია თითი და დავშორდით.

მეუღლისა და ქალიშვილის გარდაცვალების შემდეგ სულ მარტო დადიოდა, მარტო სვამდა კონიაკს სასტუმრო „თბილისის“ კაფეში. ერთხელ მივბედე, მივეახლე ქუჩაში. ისეთი შეუვალი სევდით შემხვდა, გაცლა ვამჯობინე. წავიდა მარტო, აშკარად ძალიან მარტო, თანაც უკვე მოხუცის დაბალი ნაბიჯებით... მოხუცის დაბალი ნაბიჯებით ბატონი კონსტანტინე.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ნანა კოტეტიშვილი

სახელოვანი მამის ღირსეული მემკვიდრე

ალექსანდრე ხახანაშვილის პიროვნებას კარგად ახასიათებს მისივე სიტყვები, წარმოთქმული ქალთა გიმნაზიაში, გამოსაშვებ ხალამაზე: „ყველაზე კეთილშობილი და ყველაზე კანონიერი მისწრაფება ადამიანისა არის მისწრაფება ბედნიერებისაკენ. მაგრამ ბედნიერების პოვნა არც ისე ადვილია... მთავარი და ორსაბითი ელემენტი ბედნიერებისა მდგომარეობს იმაში, რომ იპოვო ხაკმე შენი ხელის შ[illegible]ფერისი. რომ შეიუკვარო ხაკმე, უნდა მიუდგე მას შეგნებულად, ამისათვის კი ხაჭიროა გონებრივი განვითარება. რაც უფრო განვითარებული ადამიანი გონებრივად, მით უფრო მეტი შესაძლებლობა აქვს აირჩიოს ისეთი ხაკმე, რომელიც მას აკმაყოფილებს. რაც უფრო მეტი ინტერესები აქვს ადამიანს, იმდენად უფრო მეტი შესაძლებლობა აქვს ბედნიერებისათვის, ცხოვრებაც უფრო კარგი, მიმზიდველი და მრავალფეროვანი ჩანს. ცოდნა და განვითარება — აი, ბედნიერების მთავარი ელემენტები. და თუ დადგება ძნელბედობის ჟამი, მწუხარება, მიხვან დაფარვის ხაშუალებას ვკადულეს მხოლოდ ხაინტერესო ხაყვარელი ხაკმე.“

ალექსანდრე ხახანაშვილის ეს სიტყვები მთელი მისი ცხოვრების მრწამსს გამოხატავს ხაკმე. რისთვისაც ცოცხლობდა მეცნიერი და რასაც შეალია მთელი ძალ-ღონე, იყო ეროვნული კულტურის კვლევა-ძიება. იგი თავდაუზოგავად შრომობდა, ეძებდა და თავს უყრიდა ეროვნული. ინტერესებად და იკვლევდა თავისი ქვეყნის სულიერ და მატერიალურ კულტურას, არქეოლოგიას, ეთნოგრაფიას, ფოლკლორს, ქართული ენისა და ლიტერატურას...

ბახალაური იყო მისი შრომისუნარიანობა, მეცნიერი, პედაგოგი, და მოკალაკე. ეროვნული ეროვნულის დიდი გულშემატკივარი — ასეთი იყო ალექსანდრე ხახანაშვილი.

მან სიცოცხლის უმეტესი ნაწილი ხაკართველოსგან შორს, რუსეთში გაატარა, მაგრამ ერთი წუთითაც არ გაუწყვეტია კავშირი ხაქართველოთან. ირდადგებს თითქმის ეროვნული ზნე ატარებდა, სწავლობდა და იკვლევდა ძველი ქართული კულტურის ნაშთებს. ეკლესია-მონასტრებს, ხიძალელთხაცაცაში ეძებდა ძველ ქართულ ხელნაწერებს.

ეკვლევდენ ამას აკეთებდა იმისთვის, რომ ქართველი ხალხის მდიდარი და მრავალფეროვანი კულტურა გაეცნო უცხოელ მეცნიერთათვის, გამოეწვია ის ინტერესი რასაც ობიექტურად იმსახურებდა იგი.

თავისი ბანმოელე სიცოცხლის ბანძილზე ალექსანდრე ხახანაშვილს შრომა და ენერგია არ დაუზუერია და შთამომავლობას ვეებერთელა მემკვიდრეობა დაუტოვა. მისი ცხოვრება ბრძოლას ბგავდა, რომელიც ხავსე იყო წინააღმდეგობებით, „ხაბწუხარია მხოლოდ, რომ ამე ძნელია ბზის გაკვლევა, ბრძოლა და ამდენი ძალების დახარჯვა ნიადაგის მოსახაზადებლად. რამდენ.. ხაწუხარო გამოცდა გადავიტანე ამ დროის განმავლობაში“, — ეკითხულობთ მის დღიურში.

ალექსანდრე ხახანაშვილი დაიბადა და ბავშვობის ბმრმე წლები გაატარა ქალაქ გორში. გორის მიძინების ტაძრის მიერ გამოცემულ დაბადების მოწმობაში ხწერია: „დაიბადა ივნვრის 8-ს 1884 წ. მონათლულ იქმნა თებერვლის 18-ს იმავე წელში — ალექსანდრე, მშობელნი მისნი: კეთილშობენენ (ე. ი. ბლალიანინი) გორის მიძინების ტაძრის მღვდელი, ხოლოსმონ ქრისტეფორეს ძე ხახანაშვილი და ხკუელიერი ცოლი მისი ანა ფეფოსაგარის ასული, ორივე მართლმადიდებელნი.“

ალექსანდრეს მამა, ხოლოსმონ ქრისტეფორეს ძე ხახანაშვილი გამორჩეული პიროვნება იყო. ეი, როგორ ახასიათებს მას თავის მოგონებებში ხახანაშვილების ოჯახის ნათესავი, ხოფორმ მგალობლიშვილი: „მამა ალექსანდრესი ერთობ ჭარბობდაფენ და ბრგე ვეკაცი იყო. ხიმაღლით თითქმის ხამ ადგილ უფრიდა და ამასთანავე მშვიდებული იყო შეხადური ხიხეთი და ფართე გულმაკრფალი იყო ბავშვრეანი. ზავის წვერ-ულვაშიო შეჭეული, გამადრეული ხახით და ფართე რგალი შუბლით, იყო უტიო, ენით გამოუთქმელი ბკეთხეული ხიეკლესიო ნოგზეთისა, ხახარეთისა და სხვათა ტაძრიდ მგალობელი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რიცა მორიგედ არ იყო სიბრძოლეში, დადგებოდა საწყენოშილთან და თვით კითხულობდა და გალობდა. როცა ის თავისა მშვენიერის მაღალი ბანით მართავდა გალობასა, ბაზრიდან ჩამოცვენებოდა ხალხი, ქუჩაში მიმავალნი შეჩერებულიყენენ ტაძარში, რომ მოეცქინათ სოლომონ დეკანოზის ნარნარა ხმა და კოლო გალობისა. დეკანოზი სოლომონი ამასთან თავისი დროის მიხედვით ძალიან განვითარებული კაცი იყო, განსაკუთრებით ქართულნი. მის სახლში წიგნები მოიპოვებოდა, აგრეთვე მაშინდელი ქართული ფურნალები. თვითონაც სწერდა განსაკუთრებით შაირისნაირს ლექსებსა, უცსად, ექსპრომტად ეტყოდა კაცსა ლექსს. ამასთან იყო შესანიშნავი ოხუნჯი, ნაკეცსი მოლაპარაკე. ამიტომ ძალიან მიეტყბული და საყვარელი კაცი იყო არა მარტო გორში, არამედ მაზრაშიც. სადაც კი ის დაეხეტებოდა, ქუჩაკე ეი ღიმილს მოგვაგონდა მისი ხუმრობა ზმობა, ნაკეცსის ს

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვის, ხიონის ხაყდრის მღვდელმსახურის, გრიგოლ მღვბრიშვილის ოჯახში. სოფრომ მგალობლიშვილის მოგონებებში ვკითხულობთ: „მახსოვს, ხაზი გითენებიდან უკვე წოგნებსა. ზმირად წამოუვარდებოდა მღვდლის დედა, ჩხუბით და ავირილით გამოგვლეწდა წოგნებს ხელიდან და სახლეულ დაუკრიბდა. „ისე ვერთოთი, რომ ვერ ვიგეს დროის გასელასაო". შემოგვჩივლებდა ხოლმე, რიცა ეტაუოდით, რომ ახეთი მეცადინეობა ჯანს გაგიტეხო. მაგრამ ეხეთი შრომა ხაზს რაკულად გადაეტანა. ზეისისხლსორცსა და ხაკვდილის კარამდე მიიტანა."

ალექსანდრე ხახანაშვილის ოჯაკეში შემოინახა ხანთური, ხადაც მისი მამა ხოლომონი, ეორის მეძინებელის ტარის დეკანონი, ხოხოვს კაკაბის ხასწავლო ოლქის მზრუნველს ხელმოკლეობის გამო ბინა ვაფი. მეორე კლასის მოსწავლე, ალექსანდრე მიიღო თბილისის გიმნაზიასთან არსებულ პანსიონში ხასელმწიფო ხარჯზე.

1880 წლის იანვარში ალექსანდრე, გიმნაზიის მოსწავლე, წერს თავის მამას: „ხაუვარელო და ჟინეტიდან ჟანუშორებელო მამავ, ხატინოსრა ვკნაო. ჩვენ ოგრეო ილბალი გკაკეს, თუ ჩვენ დაკვარდეთ ხოგ უნდა ხუუვალეაში დაკეხმაროთ, და თუ ჩვენ დაკვკერდა, ჩვენი შემხრალებელი არაკენ არის." იგი ხთხოვს მამას გამოუგზავნოს ხეროუკის, ზარგლის და წოგნის ფული. „უნდა გიმნაზიის ეკლესიაში ვეზიარო და უხერხულოთ არ იკნება. გინა არ ვიცი, რომ ცუდ მდგომარეობაში ხართ, მაგრამ რაგან აკნიგამდეგ მოგახენეთეთ, კიდეკ დგახარეკინენეთ და ფერე ბე ვიზოვნი ჩემს ალეკს და თუ ღმერთმა ინეგა ჩემი რუსეთიდან ჩამოსკლა, მერე ჩემ კიხარეკ იყოს თქვენი ცხოვრება. რუსეთშეიე ბი თქვენ არ შეგაწუხებთ, ბე ოითონ ვიზოვნი ჩემი თავის გამოსახრდელ ფულს! ამავე წლის შემოდგომაზე იგი წერს თავის დას, დარის, „ფული რა დაგრჩაო, მომწერეთ.!!"

ალექსანდრეს თავდაპეკი განხაკუთრებით უყვარდა ლიტერატურა. ჯერ კიდევ გიმნაზიაში სწავლის დროს მისი ხაუვარელი წიგნები იყო რომანტიკული, ეროეიული პოეზია. ის ალაკაცებული იყო ეუკოვსკეთ, შემდეგ ნადხონით. მეოთხე კლასდან თვითონ დაიწყო ლექსების წერა, რომელთაკე ბეკდავდა გიმნაზიის ფურნალში.

ალექსანდრე ხახანაშვილის ოჯაკეში შემოგვაინახა დღიურები, ჩანაწერები ეხეთი ხხვადხვა პეროოდის და ხხვადხვა ხაკეთხეს, მაგრამ მათში ის ორის რადაც ხიერთია: ეს არის ის უხაზღერო ხეკდა, რომელიც გახდეს მეცნიერის მთელ ცხოვრებას. „ხანდახან ხაეჭიოა, ხაეჭიოა ფრიად, რომ ჯეკადეს ეინმე შენი ხეკდა გაუზიარო. შენი ნაგეკეი, გულის დამთუთქეკი დარდი გაგიგიდეკდეს, გაგიგიდეკდნოს, მოგეცეს ხელი ამ ხაზნილ და ცუდად მავალ ცხოვრებაში". ამ პეროიოდის ჩანაწერებში ეკითხულობთ: „ეკეკ მწყალობს. ხანდახან ცდაა, მუშაობას, ხაკეის მუკაითობას არა აქეს შესაფერისი დაფასება. ხაეჭიოა ხეკდი გწყალობდეს. რა არის ბედი? ბედი არის მოეულიდენი ხეკნერეკნი. ხაეჭის ეკეოლად დაბოლოვება, როცა იმედგადაწყვეტილი ხარ."

ალექსანდრე ხახანაშვილი ბუნებით მეტად გულჩაყეკი და ლმობიერი კაცი იყო. იგი წერდა: „არ შემიძლია დავინახო მწუხარე ადამიანი, რომ გული არ შემიტოკდეს, არ შევეწუხდე იმაზი უხედაზერებია. მაგრამ ეკეკ ეკეთვეეგდა ფიკრი, აზარი, ნეტავ შემეძლოს უშველი ამ კაცსა მეთქი. არ შემეძლო დამეხანა მუშა ძონძებში გაგეკეული, ოთახდ მოკაკეული ბინაზინდის მოაზეგ ეაშოკიდებული მომავალი, რომ ცრეკილი არ ჩამომკარდნდეს და არ მენატრა ფეძლება, რომ ყველა ხაწყალხათვის გამეეკ. არ შემიძლია ავიტანო უხამრთლობა, ეულმეოოდ, უხვიდეხოდ ქცეკა."

განხაკუთრებით მტკივნეულად განიცდა ალექსანდრე ხახანაშვილმა მამის დაკარგვა. ის მამაზ გიმნაზიაზი ხწავლობდა. მის დღიურში ეკითხულობთ. „ოჰოოფ ვარ, არავინა მყავს გულის შემატკივარი, ეკრის და ლხინის გამეოფი. მამავ, რომელიც მიყვარდა გამოუთქეკელი ხიყვარულით, პატივისეეემით, არ მოგეკი ბედმა. ჩემი ხიყვარული ჯერ ისე იმაზედ არი დამეყარებული. თითქმის ისაა ჩაგაგანე თან ხაფლავში ყოველი გრძნობა... არავინ მოვდის თვალში, არავერი არ ინიდგამს ჩემს გულს. ვარ განაპირებული, დაღონებული, ხანდისან აღელვებული მახსოდ, რატომ მე არ შემიძლიან ხხვანაი მხიარულება, ეეგრძობობა, ხიყვარული? ანა, მარტო შენ ხ
�, მამავ, ხაგანი მხიარულებისა, ხიყვარულისა... სიტყვა „მამა" ეხლაც მიზეზობენებს ყურში, ეხლაც მაგონებს ჩემს ნეტარ დროებას, ჭარსულ, ტკბილ ცხოვრებას. სიტყვა „მამა" ტკბილი მამაშვილური ბრძნობის და ხიყვარულის გამომხატველი. ალარავისთვის მითქვამს, ალარავის უჭირია ჩემთვის მამობა... იგი ერთია, როგორც ერთია მამა ღმერთი... ისაა ანდამ შენს გულს, შენს ხაიდუმლოს, შენს ხურეკიოს... იგი შენი გამოძმრდილი, შენთვის მზრუნველი, შენთვის თავდადებული, თავგანწირული. ვის შესტკივა გული ისე, როგორც მამას..."

ალექსანდრე ხახანაშვილი ღირსეული მემკვიდრე იყო თავისი მამისა. ხახელოვანი მამის პიროვნება და მთელი მისი ცხოვრება თითქოს პირდაპირ გაგრძელდა მის შვილში. იგიც თავდაუზოგავი შრომა, იგივე დაუოკებელი მისწრაფება, ხურვეი სიკეთის ქმნისა. ხოლო. ძონ ხახანაშვილის ერთ-ერთ ხასუბნი ეკითხულობთ: „ეკრიდ კარგი ქეკეთნა, ხეკმიანობაზა ხიიდეო. ზეკბეულებში არ ეკოფილა". ასეთ

ეროვნული ბიბლიოთეკა
NATIONAL LIBRARY

დაუსვენებელ ცხოვრებას, ახეთ თავის დახარჯვას ყოველივე ეროვნული ხახიეთოდ, რაც დამახასიათებელი იყო მამა-შვილისათვის, ბევრი ვერ შეხვლიდა. ალექსანდრესაც არ ეშვებოდა დრო დასვენებისათვის. იგი თავისი შვებულების დღეებს მივლინებებსა და ექსპედიციებში ატარებდა.

ალექსანდრე ხახანაშვილი, თავისი მამის მსგავსად, მთელი ცხოვრება პედაგოგიურ მოღვაწეობას ეწეოდა. იყო მოსკოვის ლაზარევის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის დოცენტი, მოსკოვის უნივერსიტეტის პროფესორ-დოცენტი, მოსკოვის ქალთა I და II გიმნაზიის პედაგოგი. კითხულობდა ლექციებს ქართულ ენასა და ლიტერატურაში, სტუდენტებს აცნობდა ხალკთველთა ისტორიას ლაზარევის ინსტიტუტში (სადაც განავრცობდა ქართული ენის კათედრას სიცოცხლის ბოლო წლებამდე), მოსკოვის უნივერსიტეტში, სადაც 1900 წლიდან თვითონ დაკარგა ქართული ენის კათედრა, რუსულ ენასა და ლიტერატურას ასწავლიდა ქალთა გიმნაზიაში. მეცნიერის არქივში ინახება მისი მოსწავლეებისა და სტუდენტების წერილები, სადღესასწაულო მილოცვები, საუკეთესო მასწავლებლისადმი მიძღვნილი ლექსები, ფოტოსურათები.

ალექსანდრე ხახანაშვილი მოსკოვის ლაზარევის ინსტიტუტში აარჩევდეს ცნობილი ქართველი მეცნიერისა და პედაგოგის ილია ოკერეშვილდლილაშვილის ხაკმეს, რომლის უშუალო ინიციატივით იქნა მიწვეული ამ ინსტიტუტში ქართული ენის კათედრაზე. მისი ლექციები ქართველი სტუდენტების ისტორიიდან საფუძველად დიდელ ფუნდამენტურ ნაშრომს „ქართული სიტყვიერების ისტორიის ნარკვევები".

მეცნიერის პირველივე ლექციამ მოსკოვის უნივერსიტეტში ხანგადიდების დიდი ინტერესი გამოიწვია. მან დამსწრეთ მოუთხრო თუ რა მნიშვნელოვანა ჩვენი ქართული ისტორიის, ლიტერატურას და ენას საერთო ფილოლოგიური და ისტორიული ხაკითხების კვლევისათვის.

ალექსანდრე ხახანაშვილმა ამა მარტო დაარსა კათედრა და ხალავეში ჩაუდგა მას, არაჩვეულებრივ შემდგომში ამ კათედრისათვის ბიბლიოთეკა და ინვენტარიც კი შეიძინა ხაკუთარი ხახარებით. პეტერბურგის ქართველმა სტუდენტებმა ამ ღვაწლის ალსანშენად მას „ადერხეი" ხაჩუქრად მიართეს მდიდრულად გაფორმებული „ვეფხისტყაოსანი."

ხხვა ქართველ მოღვაწეთა გვერდით ალექსანდრე ხახანაშვილი დიდ მონაწილეობას იღებდა „მოსკოვის ხაიმპერატორო უნივერსიტეტთან არსებული ქართული კულტურის მოყვარულთა ალია ბეკეკაძეთის ხახელობის წრის" მუშაობაში. იგი მოხსენებებით გამოდიოდა წრის ხხდომებზე და აცნობდა ხანგადიდებულ ქართველი მწერლობის და კულტურის ხაკითხებს. ეროვნული ბიბლიოთეკა
NATIONAL LIBRARY
ხშირად თვითონვე თავმჯდომარეობდა „ხალ-ბეს.

ალ. ხახანაშვილის ინიციატივითა და მატერიალური შემწეობით 1911 წელს ჩამოყალიბდა „ქართული მეცნიერების ხელოვნების და ლიტერატურის შემსწავლელთა ხანგადიდება." ამ ბიერთიანებულნი იყვნენ ამა მარტო სტუდენტები, არამედ მოსკოვში მყოფი ქართველებიც. ალ. ხახანაშვილი იყო ამ ხანგადიდების თავმჯდომარე.

მეცნიერის ძირითადი მიზანი იყო ქართული კულტურის პოპულარიზაცია რუსეთსა და ევროპაში. ამ ხაქმეს შეხვრა მან მთელი თავისი სიცოცხლე, ამით ხაზრდოობდა მისი სული, ამიტომაც დარჩა რუსეთში, დღემდეამ ხაკართველოში ფიქრმა, წუხილმა ყოველთვის ეროვნულზე ნაადრევად მოუხერაფა სიცოცხლე.

იგი ბევრს წერდა. მისი პუბლიცისტური სტატიები ხშირად იბეჭდებოდა ქართველსა და რუსულ ეროვნიკაში. წერდა ქართულად, რუსულად, ფრანგულად, გერმანულად. ამ სტატიების თემა ძრავალფეროვანი და ძრავალმხრივი იყო:

განსაკუთრებულად ზედა ალინშნოს წიგნი ხაკართველოს ისტორიის შესახებ, რომელიც გამოიცა პარიზში, ფრანგულ ენაზე, მხოლოდ ბეგოფენისათვის. ამ წიგნმა დიდი გამოხმაურება ჰპოვა: „ეკეკეთხეთ და კიდევაც ეკეკეთხეთ ამ მშვენიერი ქვეყნის ადერხასა" — ოერეფერიდენ ხხვადახხვა ქვეყნებიდან მწერალები და ხაზოგადო მოღვაწეები. ფრანგული გაზეთი კი იტყობინებოდა: „პროფ. ხახანავი ისეთ რაებებს გვაჩვენებს, რის არსებობას ამერიკაკანის პროფესიონალნი ან ოფეელოდეთო".

ალექსანდრე ხახანაშვილი ბევრს მოგზაურობდა, ეძებდა ქართულ ხელნაწერებს რუსეთის, ხაფრანგეთის, იტალიის, ბრიტანეთის, ათონის ივერიის მონაკრების წიგნსაცავებში.

რუსეთში თითქმის არ დარჩენილა ხაბეჭდო ინსტიტუტი, ხადაც ბეკლევარი არ მიეწვიოთ. იგი ფაკულტეტებსაც ეწეოდა: „ბუნებისმეტყველების, ანთროპოლოგიისა და ეთნოგრაფიის მოყვარულთა ხიმპერატორო ხანგადიებისაგან" ოქრის მედალი, როგორც ხაპატიო წევრი; ვერცხლის მედალი, როგორც ლაზარევის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის დოცენტი, წმ. ანას III ხარისხის ორდენი, წმ. ხტანისლავის II ხარისხის ორდენი მოსკოვის ქალთა გიმნაზიაში პედაგოგიური მოღვაწეობისათვის.

ალექსანდრე ხახანაშვილის დიდი დამსახურება ქართული ლიტერატურის ისტორიის შედგენა. ეს იყო ხაუკუნეების მანძილზე დაგროვილი ჩვენი ლიტერატურული მემკვიდრეობის სიხტეზეში მოყვანის პრველი ცდა. მის ოთხ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ტმიან ნაშრომში „ქართული სიტყვიერების ისტორიის ნარკვევები“ (რუსულ ენაზე) განხილული მასალა ხალხური ეპოსიდან XIX ს-ის მოლმდე. მანვე შეადგინა წერა-კითხვის გამავრცელებელი ხაზოგადოების თბილისი სკოლის ხახელმძღვანელო ორ წიგნად ქართულ ენაზე (პოპულარული გამოცემა). ეს იყო დიდი მოკლესა ქართული კულტურის ისტორიაში. იმ დროს ეს წიგნები იყო ერთადერთი ხახელმძღვანელო ქართულ ხახწავლებლებში, რაზედაც აღიზარდა ქართული კულტურის მოღვაწეთა მრავალი თაობა. „ნარკვევების“ ავტორი ოქრის მეფლიი ფაკიფლდოვეს და პროფესორის წოდება მიანიჭეს. ამ წიგნის გამოცემას უცნოეთშიც გამოეხმაურნენ: ოქსფორდის უნივერსიტეტის პროფესორი რ. ი. მორფელი ნიუ-იორკის ერთერთ ეურნალში ამ წიგნს დიდი ქებით იხსენიებდა; ალ. ხახანაშვილისადმი გამოგზავნილ ხამადლობელო წერილში კი აღნიშნავდა, რომ შრომაში მრავალი საუურადღებო და ხაინტერესო ამბავი იყო მოთხრობილი.

ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, იაკობ გოგებაშვილი, გიორგი წერეთელი დიდად აფასებდნენ ხახანაშვილის უანგარო მეცნიერულ და ხაზოგადოებრივ მოღვაწეობას. „წერა-კითხვის გამავრცელებელი ხაზოგადოება“ შშრავდ მიმართავდა მას თხოვნით: „ხაზოგადოების გამგეობა მოგმართავთ თქვენ, რომლის გულშემატკივრობა წერა-კითხვის ხაზოგადოების და ხაზოგადოდ ყოველის ხაკართველოს ხიკეთისადმი მან კარგად იცის“ (ილია ჭავჭავაძის ხელმოწერით.)

გიორგი წერეთელი აღფრთოვანებით წერდა: „გაბედვით შემიძლია ვთქვა, რომ ამიერთს მეცნიერს და მოღვაწეს იმდენი დამსახურება არ მიუძღვის თავისი ერის წინაშე, როგორც ა. ხ. ხახანაშვილს.“

თავდაუზოგავმა შრომამ, ხურვილმა, რაც შეიძლება მეტი ემოღვაწა თავისი ერისათვის, თითქმის დაავიწყა ხაკუთარი თავი, ვერც კი შეამჩნია, როგორ შეეპარა ავადმყოფობა, როგორ დარჩა მარტოხელად ამ უკიდეგანო ქვეყანაში. აკი წერდა კიდეც: „მე უკვე იმე შეეჩვევი ჩემი მარტოობის მტანჯველ შეგრძნებას, რომ ეს მდგომარეობა აღარ იწვევს ჩემში ბოლო ხაკეთდრეგს ბედის მიმართ“. ამ მხრივ ხაინტერესოა მისი სტუდენტობისდროინდელი ჩანაწერები:“ ჩემი ცხოვრება უნივერსიტეტში ხწავლების ოთხი წლის მანძილზე იმე მშვიდად და უშფოთველად მიეფინებოდა მეცნიერების ხაფარ ქვეშ. მე იმე შორს ვიყავი ცხოვრებისეული ორომტრიალისაგან, რომ თითქოს ხაშუალმად გავწირე ჩემი თავი ახალგაზრდა და ვანდეგალობისათვის.“

ალექსანდრე ბახანაშვილი ჯერ კიდევ ახალგაზრდა, 48 წლისა გარდაიცვალა. აკაკი წერეთელმა ხამგლოვიარო ხიტყვაში თქვა: „ალექსანდრე ბახანაშვილი ხაკართველოს გარეთ ცხოვრობდა, მაგრამ მუდამ ხამშობლოს ხაქმეს აკეთებდა, იქაც და აქაც ემსახურებოდა მას. ხდნებოდა ხანთელივით მისი გულისათვის.“

ალექსანდრე ბახანაშვილის ხაოცრად ფაქტი ხული მხოლოდ ხამშობლოს ხიყვარულით ხაზრდოობდა. ცხოვრების კეელაზე მძიმე წუთებშიც კი იგი თავის ხამშობლოზე ფიქრობდა: „ერთადერთი იდეა ხამშობლოს ხამხახური მაძღეს ენერგიას და მარწმუნებს ჩემი არხეობობის აუცილებლობაში. ეს გრძნობა მათბობს, მამხნევებს და მაძლევს ძალას მძიმე ცხოვრების გზაზე.“

დიდი დრო გავიდა მას შემდეგ. მაგრამ მისი ხაქმე და მისი შუქპათელი პიროვნება დღესაც ნათელი ხვეტივით ადგას ქართველ ერს. მან მოელი თავისი ხიცოცხლე თავისი ერის, თავისი ქვეყნის ხიყვარულს შეალია. ალექსანდრე ბახანაშვილს შვილი არ დარჩენია. მისი პატრონია მთელი ქართველი ერი, რომელსაც დაუტოვა მთელი თავისი ქონება: წიგნხაცავი და ხელნაწერები — ლაზარეკის ინსტიტუტს, მემკვიდრეობის ძირითადი ნაწილი — „წერა-კითხვის გამავრცელებელ ხაზოგადოებას“, გარკვეული თანხა — „ქართული მეცნიერების, ხელოვნების და ლიტერატურის შემსწავლელ ხაზოგადოებას“, რომლის დამაარსებელი და ხელმძღვანელი თვითონ იყო, ხახლი გორში — გორელი ახალგაზრდობის უფასო ხწავლა-აღზრდის საქმეს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დავით ლაშქარაძე

ეროვნული ლიტერატურა აკაკის წერილებში

ქართულ ლიტერატურაში რეალისტური მიმართულების განმტკიცებისათვის ბრძოლას, სათავეში დგომ ილიას თანამებრძოლთა შორის, საგანგებო ადგილი უჭირავს აკაკი წერეთელს. რომელიც თითქის ხანიცი წლის განმავლობაში თავისი მხატვრული პალიტრით თუ კრიტიკულ-პუბლიცისტიკური წერილებით ერთგულად ემსახურებოდა მშობლიურ მწერლობის განვითარებას.

აკაკის რწმენით — „ლიტერატურა ხალხისათვის სიკეთეში გადამეკვანი ხიდია და ფონი. მწერლობა არის უფლიერესი და უპირველესი იარაღი, რომელიც სიმართლით უნდა ილუსტრიდეს და უსუსტრად იმბარებოდეს საპრობლის საკეთილდღეოდ". (VI. 82). „მწერლობა — განაგრძობს იქვე აკაკი — ზნეობითი და ბენებითი მეხარკეობაა. ნაწერში, როგორც ხარკეში, ნათლად უნდა ისახებოდეს მწერლის თანადგომა მისის სიხერ-სიმრდეთი, რომ ხალხტარო ხურათებად გადაეცეს მომავალ დროებას. და როგორც ხარკეში ის იხატება, რაც მხოლოდ მის გარშემოა და რაც მის გულში ჩაპყურებს, ისე პოეტის ნაწერშიაც ისას უნდა ვხედავდეთ, რაც მის გულს, როგორც ხალხის თანაზიარს, მოხვედრია" (VI. 82-83).

მაგრამ, აკაკის შეხედულებით, ზნეობითი დგონებითი მეხარკეობა მწერლობისა სულაც არ ნიშნავს, მეტიც, გამორიცხავს კიდეც. სინამდვილის „პროტოკოლურ ანერილობას". „ზოგიერთი — წერდა იგი 1898 წ. „აკაკის ალბუმში" (№11) გამოქვეყნებულ „ბიბლიოგრაფიულ შენიშვნაში" — საზოგადოთ იმ აზრისა არიან, როგორც სხვანაკ, ისე ჩვენშიც... „რომ რეალიზმი მოითხოვს მწერლობაში მხოლოდ პროტოკოლურ ანერილობას უმეტ-ნაკლებით, ისე, როგორც ხედავს და ეხმის მწერალს ისე, რომ იქ თავისი არ უნდა გაუჩიოს-რა... ეს რომ ასე იყოს, მაშინ ფოტოგრაფიულ სურათებს უპირატესობა ექნებოდა ხელოვნებით მხატვრობაზე და უბრალო ფოტოგრაფი ემკობინებოდა გამოჩენილ მხატვარ რაფაელს. მაგრამ ეს ასე არ არის, მართალია ფოტოგრაფია სწორად აღწერს, ერთ ფიირსაც არ დაკლებს, მაგრამ მაგიერთან განმაცხოველებელ სულს ვერ ჩაუდგამს იმას, რასაც მიბაძვით უახლოვდება და ხელოვანი მხატვარი კი ინსპირაცია რომ დამახასიათებელ ნიშნის აიღებს, შეუჩჩენს მისთანა ნაკმს გრძნობა-ბენების გამომეტყველებისას, რომ სულს ჩაუდგამს და განახორციელებს ნახატს... ასევე უნდა ეოქვათ მწერლობაზედაც. ნიკიერმა მწერალმა სტენოგრაფიულთან კი არ უნდა გადაიღოს ყველაფერი რაც გაიგონა, ნახა, არამედ ჩაინერა. არა, ახისა, ათასი ხიუეკა-ფრაზისაგან უნდა აირჩინოს მასალები, რომელნიც უკეი დაიახასიათებენ მისგან აღებულ ნაგანს, რასაკვირველია შემოქმედებითი ძალით" (VI.129-124).

ამ სწორ, ეკეშმარიტად რეალისტურ პოზიციაზე მდგომი აკაკი, მწერლობის უპირველეს მოვალეობად ხაზოგადოებრივი ცხოვრების კორეგირების სიმართლით ახახვის რომ მოითხოვდა, მკაცრად ბგრძნდა. როგორც ხელოვნებისადმი უტილიტარულ-ნიმილისტურ დამოკიდებულებას, ისე იმ მიმართულებას, რომლის დევიზი იყო: „ხელოვნება ხელოვნებისთვის".

თავისი უარყოფითი დამოკიდებულება ორივე ამ მიმდინარეობის მიმართ, აკაკის ზოგადად გადმოცემული აქვს ავტობიოგრაფიულ თხზულებაში („ჩემი თავგადასავალი"). სადაც უკვე ბანდაზეული პოეტი მოკლედ აღნიშნავს, იმ პერიოდის რუსეთის ხაზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების უმნიშვნელოვანეს მოვლენებს, როგორ იგი სამოლვაწეო ასპარეზზე გამოდის, ახასიათებს აზროვნებისა და ლიტერატურის სფეროში მომხდარ ძვრებს, საგანგებოდ ჩერდება ჩერნიშევსკის შრომაზე „ხელოვნების ესთეტიკური დამოკიდებულება სინამდვილისთან" და გვაცნობს ამ ნაშრომის გავლენით წარმოშობილი ლიტერატურული მიმდინარეობებისადმი თავის პოზიციას.

აკაკის აღნიშნისამებრ ჩერნიშევსკის მრწამსმა „დიდი გავლენა იქონია მკითხველზე. ბევრს ალბენინა მუსიკაზე ხელი და მხატვრობა-ქანდაკებაც უარაყოფინა. მაშინ ლიტერატურაც ორად გაიყო: უმეტესობა სრულიად უარმყოფდა მწერლობაში ხელოვნებას და მეორე, ბევრად ნაკლები, ისე ბედაპყვნა ხელოვნებას, რომ გარდა ესთეტიკმოვალეობისა და მუსიკისა ალარა ხწამდა-რა მწერლობაში". „ჩემ ბანგრძნეგა ცხოვრებაში, — განაგრძობს აკაკი — საპირადო ეკრძოსა და ნვრილმანებში უსასიათობა გამოვრჩენე, მაგრამ დდღისა და ხაზოგადოსთვის კი ჩემს დღეში არ მიღალტებია. მწერლობაშიაც შემეძლო, რომ სხვების აყოლით, დიდ სახელი მო-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მეპოვნია, მაგრამ ჩემს რწმენებს ვერ ვუღალატე და... შუა ადგილი მეკერა... სხვებსავით ზამბედერობით უმეტესობის მიმდევარი არ ვყოფილვარ. ზაიეცს არად ვაგდებდი. ნიკიერ პისარევს თუმცა ვიფასებდი. მაგრამ მისი ბევრი რამ არ მომწონდა და არც ის მეკერა მეორე პარტიის, რომ მწერლობაში მხოლოდ შესაცა და ეთიოლშმოვაკენა ენდა იყოს და ეკრანო, ორთა შუა მაოდს მე ჩემი გზა ჭვონდა არჩეული და მიდგიოდი წუნარად." (IV.63-64).

„ორთა შუა მაოდი" აკაკის მიერ არჩეული საკუთარი გზა, ე. ი. ეუმეზრიძის აღნიშვნისამებრ, „ეკეშმარიტი რეალიზმის გზა იყო", რომელსაც ეროგულად მიმეყვებოდა პოეტი. მთელი თავისი ხანგრძლივი მოღვაწეობის მანძილზე. რეალიზმის დამკვიდრებას ეშსახურებოდა მისი მრავალფეროვანი მხატვრული პრაქტიკა; რეალიზმს იცავდა იგი კრიტიკულ-პოლემიკურ, თუ პუბლიცისტიკურ წერილებში, სადაც თავის შეხედულებათა დასაბასტაკენად ხშირად მიმართავდა მსოფლიო ლიტერატურის თვალსაჩინო წარმომადგენლებს.

უკეე თავის ერთ-ერთ პირველ კრიტიკულ წერილში „რამდენიმე სიტყვა" ჩაჩვეულის" შესახებ" (ეუონ. „ცისკარი", 1865 წ. № 8. 9), სადაც პოეტი კ. ლორთქიფანიძის მიერ პეტერბურგში გამოცემული ანთოლოგიის უმთავრეს ღირსებად ითვლიდა, რომ იგი არის პირველი წიგნი, „რომელსაც ახია ქართული ხორცი, უდგია ქართული სული, სტირის და ეკვნის ქართველების ეკვნით" (VI. II). მკაცრად აკრიტიკებს შინაარსისაკენ დაცდილ, ეიდეო პოეზიას, რომელსაც „ბუბულის ეეფას, შაშვის სტვენას და მერცხლის ეიკეკეს" (VI.12) ადარებს, „ადამიანისა ეუოთა სმენას რომ ატკობს, მაგრამ ცხოვრების ჭირვარამისაგან გამდგარს, არაფერი აქვს საერთო ლიტერატურასთან".

„წმიდა ხელოვნების" უამრავოფელი აკაკი, მართალია, საგანგები მნიშვნელობას მხატვრული ნაწარმოების იდეურ მხრივ, მის შინაარსს ანიჭებდა, მაგრამ არანაკლებ ეურადღებას აქცევდა ფორმას. მხატვრულ ღირსებას, როგორც ჭეოთხეეფის ემოციებზე ზემოქმედების საშუალებას.

ამას ადასტურებს აკაკის შეხედულება გამოთქმული წერილებში „ჩვენს მწერლობაზე" („თეატრი", 1890, № 8, და № 10). აქ აკაკი ეხება ნ. ნიკოლაძის რეცენზიასაც „ახალი მიმმხილვა", რომელშიც გაკრიტიკებულია ეეფონალ „ეკეიდლს" პირველი ნომერი იმის გამო, რომ ტენდენციოზობისა ავსებოდ". „საინტერესოა, — წერს აკაკი, — ერთ დრო ნ. ნიკოლაძე იმ გუნდს ეკუთვნოდა, რომელიც ბაიძამოდა „ხელოვნება ცხოვრებისათვის და არა ხელოვნება ხელოვნებისთვისაო".

აკაკის აზრით, ტენდენციურობა ხელაც არაა მხატვრული ნაწარმოების ნაკლი თუ იგი „ხელოვნებურად" არის დაწერილი და თავის შეხედულების დასადასტურებლად ასახელებს გოეთეს „ფაინეეკ მეფეს". „მაგალითად. — წერს აკაკი — ავიღოთ გოეტეს ზღაპრული პიესა „რეინეეკ მელა — ერთი უკეოესი თხზულებათაგანი ემაწვილეებისათვის. ისინი ალტაცებით კითხულობენ ამ თხზულებას, მოსწონთ ფაბული მისი და სხვადასხვა პირუტყვების სასაცილოდ და უტეუერად გამოხატული ხასიათ-მოკმედება. მაგრამ ვინ არ იცის, რომ დედა აზრი ამ თხზულებისა სულ სხვა არის და იმ პირუტყვებით ავტორსა გამოპხატა მისი თანამედროვე ეეიმერელები".

როგორც ამ ამონაწერიდან ჩანს, რომელის აზრი აკაკის მრავალჯერ გამოუოქვამს სხვადასხვა ფორმით თავის კრიტიკულ-პუბლიცისტიკურ წერილებში, თუმცა პოეტი კი წერდა, რომ „ხაზოგადად მე ხელოვნებას ფიდ ეურადღებას არ ვაქცევდი და ისე მიმაჩნდა მწერლობა, როგორც ერთი უბრალო იარაღთანაა ფიდიო ავკარგიანობის ხაბრძოლეეულ-ხასამსახუროთ. თუ რამე ხელოვნური გამოგვსვლია ხელიდან, ეს ძალაუნებურად და შემთხვეეით მომხდარა, თვარა ისე ჩემ ფიდში არა მქონია ფიქრათ, რომ მომავლისთვის ეწერო მეთქი" — მაგრამ მას ღრმად სწვამდა, რომ „ხალხისათვის სიკეთეში გადამეყვანი ხიდი და ფონი" მარტოოდენ ისეთი ლიტერატურა შეიძლება იყოს, რომელშიც ღრმა იდეური შინაარსი მაღალმხატვრული ძალით არის გამოხატული. ამიტომაც აკაკი „შესანიშნავ ხიხულიდან" მიიჩნევდა „ნიკიერი პისარევის და ბუკაროვი ზაიცევის" მიმდეკარეთა მიერ დეკიზად ქცეული გამონათქვამს: „შეესაირის ანტონოვიჩის ჩეეჭეში სჯობიაო", რომელიც ომავ დროსეკი, რახაკეიროველია, სცდილობენენ პუშკინის დედამიწასთან გასწორებასა" (IV.68) და „წმიდაა ხელოვნებასთან" ერთად გადაჭრით უარყოფდა მეორე უკიდურესობასაც — ლიტერატურისადმი ნიმალისაკენ დამოკიდებულებას.

ამ მეორე უკიდურესობასთან დაკავშირებით აკაკის კრიტიკულ წერილთა შორის ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესოა „მცირე შენიშვნა" („ივერია", 1901 წ. № 168), რამდენადაც აქ აკაკი თავისი შეხედულების დასასაბუთებლად იმოწმებს მსოფლიო ლიტერატურის აღიარებულ ნარმომადგენელებს.

„მცირე შენიშვნაში" აკაკი არ იზიარებს რაფიელ ერისთავის შემოქმედების ივანე გომარიელისეულ შეფასებას, რომლის მიხედვით „ხამოცდაათიან წლამდე რაფიელ ერისთავის ერთადერთი მოტივი ქალები ფა ნერსულ გზრთა დიდება იყო. ამ დროის განმავლობაში მან ფრიადდე სუსტი და ნარმავალი ნიკი გამოიჩინა, რადგანაც ცარიელი რითმა და ქება ნერსა და ნაჭეშმეთა არც ნიკსა და არც პოეზიას არ შეადგენენო" (ციტატი ამონერილია აკაკის წერილიდან VI.150. დ. ლ.).

ARCHIVE
http://Archivebeta.Sakdrive.com

აკაკი გომართელის დებულებას: „მეტად მოჰკვეთილ ჯ"რად" მიიჩნევდ, რომელიც სამოცანი წლების რუსეთში წარმოიშვა. იმ პერიოდში, როცა ჩერნიშევსკის მიერ „წმინდა ხელოვნების" წინააღმდეგ მიმართული „სიფუძვლიანი აზრით გატაცებულმა ესპარეტმა, ზაიცევმა და სხვათა, თავი ვეღარ შეიმაღრა, ზომა დაკარგეს და თითქმის სასაცილო უკიდურესობამდი ჰავალნენ! უარყეს ხაზოვადოდ ხელოვნება და დაჰმეს პოეზია უნიკო „სამამდარრაციონზეიანი" აუზეინზე მაღლა დააყენეს, რაფაელის მადონას ტაკაპუპა-აკულინენი ამჯობინეს და მიქელ-ანჯელოს მეკანდაკეობაზე მეუბრეზლობა უფრო სასურველად ალიარეს". „მაგრამ — გინაგრამაზ აკაკი — რუსეთმა დიდი ხანია მოიბადა ის ხატეკარი და დღეს იქ ამისთანას ვეღარავის იპოვიო". ჩვენზი კი ჩვენდა საჭეზაროდ კიდევ ეოფილან... ეოფნიაც და ხელოვნების უაბმეოფელნი „მამ რიცხვში თვლის აკაკი ივ. გომართელს," თორემ არ იტყოდა. რომ სატრფიალელ და საგმირო ლექსების წერას არც ნიკი უნდა და არც ეოფნიამ" (VI. 150). და მაგალითისათვის ასანელებს მსოფლიო ლიტერატურის დიდ წარმომადგენლებს, რომლებმაც სწორედ სატრფიალელ და საგმირო ნაწარმოებებით გაითქვეს სახელი. „პეტრარკას ლაურასადმი სატრფიალელ სონეტები, რომელთაც ხალხს გრძნობა-ეონენაში ფეხვი გაიდგეს და დაუვიწყარი გახდენენ არ ვარ ვაბუალან გომართელის აზრით, როგორც უმნიშვნელო რამ! ძველს ბერძნა მოხსენებაც თურმე უგულვრეზა ეოფილამ" — აღნიშნავს პოეტი და მიმართავს მეთხეველს: — „მაშ მსოფლიო ლიტერატურაში ჰომეროსმა, ვირგილიოსმა, მილტონმა, დანტემ, ტორკეატო ტასომ, არიოსტომ, ჰაფეზმა, ფირდოუსმა და სხვათა როგორაა მოიპოვეს ხაზვილიზეელად დაუვიწყარი სახელი, თვით ჩვენი რუსთველის „ვეფხისტყაოსანი", რომელშიაც ენა და ეროვნება შეგვეწანა, რა არის თუ არა საგმირო ეპოპეა?" (VI.150-151).

აკაკის კრიტიკულ-პოლემიკურ თუ პუბლიცისტურ წერილებში ვერაოელ მწერალთაგან ყველაზე ხშირად გვხვდება „უკვდავი შეკსპიროს" (VI. 52) სახელი". საოცრად გულთა-ბრალვ" პოეტად ჰყავს წარმოდგენილი აკაკის შეკსპირი ცნობილი ბსახიობის ერნსტო როსსის პატივისცემად გამართულ ვახშამზე წარმოთქმულ სიტყვაში.

შეკსპირს იმოწმებს აკაკი წერილში „რამდენიმე ხიტყვა ბატ. ილია ჭავჭავაძის საპასუხოდ" „ვეფხისტყაოსნის გამო" („აკაკის კრებული", 1898 წ. №5).

როგორც ცნობილია, „ხამ ლეკ(ეიში" „ვეფხისტყაოსანზე" აკაკი გადმოგვცემს საჰართველოს სხვადასხვა კუთხის მცხოვრებთა დამახასიათებელ ოვისებებს და ამ საფუძველზე ასაბუთებს: ტარიელი ქართველია, ავთანდილი — იმერელი და ა. შ. ილიამ არ გაიზიარა ეს შეხედულება.

ილია წერს: „ვეფხისტყაოსნის" პერსონაჟები ისეთივე ტიპები ჰოგად-კაცობისა, როგორც ფალსტაფი, ოტელო და ჰამლეტი.

საასფხონ წერილიდან აკაკიად ჩანს, რომ აკაკიც სწორედ ასეთივე შეხედულებისაა „ვეფხისტყაოსნის" პერსონაჟებზე და თუ მათზე, როგორც ზოგად-საკაცობრიო ტიპებზე არაფრის ამბობს, ეს გამოწვეულია იმით, რომ „ლექციებში" პოეზის მრავალფეროვან პრობლემატიკიდან ოგი ეხება მხოლოდ ერთ ნაწილს, მაგ. შორის, უნუნარეს ყოველისა, ნაწარმოების ორიგინალობის საკითხს. „მე — წერს აკაკი — ჩემი საუბარი „ვეფხისტყაოსნის გამო" ასე დავამკვიცებ: „თუმცა თვით ავტორი კი გვარწმუნებს, მაგრამ ეს ამბავი საკრსულით არ არის გადმოღებული. აქ უცხო არა არის რა და მოთხრობაში დასაზღვეული ქვეყნები მხოლოდ გადაჰარ-ბული საჰართველოს სხვადასხვა კუთხეებია; ხალხიც ქართველთა ტომია და პოეზის ბმრეგნიბე მათი წარმომადგენელნაა... ამას გარდა, ეს თხზულება არც ზნეობითი ალეგორიაა, როგორც ავთმტკიცებს ვახტანგ მეფე, არც ამაო რამ საავზნეო ზღაპარი, როგორც ამბობს ანტონ კათალიკოსი და არც საკუთრად თამარის ქება და რუსთველის პირადი გრძნობები, როგორც ზოგიერთებსა ჰგონიათ... დედაჯარი სულ სხვა: ეს გენიოსის წინასწარმეტყველებაა მარად სახელმძღვანელთო რუკად გადმოცემული! უკვდავმა მგოსანმა თვალდათვალ დაგვანახვა, რომ ვერც ტარიელი მისი გმირული პირდაპირობით, ვერც ავთანდილი — ხოკარი გამჭრიახობით და ვერც ფრიდონი მისი საკუთრული ცალ-ცალეკ ვერ გამოხსნიდნენ დაკარგულ ნეტარან-დარკაზს, თუ ერთმანეთისთვის ძმურით მხარი არ მეოიცათ და ერთი მეორის შეთანხმებით არ ემოქმედნთ".

აკაკის შეხედულებით შოთა რუსთველი ერთი იმ ეროვნულად მსოფლიო გენიოსი მწერალთაგანია, რომელნიც, ილიას აღნიშვნისამებრ, „ადამიანის ხაზოვადო ტიპსა ჰკმნიან" და რომლის პერსონაჟები, ისეთივე ზოგად ზვალენია „ზოელის კაცობრიობისა, როგორც ჰამლეტი, ოტელო... სხვანი ამისთანანი" პოეტის ოზეანით ოის ჩვენებით, რომ ტარიელი, ავთანდილი, ფრიდონი საკართველოს სხვადასხვა კუთხეების ზერომიდგენლენი არიან, მან ის დაასაბუთა, რასაც „ილია ამბობს მსოფლიო გენიოს მწერლებზე: „თქმა არ უნდა, რომ ერი, რომელსაც ეეოფენის ამისთანა მწერალი, თავი-სინ ხამეკოფლიიი აკაკზინებს, თავ-ინ ხაფერავეი აფერეინებს პოეტს ეოფილ ხატნო" (დაეუფა ჩემია. ფ. ლ.). სწორედ ითქმის, რომ პოეზის პერსონაჟები „ზეცადან ჩამოვარდნილნი", „ავტორის" „ნაოცნებარნი", „ჰაერიანნი" არსებანი კი არ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

არიან, არაფერ საკართველოს ნინამდეგილიდან ილებული კონკრეტულ-ეროვნულ გარემოში მოქმედი „მიწის შვილების“ განზოგადებულ ხატებს წარმოადგენენ. ისინი გვევლინებიან ზოგად-კაცობრიელ ტიპებად. „ყოველგვარ მოვლინებას თავისი წინასწარი და შემდეგი მიზეზები აქვს: ფაბმობის არ შეიძლება და, მაშასადამე, ამ საზოგადო კანონს ვერც „ეფეზხტაკაოსანი“ გადაურნმდება. რუსთველი და მისი თხზულება ვანი შეიცდან ჩამოგვეკარდა და ჯეკვნად ნიადაგი არ ჰქონია?“ „ეფეზხტაკაოსანში“ გამოხატული გმირები ნუთუ ნაოცნებარი და ბეერთვანი არიან და არა ცხოველი. ნამდვილი არსებანი? თუ ავდორს მხედველობაში მიწის შვილები არა ჰყოლოდა, მაშინ მისი „ეფეზხტაკაოსანი“ ზღაპარი იქნებოდა, მისი გმირები ბაკბაკ-დევის მსგავსი რაგ ნაოცნებანი და არა გულში ჩახარჩენი და შესაწყნარებელი პირები“. (VI. 92-94). „მე რომ ის ვიფიქრო, — განაგრძობს აკაკი, — რომ რადგანაც რუსთველს თავის გმირებში მსოფლიო, ზოგადი ტიპები გამოუსახავს და ამიტომაც ის გმირები ქართველები ვეღარ იქნებიან-მეთქი, მაშინ რა აზრის ვიქნებოდი ქართველებზე?“ და იმის დასახაბუთებლად, რომ „ეფეზხტაკაოსნის“ გმირები „ერთსა და-იმავე დროს ქართველნიც“ იყვნენ და „ხაზოგადო საკოველთაო ტიპებიც“ კვლავ შეკსარის მაგალითს პოუხმობს: „ილიოს ქეიხარი, ანუ ეორიკოლანუნი, მართალია, მსოფლიო ტიპები არიან, მაგრამ იმავ დროს ყველანუ უმალ რომელები არიან და მათ ზოგადობას ეს არა თუ უშლის რანმე. კიდეკ ეწეკვა.. ტიმონ ათინელი ბერძენია, ჰენრიკი ინგლისელი და სხვა და სხვანი“ (VI.94).

შეკსპირს და შეკსპირის ნაწარმოებთა პერსონაჟებს ახასიათებს აკაკი მრავალ წერილში, სადაც ქართული ლიტერატურის, განსაკუთრებით კი დრამატურგიის მდგომარეობაა გაშუქებული. ამ მხრივ უწინარეს ყოვლისა, ალანშვილი „ხათიჯარო შენიშვნები“ („ივერია“, 1903, №№ 214, 216, 220, 225 და 229). წერილში აკაკი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს თეატრს, რომელიც „ხარკეს ჩვენი ცხოვრებისა“, რომელშაც „უნდა გატეხილი ბული გაგვიმრთელოს, გაგვიმხნოს, ჩვენი ცხოვრების აკაკრი გაგვაცოს, ბორიტი შეგვაძულოს და კეთილი შეგვაყვაროს“. მაგრამ „ეს შუხადებელიაო, — ალანშვილ აკაკი — თუ (თეატრს —დ. ლ.) ჩვენს გრძნობა-გონებასთან ენნება საქმე და მშობლიურ ნიადაგს უეტკვენ“ კა გამოიცლის“. (VI. 276). ამიტომაც აკაკი აუცილებლად მიიჩნევს ეროვნული რეპერტუარის შექმნას. „ჩვენი პიესები — წერს აკაკი — შეიძლება ბუალ-ნუალეკ გამოდგეს და ვერ უტოლდებოდეს უცხოეთის, მაგრამ რა ვუყოთ მერე? ვინ არ იცის, რომ შამპანიური ღვინო ჯობია ბუალს? მაგრამ თუ არრეკანზე შეფასდება საქმე... და ერთსა და ერთ მათგანზე საბარალისო ხელოვნებაა საქმარო იქნება. ნუალს მიეცემა უპირატესობა, როგორც აუცილებელ საჭიროებას.“ „ჩვენი... პიესებიც, — დაასკვნის პოეტი — შეიძლებით „ეროვნულ ალოსტანი“ და „ბაძლეთნი.“ ნუალია... მაგრამ რა ვქნათ, უნდოლნა არ შეიძლებაო“. (VI. 276). ამის მერე აკაკი სინანულს გამოთქვამს, რომ ბელოვნებაზე (მუსიკა, მხატვრობა) ზმრაფდ ისეთები მსჯელობენ, რომლებსაც „მისი არა გეგეგბარა“. მაგრამ განსაკუთრებით უნდა თქვას ეს ლიტერატურაზე, რომელიც „ყველაზე რთული და მრავალეკეკი. ყველაზე საბრალოა ჭვეშნი ჩავარდნილი.“ რადგან „ალალი სიტყვები გვესმინოს, ყველა მსჯელობასა ჭკისრულობს თავიანებურ მსჯავრსაც სდებს... სამუთი? კანონი? ხაკუთარი ჯირვეულობა, თავგასული ახირებულობა და მეტი არაფერი?“ (VI.276). ხეწრიდ ამით ხსნის აკაკი იმას, რომ „ზოგჯერ და უფრო ზმრაფდაც ნიჭიერებს ვვერდს აუვლიან ხოლმე მისი თანამედროვენი და უნიკოიმს კი ტაშს ეკრავენ“ (VI. 277). რაც შეეხება ვენოის შემოქმედ, „მართალია გაგვმთ მაინეკ და მაინც ბევრი არცა-რა მისი ეს-მთ-რა მის თანამედროვეებს, მაგრამ... ბენიოსობის ნაკერწკალი ისე როგორც ბაკიებულ ცრაზედ ცივ ნაკარმი ეჩიჩარდ გაბეეული ობოლი ნაკვერცხალი... ერთხელკა ანა თავს ჩიკენს და ნათელს მიმოპფენენ ბარშემო“ (იქვე).

ზემოთქმულის დასახაბუთებლად აკაკი პომერიოსთან ერთად შეკსპირს ახასიელებს — „ბეერადლა უფალს და პოეზიის ამოლონს“; რომელსაც, აკაკის მიხედვით, თანამედროვენი „როგორც დრამატურგს, ნიჭიერ მარლზე ეკი ა არა კიგინდარა ბჭკაბნელებზედაც დაბლა“ ყეენდენენ და „ორი საუკუნის განმავლობაში არავის გახსენებია.“ მეტიც „არა თუ საუკეულუოროდ ნახნავდ-ნანთოლებეფნენ, — განაგრძობს აკაკი, — თვით მეთვრამეტე საუკუნის ბრძენთა ბრძენ ვოლტერს არა გიეგეგბოდა-რა შეკსპირის პოეზიისა და ხელოვნების: მაღალ ნიჭიერ, მაგრამ უმეცარ ველორად უწოდებდა ამ მსოფლიო გენიოს, რა არის, — რატომ კლასიკურ კალაპოტში არ ჩაიყვნა მისი დრამები და რატომ გადაუხვიაო“ (VI. 277).

ერის მომავალზე დაფიქრებული პოეტი (ხელოვნებას და ლიტერატურას იმ ძალად რომ მიიჩნევდა, რომელიც ჩვენების ჭირვარამის ახსნაზეთ — ხინამდეგის მაჯიერ მხრივთა მხილებით და ერის ეთილდღეეობისათვის თავდადებულ გმირთა ღვაწლის სამაგალითოდ ჩვენებით — ხაზოგადოების ზნეობრივად გარდაქმნა შეეძლო ხალხის „ხიკეთეში გადამყვანი ხიდი და ფონი“ ეოფილიეო) თეატრს საკანგები მნიშვნელობას ანიჭებდა, „ხელოვნების ტაძრად ხამოდგრო ამბორნად და არა უბრალო გასართობად“ (VI. 278) რაცდდა და სცენას „ეროვნულ ხარკად“ თვლიდა. „რომელიც უშნშად

ეროვნული ბიბლიოთეკა

და უტაუტრად უნდა გვიხახადეს ჩვენი ცხოვრების აკკარეს, რომ სახალხობით მოხიბლული მწვანეირეხბიანეს ხიუპარულით მივიხწრაფოდეთ და უშვერობას ზიზღით გავფრხობდეთ“ (იქვე).

თეკარის მიერ ამ როლის წარმატებით შესრულების აუცილებელ პირობად, როგორც ზემოთ არის აღნიშნული, აკაკის ერთგული რეპერტუარის შექმნა მიაჩნდა, მაგრამ იგი სულაც არ უარყოფდა უცხოური დრამატურგიიდან გადმოკეთებული და თარგმნილი ნაწარმოებების მნიშვნელობას და სინანულს გამოთქვამდა ქართულ ენაზე ასეთი ნაწარმოებების გადმოღების დაბალი დონის გამო. ამასთანავე აკაკი იმითაც უკმაყოფილი იყო, რომ მსახიობები და რეჟისორები თვითნებურად ეკიდებოდნენ პიესების ტექსტს.

თარგმნილ-გადმოკეთებული თუ ორიგინალური პიესებიანობაში თვითნებური დამოკიდებულების მოწინააღმდეგე აკაკი მაგალითისთვის ევრიპიელი ლიტერატურის პერსონაჟების ქართულ სცენაზე განსახიერებას იმოწმებდა. წერილში „გაიძერობის (ინტრიგების) სეზონი“ („ივერია“ 1904, №42) აკაკი წერდა: — „რატომ ახე არ ადგენენ პიესებს, როგორც ავტორებს უწერიათ? რა ნება აქვთ მოთამაშეებს, რომ ზოგს ჩკეკავენ, ზოგს თავისას უმატებენ, ამახინჯებენ პიესებს და თავის საკუთარ გემოზე ადგენენ? და არა თუ სხვების შეკსახილ პიესებიკე ვეღარ გვიცია: პეტრეზიოს მაგვიარად ეოლა კუდაბზიკა იმერელს გვიბაკავენ და ზტოკმანის ნაცვლად ჩვენებურ ბანკობიან მოთამაშეს, ენატარტალა ზუთხს მაძიებელ მოკეკვეს“. (VI. 288). ამ წერილიდან რამდენიმე ხნის შემდეგ გამოკეკუნებული „ქართეულ თეატრში“ („ივერია“, 1904 წ. №№111 და 117) იმით უკმაყოფილო პოეტი, რომ „ორიგინალიკური პიესები ჩიქოთოეული ენით არიან დაწერილი და ნათარგმნები და გადმოკეთებულები კი ბაობაროხულად გამოტყავებული“, განსაკუთრებით აღშფოთებულია რეჟისორ-მსახიობთა მიერ პიესების შეხწორება გადაკეთებით. აკაკის ცნობით, სათეატრო ბიბლიოთეკაში ორასზე მეტ პიესა ყოფილა წარმოსადგენად ნებადართული. მაგრამ „ერთ ნათამაშეკ პიესას ვერ ნახავთ ბიბლიოთეკაში, — წერს იგი. — რომ ნაწარმები არ იყოს, როგორც რეჟისორის, ეს ავტორებმა წუწალობთაც. რაც არ მოხწერნებიათ, გამოუკლიათ, გამოურიცხავთ და სამაგიეროდ, თავისი რაღაცეები ჩაუკეცრებიათო“ (VI. 298-299) და მაგალითად აკაკა შეესარის კომედიას „ეერიველის მორჩუოსაზე“ (აკაკის წერილის მიხედვით „ეაპახის მოთვინიერებაზე“) ახასელებს.

ევრიპელი ლიტერატურის პერსონაჟები, სახელდობრ ხერვანტების დონკიხოტი და შეკსპირის ფალსტაფი, გამოუეენებული აქვს აკაკის თავისდროინდელი ქართული მწერლობის ზოგიერთი წარმომადგენლის დახახასიათებლად. წერილში „ზავი ფიქრებით“ („ეკალი“, 1896, № 28) აკაკი ერთმანეთის ადარებს დონ კიხოტს („ფერმიხდილი რაინდობის ხახეს“) „ცრუ, ბაკია, მატეუარა... და იმავე დროს თავის კუკის მონა“ ფალტაფეს და „ჩვენ ნაკარეკეკიან“, რომელიც ორივესავან განსხვავდება: თუმცა ფიზიკურად ხეკასი და თავად „არავის ეტანება“, მაგრამ გონიერია, კეკეგაინებს, როგორც ფარა „დროზე ხმარობს და მოსწრებული ხერხებით არა თუ იგერიებს დევეებს. ამ ხაოცარი ფიზიკური ძალის წარმომადგენელებს, არამედ კიდე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რატურის განვითარების შემაფერხებელ ძალად არის აღიარებული. მაგრამ აკაკი იმედიანად შესცქერის ამ „სეფით ხათალთვალო გაუკეცლართველთა და დამბინძნებულთ“ ქართული ლიტერატურის არენაზე გამოსული ახალგაზრდა მწერლებს. რომელთა „პატარ-პატარა ფსიქოლოგიური ეტიუდებით“ დიდად ქმაყოფილი პოეტი ამბობს: „ეტყვენ გულწრფელად. ნამდვილი განთიადი ხელოვნებისა მხოლოდ ამ უკანასკნელ ხანებში დგება. ამას გვიმტკიცებენ ახალგაზრდა მწერლები თავიანი პატარ-პატარა ფსიქოლოგიური ეტიუდებით“ და, რამდენიმე სტრიქონის შემდეგ, დაბეჯითებით აცხადებს: „ეს დღევანდელი პატარ-პატარა ფსიქოლოგიური ნაწყვეტები მამლის ყიყინოვანი განთიადის წინამორბედები არიან ჩვენ — ცხოვრების — ლიტერატურაში“ (VI. 114).

„განთიადიდან“ 17 წლის შემდეგ გამოქვეყნებული „ნაკადულში“ („თემი“, 1913 №138) აკაკი აკრიტიკებს სნეულებათ — „სახადათ... გადაქცეულ მელეკმობათ“ (VI. 205), რასაც, პოეტის აზრით, „ამბიციოზასთან“ ერთად, ზელს უწყობს „დღევანდელი პუბლიცისტები და კრიტიკოსები“, რომელთაგან „ზოგი გაუგებრობით და ზოგიც განზრახ, ბეჭიერად ხოლმე პატარ-პატარა ტიკოორებს“ (იქვე). „ეს მოლეკმობითის სენი, — განაგრძობს აკაკი, — შესაფარი და მოხახდილი, არა თუ მარტო ახალგაზრდებს და ნუსტებს შეეერებათ ხოლმე, დიდებსა და ჭკეანებსაც კი ეგრეთვეთ.“

ევროპულ ლიტერატურას იმოწმებს აკაკი „ხათხუნჯო“ პოეზიაზე თავიანი პოზიციის დასაცავად. „წერილში რედაქტორისადმი“ („ნიშადერი,“ 1908 წ. №41) აკაკი იგონებს ოცდაათი წლის წინანდელი ხალბის მამია გურიელთან, რომელსაც პოეტისთვის უჩვენებია პუშკინის „ეგვიპტური ხალამუნის“ თავისებური თარგმანი. ნთარგმანი მშვენერი იყოო, გადმოგვცემს აკაკი, მაგრამ ხაგანი არ მოუწონეო. მამიას შეკითხვაზე: მაშ არ მოგწონს ეს პოეზიიან ხაგნე თხზულება ბენეოხისათ? — აკაკის მიუგია: — „ის ოხერჩობა, ხადაც უწმინდერესი სიტყვებია ნამარი და ხაგანე სიტყვების შესაფერია ხერიგი კი მომწონს, გინდა ბენეოხის ნაწერიც იყოსო“ (VI.181) და ნიმუშად „უწმინდერი სიტყვებისაგან“ თავისუფალი და აზრიანი ოხერჩობის მეორე დღესაე მიუთანია აკაკის მამიასთან თავიანი მერანგეტრე...“ „ძველ ქალალდებში ნაპოვნი ეს ლექსი აკაკის „ნიშადურში“ გამოუქვეყნებია.

ბაინგსა და. ბარანეკოორებთან, ბერანეკეს პოეზიაზე აკაკი შედარებით ვრცელად მსჯელობს „ბიბლიოგრაფიულ „შენიშვნებში“ („ბერანეკეს ლექსები ქართულად“, „აკაკის კრებული“, 1906 წ., №2). წერილის დასაწყისში ავტორი გამოთქვამს თარგმანზე თავის მოსაზრებას, რომლის თანახმად თარგმანელმა გარდა ამისა, რომ „ზედმიწევნით უნდა იცოდეს ის ენა, ხალხისა, თარგმნის, ასე რომ წვრილშინაც არ უნდა გამოეპაროს“ და იგი „ო

ეროვნული ბიბლიოთეკა

12 შეკითხვა საქართველოს სამხედრო კომისარს

> როგორც მკითხველმა იცის, ახლახან საქართველოს სამხედრო კომისრად დაინიშნა გენერალი **ჯონი ფირცხალაიშვილი.**
>
> მისი დანიშვნა საბჭოთა არმიაში საგაზაფხულო გაწვევას დაემთხვა, რაც სერიოზული პრობლემების წინაშე აყენებს რესპუბლიკის ახალ სამხედრო კომისარს.
>
> ამასთან დაკავშირებით ჩვენი კორესპონდენტი შეხვდა და ესაუბრა მას.

კორესპონდენტი: ბატონო ჯონ! ბოლო დროს საბჭოთა კავშირის მმართველ წრეებში, კერძოდ, პრეზიდენტ მიხეილ გორბაჩოვის გამოსვლებში არაერთგზის აღინიშნა, რომ საბჭოთა არმია საჭიროებს სფუძვლიან სამხედრო რეფორმას. მაინც რა ხასიათის რეფორმებია მოსალოდნელი, რა ცვლილებებს შეიძლება ველოდოთ რესპუბლიკებსა და სამხედრო უწყებას შორის დამოკიდებულებაში?

ჯ. ფირცხალაიშვილი: რეფორმის გასატარებლად, ვფიქრობ, საჭიროა, თვით რეფორმატორთა მომზადება.

სამხედრო რეფორმისათვის აუცილებელია შეიარაღებული ძალების ხელმძღვანელობის ერთგვარად დანაწილება პოლიტიკურ, ადმინისტრაციულ და საბრძოლო მმართველობათა გათვალისწინებით და პასუხისმგებლობის სფეროს განსაზღვრით, სამოქალაქო კონტროლის დაწესებით.

რეფორმის განხორციელებაში, ალბათ, დიდ როლს შეასრულებს პროფესიული არმიის შექმნა, ვინაიდან თანამედროვე სამხედრო ტექნიკა მოითხოვს მის მფლობელთა მაღალ პროფესიულ ჩვევებს და ცოდნის დონეს. ამასთან, მნიშვნელოვანი ყურადღება უნდა მიექცეს სამხედრო მოსამსახურეთა წახალისებას და პიროვნების, ამ შემთხვევაში სამხედრო მოსამსახურის, დაცვის მექანიზმის სრულყოფას. ამას იმიტომ მოგახსენებთ, რომ სადღეისოდ სამხედრო მოსამსახურე პრაქტიკულად მოკლებულია ბევრი კონსტიტუციური უფლების განხორციელების საშუალებას. რაც შეეხება ცვლილებებს რესპუბლიკებსა და სამხედრო უწყებას შორის, ამაზე ლაპარაკი ჯერ ნაადრევია, ყოველ შემთხვევაში, რეფორმის დაწყებამდე მოცდა მოგვიწევს.

კორესპონდენტი: რა ვითარებაა დღეს საქართველოში, საბჭოთა არმიაში საგაზაფხულო გაწვევასთან დაკავშირებით?

ჯ. ფირცხალაიშვილი: არც თუ სახარბიელო. ბევრ ქალაქსა და რაიონში ექიმები უარს ამბობენ სამხედრო სამედიცინო კომისიების მუშაობაში მონაწილეობაზე, სიმართლე გითხრათ, მე ეს არასწორად მიმაჩნია.

ბევრგან გამოიკვეთა წვევამდელთა პოზიცია: ისინი საბჭოთა არმიაში სამსახურის კატეგორიული წინააღმდეგი არიან, ახალგაზრდებს მხარს უჭერენ მშობლები. ერთი სიტყვით, ძალზე დაძაბული სიტუაციაა, ერთ მხარეს არის მოქმედი კანონი, მეორე მხარეს საზოგადოებრივი აზრი...

კორესპონდენტი: მიგაჩნიათ თუ არა, რომ რესპუბლიკებს, რომელნიც კონსტიტუციით სუვერენულ სახელმწიფოებად იწოდებიან, უნდა ჰყავდეთ თავიანთი საჯარისო ფორმირებები?

ჯ. ფირცხალაიშვილი: მიმაჩნია, რომ დამოუკიდებელ რესპუბლიკებს უნდა ჰყავდეთ საჯარისო ფორმირებები.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

კორესპონდენტი: საქართველოს უმაღლესი საბჭოს სესიამ ოფიციალურად აღიარა, რომ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა 1921 წლის თებერვალში ანექსირებული იქნა საბჭოთა რუსეთისაგან და დღემდე ოკუპირებული ქვეყნის მდგომარეობაში იმყოფება. ოკუპირებული ქვეყნის მოქალაქეებს კი, საეთაშორისო ნორმებით, არ ეკუთვნით სამხედრო სამსახური საოკუპაციო არმიაში. აქედან გამომდინარე, რამდენად სამართლიანია ქართველ ახალგაზრდებზე საბჭოთა კანონის გავრცელება „საყოველთაო სამხედრო ვალდებულების შესახებ“?

ჯ. ფირცხალაიშვილი: ეს საკითხი, ჩემი აზრით, მეტ სიზუსტეს მოითხოვს. თუ „საერთაშორისო ნორმებში“ თქვენ 1949 წელს ჟენევაში მიღებულ კონვენციას გულისხმობთ, გეტყვით: იქ არის ერთ-ერთი ქვეთავი „მოქალაქეთა დაცვა ომის დროს“, უფრადღება მიაქციეთ „ომის დროს“. ამ ქვეთავის 51-ე მუხლი გვაუწყებს, რომ დამპყრობელ სახელმწიფოს ეკრძალება აიძულოს დაპყრობილი ქვეყნის მოსახლეობა იმსახურონ დამპყრობლის არმიაში!

კორესპონდენტი. ალბათ, ერთ-ერთ ჭართულ გაზეთში გამოქვეყნდა საბჭოთა კავშირის თავდაცვის მინისტრის დიმიტრი იაზოვის წერილი საქართველოს ხელმძღვანელობისადმი, რომელშიც იგი მოითხოვს სამხედრო მოსამსახურეთათვის ბინების მშენებლობის დაჩქარებას საქართველოში. აქ, ალბათ, იგულისხმებიან ჯარების შემცირებასთან დაკავშირებით თადარიგში დათხოვნილი სამხედრო მოსამსახურენიც. თქვენი აზრით, რამდენად შეესაბამება ეს მოთხოვნა საქართველოს დღეანდელ დემოგრაფიულ ვითარებას და პოლიტიკურ სიტუაციას?

ჯ. ფირცხალაიშვილი: რამდენადაც ვიცი, საქართველოში მეტად მძიმე დემოგრაფიული ვითარებაა, და თუ ბინების მშენებლობის დაჩქარებაზეა ლაპარაკი, ფფიქრობ, პირველ რიგში უნდა დაჩქარდეს სტიქიური უბედურების გამო უსახლკაროდ დარჩენილთათვის სახლების მშენებლობა.

კორესპონდენტი: წვევამდელთა, მათი მშობლებისა და საერთოდ, ქართველი ხალხის აღშფოთებას იწვევს ის ფაქტი, რომ, საყოველთაოდ გავრცელებული აზრით, საბჭოთა არმიაში გაბატონებულია შოვინიზმი. ყოველნაირად ჩაგრავენ და ავიწროვებენ არარუსი ეროვნების ჯარისკაცებს. ამ ნიადაგზე მრავალი ახალგაზრდა დაიღუპა. შეინიშნება არმიის დემორალიზაციის სხვა ნიშნებიც. თქვენ რას იტყვით ამის შესახებ?

ჯ. ფირცხალაიშვილი: მართალია, საბჭოთა არმიაში არის ჯარისკაცთა შევიწროვების ფაქტები, ამის უარყოფა არ შეიძლება. სამწუხაროდ, არის ჯარისკაცთა დაღუპვის შემთხვევებიც. შარშან, მაგალითად, საქართველოდან გაწვეული 88 ახალგაზრდა დაიღუპა. მიმდინარე წლის განვლილ პერიოდში ამ რიცხვმა უკვე 24-ს მიაღწია. ეს უდიდესი ეროვნული ტრაგედიაა, მაგრამ ვიყოთ ობიექტურნი და ყველაფერს ეროვნებათა შორის შეღლისა და უთანხმოებას ნუ დავბრალებთ. ჯარისკაცთა დაღუპვის მიზეზი სხვადასხვაა: თვითმკვლელობა, უბედური შემთხვევა, ავადმყოფობა, შეიძლება ითქვას „უაზარმული ხელიგნობაც“ კი.

ამას წინათ, ერთ საუბარში ვთქვი და კიდევ გავიმეორებ: სამხედრო საქმის პრესტიჟის დაქვეითებაში ზოგიერთ მეთაურსაც მიუძღვის „წვლილი“, ოფიცერმა ახალგაზრდა შვილივით უნდა მიიღოს, სიმკაცრე და ლმობიერება ისე უნდა შეახამოს, რომ არ დაამციროს, არ შეურაცხყოს იგი. ჯარისკაცმა უნდა იგრძნოს, რომ შენ მარტო მისი უფროსი, მეთაური კი არა ხარ, არამედ მისი პატრონიც. გრძნობ პასუხისმგებლობას მის სიცოცხლეზე, ეროვ-ქცევაზე.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

აღზრდაზე, ახალ გარემოსთან შეჩვევაზე... სამწუხაროდ, ეს თვისებები ყველა მეთაურს არ გააჩნია.

კორესპონდენტი: თქვენ, როგორც პროფესიონალი სამხედრო, ბუნებრივია, საფუძვლიანად იცნობთ საბჭოთა არმიის ცხოვრებას. ჯარისკაცებისა და ოფიცრების განწყობილებას, მათ დამოკიდებულებას ქვეყანაში შექმნილ ვითარებასთან. მე ვგულისხმობ ეკონომიკურ კრიზისს, ე. წ. „გარდაქმნის" მიმდინარეობას, იმასაც ამბობენ, გამორიცხული აო არის სამხედრო გადატრიალებაო....

ჯ. ფირცხალაიშვილი: ჩემი ღრმა რწმენით, სამხედრო გადატრიალებაზე ფიქრი ზედმეტია, ეს არ მოხდება.

ჯარისკაცთა და ოფიცერთა განწყობილებისა რა მოგახსენოთ, როგორც ცალკეულ ინდივიდებს, განწყობილებაც ინდივიდუალური აქვთ, ზოგს ოპტიმისტური, ზოგსაც პესიმისტური, გარდაქმნას კი, როგორც სამოქალაქო ცხოვრებაში, ისე არმიაშიც ჰაკვს მომხრეები და მოწინააღმდეგეები.

კორესპონდენტი: დღეს საბჭოთა არმიაში თითქმის ალარ არიან ქართველი ოფიცრები და გენერლები. თქვენ რით ხსნით ამ ვითარებას?

ჯ. ფირცხალაიშვილი: ამ საკითხმა ნამდვილად უნდა შეგვაწუხოს და ჩაგვაფიქროს, განსაკუთრებით დღეს, როცა რესპუბლიკის სუვერენიტეტისათვის მიმდინარეობს ბრძოლა, გვინდა შეეკმნათ საკუთარი ეროვნული საჯარისო ფორმირებები და ამ დროს გვკავს მხოლოდ თითებზე ჩამოსათვლელი ქართველი გენერალი. პოლკოვნიკები, პოდპოლკოვნიკები... ამ პროცესს თავისი მიზეზები აქვს, მაგრამ ამაზე მსჯელობა ახალს ვერაფერს შეგვძენს, მომავალზე უნდა ვიფიქროთ...

კორესპონდენტი: დღეს თქვენ საბჭოთა არმიის გენერალი ხართ. რესპუბლიკის კომისარიატს ხელმძღვანელობთ და, ბუნებრივია, ეს გარკვეულ მოვალეობასაც გაკისრებთ საკუთარი შეხედულებებისა და პოზიციების განსაზღვრის თვალსაზრისით. მაგრამ, როგორც ვხედავ, და აქამდეც ვიცოდი, გულგრილი არა ხართ თქვენი სამშობლოს ბედისადმი. როგორ უყურებთ საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას და რა პერსპექტივებს ხედავთ ახლო მომავალში?

ჯ. ფირცხალაიშვილი: საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას დიდი ეურადღებით ვადევნებ თვალს და დადებით მოვლენად მიმაჩნია, ამაში არაბუნებრივი, მოულოდნელი და გასაკვირი არაფერია, ყველა ჩვენთაგანი ვალდებულია თავისი ხალხის. თავისი სამშობლოს ინტერესებით იცხოვროს. მაგრამ მე სხვა რამ მაწუხებს — თუ მივაღწევთ პოლიტიკურ დამოუკიდებლობას, როგორი იქნება ჩვენი თავდაცვა, სახელმწიფოებრივი სიძლიერე, მხედრული წრთობა, სამხედრო ტექნიკა... მე მგონი, ამაზე ღირს სერიოზული დფიქრება.

კორესპონდენტი: მაინც როგორ წარმოგიდგენიათ თავისუფალი საქართველოს თავდაცვის სისტემა. ისურვებდით თუ არა ქართული არმიის გენერლობას?

ჯ. ფირცხალაიშვილი: როგორ წარმომიდგენია და როგორც უნდა იყოს — თავისუფალ, დამოუკიდებელ ქვეყანას უნდა ჰაკვდეს ძლიერი შეიარაღებული ძალები, ყველა გვარეობის კადრები, ფლოტს, სარაკეტო, საჰაერო თავდაცვის, და ა. შ. რაც მთავარია უნდა ჰაკვდეს პროფესიონალი სამხედრო მოსამსახურეები.

რაც შეეხება საკითხს — ვისურვებდი თუ არა ქართული არმიის გენერლობას — აბა, ამას რა კითხვა უნდა?!

ეროვნული ბიბლიოთეკა

კორესპონდენტი: როგორც ამბობენ, თქვენ სამჯოთა არმიის ერთ-ერთ ყველაზე ახალგაზრდა გენერალი ხართ და ყველა მორიგი წოდება ვადამდე მიგიღიათ. როგორ აღწევდით ამას?

ჯ. ფირცხალაიშვილი: მართალი ბრძანდებით. არმიაში ოცი წლის სამსახურის მანძილზე ყოველთვის მოქმედ ჯარში ვიყავი და გავიარე სამხედრო სამსახურის ყველა საფეხური, დაწყებული ოცმეთაურიდან — დივიზიის მეთაურამდე, ყველა მორიგ წოდებას მართლაც ვადამდე ვღებულობდი, ეს ალბათ იმიტომ ხდებოდა, რომ ჩემზე დაკისრებულ მოვალეობას მუდამ მონდომებითა და პასუხისმგებლობით ვასრულებდი. ეს ის თვისებებია, რომელიც აუცილებლად საჭიროა, სადაც უნდა ვიყოთ და რასაც უნდა ვაკეთებდეთ, თუ წარმატების მიღწევა გვინდა ჩვენს მიერ არჩეულ საქმეში, ამ თვისებების გარეშე წინსვლა და წარმატება შეუძლებელია. განსაკუთრებით მინდა ეს იცოდეს და დამახსოვრის დღევანდელმა ახალგაზრდობამ.

კორესპონდენტი: ფიქრობთ თუ არა საქართველოში საბოლოოდ დარჩენას?

ჯ. ფირცხალაიშვილი: მაპატიეთ, მაგრამ ეს არცთუ აუცილებელი შეკითხვაა, რახან დავბრუნდი, მაშასადამე, დავრჩები კიდეც!

რედაქციისაგან:

როგორც მკითხველი შენიშნავდა, საქართველოს სამხედრო კომისრის საუბარში გასაგები მიზეზებით, გარკვეული თავშეკავება და ლაკონიურობა იგრძნობა. ამავე დროს, მისი, როგორც ადამიანისა და ქართველი კაცის პოზიცია ბევრ რამეში ემთხვევა ჩვენი საზოგადოების აზრსა და მისწრაფებას. ისევ დაგვრჩენია, საუბრისათვის მადლობა მოვახსენოთ გენერალ ჯონი ფირცხალაიშვილს და ვუსურვოთ ახალ პოსტზე თავისი მოღვაწეობა ქართველი ხალხის ინტერესების სასარგებლოდ წარემართოს.

ჭვეშოთ კი გვინდა მკითხველის ყურადღება კიდევ ერთხელ გავამახვილოთ იმ მძიმე და დაძაბულ ვითარებაზე, რაც ბოლო დროს იქმნება საბჭოთა არმიაში ქართველი ახალგაზრდობის გაწვევასთან დაკავშირებით.

საქართველოს ეროვნული მოძრაობა სრულიად სამართლიანად მიიჩნევს, რომ ქართველმა ახალგაზრდობამ არ უნდა იმსახუროს საბჭოთა არმიაში, რომ დადგა დრო საქართველოში დაიწყოს ეროვნული საჯარისო ფორმირებების ჩამოყალიბება და თუ ეს კანონიერ საფუძველზე მოხდება, რასაკვირველია, ორივე მხარისთვის უმჯობესია. ასევე, უნდა გაიხსნას სამხედრო სასწავლებლები და მომზადდეს ქართველ ოფიცერთა კადრები. ერთი სიტყვით, უნდა დაიწყოს მომავალი თავისუფალი საქართველოს დამცველი სამხედრო ძალების ჩამოყალიბება.

საზოგადოებამ ისიც იცის, რომ ეროვნულ მოძრაობაში მონაწილე ცალკეულ მამულიშვილთა ინიციატივით, სერიოზული მუშაობა მიმდინარეობს ეროვნული საჯარისო ფორმირებათა ჩამოყალიბებისათვის და არ შეიძლება ამის შეგრძნება გულს სიამაყით არ უვსებდეს ყოველ ქართველს. საბჭოთა სამხედრო გაზეთების კორესპონდენტები კი ათასგვარ სისულელეს ჩმახავენ მათს შესახებ, ლამის ფაშისტურ „მოიერიშეებად“ აცხადებენ და დღენიადაგ უდიერად შეურაცხყოფენ ქართველთა ეროვნულ გრძნობებს.

როგორც გენერალი ჯონი ფირცხალაიშვილი ბრძანებს, მდგომარეობა მართლაც ძალზე დაძაბულია: ერთ მხარეს არის საბჭოთა კანონი საყოველთაო სამხედრო ვალდებულების შესახებ, რომელიც ძალითაც ყველა სრულასაკოვანი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ახალგაზრდა ვალდებულია მოიხადოს სამხედრო ბეგარა, მეორე მხარეს არის ეროვნული ინტერესები და საზოგადოებრივი აზრი, რომელიც კატეგორიულად ეწინააღმდეგება საბჭოთა არმიაში ქართველი ახალგაზრდობის გაწვევას. ასევე, ორგვარი სიფრთხე ემუქრება ახალგაზრდობასაც: ერთი მხრივ — დაუმორჩილებლობისათვის, საბჭოთა კანონის წინაშე პასუხისმგებლობა. მეორე მხრივ — საბჭოთა არმიაში გამეფებული ბოროტმოქმედებანი, რომელიც საფრთხეს უქმნის ჩვენი შვილების სიცოცხლეს.

გასულ წელს დაიღუპა 88 ქართველი ჯარისკაცი, 24 — მიმდინარე წელს... სულ რაღაც თხუთმეტ თვეში 112 ქართველი ჭაბუკის სიცოცხლე შეუწირავს საბჭოთა სამხედრო ბეგარას, ხოლო სანამ ეს წერილი დაიბეჭდება, ვინ იცის კიდევ რამდენით გაიზრდება დაღუპულთა რიცხვი. როდემდე უნდა ითმენდეს ქართველი ხალხი თავისი შვილების განუკითხავ ყლეტას?!. ამ ტრაგიკული მოვლენის წინაშე მთელმა საზოგადოებამ ერთხმად უნდა აიმაღლოს ხმა, უნდა მოვითხოვოთ ჩვენი კანონიერი უფლებების განხორციელება. რომ ქართველმა ახალგაზრდობამ სამხედრო სამსახური საქართველოს ტერიტორიაზე მოიხადოს. მაგრამ ისეთი ფაქტებიც არის ცნობილი, როცა საქართველოში სამხედრო სამსახურის მოსახდელად დატოვებულ ჯარისკაცებზე არაქართველი ოფიცრები შურს იძიებენ, ყოველნაირად ავიწროებენ და შეურაცხყოფენ მათ. საჭიროა გაიხსნას ქართული სოფიცრო სასწავლებლები, მომზადდეს ქართველ მეთაურთა კადრები, შეიქმნას ეროვნული ნაწილები, ბოლოს და ბოლოს, საკუთარი არმია ხომ აუცილებელი ატრიბუტია რესპუბლიკის სუვერენიულობისა. რაზედაც დეკლარაციულად გაჰყვირიან ცენტრის იდეოლოგები.

ადამიანთა ეროვნული გრძნობების დათრგუნვის ტენდენცია, რაც დღემდე ბატონობს საბჭოთა არმიაში, თავის დროზე ეროვნული დივიზიების დაშლა-გაუქმებაშიც გამოიხატა. რასაც მოჰყვა არმიიდან ქართველ გენერალთა და ოფიცერთა მასობრივი დათხოვნა. ცენტრის ამ შორსგამიზნულმა მოქმედებამ მინიმუმამდე დაიყვანა ქართველი სამხედრო კადრებისა და სამხედრო სპეციალისტების რიცხვი. ლამის დავიწყებას მიეცეს მდიდარი სამხედრო ტრადიციები, ახალგაზრდობაში ჩაკვდა სამხედრო სამსახურისა და სამხედრო სპეციალობებისადმი სწრაფვა, რადგან მათ საშუალება არ ეძლევათ სამხედრო მოსამსახურის მძიმე ცხოვრებით: თავის ნამდვილ სამშობლოს ემსახურონ.

დღეს აქტიურად გაისმის მსჯელობა სამხედრო რეფორმის აუცილებლობაზე. მაგრამ როგორიც უნდა იყოს ამ რეფორმის ხასიათი, იმპერიის ცენტრალურ ხელისუფლებასთან ურთიერთობის ხანგრძლივი გამოცდილებით შეიძლება დავასკვნათ, რომ იგი ოდნავადაც არ განხორციელდება რესპუბლიკების ინტერესების შესაბამისად. პირიქით კი შეიძლება მოხდეს.

ამიტომ ქართველ ხალხს დღეს ერთადერთი მისწრაფება გააჩნია: რაც შეიძლება მალე დააღწიოს თავი იმპერიის ბრჭყალებს და დაადგეს საკუთარი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს მშენებლობის გზას.

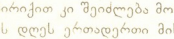

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ჯანსუღ ღვინჯილია

ქართველი კაცის სინამდვილე

ჩვენი თავმოყვარეობა და ჩვენი პატივმოყვარეობა

ჩვენს თვალწინ თავმოყვარეობის პატივმოყვარეობად ტრანსფორმირების საშინელი პროცესი მიმდინარეობს.

თავმოყვარე კაცი მშვენიერებაა. პატივმოყვარე — სიმახინჯე.

თუ ადამიანურ ბუნებას პატიოსნება გამოეცალა, ეფეკტიანა იკარგება. პატიოსნება მთავარი პირობაა იმისათვის, კაცი იყოს რაინდული, ეფეკტიანი. ქართველი კაცის რაინდული ბუნებას სულ პატიოსნება კვებავდა. პატიოსან კაცს რაც დაემართა მეოცე საუკუნეში, ამაზე უკვე ვთქვი. შესაძლოა, თქმული გაადრმავო, გაამდიდრო, გამოელებით კი ვერაფერს გამოაკლებ. მოსალოდნელი იყო და მოხდა კიდეც ქართველის ეფეკტიანი ბუნების დეფორმირება. ის დარჩა გაბედულ, რისკიან კაცად. მაგრამ ეს ის გაბედულება და რისკია, ოვალეფ ადამიანაც რომ „ამბობს" მთელი სიცოცხლის მანძილზე. მოგეჩვენებათ კიდეც, რომ ეფეკტიანია, არ მოტეუეფდეთ. — „შეა უზის დიდი მზღვარი". როდესაც პატიოსნებას გამოვეთხოვეთ, ჩვენ ეფეკტიანობასაც გამოვეთხოვეთ. ამიტომ:

თავმოყვარეობა ჰარდილიანად დალასლასებს ქართველი კაცის სულში. უძველესი ტაძრის კედლებზე ფრაგმენტებად, ნაფლეთებად. დეკალებად შერჩენილი ფრესკების მკრთალ კონტურებს ვკვანძავს იგი. სახვალიოდ სრული გაქრობა უწერიაო. შეიძლება თუ არა მისი უწინდებური სახით აღდგენა, ამაზე საუბარი მომავლისათვის გადავდოთ. დღეკანდელი სურათია საინტერესო.

ქართველი კაცი იმდენად ამაკია, არავინ არ მიიღებს თავის თავზე, თუ ვიტყვი ქართველი უკვე აღარ არის თავმოყვარე-მეთქი. ყველა გამოხატულებაში იგულისხმების თავს და აღმორნდეს, რომ ოთხმილიონნახევარი დედიან-მამიანი თავმოყვარეა. მაშ როგორ, მე ქართველი კაცი ვარ, მე თავმოყვარე ვარ, ვიღაცას როგორ არ აქვს ამის თქმის უფლება, გამონაკლისები როგორ არ არიან. მაგრამ ვინ ქმნის დღეს ამინდს მამულში, გამონაკლისები თუ უმრავლესობა? რა თქმა უნდა. უმრავლესობა და თქვენ წარმოიდგინეთ, გამონაკლისებმა უკან უნდა წაიღონ თავიანთი სიტყვა. ცოტა მოკრძალებულად, შიშით, სიფრთხილით გაიკლონ გუფში ეზრი თავიანთ თავმოყვარეობაზე. როცა თანამემამულეთა უმეტესობას თავმოყვარეობა დაუკარგავს, გამონაკლისებს თავმოყვარეობამ ღირსებით თავის მოწონების უფლება არ უნდა მისცეს.

რამ დაგვკარგვინა თავმოყვარეობა თითოეულს ცალ-ცალე?

ცხოვრების ნირმა მოიმოქმედა ეს. ჩვენ დიდი ხნის განმავლობაში ეალბი ცხოვრებით ვიცხოვრეთ. თაღლითობის და ყალთაბანდიობის გზებით და ფოორმებით გავლილი საუკუნე და ამგვარ ხელას უკვალოდ არ ჩაუვლია. პირველი საკვლევი ტუელი რომ ვთქვით, პირველი სისხლის წვეთი მაშინ გამოვაცალეთ თავმოყვარეობას. ჩვენ კი იმდენი ტუელის თქმა დაგვკარგია! ჩვენი ერთიერთობა ტუელის შინაარსზე გავაწყვეთ და თავმოყვარეობა რა ტინის კედელი უნდა ეფოფლიეო, რეკვეეა არ დაეწყო. მართალია, გვიაძულეს, მართალია, ჩვენგან არ მომდინარეობდა, მაგრამ რა ნუგეშია შედეგისათვის მიზეზებზე ეურადღების გადატანა. კაცი მაშინ არის თავმოყვარე, როდესაც ამას მოითხოვს მისგან ცხოვრება, კვეეანა. როდესაც იგი გარეთ გადის ეოველდღე ამ ცხოვრებისა და კვეეანის რიდით, მას უნდა ჩაბედოს თვალებში, მას უნდა მოაწონოს თავი. აკ რგებს სიამაეე — შინაგანი თვისება, აკ შლის ფრთას თავმოყვარეობაც, უკვე შინაგანი, ოდინდელი ქართველი თვისება. ცხოვრებამ კი მეტეუეილად ა

-ცია, თაღლითობისა და თვალთმაქცობისაკენ უბიძგა, სხვაგვარად არ ეცხოვრებოდა, სხვანირად ელაბაკად იქცეოდა. შემოაპარა წვეთ-წვეთობით არაკაცური ცხოვრების ნირი და საათიც კი გაიწია, ყველგან ზედმეეი ბარგი აღმოჩნდა თავმოყვარეობა. თავმოყვარე ადამიანი ტუელის როგორ იეადრეს. მას კი სუ-

ფასალი, დასაწყისი იხ. „ცისკარი" № 3, 4.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ნთქვა უპირს ტუუელის გარშემო. ვერცერთი საქმეს ვერ მოიკვანს ბოლომდე, თუ ტუუელი არ თქვა. თუ არ მოიპარა, თუ არ ითაღლითა, თუ არ გამოსძალა... ე. ი. ურთიერთობის ქსელში არც თავმოყვარეობისათვის არ დარჩა ადგილი. ამ დროს რა ჰქნას ადამიანის ხასიათმა, მისმა ფსიქიკამ. იგი ელასტიურია, როცა დრისეულ ყოფნას არ ანებებენ, ულირსად იქცევა.

ქართველი კაცი არასდროს არ ვაკრობდა, არც ეიწეოდა, არც ყვავოდენთ. არც ციტრუსით. მეცხრამეტე საუკუნის დიდი ქართველთა წუხდა კიდეც იმის გამო, რომ ვაკარი არ გვაყვდა, სხვა მდიდრდებოდა, სხვა ითვიბდა ჩვენსავე ქვეყანაში ვაკრობით დაგროვილი ფულით ქართველ მიწებს. მეოცე საუუუნეში კი არათუ ვაკრობდა. საეკულიანტებად ვიქეცით, თითით საჩვენებელი გავდით. „საბჭოეთის დედაქალაქს" ეკრებში, მოსახვევებში, ბაზრებში დგანან ქართველი „ვაუკაცები" და ულარცხვილოდ ვაკრობენ, იმსახურებენ ზიზღსა და თავთვლუნებას. სხვებიც ვაკრობენ, სხვებიც საეკულიანტობენ, მაგრამ სხვებისგან მოჩვენებია იეენენ უმსგავსობას. ქართველისაგან კი ეს არ გაეგონათ: შენიშნავდნენ ჩვენს ბედოვლათობას, თორემ ვაკრეუანობას ვინ ჭამოგაკაბებდა. რა მოხდა, სად დაკარგა ალეხის და ალეხის შეილთა ტრადიციული თავმოყვარეობა. საერთოდ რომ არ გადიოდა ბაზარში. ახლა მთლიანად ვაკრეუანად რამ აქცია. ერთი უკიდურესობიდან მეორეში ასე უცებ როგორ გადავარდა.

ეს მოხდა დიდი ძალდატანების ფასად. მოძალადე გახდდათ „ჩვენი ქვეყნის" ტოტალური ცხოვრება. ეს იყო დიდი ძალდატანების ხანგრძლივი პროცესი. დიდხანს ეურჩებოდა ქართველი კაცი მისთვის უჩვეულო, მისთვის არასაკადრის ყოფას; მაგრამ ყოფა ყველაფერია, ის დღეა, ის ღამეა, საათია, წუთია, წამია. ერთი მხრიდან კი არ გიტევს, გარემოგიცავს, ან გეზოვება სული და მთელი სიცოცხლის განმავლობაში იბრძვები, ან სწავლთან ცოტას ცა ნიადაგ მოწყვეტილი მის ბინძურ ტალღებში ბანაობ „ღალად".

მოიპარა, გამოსძალა ეკმემა, ინფინერმა, მასწავლებელმა, ლექტორმა, მეცნიერმა, მწერალმა, გლეხმა, მუშამ... ყველანაკ და ყველაფერმა.

ერთხანს გვეგონა კიდეც, ამით ჩვენი თავმოყვარეობა არ ილახებოდა, რადგან წინანდებურად ვცემდით პასუხს მტერსა და მოყვარეს.

ძნელად შევამჩნიეთ, რომ ჩვენს თავმოყვარეობას გამოცლილი ჰქონდა ძარღვი, რომ ყველა მისი მკვეთავი ძეერფანი თვისება თალლითობისა და ყალთაბანდობის გზებზე შემდგართ გუშინ და გუშინწინ გაგვიჭა.

ახლა უნდა ვაღიაროთ, რომ თავმოყვარეობის ადგილას პატივმოყვარეობამ მოიკალათა.

თავმოყვარე კაცი. თავისუფალ. ზნეჰრულ საამშობლოს ჰირდება. მოჩვენებითობის საბაკრობი თავმოყვარე კაცი არ უნდა ეძიო, თუ სადმეა დარჩენილი. შრეებში იქნება უსათუოდ დაფლული.

ქვეუანა პატივმოყვარე ინდივიდებით ბიგნოო. თავმოყვარეობა ხ პატივმოყვარეობა ინსტიგრაციათ არის, როგორც კი ერთი მხარე ჩაიძირება, მეორე ამოყარავდება.

პატივმოყვარეები სულ თავის თავზე ფიქრობენ. საკუთარ დიდებაზე. კეთილმოწყობაზე. — უმაღლესი ბინა, უმაღლესი მანქანა, უმაღლესი ავეჯი. უმაღლესი რემონტი, საზონგადოებისაგან დღენიადაგი პატივი. არაფერს არ დაიკლებენ. პატარაც რომ დაიკლონ, ქვეუანას ამუეთქენენ.

ადამიანთა ურთიერთობა პატივმოყვარეობის რელსებზე გაიმართა. ვინც მეტად პატივმოყვარეა, ანგარიშსაც მეტად უწევენ! თუ პატივმოყვარე არ არის კაცი, შეხადლია, ეფრც შეამჩნიონ. ვინც ქვეუნისთვის იბრძვის, იმას კი არ გაიკეს, ვინც პატივმოყვარეა, იმას გაკეს ლელო ჩვენს ცხოვრებაში. ბრძოლა თავმოყვარეთა ხვედრია. სადღა იყო ბრძოლა ჩვენს ყოფაში. იყო ჩაქინდრული თავები და თავმოყვარეობის გვამები. გაჩნდა თანამდებობრივი თავმოყვარეობა, მეცნიერული პატივმოყვარეობა, მწერლური პატივმოყვარეობა, მეშჩანური პატივმოყვარეობა.

გამოიხატა ეს პატივმოყვარეობა ცხოვრების წესში, სტილში, საკარიველოს ხაზღრებს გარეთაც პატივმოყვარეებად წარეხდენთ უკეე. გამომწვევი პოზა დავიკირეთ, წესსა და რიგს არ დავეშორჩილეთ, არ ვიკადეთ საუკუნის სტილისადმი მორჩილება. იქაც პატივი რომ მოვიიხოვეთ, ცოტა სასაცილო გამოვჩნდეთ.

საკეკუნო ინტერესების სინკალულე, ეროვნული მიზნების უკონლობა, — აი, თავმოყვარეობის გაკრობის მთავარი მიზეზი, მოჩვენებითი ცხოვრების საერთო სტილთან ერთად. როდესაც საკეკუნო ინტერესები და ეროვნული მიზანი ძმლავრობს, ცხოვრების სტილიც იცვლება, მაღლდება ადამიანი, მაღლდება საქმე და შენგანაც ითხოვს, იყო სულ სხვაგვარი. იმ ქვეყნის შვილს, რომელსაც საკეკუნო ინტერესები და ეროვნული მიზანი არ მსჭვალავს, თავმოყვარეობა არ სჭირდება. სამაგიეროდ თავიხეფლება ეძლევა პირადულს, ზოგადისაგან გათიშულ კერძო ინტერესებს.

ჩნდება დიდი საფრთხე პიროვნული პატივმოყვარეობა ეროვნულ პატივმოყვარეობად მოგვეევლინოს. ამდენი კერძო, შესაძლოა, სახალხო მოვლენად განივთდეს. მაშინ უკვე გვიან იქნება! ეროვნული პატივმოყვარეობა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

პროფესიულ პატივმოყვარეობათა უბრალო ჯამი რომ იყოს, ეს აქამდეც მოხდებოდა, მაგრამ მიძინებული ხასკვენო ინტერესები ისე ღრმად და ძძლვარე, ქვედნებების წყალობით არ ანებებს ამ ფრიცხვ ერთიერთს ერთ მასად შეიკრას და ერის სახელ წარმოსდგეს. უთვალავი, მაგრამ დადგენულია ისინი, ცალ-ცალკეა, შეუწებებელი, ერთმანეთისათვის შეიფენებელი. ცალ-ცალკე ეულელათის ჩვენი პატივმოყვარეობა.

დადგა დღის წესრიგში, დაკიბრწნოთ თავმოყვარეობა, იგი დაკარგული გვკონდა, იგი სადღაც ჩავიარეთ, ჩავაბშეთ, ჩავკალით. ახლა, პატივმოყვარეობის გვამებად ქცეულებს ვეკერის ინ ამზრთან შეგუებ, რომ თავმოყვარეობა დაკკარგეთ თითქმის ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, ვერ დაგვიჯერებია, რომ ჩვენგან პრესტიჟიული ცხოვრების მოწყობა, მდიდრული ხუფრით მაგანს გასტუმრება, გაბაგიებელი ეკრძენი „თავმოწონება" თავმოყვარეობის შემადგენელი ნაწილი კი არ იყო, სულ პატივმოყვარეობის სულისკვეთებით გაღდათ ნაკარნახეკი. ამ საფრთხისაც ვერ ვგრძნობთ, რომ შესაძლოა, მთელს მსოფლიოში ეროვნულ პატივმოყვარეობად აღიქვამ ჩვენი საკეიფელი, ჩვენი მოძრაობა, ჩვენი დამოკიდებულება — უცხოელთან ჩვენი შეხვედრის ფორმები სასტუმროში, რესტორანში, თვალმიფარებულ თუ ხაზოგადოებრივ ადგილებში. უფრო დიდი უბედურება ის გახლავთ, რომ გვინდა ეს პატივმოყვარეობა ქართულ თავმოყვარეობად გასალდეს.

თბილისი და თბილისელობა

საქართველოს დაღუპული და დაკარიელებული სოფლები თბილისში უნდა ვეძიოთ.

როგორ ჭირდებოდა ერთ დროს თბილისს მიზეველება, როგორ ჭირდებოდა ქართული ნახსლის გადახმება. როგორ უზმობდა ქვეყნის ყოველ კუთხე-კუნჭულს, მოდი, მიშველეო. არაქართული მოსახლეობის სიპარბე ფანატიკური გახდალთ. მეზობელ ქვეყნებს თავიანთ რუკებზე შეკმენდათ თბილისი — ჩვენი ქალაქიაო. ეგ არის ღირმი ყვდებათ, და მიეხვინენ გამოსახრავად. ღმერთმა ხასნაული მოაბდინა. ღმერთმა, რადგან ქაცის ხელით გაკეთებული, ქაცის გონით ორგანიზებული მაშინდელი არავის არაფერი ახსოვს და რაღა თბილისის გაკარიულების ეანონზომიერება და გონიერული ხტარეგეია უნდა ვეძიოთ. უბრალოდ, „ერთი ჯერი ბარგებელის" პრინციპმა გეკარგი. დაიწყო მთელი საბჭოთა კავშირის ცენტრალიზაციის ყოველსმომცველი პროცესი და საკართველოც, ბუნებრივია, ამ პროცესში ჩაერთო. საკართველოს დედალაქში თავი მოიკარა ყველა ეულლტურულმა დაწესებულებამ, ეულეა გამომცემლობამ, ეულეა ეურნალმა, ეულეა გაზეთმა, ეულეა ინსტიტუტი ა.ა.ეულ.ნა. აკადემია და აკადემიის ინსტიტუტები, ქარხნები, ფაბრიკები, სამინისტროები... გაიძარცვა მთელი საქართველოს პერიფერია, დაიძრა თბილისსაკენ ქართველობა. ინტელიგენცია გადასახლდა, ქარხნები და ფაბრიკები ლეგზონით ბაიფონ. ეძახდა და ეძახდა ყველაფრის ცენტრი ადამიანებს თავისკენ. მე შენ გეტყვით, კოლეკტიკის სიყვარული დაკერდა სოფელში. ითქო თბილის-ქალაქი, გაიბერა, განიერკო. ორიოდე თაობის თვალწინ არნაბუოლდ იმატა თბილისის მცხოვრებთა რიცხვმა. ჯერ ალდგა დემოგრაფიული ბალანსი, შერე ქართველობის სასარგებლოდ გადაბარა ისარი, საგრძნობი შეიქმნა უპირატესობა. ეს ყველის გვიბარდა, ეს. ცხადია, ყველას მუდამაც გაგვიბარდეს. მაგრამ ვერც ამ შემთხვევაში გამოვიჩინეთ ზომა. პირველ ხანებში ქართველობის ეს მომძლავრება, თბილის-ქალაქის პროცენტულად გაკარიულება ბედნიერებად ჩანდა, ან კი როგორ არ მოგეჩვენებოდა ბედნიერებად: რუსთაველის პროსპექტზე თავისუფლად ვერ გაგვეკონა ქართველებს. ბოლოს ასე „დაკანონდა", ერთი მხარეს ქართველობას ეკლო, მეორე მხარეს — სხვა ეროვნებათა წარმომადგენლებს. ამ პროცესს მოაკვა ჩხუბი ქუჩებში, კიდევ კარგი, ეფეკაცური წესები მოქმედებდა მაშინ, ოშვიათად თუ ვინმე იჩხაბოდა იარაღს. იმართებოდა მუშტიკრივი, ახლაც ახსოვთ ძირეულ თბილისელებს მაშინდელი მორკინალების სახელები. ქართველობა, ცხადია, თბილისს ვერავის დაუთმობდა და თბილისი ჩვენი ქალაქიაო, სხვა რომ იტყოდა, ცოფდებოდა ამაზე. ბოლოს იმძლავრა ქართველმა ეაცმა, მოიცა ღონე, სოფელიც ჩამოეხარა, ნელ-ნელი დაახვევნა უკან არაქართულ ელემენტს, აიღებინა ხელი ეცნაურ მოთხოვნაზე. ვეღარ ბედავდნენ უკვე თბილისის სათავეხოდ დაჩემებას. არჩიეს ეკოთლმეზობლური დისტანცია და ურთიერთობა შეეხარჩუნებინათ. ეკოთლმეზობლური დამოკიდებულების საწინააღმდეგო როდის რა ჭკონია ქართველს, არათანასწორ პოზიციაში მოეწიათ ოკონტენტის ბრძოლა და ეკუას მოუშვეს.

მაგრამ პროცესი, რასაც თბილისის „ეკარიულება" მოუვა, თავდაარსველად ასე სასარგებლო და გონივრული რომ ჩანდა, სტიქიური აღმოჩნდა. ყველამ დაინახა, თბილისი თავკომბალთა რომ ხდებოდა, სოფლები რომ ცარიელდებოდა, თბილისი რომ გადაიტვირთა, მაგრამ სახელმწიფოებრივი მეკანაზმის წარმმართველი ფუნქციაა არსად ჩანდა. პროცესი უმართავი შეიქმნა. უმართავი იყო თავდაზვე, ოღონდ ეს სტიქიური პროცესი წაადგა თბილისს, ცხადია საკართველოსაც. მაგრამ თბილის-ერაგერმა შემდგომ და შემდგომ პერიფერიებიც რომ ჩაისრუტა, შემფოთების ახა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ლი მიზეზი გაგვიჩნდა. როდესაც სამმილიონნახევრიანმა ერმა თბილისის მილიონიან ქალაქად ქცევა იზეიმა, მაშინ ვიღაეინ დალუპულნი. როგორ შეიძლება სამმილიონნახევრიან ერს მილიონიანი ქალაქი ჰქონდეს.

ოღონდ ნება დავრთოთ, რამდენიმე ათასი ბეკეტარი კიდევ გამოვუყოთ ქალაქს და მთელი საკართველო თბილისში ჩამოსახლდება, ახალი მასიები, კვარტალები გაჩნდება, საცოდავად შეფარცხულ მაღლივ შენობებში გადმოკეტება და დურბინდით გაბედავს მყინვარწვერსა და თრიალეთის ქედს, კავკასიონის მწვერვალთა კონტურებს და ჯაჯახეთის სივრცეს. ალაზნის ველს და ჩერეთის ლაგვარდს, რიონის უღელტეხილს და იმის იქით სავაჩაუდო ლურჯად მოკამკამე ზღვას, ცხინვალს და რაკის ჩამოთოვლილ კალთებს. ვისი ბრალია ეს, საქართველოსი? ქართველი ხალხის? ნურას უკაცრავად! ჩვენ მივაყენეთ კოლეკტივიზაციის უზრამაზარი „ბახნა“ სოფელს ყოველი მხრიდან, ჩანგქმა მოგუდოდეთ მზრამელ კაცს. ყველა დანარჩენ ქალაქს წავართვთ კულტურული ცხოვრება, დაგვალეთ ინტელიგენციისაგან, რაკი ყველაფერი მოკაკეიეთ თბილისში, რაც კი იმ ინტელიგენციას ჭირდებოდა.

და ვერ დავიცავით ზომა, ვერ შეგაკავეთ ნიაღვარი დრაზე, გადაეშვა თბილისი, დაუმტვრიმდა სხეული, დაბრიცა კიდურები, გაბასაჯანდა, გაუსახურდა.

ვეპატიუებით თბილისში ყველას! ცოტა შენელდა ახლა ეს მოპატიეება თორემ, დღე არ გავიდოდა, არ გამოეცხადებინათ, ეს და ეს სახსოვარებელი გიწვევთ სახსოვარებლადო. პირობები: საცხოვრებელი, თბილისში ჩაწერას უზრუნველეყოფა. ჭარიდან დაკვეშა, სტიპენდია-ხელფასი xii მანეთი, გამოშუშავება... ამას რომ შეიტყობდა, რა დაკაკვებდა სოფლის მკვიდრს სოფლად. მთელი წლის ნამუშევარს ოც მანეთად რომ შეუფასებდნენ, ან სულაც ვალს დაადებდნენ... მძღლო დაგვეჭირდა, სოფლიდან მოვიხმეთ, ბუშა დაგვჭირდა, სოფლიდან მოვიხმეთ, ხელოსანიც სოფლიდან მოვიხმეთ და ტელევიზიის ეკრანიდან თავში ხელის ცემას მოვუზმირეთ, როდესაც სტატისტიკამ უსაკმეურებისა და ნარკომანების რიცხვის ზრდა გვაუწყა, თბილისელთაგან ძნელად თუ ვინმე დადეოდეთ ფაბრიკა-ქარხანაში მუშად აკუანაზე და დავიწეკეთ ოიღი გზის ძეგნა — ახალ-ახალი ძალების გამოჩმოძა სოფლიდან. ავტობუსების მძღოლები რომ გვეშოვნა, რაიონები გაკძარცვეთ, რამდენიმე წლის შემდეგ ტაქსზე დაგხვამთო, დაკარიდეთ.

დღეკვნდელი თბილისი გუშინდელს არ ჰგავს, იგია მამოძრავებელი ეროვნული მოძრაობის, სიახლის მეგალიბერტე, დღეს იგი ცდილობს ნამდვილი დედაქალაქი იყოს. მაგრამ ეს დღეს დაკრული „ჯანახლების სიობ“, ათეულ[illegible]ბის განმავლობაში იგი დედაქალაქი კი არა დედინაცვალი იყო. ჯეეთ ითხოვდა და ხარბად ნთქავდა ყველაფერს. მის მადას ვერაფერი ვერ აკმაყოფილა, დღეკვნდელ თბილისს უამრავი თავხალები პრობლემა დაუგროვდა, ერთ ქვეყანას ეეოდა ჭირად ის პრობლემები. მარტო მათ მოგვარებას დაჭირდება განუსაზღვრელი ენერგია.

ქალაქი განტვირთვას ითხოვს. „ნამდვილ თბილისელს“ და ახლად გათბილისებულს შორის ანტაგონისტური განწყობილებაც კი ჩამოწვა. ჩემთვის გასაგებია ე. წ. „ნამდვილი თბილისელების“ გაღიზიანება. თბილისის „გაქართველება“ როგორ არ უსარაფთ, მაგრამ უზომო მოძალებამ მეორე უკიდურესობა წარმოშვა, ერთბაშად დაეკარგა ქალაქს ადრინდელი იერი. ჯერ ერთი, მასიებმა ჩაელაეს. შემოადგნენ ირგვლივ რუსთაველის პროსპექტს, ორთაჭალას, მთაწმინდის უბანს, ვერას უგემურად ნაშენი აკადემიური სახლები და დაუკარგეს კოლორატი, გაუქრეს სურნელი, სიმუფლეროვნე, დაიკარგა ნაცნობი ეზოების სიამტკბილობა, თბილისის პეწი. არც ის არის გასაკვირი, ჭეელი თბილისის რეტროკვიკეის რომ ცდილობენ მხატვრები, მწერლები. პოეტმაც დაიწერა „თბილისელი ბიებების“ ნოსტალგიაზე. რადაც თავისთვადი მარილაც წაიშალა, მაგრამ ეს ნაღდი და სამარცლანი საყვედური არ შეჩერდა ლამაზ ფორმაში, აქაც ვკმეტეუნა ზომამ, უზომობამ კი კურიოზში იცის. სიმღერაც კი გაჩნდა ასეთი ტეკსტით „ჩე თბილისელი ბიე ვარ, აზრიანი და გამგები“. შეიძლება ნორმალურ ქვეკანაში ასეთი აზრები საერთოდ მოგვდიოდეს თავში? და თუ ეშმაკის კარნახით მაინც გაგვირეეს, გონიერულია იგი საქკეუნად გამოეტანოთ, ვიმდეროთ წლების განმავლობაში, დავძახოთ მთელს საკართველოს თავზე? არავინ დაუფიქრდა მაშინ, რას ნიშნავდა ეს სიტყვები. თბილისელობის უპირატესობის აშკარად გამოცხადება რომ დანარჩენ საკართველოს გაალაზიანებდა, ეს არავის დაუდეგია. რაო, დანარჩენი ქართველობა აზრიანი და გამგები არ არის? ისმოდა ჩვენს ირგვლივ. რა შუაში არიან შეგვნებული ინტელიგენტები, ნამდვილი თბილისელები, მაგრამ ფაქტია, მათ ეკრ გადაუკეტეს ასეთ ხისულელს ბაზ. იგი კი ე. წ. თბილისურმა განწყობილებამ დამდა.

საკართველო არაერთაგზის დაუღუპავს აზნაურულ-თავადურ კედაბზეობას. „იმერეთში იმდენი ბატონია, რამდენი ორატორიაა“, — თქვა დიდმა მწერალმა ნიკო ლორთქიფანიძემ. თუ ბატონი ხარ, ეძიე უნდა გკადეს, თანაც არავინი და მამუფლიკა დიდძალი გაგაჩნეს, როდესაც ყველას აზნაურობა ეწყვა, ეუბეეინ დაგვრჩებოდა და უეემი და უმაკულო ქა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რთველობას აზნაურული კუდაბზიკობა შეგვრჩა ხელთ.

ჩვენს დროში გაჩნდა კუდაბზიკობის ახალი ფორმა — თბილისელობა. კვლავ ჩემი მოწონება იმ ქეშმარიტ ინტელიგენტებს, ქეშმარიტ ქართველებს, ქეშმარიტ თბილისელებს, რომლებიც ჰკადენ და ჰკადნ ქალაქს ქვეყნის საამაყოდ. მაგრამ საგრძნობი ნაწილი ქალაქისა თბილისურ მეშჩანიზმში იყო ჩაფლული და ზოგჯერ აშკარადაც ამფლეგნებდა დაპირისპირების გრძნობისაგან თბილისის ახალი მოსახლეობისადმი. ზემოდან დაპყურებდა საქართველოს პერიფერიებს და პროვინციელს უწოდებდა ეკიცხავს, ვინც ძირით თბილისელი არ იყო. ლაბის იყო დაივიწყეს, საქართველო რომაა მთავარი და არა თბილისი. აშკარად ავლენდნენ თავიანთ დამოკიდებულებას და განწყობილებას, თითქოს თბილისელობა მართლაც იყოს უპირატესობა ყველა ირათბილისელის წინაშე. თითქოს თბილისელობა სოციალური უპირატესობაც იყოს. უნდა აშორომის ქართველობამ და ჩამოჩდოს თბილისში ბოროგი. მერე დროზე გიკრიფოს ქალაქიდან, „ბაიბუფთოს ბაერი". იყოს სოფელი და ულაპის ნერწყვი ბორიდან.

თბილისისაკენ დენა აშკვარმა დამოკიდებულებამაც გაამძაფრა. „მეც ვიცხოვრო ერთი ამ თბილისში-! — აი რა ნიკენა დაეუფლა ქართველ კაცს. ათეული წლების განმავლობაში გაისმოდა მსგავსი სიტყვები ყველგან. „თბილისელი" ალარ კადრულობდა სოფელელს, მომსაზრეულ მიიჩნევდა მხოლოდ. თბილისურმა კუდაბზიკობამ სხვა ტრაკეტორიაც შეიძინა, რაკი ზემოდან დაპყურებდა „დანარჩენ" ქართველობას. ვიღაც სხვას უნდა დაუწყეთ-ბოდა, ვიღაც სხვას გადოლებოდა. გემოვნება მაღალი ჩქონდა და ევროპულ ქალაქებს დაუწყო გატოლება. თბილისი კი გვიყვარდა და გვიყვარს უსაზღვროდ. მაგრამ ამ უსაყვარლეს ქალაქს დღეისადაგ ზრუნვა რომ ჰკიდდეს, ეს დაგვიგზუდა

დღეკანდელი თბილისი არ მოტყუუდება. მან უკვე იცის, მსოფლიოს უამრავი ქალაქი რომ ჯობია თბილისს, უფრო ლამაზად არის ნაშენები, უფრო სოფთაა, უკეთესი გზები აქვს. უკეთესი ბინები, უკეთესი რეკლამა.

თბილისს საქართველოს მოვლის ფუნქცია ჰქონდა გამოცალილი. იგი ათეული წლების განმავლობაში არ იყო ქეშმარიტი დედაქალაქი. ის გახლდათ საქართველოს ცენტრი.

რაკი მაღალი მისია არ ჰქონდა დაკისრებული, დარდიც ნაკლები ჰქონდა. პასუხისმგებლობაც ერთეულები რომ იფიქრებოდნენ, ამან ვერ შეიცვალა ეარქმოვნა. თბილისი თავისი ცხოვრებით ცხოვრობდა, საქართველო — თავისი ცხოვრებით. „თბილისელი" თავს იწონებდა, „დანარჩენი" საქართველო ინოდმებოდა.

ჩვენს თვალწინ თბილისი განიცდის მკვეთრ ფერისცვალებას. თბილისმა შეიძინა ფუნქცია. — მან უნდა მოუაროს საქართველოს. მან უნდა მიხედოს მისგანვე გამოხრილ ქვეყნის კუთხეებსა და მხარეებს, რომელთა საოკეთესო მიწებზე სხვა თემის ხალხი დასახლებულა. იგი ისე უნდა მოიკეცეს, როგორც დედაქალაქს შეჰფერის და არა უბრალო ცენტრს. მან უნდა შეუკვიოს საქართველოს შესრულება, განიმუხტოს, განიტვირთოს ჯარში მოსახლეობისაგან, გვიდეს სოფლებსა და დაბებში. თბილისს სული შეეხუთა.

თბილისში აიდგა ფეხი საკვეანო მოძრაობამ. კეთილშობილურია იგი, ნათელი, წმინდა, გამოხატავს მთელი ხალხის სულისკვეთებას. საკუთარ დგას ახალგაზრდობა, ენერგიით, რწმენით, უშიშრობით აღსავსე. ეს მოძრაობა მაინც ახეთი მომბიზლავი იქნებოდა, საიდანაც უნდა დაწყებულიყო. მაგრამ უფრო მომბიზლავი და მრავლისმეტყველი, რაკი თბილისიდან დაიწყო. თბილისიდან განეფინა იგი მთელს საქართველოში. დამლუპველი იქნება ჩვენი დაწვრილმანება იმის საკვლევად, „ძირეული თბილისელი" ჩაუდგა სათავეში ნათლის ნაკადს თუ პერიფერიიდან ჩამოსული ქართველი. ჩვენ უნდა გვახსოვდეს, რომ ბარათაშვილი თბილისელი იყო, ილია ჭავჭავაძე — სოფელეი, ჯაჯა-ფშაველაც სოფელეი, სამივე ქართველი იყო და ვინ უბანში დაიბადა და ვინ თვალწარმტაც სოფელში, ამას არ აქვს მნიშვნელობა.

მნიშვნელობა დღეს იმას აქვს, რომ თბილისმა თავისი თავი გამოსცადა „ცენტრის" ფუნქციებს და დედაქალაქად მოგვეკელინა. „ცენტრომანიამ" იგი დედნისაცულად დაამკუბა ადრე ქვეყნის თავზე. გაკიანმა და გაკაუდაზზეკა მოქალაქენი. ახლა ეროვნული ინტერესებით დამუხტვამ ხმა დედაქალაქობა დაუბრუნა. თბილისი კვლავ გაანთავისუფლა დავთ ადამშენებლის სულმა. გაანთავისუფლა იგი „ცენტრის" მსკრობელური ფუნქციებისაგან, „ცენტრს" ჰყავდა დაპყრობილი მისი ქართველი ეროვნული სული და მეობა, „ცენტრი" თურქ-სელჩუკებსა და არაბებზე უმჯობესი არავის ეგონოს. „ცენტრული" მეტანოაზები ადამიანის ტრადიციულ ეროვნულობში დაქსაქსული, ქალაქის ყველა შემოსასვლელსა და გასასვლელს სდარაჯობდა.

ეროვნულმა მოძრაობამ ცენტრომანიისაგან იხსნა თბილისი. მაგრამ სასხარულოა, რომ ბარედან კი არ შემოიჭრა, აქვე იფეთქა, შუაგულ ქალაქში. არც არის გასაკვირი, მთელი საქართველო აქ არის ჩამოსული და ეროვნუ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ლი ძალებიც აქ იშვნენ! ახლა არც ამას არ აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა. გადამწყვეტი მნიშვნელობა იმას აქვს, რომ აქ აიდგა ფეხი ილიას და აკაკის სულმა, თუ შორს წავალთ, აქ აიდგა ფეხი დავითის და თამარის სულმა, აქ აიდგა ფეხი კარიელი ხალხის ახალმა შემართებამ. ახლა თბილისმა სულ სხვაგვარად მოაკლო თვალი საკართველოს, დედაშვილურად. ამაღლებულად, მზრუნველად. დაფიქრებულად. დაივიწყა თავისი თავი. თავისი წინანდებური თავკერძობა, ეკალლუცობა. თბილისი — მზისა და ვარდების მხარე — ცხრა აპრილს თავგანწირვის ქალაქად იქცა. ცარიელი ხელებით ტანჯებსა და ალესილ ნიჩბებს შეება. მსოფლიოს უწვდინა ალანგების ხმა. მისი სული ახალი ზეიერთი აღმოჩნდა ეაკცობრიობისათვის. ეაკცობრიობამ მოიხედა, ქვეყნების უკონტურო ოკეანეში ჩაძირული საქართველო საგანგებოდ გამოარჩია, ტელეეკრანზე რუკები გამოიტანა, პოლიტიკის ჯოხი დაუშიშნა, სახელი წაეწერა და აკაკურ მოვლენებზე ალაპარაკდა. გაზეთები ინფორმაციებით გაჯეკედა. ფოტოებით აიკსო — მოდიან ახალგაზრდების კოლონები. დალუსული თანატოლების სიფლავებზე ეკვიდებს აწყობენ და ამ ეკვიდლების ქვეშ მოკვეთილი ამპულებით მოწამლულნი საავადმყოფოებში წყვნიან. მსოფლიომ იცის ეს. ეს თბილისია, ლაღი, მოზდენილი, ლამაზი თბილისი, გუშინდელი მეშჩანი, დღეს დიდი მიზნით აღკურთხული. დღეს იგი ნამდვილი დედაქალაქია.

გრიგოლ რობაქიძე წერდა, — „ტორტმანეს თბილისი ხომალდი — აღმოსავლეთს მოწყდა, დასავლეთს ვერ მიაღწია, შუაზე გარჩია". საქართველო დღეს ფიქრობს ამაზეც. არ ჭირდება საკართველოს მიტმანება. არც თბილისს ჯირდება. იგი. აზიურიდან მხოლოდ საუკეთესო, თანაც იშვიათი, ევროპულიდან მხოლოდ საუკეთესო, თანაც იშვიათი! აი, ჩვენი ერთადერთი პოზიცია, რაკი საზღვარზე ვართ. ტუფლია, აღმოსავლეთს მიღიანად ვერავინ გიეკცევა, და დასავლეთსაც მთლად ვერავინ შეეთვალფება. თბილისი უნდა იყოს ქართული ქალაქი, ძირითადად ქართული. ის უნდა ჰგავდეს არა ევროპას ან აზიას, ის უნდა ჰგავდეს საკართველოს. ის „ჩაკრულოს" და „ლილეულს" უნდა ჰგავდეს. თუკი ევროპელი ან აზიური ზოგჯერ თავს გავიმდიდრებთ, ამაში ცუდი არაფერია. აღმოსავლეთიდან გაკცევა რომ მოვიწყვიანეთ და დასავლეთს შეზვიბეა, კინაღამ საკართველო დაგვავიწყეთ, კინაღამ თბილისი დაგვავიწყეთ.

თბილისმა ამაზეც უნდა იფიქროს. ქართულ სამყაროზე უფრო მშვენიერი რა შეიძლება იყოს, თუკი მოუვლი მას, მეგრენა და ხილას გადაიცლი, ფალეფოს ფენებს ამოარიდებ; მაშინ თვითმხილველნი ვიქნებით, როგორ ამოიზრდება მტკვრიდან ნაკადული ნეტარი ფიგურები, მოხუმენტური ქანდაკებები, წინაპრებმა რომ ჩადგეს, გადაინმინდება ძლიერი, ტიტანური მხრები, რომლებზეც ვვიდგას ფეხები, რახაც ვეკრდნობით, ალარ ბეკეცურებს დროის ვერაგი, უცნო სილა... ის ძლიერ მხრებზე, იმ მძლავრ ბეკებზე, მყარად დაადგებით და ნელა, მაგრამ დარწმუნებულნი ნიადაგის უალალობაში, ნელში იმეფიანად გავიმართებით. რა მიზანს არ მივაღწევთ მაშინ.

მაგრამ უნდა გავერკვეთ, ნათლად გავერკვეთ, რას ჰქვია ის ქართული სამყარო, რატომ არის ქართული „ჩაკრული" და „ლილეული", ჯვარი და ხეტიტიფეული, დაკრწმუნდეთ ამ ქართული სამყაროს თავისთავადობასა და გიგანტურობაში და მივაკვლიოთ ურთიერთი შემოქმედებითი პროცესის სათავეს, ხიდანაც ოღებს აღმოსავლეთისა და დასავლეთისაგან, აზიურისა და ევროპულისაგან ეხოდენ განსხვავებული ის ქართული სამყარო დასაბამს.

საქართველოს ეკოლოგიური ბალანსი

ორი წლის წინათ ჩემს სოფელში სვანები ჩამოვიდნენ. სტეფანეს სახლ-კარი დაენგრია მათთვის და სამუშაოს ეძებდნენ. თავი მოხუდ გიეტანათ. ჩვეულებისამებრ, ქართულად უმასპინძლეს შმობლებმა. ისაუბრეს აქეთურ-ექეთურ, ძირითადად მაინც სტეფანურ უბედურებას უტირალებდნენ. ალალად გამოხატეს თავანთი გულისტკივილი სვანებმა. ჩვენ მთავრობაზე გაბრაზებულები ვართ, იმ უბედურების ეამს სტუმრად რომ იყვნენ. თავისი თვალით ნახეს, ეს გრანტის სიმკვრივის კლდეები როგორ სილასავით ეფშვნებოდათ ხელში, რა უუვეს ამ ბუნებას! რამდენიმე თეფეი საუუნეა, ჩვენი ხალხი იქ ცხოვრობს, იდგნენ ეს მთები და კლდეები, ტინის სიმკვრივე ჰქონდათ, ვის გაეგონა მათი დაშლა აქამდე!

ტინის კლდეები დაშლას იწუვებს!

ჩვენ ვაეა-ფშაველას ეურთასმენა ვინ მოგვცა, ბუნების უფაკეზენი რეაქცია რომ შეეგიერმნოთ. მაგრამ ახლა საქართველოს დედაბუნება ისეთი საგანგაშო სიგნალებს გამოსცემს, მართლა ბრმა და ეარე უნდა იყო, ვერ დაინახო და ვერ იგრძნო.

მე ორმოცდაცხრა წლის კაცი ვარ. შესაძლოა, ეს არ იყოს დიდი ასაკი, მაგრამ იმდენი კი არის, დროები ერთმანეთს შეადაროს კაცმა. ბუთი წლის ასაკიდან მნიშვნელოვანი ეკეთაფერი გვახსოვს. ორმოცდათხი წლის გაბმავლობაში მომხდარ მოვლენებს თუ დაადკვრიდები, ეოველგვარი ეოუუანის გარეშე დასაკვნი, რომ არნაბუოდან შეიცვალა საქართველოს კლიმატი. მოდიოდა თუ არა წინათ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დიდი თოვლი? მოდიოდა! ოღონდ, საშუალოდ რვა, ათი წელი იყო დიდთოვლობას შორის შუალედი. კგულისხმობ დასავლეთ საქართველოს, კერძოდ იმერეთს, შემდეგ იმ დიდი თოვლის ხსოვნა ტბილი-მწარე მოგონებად აღიქმებოდა. ტბილოდა იმიტომ რომ, ბავშვებს ეხალისებოდათ დიდი თოვლის დანახვა. ზუნეფლო და ლამაზი სითეთრე. ათას გასართობთან ერთ მეტრის სიმაღლე თოვლს შესახვლა, ბუბარა, ბაშმის შიშინი, მეზობლების თავშეკრა და ქეიფი... მწარედ იმიტომ რომ, ზოგს შეშა უკიდა, ზოგს პური, და შეუუხეშელი იყო ადამიანი. დიდ თოვლს შიშიც ახლდა — ორი მეტრის სიმაღლე თოვლს შესახვლა, ნაფეტია სახლი, სახლის გადათოვლა კი დღესასწაულს უფრო ჰგავდა — თითქმის ყველაფერ ნეფდებოდა ხის ოფა-სახლებს სახურავიდან ჩამოკიდული თოვლი. გაზაფხულზე დიდ თოვლობას ნაყალდობა მოჰყვებოდა. ხანიწყლის ადიდებას სულმოუთქმელად ელოდა ბავშვიც და დიდიც. დიდები სათვეზოდ ემზადებოდნენ, ბავშვები — აზვირთებული მდინარის სანახავად. ასეთი ოშვიანი დიდთოვლობა წლების ისეთივე შეფარდებით ახსოვდათ მოხუცებსაც.

„შარადა" წლებში სოფლის ხალხი უკმაყოფილოდ ბუზღუნებდა კიდეც. რასა ჰგავს, თოვლი ზამთარი ერთი ფანტელი არ გადმოუგდია, რა მოხავალი უნდა იყოს წელსო.

ბოლო ათი წლის განმავლობაში დიამეტრალურად შეიცვალა კლიმატი, ყოველ წელს დიდთოვლობაა, თანაც ანომალიური. სამი, ოთხი, ხუთი მეტრი სიმაღლის თოვლი ჩვეულებრივი ამბავია უკვე. ექსპი მეტრიც აღინიშნა სადღაც. დანგრეული სახლები, მიმბაყალებული ზვავები! ეკეა-ეუნილი გაკეკთ მთებს, ხშირ-ხშირად ზედაზედ. შეუძლებელი შეიქნა ცხოვრება დღეს ის კალთებზე, სადაც ორმოცი ხაუკუნის განმავლობაში ცხოვრობდა ხალხი უდრტვინველად, შეუშფოთებლად. ზვავების ქვეშ იმარხება სოფლები, მოდის მეწყერი, ერთმანეთში ალეეფული მინის, ხეების, ქვების გიგანტური მასები. ბამა-ბაკური ადგილებიდან ერეკების ხვანები, აკარლები, გზები იკეტება. ბუდდოზრები ვერ აუდიან გზის გაწმენდას. სამეგალოსა და იმერეთის რაიონები ხაშიერ-ლა წყალდიდობამ დაარბია. უსახლოკაროდ დატოვა უამრავი ადამიანი. `გაჩნდა ფენდები: ხეანეთში ტეტიკინასგან დაზარალებულთათვის, ტეტიკისგან დაზარალებული დასავლეთ საქართველოს რაიონებისათვის, ტეტიკისგან დაზარალებულ აკარელთათვის.

ქვეყანა რომ ფეხზე დადგა, ძმამ ძმას ხელი რომ გაუწოდა, ეს სხვა ამბავია, მაგრამ საქართველოს კლიმატი რომ ახე საკანგაშოდ შეიცვალა, ესეც ხომ დიდი ფიქრის საკანი უნდა იყოს. ან წელზე მეტია. მოხუცები ღმერთს ევედრებიან, წელს მაინც ნუ მოიყვანო ასეთ თოვლსო. ისინი, ბუნებრივია, სხვებზე მეტად განიცდიან სტიქიის საშინელებას. უკიბის დამწიფება ჯურძენს იმერეთში, სადაც ჯურძნის ნებმოვანი ნეკნისაგან შეკრული თითების ერთმანეთზე დაშრიტა ჯირდა ადრე. საერთოდ არა აქვს ნებმოვნება ჯურძნის ნეკნს დღეს. სადღა ნახავ ფუტკარს, ბზიკს, ჩაკარვებულ მტევნებს რომ ესეოდნენ ადრე — სიტკბოს ეხეოდნენ ისინი! უმწიფარი არც მათ უნდათ არაფერი.

ადრე ოთხჯერ შეწამვლა ჭყოფნიდა ვენახს, ახლა რვაჯერ თუ არ შეწამლე, მტევანს ვერ მოკრეფ. სულ ნვიმებია და იმიტომ. სულ ვგალვას ვუნიოდით ადრე, შეწამვლა ამიტომაც არ იყო საკირო. სამი კვირა ისე გაივლიდა, ცვარი არ ჩამოვარდებოდა ციდან. ახლა ყოველ კვირაში თუ არ შეასხურე წამალი, ზაბამანი ალარ ანჩია ფოთოლებს. განნდა ობი. კვეკანა გოგირდს დაეიგნს, თუ რამდენიმეგზის არ შეაფრქვევ. ჩაშავდება მტევნები.

ოვლისი და ალვისტეკა აირია. მართალია, ეს ორი თვე ტარდეცოლად სიცხიანია, მაგრამ უკვე სისტემატურად შეიმჩნევა ტემპერატურის მკვეთრი მერეკობა. ტემპერატურა ზოგჯერ 15, 20 გრადუსით დაეცემა ხოლმე. ნოემბრის სუსხი იკრძნობა შეა ალვისტეკში, თანაც, აგერ შეა კაროლში, მთაზე არ არის საუბარი.

გაგანგრძლივდა ზამთარი. სექტემბრის შეა რიცხვებიდან ერთობაზად შესაბრნეთი სიცივეები ოწყება. გუშინ აპრანგის ამარა დადიოდი, დღეს შესაძლოა, ლაბადა დაგჭირდეს. ზამთარი ნოემბრის ბოლოდან ვვეკაკუნებდა კარზე და თებერვლის მეორე მაბეგრადან მიწა უკვე გაზაფხულის სიობოსაგან სიმღერას იწყებდა. ახლა ზამთარმა ოკტომბერში დაიდო ხათავე. აპრილის შეა რიცხვებამდე კი ვვეშვება. კარგად მახსოვს, სოფელში იანვარში წამობიბნდებოდა მწვანე მოლი, დაბალი, მაგრამ ჯანსალი, მწვანე ბალახი და თოვლის მონატრებულ ორი ზამორის ხამეოფ შეშას ინარაგებს ყოველ წელს სოფლად ადამიანი ახლა, — ხანგრძლივი თოვლიანობა გასაკვირ არ აძლევს, უკიბის ციტრუსს დამწიფება, თოვლი უსწრებს, უკვე მესამე წელია ტელევიზიით ჩაჩვენებენ გურიის, აკარიისა და ოუზაზეთის მანდარინებისა და ფორთოხლის ტოტებს. დაუკრეფავი ციტრუსი თეთრი თოვლის ხაფარქვეშ გაგრეხილა. ფრიცეხი დაწაკარგი. ვერ ესწრები ცხერის გადაკვანა, ალო არ ალოობს.

კახეთის ყოველწლიური სეტყვაც ხაგულისხმოა. სეტყვა კახეთში იცოდა, მაგრამ ასე ხშირი? ეკოლოგიურ კატასტროფამდე მიწევნული ბანა სიხშირე უფრო ტოტალური, რაიონების მომცველი. განუსაზღვრელი ზარალი. ალბათ, სტაბილიკაკ იცის, რა ციფრს აღწევს ეკონომიკური ზარალი, ასობით მი-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ლიონს უთუოდ! ეკოლოგიური კატასტროფებით მიეკუნებული ზარალი მაქვს მხედველობაში.

საქართველოს კლიმატი საგანგაშოდ იცვლება!

ტინის კლდეები იშლება!

ჩვენ არა გვაკვს უფლება გულისხუარი არ მოვაპაროთ საშობოლოს დედაბუნებას. არ დავფიქრდეთ, რა ხდება მის წიაღში. ჩვენ ერთი წმითაც არ უნდა დაგვიფუდეს, რომ საკრთველო. უპირველეს ეოველისა, დედაბუნებაა, „უმეტესველი“ სულდგმული, რომლის ურთულესი ქსოვილი გეშობს, გვაკვებავს და გვაარჩენს ჩვენ, ზრდის ჩვენს ფიქრებს, ოცნებებს, ალალიბებს ხასიათს, არ უნდა დაგვიფუდეს. ქართველებად ღმერთმა რომ გაგვაჩინა, ახეთი და მბოლოდ ახეთი დედაბუნება მოგვცა ნიადაგ, ზეცად, გარემოცკად. ჩვენ ღმერთმა საკართველოს დედაბუნებასთან ერთად გაგვაჩინა, ჩვენი ერთმანეთისაგან განყოფა ჭარმოუდგენელია, ერთმანეთისაგან ახლოჩა, განცალკეება, მოთუმტეტს — დაპირისპირება.

ამ ერთარსობით იშვა ფარნავაზი, გორგასალი, დავით აღმაშენებელი, შოთა რუსთაველი, თამარ მეფე და ასე შემდგომ. ვეფა-ფშაველს ფენომენი ამ ერთარსობამ დაბადა. ნურავინ იფიქრებს, მსგავსი ადამიანები მომავალშიც დაიბადებიან, თუკი ეს ერთარსობა ასე საგანგაშოდ დაირღვევა, საგანგაშოდ და საგანგებოდ. მას საგანგებოდ ვეარღვევენ! ერთარსობა იგივე ჭარმონიაა, იგივე წონასწორობა, იგივე უნიკალური შემადგენლობა ჩვენი რაობისა. დაირღვევა ნივთიერებათა ცვლა ჩვენსა და საკართველოს დედაბუნებას შორის და დაიწყება ჩვენი ხასიათის რღვევაც. ტინის კლდეებთან ერთად ჩვენი სულიც დაიწყებს ჩამომლას და მაშინ კი ვერ დავბადებთ ასეთ რუსთაველს, ასეთ თამარს, ასეთ ილია ჭავჭავაძეს, მაშინ ჩვენი გენოლობის გენეტიკაც დაკვეარევეკა, კარარმატოულდება ერისა და დედაბუნების ქსოვილი, კაერთფერონდება! გამკაცრდება ხასიათი, კაუუბედება, თანდათან დაემსგავსება სხვისას და არ იქნება თვითონ! მაწა შეიცვლის ელემენტს, ჰაერი შემადგენლობას, არ გაზრდის წონასდებურ ვენახს, ჩაის, ხილს, ხორბალს, სიმინდს... ის სიტკბო არ ექნება, ის სურნელი... ათასი რაგე არ იქნება. ხურნელისა და გემოს დაკლება უკვე შეენიშნო კიდეც. ახლა სასუკს რომ ვაბრალებთ, ისიც სერიოზული მიზეზია, ცხადია, მაგრამ მარტო სასუკი არ გახლავთ მიზეზი.

საკართველოს კლიმატი გვიცვლიან!

ტინის კლდეებს გვიშლიან!

ატმოსფეროზე ძალდატანება შეძლეს. მსოფლიოში ეკოლოგიური ძარები რომ მომდინარეობს და გლობალური რადიაცია რომ ძლიერდება, მარტო ეს მოვლენა არა, მაგრამ ... დველობაში. „გარეკოლოეციონერებული ტექნიკით“ ბევრი რამ შეიძლეს. ხშირი დედთოვლობაც, ხშირი მეწყერიც. ეშმაკის ძალა მართავს უკვე ციდან ცაზე გადამავალ პირკეშეტ ღრუბლებს. თითქოს დაუჯერებელია, მაგრამ თუ დაკვაკვირდებით, როგორც უნდა, ისე მართავს. თუ არ გკჯერა, შეეამოწმით, შედეგით შეეამოწმით, ვერსად გაეექცეეთ დანაკლულებული გაზაფხულის, ზაფხულის, შემოდგომის თვეებს, ვერსად გაეექცეეთ დაგრძელებულ ზამთარს, ეერც გაზზრიებულ ეკოლოგიურ კატასტროფებს.

ახლა საკართველოს დედაბუნების გადარჩენა არ ნიშნავს მარტოოდენ „ეკერდნი დაჭრილი ბუნების“ მკურნალობას. ერთარსობის, ჰარმონიის გადარჩენა დადგა დღის წესრიგში. წინაადმდეგ შემთხვევაში მოგვიწევს ურთულესი ამოცანის გადაჭრა. ჩვენ როგორც ადამიანები კი არ უნდა გადავრჩეთ მარტოოდენ, უნდა გადავრჩეთ, როგორც ქართველნი, რა მნიშვნელობა აქვს არსებობის შენარჩუნებას, თუკი ქართველობას ვერ შეინარჩუნებ, თუკი ქართველად ვერ გადარჩება, თუკი ჩვენი გენი ისე დაიშლება, ისე შეიცვლება შეეცვლილი დედაბუნების წიაღის კარნახით, რომ ასეთ ქართულ ბუნებას ვერ შეინარჩუნებს, ამ ფსიქიკას ვერ შეგვინარჩუნებს!

ჩვენ გლობალურ მოვლენებსაც ვუშვეალით, თუ ოთხი მილიონი კაცი ხმას ამოვიღებთ, მიკუნქდენთ კაცობრობას, მსოფლიოს ჯანსაღ აზრს შეეუფრდებით და ეშმაკისეულ მოვლენებს სხვებთან ერთად შეეებრძოლებთ.

მაგრამ, ჯერჯერობით, ისმაცა ვერ შეეელით, რაც ჩვენს ხელთა.

მრავალად არიან ადამიანები, რომლებიც ტექნიკურ რეეოლუციას პროგრესულ მოვლენად მიიჩნევენ, ამდენად საზოგადოების განვითარების პირობად გვისახავენ. მათ. აქვთ თავიანთი „ეყარი“ არგუმენტები: ენერგეტიკა გვინდა, ქიმია გვინდა, გზები გვინდა, რკინიგზა გვინდა. მაგრამ ავიწყდებათ, რომ ტექნიკური რეეოლუცია სანახევროდ გიეია, ბრძა და მოკლემხედი. ოღონდ წინ გაიკრას და ანგრეეს ირგვლივ ყველაფერს, ფლეთს, ზლის, სპობს, რათა როგორმე გამობრწყინეთ. ორი აზრი იბრძვის დღეს საკართველოში. ერთნი გაოფრებით ეწინააღმდეგებიან ბეგალტერ მშენებლობებს, მეორენი დაბეკითებით ამტკიცებენ მთა საკრთველს, იმოწმებენ დიდი, განვითარებული კეეეენის პრაკტიკას, მათ რკინიგზებს, ჩესებს და ასე შემდგომ.

ენერგეტიკაც საკრროა, ქიმიაც, გზებიც და რკინიგზაც, მაგრამ არა ის სახით, ჩვენ რომ ვაშენებთ.

რად უნდა მტკიცება იმაა, რომ გლობალურ მოვლენებთან ერთად საკართველოს კლიმა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ტის საგანგაშო ცვლილებას „დგილოობრივი მნიშვნელობის“. გიგანტურმა მშენებლობამაც შეუწყო ხელი. დასავლეთ საქართველოს ზზრი დიდოოფლიანობა, წყალდიდობა და მეწყერი ენგურჰესისა და სხვა ეეებერთელა წყალსაცავების ბრალია.

მთაში ზღვას რა უნდა!

განგებამ ზღვა გაანიჭა იქ, სადაც ეს საჭირო იყო და სადაც კარის იგი. ზღვას რომ მთაში დააგუბებ, ნესტი არნახულად გაიზრდება, ამას რა დიდი მიხეედრა უნდა. ნესტი რომ თოვლსა და წვიმას გაჯშირებს, არც ამას უნდა დიდი მიხეედრა. ახეც მოხდა.

ზღვა მთაში! ხელოვნური ზღვა!

დამოკლეს მახვილნაირი დაეკადა ენგურჰესი საქართველოს თავზე. კაშხალის გადაჭრეეეა და დასავლეთ საქართველოს წალეკვა ერთი იქნებაო — ეს ფიქრი აწუხებდა ყველას. მეორე საფრთხე „დაკვავნეედა“. — არნახულად გაზრდილი ნესტი კლიმატს რომ ამსოლუტურად შეცვლიდა, დიდთოვლობას და წყალდიდობას გამოიწვეედა. ზვავები რომ დაანგრეო�ა და სვანეს ან ეკეეს მოიყოლიდა, ან ბარში ჩამორეკავდა. გაუბედურებულებსა და გატანჯულებს. განგება მოებში პატარა ტბებს აჩენს (რიწის ტბა გავიხსენოთ!) არაფერს ზედმეტს არ გვთავაზობს. რასაც გვთავაზობს ეეელაფერი გათანაბრებული და გაერთანაწორებული ერთმანეთთან. ტინის კლდეების სიმკაცრეეე კმან განაპირობა. ეეელფერისათვის თავის ადგილის მიჩენამ. ორმოცსაეუკუნოვანი მეხსიერებაც უშფოთეელ არსებობაზე რომ მეტეეეეებს. ეხეე ფაქტია ეეეე.

როგორც ეი ზღვის მთაში ატანა მოვიწადინეთ, განგებამ მთის ბარში ჩამოტანით გვიპასუხა.

მარტო ენგურჰესი? ჰესების მძიკის ასმმა მოეუნადინეთ. ენგურჰესს მოვრჩით თუ არა, ხუდონაკესი დავიწეეეთ. აღმოსავლეთ საქართველოში ენიკალაეი ავაშენეთ. ახლა წყალსაეეეგების ჩამოოვანა არ გინდა? დაგვავიწეედა. რამოდენა განსხვავეეა მდინარე რომ მიედინება და წყალი რომ გუბდება. ზღვაში მდინარეები. ლამბალა, წლების მანძილზე არ ჩავეშვეთ. გადაირა ზღვა! წაგვართვა ნაპირები. სულ მეეეხე ტალღებით გადაგვრეეეა მისადგომეეი. ზღვაში ჩამავალი წყლის მოეეულობა, აპრიორეულობა. სისტემატურობა, სულ ფეეზე დავიყოფთ. მდინარის მდინარეეა მოვსპეთ. და წყალსაცავებში დაკეტეეეეეეთ ნესტი. რომელიც მდინარის სათავეთან ზღვამდე უნდა გახალვლეეეულიო ბაერში. მდინარეს წინაო ტოტს გადაეეგდებდნენ სარწყავ არხებში. ეხეე კი იწვევდა მცირე მასშტაბით ეკოლოგიური ბალანსის რღვევას, თუმცა არ წუდბობდა მდინარის დენა. ჩვენ კი ძარღვები გადავიკერით და სისხლი ტბორებად ჩავაეცეთ დედაბუნების უზარმაზარ ჭიანში. ეიკვდა ტანი და კიდურები საქართველოს ნიადს. უჩირქდება ორგანიზმი, ეწამლება სხეული.

ვინ რა ხერი ნახა, მთაგარინან რაინებში გიგანტური ჰესები თუ ააშენა, იგივე შედეგი. იქიეე კიბანტოფები.

ეკეეეანას რომ ენერგეტიკა ჯირდება, ეს ბავშვმაც კი იცის. მაგრამ როგორ მიიღეს ამ ენერგიას, ეს არის ეურთულესი მეცნიერება. ჩვენ გზა მოკლეზე გადავეეეერთ. მარტივად მიღწეეეს ეინმა შეგვიპყრო.

საქართველოს დედაბუნება ეფაქიზესი და ეურთულესი არსებაა. ნუ ეუეკეკრთი საერთოდ ბუნებაზე, როგორც ეესულო მატერიას, სადაც ნაეოფი უნდა მოვიმეკეთ. დაგვლეეა მატერიის პრინციპებით ცხოვრობან. მთელი სამყარო ერთი ეესანულო სულდგმულია და სულის ეესანულობაშია ჩანთქმული ალნატები, სულით არის გარეშეცული დედამიწა, სული ეუდგას მის ორგანიზმს, სულდგმულია საკართველოც და ფაკიზად უნდა მივუპყოოოოდეთ.

ჩვენ არ გვაკეს შესწავლილი საკართველოს დედაბუნების არსი, მისი სხეული, მისი ურთულესი წიალის სისტემა და ისე შევჯეერით ნაკაბით, ბურღით, ხერხით, ტაქნიკით.

ბუნებას თავისი კირურგია ჯირდება, თავისი ტექნოლოგია.

საკართველოს წიალი ენერგეტიკას როგორ არ გამიტანეს ჩვენთვის, მაგრამ ეველაფერს უნდა შესწავლა და განსაზღვრა. რა ხახის, რა მოცულობის ჰესები უნდა ვაშენოთ, რა სისტემისა, რომ არ დავშალოთ ნესტით მთა, წყალი და ღორღი არ მოვაკლოთ ზღვას, არ დავარღვიოთ ეკოლოგიური ბალანსი.

ჩვენ ვეეტმოთ და ეჩქარობთ. სულ არ გვაოფნის ენერგეტიკა. ვაშენებთ ენგურჰესს და იქვე ირკვევა, რომ ათი ამგვარი უნდა ავაშენოთ კიდევ, რათა მოსახლეობის მოთხოვნილება დავაკმაყოფილოთ. იქნებ მოთხოვნილება აგვეკაგმა, ახე ეულეთოდ არ გაგვიზარდა მადა. რას ვანვითარებთ მაინც. რა ჯარხნებს, რა ფაბრიკებს, რა წარმოებებს, სად არის ეს ჯარხნების, ამ ფაბრიკების ნელდეული, ამ წარმოებათა პროდუქცია? რა ვარგა? უვარგისი პროდუქციის შესაჭმელად ვისწავლეთ, ჰესები გავამშალეთ და მთა თავზე ჩამოვიმეხთ? ამ ენერგეტიკით რა გამოვკეებეთ, ინდუსტრია თუ სოფლის მერნეობა, სად არის პროდუქტი, სად არის ხარისხიანი საკონელი? იქნებ არ არის საჭირო ნორმალური ცხოვრებისათვის ამდენი ჯარხნა, ამდენი ფაბრიკა, იქნებ სხვაგვარი მეერნეობით უკეთ ვიცხოვრებდეთ?

ერთ მშვენიერ დღეს მფრინავი ბუღლეზერი რომ გამოიგონონ, ვაი, მაშინ საქართვე-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ლოს მთების ბრალი — ჩვენი კაცობის, ჩვენი სიმაღლის, ჩვენი ქართველობის განმსაზღვრელი მთების ბრალი. სულ წინ-წინ ჩაიღეტნენ ის მფრინავი ბულდოზერები ჩვენს გიგანტურ მთებს, გაიტანენ და გამოიტანენ, გადაასწორებენ საქართველოს მთა-ბარს.

მაგრამ ახლაც არ აკლებენ ხელს, რაკი ბულდოზერები ვიშოვეთ, ყველგან გზა გაგვაკეთეს. გავაწყვრიეთ ყველფაერი. ვეებერთელა ნაიარევები მთების სახეზე — საითაც კი გიიხედავ ყავისფერი ფერთო ზოლები, ხეებისა და ბუჩქების დადღლეზილი ფესვები, დაძრული მეწყერი, უმაო ადელებული ხდება ბეტონის სამაგალ კედლები, ამდენ კედელს დიდძალი ცემენტი უნდა, იზრდება მოთხოვნილება, იხსნება კარიერები, კარიერი ფლეთს საქართველოს დედაბუნების ტკერდს, ჩნდება ვეებერთელა ნულელები. მოდის და მოდის მთა დაბლა — ვერ იკავებს თავს. იქნებ კობდა იქ დავსახლებულიყავით, სადაც ბუნებამ მოსახველელი დაგვტოვა. იქ დაგვედო ბინა. იქნებ მსუბუქი განაკაჩრით დაკეპაოფილებულიყავით. განაკეჩრი კი არა, გვეხეთ ბუნების ტკერდი, გაიღრეკა მთისა და ბარის ქსოვილი, იშლება ქსოვილი.

კინაღამ ტრანსკავკასიის რკინიგზა გვიყვანეთ. ნარმოიდგინეთ ოცდაორი კილომეტრის სიგრძის გვრაბი კავკასიონის ტკერდში. შუბით შენგრეულ ტკერდს დამეგვანებოდა, ჩაჭრიდა ძარღვებს, დაშლიდა ქანებს, აინგრეოდა ფენები და დამთავრდებოდა ჩვენი მთების სიმკარე, სიტკბილე, მთლად დაკარგავდა იმდაც შენაღრეულ ნონასწორობას და დაგვმახობოდა თავზე. მაშინ ვნახავდით რას ნიშნავს მთების გადარეკვა.

როგორ გაბშრიდა ფირზე ჩაწერილი ინფორმაციები მესტიის რაიონიდან, ცაგერის რაიონიდან... ტეიბულის, ხუოლის, ზესტაფონის... რაიონებიდან. რამოდენაა თოვლი, რამდენი სახლი წაკვლია ზვავმა, ეკეთ დაიტანა მეწყერმა, რამდენი მილოინი კუბური მიწა მოწყდა მთას...

საქართველო ეკოლოგიური სატანისაგან არის დაპყრობილი! შეგეფინა ეშმაკმა თავისი ლაშქარი. ყოველი ფეხის ნაბიჯზე ბრძოლას გვრმოთავს. ეროვნული თავისუფლება მჭიდროდ არის გადაპლაკვული ეკოლოგიურ თავისუფლებასთან. ჩვენ თუ არ მოვიაოვეთ ეკოლოგიური თავისუფლება, თუ თვითვე არ ვმართეთ ჩვენი დედაბუნების ბარმონია, მტერი ერთმანეთით დაგვაკეცვინებს ერთმანეთის არსებობას.

ᲡᲐᲛᲔᲐᲯᲐᲒᲝ ᲡᲐᲥᲐᲠᲗᲕᲔᲚᲝ

ძმაკაცობია ღუკაეს საქართველოს.

რა ხᲭობს, როდესაც კაცს ბევრი ძმა და მეგობარი ᲰᲯᲐᲒᲡ, ბევრი ნაცობი და მოყვარული. თუკი ეს კარგია, მაშინ ძმაკაცობიან[illegible] რატომ უნდა დაღუᲮოს.

არადა ძმაკაცობია ღუკაეს საქართველოს.

თუ ძმაკაცი არ გᲧავს, ვერ იშოვი მარილს, საპონს, კარგ ლიმონათს, კარგ დეინოს, ფეხსაცმელს, ტანსაცმელს, ავეკს, მანქანას, ვერ იშოვი ავეარს, ცემენტს, რკინას, ვერ აᲨენებ და ვერც დაამᲨვენებ სახლს.

თუ ძმაკაცი არ გᲧავს, ვერ ისწავლი კარგ სკოლაში, კარგ უმაღლეს სასწავლებელში, ვერ იშოვი სამსახურს, ვერ იᲮოი ადგილს ცხოვრებაში.

თუკი გᲧავს, ცხოვრება არ გაგიკეᲮდება.

მაᲨ რა Ჯირს ძმაკაცობიან ᲧᲐᲒᲐᲒᲡ მოსახᲩენებელი, აუგად მოსახᲩენებელი კი არა, ეგ ᲧᲝᲤილი სალოცავი.

და მაინც ძმაკაცობია ღუკაეს საქართველოს.

ნებისმიერი საᲭᲘᲝ Ყაკეთებისას ძმაკაცს გამოძეᲒᲜᲔ რომ გᲧᲐᲠᲔᲑᲐᲒᲓᲔ, ეს ღუკაეს ᲧᲒᲔᲗᲔᲚᲘᲐ, რადგან ᲧᲒᲔᲗᲔᲚᲘᲐ რომ არ ᲰᲯᲐᲒᲡ, ამიტომ წარმოიᲨᲕᲐ ეს ტოტალური ძმაკაცობია.

ამ სიტყვების ავტორსაც ბევრი ნაცობიᲨᲔᲒᲜᲐᲠᲘ, ბევრი ძმაკაცი ᲰᲯᲐᲒᲡ.

საიდან მოვედით ჩვენ ერთმანეთის ძმაკაცები? საიდან მოვედით ერთმანეთთან ერთმანეთის ძმაკაცებად?

ძმაკაცობის არსია გასაᲮსნელი. აᲧ თვალს დაᲮᲕᲭᲐ არ გამოᲒᲐᲕᲔᲓᲒᲐᲗ. საკმარისია შეეᲒᲝᲗᲝᲗ ᲮᲝᲚᲛᲘᲓᲔ ამ ᲪᲜᲔᲑᲐᲡ და ᲧᲐᲜᲐᲚᲘᲡᲬᲘᲚᲘᲡ ᲘᲛᲘᲓᲔᲓᲘ ᲩᲐᲛᲝᲜᲐᲗᲔᲚᲘᲐ.

ძმაკაცი ბევრს მეგობრის სინონიმი ᲐᲒᲜᲘᲐ, იᲜᲔᲑᲐ ᲨᲝᲒᲠᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲐᲡᲔᲒ კარის, ასე განიცდის, ასე ᲮᲔᲓᲐᲕᲡ, ის ᲒᲣᲚᲬᲧᲠᲘᲚᲘᲐ!

ნურას უკაცრავად! — „ᲨᲣᲐ ᲣᲨᲝᲡ დიდი მᲨᲔᲓᲚᲐᲠᲘ“.

როგორც ნამდვილი ოᲥრო განსხვავდება ოᲥროს წᲧᲐᲚᲨᲘ ამოᲬᲔᲚᲘᲡᲗᲕᲘᲡ საგნისაგან, ისე განსხვავდება მეგობრობა ძმაკაცობისაგან.

ჩვენ, ᲘᲜᲩᲘ ძმაკაცᲨᲘ ამᲐᲖᲘᲜᲐᲠᲘᲡ ᲫᲕᲔᲚᲗ, რასაც ᲒᲐᲒᲣᲚᲘᲡᲮᲛᲝᲗ მეგობრობაᲨᲘ, უნდა გამოᲒᲘᲯᲔᲚᲔᲗᲘᲗ და გამოᲒᲘᲗᲔᲑᲘᲗ ჩვენს მიᲛᲘᲢᲘᲗ შᲔᲮᲓᲔᲚᲘᲗᲘᲡ საგნᲔᲑᲘᲗ. ცᲮᲝᲠᲔᲑᲐᲨᲘ, რეალობაშ სულ სხვა სურათი წარმოᲒᲕᲐᲩᲜᲐ, ცოტაც და, მეგობრობას ისეეᲒ გამოᲒᲘᲗᲔᲑᲘᲗ, როგორც რაინდობის ეᲠᲐᲜᲘᲡ გამოᲒᲘᲗᲔᲑᲐ დონკიᲮოტ ლამანჩელი, ცოტაც და მეგობრობის არᲮᲔᲜᲘᲡ დასაᲓᲔᲜᲔᲚᲐᲓ ისეეᲒ მოᲒᲠᲔᲕᲘᲗ ᲮᲔᲢᲐᲚᲘᲡ, როგორც მოᲧᲕᲘᲜᲐ ᲮᲔᲢᲐᲚᲘᲡ დონკიᲮოტ ლამანჩელს.

ᲥრᲘᲡᲢᲘᲐᲜᲝᲑᲘᲡ განმარტᲔᲑᲘᲡ პერიფრაᲖᲘᲡ იᲒᲘᲠᲕᲔᲑᲘᲗ მეგობრობის არსის ასახᲡᲜᲔᲚᲐᲖᲔ. განსხვავებასაც ნათლად დავინახავთ. მაღალი საკაცობრიო, ეროვნული და ადამიანური იდეალების აღსასრულებლად შენივთებულ ერთი მისწრაფების სულებს ᲰᲯᲕᲘᲜᲐ მეგობრობა. ტუᲨᲘᲡᲘᲐᲜᲘᲡᲗᲕᲘᲡ მᲐᲒᲐᲚᲘᲗᲘ შᲔᲮᲓᲔᲣᲚᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ერთᲜᲐᲜᲝᲑᲐᲡ კი არა, ერთი მისწრაფების სულების

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შეხვედრას ჰქვია მეგობრობა. შეხვედულებები. პრინციპები. მეთოდები. ზერხები. სტილი. შესაძლოა. განსხვავებულიც ჰქონდეთ. ხასიათიც თავისთავად. სხვადაგარად არც იქნებინან ინდივიდები. ხოლო თუ ერთი მათგანიც არ არის თავისთავად და ინდივიდი. ვერ შედგება მეგობრობა. მაგრამ ის მთავარი. ის მაღალი. საკაცობრიო. ეროვნული და ადამიანური იდეალები აუცილებელია. აუცილებელია კიდევ ამ იდეალების აღსასრულებლად შენივთებული ერთი მისწრაფების სულები. სხვაგვარად მეგობრობა ვერ შედგება. უბრალოდ გამორიცხულია მეგობრობა. დანარჩენი ინტიტიცია. გამოგონება. საკუთარი თავისთვის რაღაის დაბრალება.

კარგა ხანია. ჩვენს თავს უცნაურ რაღაცეებს ვაბრალებთ. თუ ჯენშარიტი მეგობრები ერთმანეთს ძმაკაცებს უწოდებენ. ეს საერთო ამინდის ზეგავლენად უნდა ჩაითვალოს. ეს იმას ნიშნავს. რომ კოსკრეტულ შემთხვევაში არ ფფიქრობთ ზუსტ სახელზე.

ზუსტ სახელებზე ბევრი უნდა ვიფიქროთ. ერსთა დიფუზია არსებობის გაარაფრებისაკენ წაგვიყვანს. როგორ შეიძლება არსთა დიფუზიას შევურიგდეთ!

არადა. არსთა დიფუზია ჩვენს თვალწინ მიმდინარეობს.

მე მეცოდება სიტყვა ძმაკაცი. ცხოვრების ისეთი შინაარსი დაუკავშირდა მას. ან ძმამ რა დააშავა. ან კაცმა. რომ ერთად ახეთი სახე მიიღო. თანაც ერთი შეხედვით მისი ცოდვა. ამ ძმაკაცს ცოდვა ისეთი უწყინარია. უფრო სწორად ისე ძნელად შესამჩნევი. რომ თითქოს არც ღირდა ეურადღების გამახვილება. არადა. ამ ძნელად შესამჩნევი განსხვავების იქით ძირეული გადადრეიალება ხდება ადამიანის ფსიქიკისა და იგი იწვევს არსთა დიფუზიასაც.

ამდენად მოვლენა საგანგაშოა.

ძმაკაცობია საყოველთაოდ გავრცელებული მოვლენაა ჩვენში. ასპარეზი თითქმის მთლიანად აქვს დაპურობილი.

ძმაკაცის ფენომენი ჩვენმა ცხოვრებამ წარმოშვა. ჩვენი ცხოვრების სტილმა. წესმა. რიგმა. შინაარსმა დაბადა იგი. ჩვენი ცხოვრება როგორ წარიმართა მეოცე საუკუნეში. ამაზე ზემოთ საკმაოდ ვილაპარაკე. ამ შემთხვევაშიც არ ვთქვ ჩვენ დამნაშავე. მაგრამ არც ამ შემთხვევაში გვაძლევენ რაიმე შეღავათი იმით. რომ არა ვართ დამნაშავე.

ვართ თუ არ ვართ დამნაშავე. ჩვენი სინამდვილე დღეს უკვე ჩვენ გვეკუთვნის და ჩვენვე გვაობეკენ.

ჩვენი ძმაკაცობის შინაარსი სულ პირადი ცხოვრების მოწესრიგებაში დიფარავ. აქ დაბანდა მისი ენერგია. თუ ვინმეს ამხანაგობა ამ ინტერესებს გასცდა. ადასრული კიდევ საჭეკენო ვალი და იმ ამხანაგობას მეგობრობა ჰქვია და ძმაკაცობას იქ არავითარი ხელი არ აქვს.

ძმაკაცობას ჩვენი ეერძო. პირადი ცხოვრების მოყვა-მოწესრიგებაზე აქვს ხელი დადებული. ხაქვეენზე ის არ ფიქრობს.

ძმაკაცები ერთმანეთს ცხოვრებას უიოლებენ. ძმაკაცობა მეკობრობაში კი არ გადაიზარდა. ძმაკაცობა ფულს დაეწყალა. ფული და ძმაკაცი. აი. ჩვენი ცხოვრების მესაკე. ერთმანეთს ენაცვლებიან ისინი. სადაც ფული არ ჭრის. ძმაკაცი ჩაერთვება და პირიქით.

აი. რას ნიშნავს მაღალი საკაცობრიო იდეალების. ეროვნული მიზნებისა და ადამიანური ვნებების უქონლობა. მისგან დაალილი საზოგადოება ალარ უზმობს მეგობრობას ასპარეზზე. საერთოდ აზოობს მეგობრობის მოთხოვნილებას და ძმაკაცობას აბაკონებს ქვეეენად.

ძმაკაცობის ინტერესთა სფერო! ერთი თავსატეხი საგანი ესეც გახლავთ. ჩვენ ცხოვრება არა გვაკვს. დაწესებულია იგი. დაზეპირი თავისი მისწრაფებით. თავისი საფუძვლებით. თავისი შესაძლებლობებით. ვერ აძლევს ადამიანს ნორმალური არსებობის გარანტიას. მხოლოდ სილატაკის სამარეს წვდება მისი შესაძლებლობები. ადამიანს ადამიანური ცხოვრების მოთხოვნილება აბკობს. თუ ამ მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად კანონური გზები ეძლევა. ფრთეს ზლის მისი ფანტაზია და თანდათან სწევს მაღლა ცხოვრების დონესაც. მაგრამ თუ კანონი ეკრძალება სრულიად ბუნებრივი მოთხოვნილების დაკმაყოფილება. მერე გასაძრომ ზვრელებს უწყებს ძებნას. აგნებს არხებს. რომლებშიც გაატარებს თავის სურვილებს. რაც უფრო მაღალია ადამიანური ცხოვრების მოთხოვნილება. მით უფრო ფართოდება არაკანონიერი არხები მისი ტალღების მიწოლით.

ძმაკაცობას აღმოაჩნდა ჩვენთვის გასაძრომგამოსაძრომი ზვრელები. დაძვრება კიდევ ჩვენი ამაკი ჭარბული ხასიათი ამ არასაკანონიერი გზაზეელით. თანაც ლამაზი ფორმა მიმოგვინა ბნელ არხებს! ძმაკაცი! ეს გახლავთ მოკიარკეებული საშინელება! მოიარკეებულები საშინელებაა. მაგრამ მაინც გულისხმობს ამ მოკიარკეებით ამალლებულისაკენ მისწრაფებას.

სხვა ერებს უარესი ჭირთ. ამალლებული საერთოდ დაკარგეს თვალთახედვიდან. მათი მთავარი ჭირი ნაცნობია: **„ЗНАКОМОЕ"** თუ ჰკადეთ. ცხოვრებას ინიოლებენ. ორას გრამ ძეხვს უშოვის. ორ ბოთლ ლუდს. შესაძლოა ერთი ჭიქა არაეიც გაუზეიხოს. ხოლო ზშირად ნამუსი ისე ერეცხებათ. ნაცნობიც არ ჭირდებათ. მათხოვის ჩანასახი ფორმით გადიან ფონს. იქვე რიგში. „ნებისმიერ სიტუაციაში" პოულობენ პარტნორს. შეიკვრება „საძეულო". შეაკოწიწებენ ერთი ბოთლი არაკის

ფუულს და თუ მოუწიათ რიგში „თეორმა სასწაულმა“, სულმოუთქმელად გარბინან უახლოესი სადარბაზოსაკენ. გავეშებული ალკოჰოლის ნარკოტიანის წიაწია წვეთებს ჩაიწრაკვენ ხახაში. მათი საყოველთაო ყოფა ამ ნაბეცეცა ნაცნობობაზე ეკავეთოს. კვირტები სანახეგროდ იხსნება და სრულ გაშლაზე ოცნებაში ჭკნება. ეს გზა ტოტალური მთბოგრობისაკენ მიდის.

სხვა ერებში განსხვავებული ფორმებით ტრიალებს იგივე შინაარსის საშინელება. შეიძლება მათი დაკნარტება, მაგრამ ჩვენ იმდენი გვეკრის, ჯობს ჩვენს თავს მიეხედოთ და რაც შეიძლება მალე.

ჩვენ შევებით ჩვენი უსინდისო, ეაჩალიგით მძარცველი ცხოვრების შინაარსს. ამ ბრძოლაში გარაულებმა ვერ შეეაჭრნეთ, როგორ დაგვისხლეთ ხელიდან უმთავრესი საგნები. ამ ბრძოლაში ჩვენი ფანტაზიით და ნიჭით ჩაბმულებმა სასწაულები მოვახდინეთ. ილუზიონისტ კოისაგით არაფრიდან გამოვადგეთ ჩვენი „ადამიანური ეოფა“, დამიანური ბინა ვიშოვეთ, სახლი აეიშენეთ, უცხოური ავეკი დავდგეთ, მანქანა ვიყიდეთ. კარგი ჩავიცვეთ და კარგი დავიბურეთ. ჩვენ ეს შევძელით, შეძლო უმრავლესობამ. ყველამ ვერა, უმრავლესობამ. მერედა იყოდი ხელფასით კარგ პარკეტს, კარგ შაალრს, კარგ სალებავს, კარგ ფანჯრებს, კედლის კარადებს, კარგ ავეკს, კარგ მანქანას, კარგ ნივთებს, კარგ ტანსაცმელს, კარგ ფეხსაცმელს?

დაკეირდით იატაკიდან ჭერამდე, ფეხსაცმლიდან თავსაბურავამდე ჩვენს ყოფას და დავფიქრდეთ, გვკვეს ისეთი ხელფასი, რომ გაწვდეს ამ ფასებს? ყველას ხომ არ აქვს მაღალი მონორარი? მაღალმონორარიანები ერის ერთ პროცენტსაც არ შეადგენენ ხოლო ხელფასი არანაირი არ გაწვდება ზემოთჩამოთვლილი საგნების ფასს. ამ წუთში ყველას რომ მაღალი ხელფასი მიეცეს, მაღაზიებში მაინც ვერ იშოვის კარგ საკონელს, მძაკაცობის არხებით არის ჩაგანილი მიწისქვეშა ბუნკერებში — ე. წ. სამართლის დაბომბვისაგან გადასარჩენად.

კაცმა რომ თქვას, რას ერჩი მძაკაცობას, თუკი კარგად გაცხოვრებს? დიახაც აქეს დიდი დამსახურება ჩვენს წინაშე. იგი შეეება დუხეჭარ ცხოვრებას, დარბეეინაგან დაგვიფარა, არ დაანება ეკოკის ხტილს ჩვენი ხელი დახამონებლად. სხვა საქმეა, რომ თავმოყვარეობა პატიემოყვარეობად გადაგვიეკია, სხვა საქმეა, რომ ეროვნული დაუმორჩილებლობა არასიმპატიურ ფორმებში ამობერცა, მაგრამ ფაქტია, რომ მონობისაგან გადაგვარჩინა, შეუგუებლობის გრძნობა შეგვინარჩუნა.

მაგრამ რის ფასად ყოველივე ეს? ყველაფერს ხომ ვერ დაერქმევა მონაპოვარი? სახლმმართველობაში ცნობის აღება რომ [illegible]დეს, მძაკაცობაა საჭირო, კარგი მასწავლებელი რომ იპოვო, მძაკაცობაა საჭირო, ბილეთი რომ შეიფინ „პრესტიჟულ“ კონცერტზე დასასწრებად, მძაკაცობაა საჭირო...

ან მძაკაცი, ან ფუული.

დღედაღამ ამაზე ვფიქრობთ, ვის ვჭირდებით ჩვენ, ვინ გვჭირდება ჩვენ, ვინც ჩვენ გვჭირდება, ვის ვჭირდება იგი, ვისაც იგი ჭირდება, ვისი მძაკაცი ხარ!

კანონიერების არხები დაშრა! დაიცალა! მძაკაცობის არხებმა შეეცალა იგი.

მძაკაცობას და ფუულობაზეა არხებმა შეეცალა.

ფუულის რეალიზაციასაც მძაკაცი უნდა, ან შუამავალი. კანონიერების არხი რაკი დაშრა, გაუკმდა კიდეც, ვერ ავარაბს საქმეეენ სისხლს, ერთიმ დავიწროდა.

მხედველობიდან გამოგვრჩა მთავარი: მძაკაცობიან რომ ამოსუნთქვის საშუალება მოგვცა, მოვიწყალენეთ თუ არ მოვიწყალენეთ, მაინც ადამიანა კანონიერებისა და საქმეეენ წესრიგის არხები და შეეშალა! გამოუსწორებლად შეეშალა!

არაკანონიერება დამკვიდრდა ჩვენს ცხოვრებაში.

როდესაც ჩვენ მძაკაცობით ასპირანტის ადგილი ვუშოვეთ ჩვენს შვილს, ნიჭიერს წავაროვეთ ის ადგილი და მეცნიერი დავფაკრეთ კვეკანას. და დღეს ჩვენ სანლლით საძებარი გვაკვს ნამდვილი მეცნიერი. როდესაც ჩვენ მძაკაცობით ვთამაშეთ საშუალო დონის ფეხბურთელი თბილისის დინამოშა, დიდ ფეხბურთელს წავაროვეთ ამით ადგილი და დღეს სანთლით საძებარი გვკვეს დიდი ფეხბურთელი. ვინც ვერ ჩაერთო მძაკაცობის ქსელში, ჩვენ ისინი გავრიეეთ ცხოვრებიდან: და ისინი ბევრნი არიან! არაერთი ნიჭიერი ახალგაზრდა ვერ მოხვდა უმაღლეს სასწავლებელში, კინოში, თეატრში, ესტრადაზე, ბევრმა ვერ შეიძინა ავეკი, მანქანა, ვერ აიღო შეუპრკვენლად ვერსაიდან ცნობაც კი, ვერ მიიღო დროზე პასუხი, ყველგან დახვდა იმ ბევრის გულგრილობა, სიცივე, უხეშობა, უსამართლობა. შვილი მოუკლეს, დაჩაგრეს, ვერ იპოვა სამართალი, ვერ გაარღვია მძაკაცობიანა და ფუულობიანის საშინელი წრე.

ფუულმა და მძაკაცობამ დაარღვია სამართლიანობის პრინციპები. ფუულმა თავისთავად!

მძაკაცობას ეგონა უფტკივნეულად ვდგამ კეთილშობილურ ნაბიჯსო — ავერ ბეგობარს ვეხმარები, მეგობარი მეხმარებოო. არ გამოდგა ასე საბოლოოდ. მან აიღო დიდი ტრაეექტორია და მიხი „წესალმაო“ მთელი ქვეკანა უსამართლობის კედელთან აიტეხა.

ხელი შეგვრჩა უსამართლო და უკანონო ქვეკანა. ქვეკანა, რომელსაც არ აქეს კულტუ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რა. „უბრალო“ ადამიანი კულტურულ პასუხს ვერ მიიღებს, ასევე მიიკვანენ პასუხისათვის მაშინ, როდესაც ერთი მისვლა საკმარისი. ყოველ დღეს ჩააფრინდა ის ძმაკაცობა. არ გაუკს ძმაკაცი? გაწყლდები!

ამა დაკვირდით ჩვენს ყოველდღიურ ყოფას. იშვიათი გამოხაცლისის გარდა, სად მიგიღიან ნორმალური პასუხი. სად შეგიძლიათ უწყალებლად ის, რაც ოჯახისათვის გჭირდებათ. დაიწყეთ მარილით და დაამთავრეთ მანქანით — ჩვენი ფუფუნების ქერაფ ხომ ეგ ოფლებია! სად არ გვიმტვრევენს ღია კარები. ქვეყნის კულტურა და ყოფა გაიაქცხოვა ჩვენი არსებობის სტილმა. მაგრამ ის ხომ უნდა არსებობდეს. ის ხომ ყოველისმომცველია — ის, ქვეყნის კულტურა და ყოფა. ამა გონებაში ალდგენენ. რამდენი დაწესებულებაა ამ ქვეყნად. რამდენი ყოველდღიური საქმე, რა მრავალი რაოდენობის ურთიერთობაა ადამიანებს შორის. მიდის სულ უმნიშვნელო საქმე-ზე ადამიანი, მაინც ნაცნობს ეძებს გაფაიცებული. ხომ არაფერ გაკეს ივ? ეკითხება ცისა და ქვეყანას. ეშინია! ადამიანურ პასუხს არ აღიარებენ. იცის და ამიტომ ეშინია. დაკომპლექსდა კაცი. უცნობს წესიერი პასუხი არ უნდა აღიარსოს — ამ ჩვენით დაკომპლექსდა! მიუროკრატიული აპარატი! — იტყოფნენ წინათ! რომელ აპარაზზეა ლაპარაკი. მთელი ქვეყანა მიუროკრატიულ აპარატად იქცა. ფიქრობს კაცი. — რა არაფს ძმაკაცს, რა არ-აგოს ძმაკაცსაკან. ხოლო ისინი, ვისაც პატრონი არა ჰყავს. თავგამოდებით ცდილობენ. ისეთან პატრონი, შეაღწიონ ქსელში. ჩაერთონ ჩრეტრუნაში.

და რჩება ჩვენს იქით ქვეყანა. რომელსაც ჰქვია საკართველო. რომელსაც არ აქვს ელემენტარული საყოფაცხოვრებო კულტურა, წესი და რიგი. ადამიანური ურთიერთობის ნორმა, არ აქვს მომარაგებული ყოველდღიური ეანონიერებიმ ფორმები, სამართლის პრინციპები და იმ ქვეყანასთან მილიონობით ადამიანს უხდება ურთიერთობა, ღებულობს მწარე გაკვეთილებს. უცარუებენ ინდიგს, აგებებენ გულგრილობას. უბემბას და ჩვენს წინაშე წარმოდგება უკუღტერო ქვეყანა, რადგან ულუფები, რაც სამართლიან, ეანონიერ ურთიერთობას უნდა გიგნაწილებენა, „ხამმაკაცოს მძლავრ სისტემას“ აქვს მიტაცებული. მეტი ალარ დარჩა. შესაძლოა, ათეული მეტი ჰკრდეს შინ ნალებული, ვიდრე ესაჭიროება. მომარაგებული, გადამალული ხაკონელი თვალებს ილამებს სარდაფებში და ჩესიერების დახლზე სიცარიელეა.

გაოცდა ოფონელი — გახტრონომში შეხვალ. პროდუქტის ნახახიც არ არის, თქვენს ოჯახში თავზეხაერული ბორგია, ქუჩაში გახვალ. უკანასკნელ მოდაზე აცვია ულეთა, ბადაზიებში მსგავს ვერაფერს ხაოგი. რა ხართ თქვენ, გამგაბიანეთ, ერთი!

ჩვენც ვერ გაგვიგია უკვე რა ხალხი ვართ. იმას როგორ გავაგებინოთ.

ეს ძმაკაცობიაა, ეს მოხერხებაა, ეს შანსია, ეს „ბლატია“, ეს „შებერტყილი“ სულია ჩვენი — დაცვიდეს ამ სულს წესიერების ნაყოფი.

ამასობაში საქეეყნო კულტურა თვალსა და ხელს შუა გაგვეპარა. ჩვენ ჩვენთვის გვაქვს საშვილიშვილოდ მოკუჩებული „ეროვნული სიმდიდრე“. ადერ გვაქვს ჩვენ-ჩვენთვის ამერიკული და ფრანგული ცივილიზაციაა. ტაბილტაბილი სიტყვები სამაკაცო სატელეფონო ბაზზე გადავაძეთ ერთმანეთს. საქეეყნო ბაზები რომ ცივად წყიოან და ჩხავიან ადამიანთა თავზე, ეს ნაკლებ გვაღელვებს.

ჩვენ შეეგბრძოლეთ თავს მიზეეული ცხოვრების დუხჭირ შინაარსს და ამა ხშირ-ხშირად დავამარცხეთ იგი.

მაგრამ მოხდა ეს ყველაფერი შინაგანი დაპატარავების ბარაზზე. ჩვენი მძაკაცობა სულ ჩვენს ყოფას და საყოფაცხოვრებო მიზნებს დაფუსფუსებს. ვეხვარებით ერთმანეთს ტოტალურ სიდუხჭირესთან ბრძოლაში! მარილებიც ვართ. არც არის სხვა გამოსავალი. შიშნილით ამოკვეძრება სული. კიდევ კარგი, ეს ჩვენი ელსატტური ბუნება ეხლაც „ვიღაც გამოსავლებს“. მაგრამ ახლა, ძმაკაცობიას სისტემა ასე კიდით კიდემდე რომ გავშალეთ, ალარა გვაკვს გასაკანი, სინამდვილეს თვალი უნდა გავუსწოროთ. ეს ბრძოლა კი მოვიგეთ, მაგრამ რა დაგვაკარგინეს ამ ბრძოლაში ჩართვეთ. ესეც ხომ უნდა ვუთხრათ ჩვენს თავს.

დაკარგეთ კაცობრიული, ეროვნული, ადამიანური იდეალები. დაკარგეთ მეგობრობის ღვთაებრივი ბრძნობა ეოველივე ამის კვალდაკვალ. ღმერთმა ინებოს, მთლად დაკარგეთ არ იყოს, მიძინებული აღმოჩნდეს.

ახლა ის კი უნდა ვალიაროთ, რომ მეგობრობა და ძმაკაცობა არ უდრის ერთმანეთს, პირიქით ანტიპოდები არიან. უნდა ვალიაროთ, რომ შეეიღლოთ მოწყდინება არსთა ფიფუზიასთან საბრძოლველად.

ძმაკაცობიამ ჩვენ დაუბოლოვებელ ხუფრაზე დაგვსვა ერთმანეთთან და სუფრის პარტნიორებად გვაქცია. კიდევ კარგი. ზოგიერთი ერის მსგავსად მარტო სმას არ დავჯეულვართ ჯერ. სამაგიეროდ გულისსამრეკი ხადეგგრძელოების ჩანაწერ ფირებად გვაქცია, ვატრიალებთ და ვატრიალებთ ენას პირში.

სამძაკაცო საქართველო საქეეყნოს ვერაფერს აამენებს.

ერთი ხაფრაზეც დავეეფუკრა უკვე. ძმაკაცობიას ეკიდეშიაში მაფიად ვამოუო საცეცები ერთმანეთისათვის უზრაუნველი ცხოვრების

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მოკუთვნა უდანაშაულო ქმედებით ყოველთვის არ ხერხდება. საკვეთენო სამართლიანობისა და კანონიერების სტილი რომ ირღვევა, ამას ვინ იდარდებს. საკვეთენო ჩვენ აპბრაკეტულთან გაგვითანაბოეს და ჯერიც გაგვიუცხოვეს ამ გზით. საკვეთენო სამართლიანობისა და კანონიერების რღვევის პარალელურად დიდი, კონკრეტული დანაშაულებების ჩადენაც გაჩნდა. სხვაგვარად არ მოიპოვება ის მდიდრული ლუკმები, ძმაკაცობის არხით რომ ინაცვლებს წერტილოდან წერტილისაკენ. შენ მე გამიკეთე, მე შენ გაგიკეთებ! — ეს პრინციპი ჩავლილ ეტაპად ითვლება. ძმაკაცებს გაზრდილი მადა შეუძლებლად ქცევას ავალებს. ისინი შეიოქვნენ. სუფრაზე ერთად სხდებიან. ნათელ კაცს უკვე ახლოს არ იკარებენ, რადგან სუფრაც შეიქმენების ადგილად იქცა: ვინ სად დანიშნონ, ვინ მოხსნან, ვინ გადაიყენონ, ვინ მოიკვეთონ, ვინ მოიშორონ... მაფია ისახება! ძმაკაცობის ქსოფილში მაფია იბადება. უკვე იმარჯვებს გამოცდილებას, გამოცდილება კი აკვნ ქვეყნებს. სადაც მარტო მაფია არ მეფობს. ცხადია, ეაითუ, ჩვენში მთლად მაფია გაბატონდეს. ძმაკაცობა ხომ გაბატონდა. სამართლიანობისა და კანონიერების დიდი ქვეყნისათვის ხომ არ დავტოვეთ ადგილი. რა გარანტიაა, მაფიამაც არ მოიკვას ყველაფერი.

ძმაკაცობის მაფიად გარდასახვის ურთოერთი პროცესის შემსწრენი ვართ.

რაც შეეხება მეგობრობას, ცოტაც და, ტარიელს, ავთანდილს და ფრიდონს ქვეყანა მეგობრობის გრძნობას ისევე გამოეთხოვება, როგორც დონკიხოტი გამოეთხოვა რაინდობას. ცოტაც და მეგობრობის გაუქმებული არხების დასაბენბად ისევ მოგვიწევს ხეტიალი, როგორც დონკიხოტ ლამანჩელს მოუწია. არ გვიშველის არაფერი, თუკი კაცობრიული, ეროვნული და ადამიანური იდეალები არ ავალორძინეთ.

არავინ იფიქროს, ადამიანთა ურთიერთობის რთულ სისტემაში ნაცნობ-მეგობრობის გამორიცხვისაკენ მოვუწიდებდე ქვეყანას. როგორი მოწესრიგებულიც არ უნდა იყოს სამართლიანობა და საქმიანი კონტაქტები ქვეყანაში, პირად კონტაქტს მაინც განუსაზღვრელი მნიშვნელობა აქვს. იგი ალლოს ფიზიკალური დამოკიდებულების ყინულს, ადამიანურს ხდის გარემოცვას, აიოლებს საქმის წარმატებით გასრულებას. პირად კონტაქტს ფენომენად აღიარებენ ნორმალურ ქვეყნებში. ამ მოვლენის ფსიქოლოგიურ ენერგიას უდიდეს ანგარიშს უწევენ და სადაც კი გაერევა იგი, საქმის საკეთილოდ დამოლოვებას წინასწარმეტყველებენ. პირად კონტაქტებს სახელმწიფოთა ბედი გადაუწყვეტია ზნრაფ ისეთ ცივ სფეროშიც კი, როგორიც გახლავთ დიპლომატია და პოლიტიკა.

ე. ი. პირადი კონტაქტის უარყოფა არ შეიძლება, არც არავინ უარყოფს მას. ეგ კი არა, თვით საათვალი ანუბიდ ქვეკანაშიც ადამიანთა საზოგადოება გაკეთულ ანტარაქტიდად გადაიქცეოდა. საქმიან კონტაქტებს პირადი კონტაქტები რომ არ შერეოდა, მაგრამ ყველაფერზე გადის ღვთაებრივი ზღვარი. ამ ზღვარს არავინ არ უნდა გადაადიოს.

პირადი კონტაქტები წესიერ ქვეყანაში არ არღვევს ტაქტს, არ ვვეჩხირება თვალში, ის მკაცრად აღზრდილი ჭინტლმენია — ხაზგაუსმელად, შეუმჩნეველად, სხვის გაუღიზიანებლად ირჩევა. ის ემატება საქმიან ურთიერთობას, მაეროვნებასა და სიმსუბუქეს ანიჭებს, სითბოს ახხოვებს.

რატომ ხერხდება ეს წესიერ ქვეყნებში? რატომ ვერ ხერხდება ჩვენთან?

საქმე გამართული წესიერ ქვეყანაში საათვალთ, სამართლიანობა ილწვის მთელი დატვირთვით. ყოფითი ჰარმონია დამკვიდრებული. მიდის ადამიანი დაწესებულებაში, პასუხი უნდა მიიღოს. აძლევენ ზუსტ პასუხს, ამომწურავს, დროული, ულიმიან, ამხნევებენ, თუკი გამხნევება ჭირდება, ვინც პასუხი უნდა გასცეს, ის შეუწუხებელია, — ის ადამიანია! მას პრობლემა არ აქვს. სადაც მივიდა და სადაც რა დაჭირდა, დროულად იშოვა, ფულით გაწვდა, არ აქვს პრობლემა და არაფერზე კი არის დაბოღმილი. გაღიმებას რა უნდა, როდესაც ადამიანს ეღიმება, მაგრამ შიგნით უნდა ეღიმებოდეს. ე. ი. პირადი ცხოვრება უნდა ჰქონდეს მოწესრიგებული. ე. ი. მას ადამიანური ეთიოლდღეობა და ბედნიერება არ უნდა აკლდეს. არც აკლიათ. ასეთ დროს იგი, ცხადია, გულით მიემსახურება საქმეს. ბატონდება საქმიანი ურთიერთობა, რადგან იმ საქმიან ურთიერთობას კეთილმოწყობილი ცხოვრების პატრონი მართავს. ეზალისება საქმე, ის საქმე უზარუნველყოფს. საქმე მისი საურდენია, იგია მისი ცხოვრების განმსაზღვრელი. ამიტომ მთელ გულს ხდების საქმეში. ურთიერთობაც ასეთ საქმეზეა საათვალთ გამართული, საქმეზეა დაყრდნობილი. არ ინვნიენ ადამიანები ერთმანეთს, ეს არ უშლის ხელს, გაუკეთებელი კეთდება, პირობა შესრულდება, განსაზღვრულ დროს, განსაზღვრულ ადგილ და ხშირად განსაზღვრულ წუთსაც. ყოველივე ამას, ამ საქმიან ურთიერთობას ემატება პირადი კონტაქტები. ან საქმე წარმოშობს თავად იმ პირად კონტაქტებს, ან სრულიად შემთხვევითი ნაცნობობა ატოტება კონტაქტებად. კიდევ უფრო თბება ჰაერი, განწყობილება, რხილდება ადამიანთა შორის დამოკიდებულება.

რატომ ვერ ხერხდება იგივე ჩვენთან? საქმე არ არის გამართული! საქმის მექანიზმი დაშლილია. მიდის ადამიანი რომელიმე დაწესებულებაში ან პირად ან სახელმწიფო საქმეზე.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვერ მიიღებს წესიერ პასუხს, რადგან იმ პუნქტში ან საერთოდ ნებისმიერ პუნქტში ბუდეა მოუწესრიგებელი ყოფაცხოვრებით შეჭიროვებული ადამიანი, ადამიანი, რომელსაც უამრავი პირადი პრობლემა აწუხებს. არა აქვს ბინა, მაგალა, არ აქვია წესიერად. ვერ იშოვა ბორცი, ყველი. შაქარი, ვერ დაიკენა შვილი გზაზე... უამრავი, უამრავი! ყველაფერი პრობლემად გადაქცევია. რანაირად გინდა ასეთ კაცს მოსთხოვო წესიერი მუშაობა, ვარდი ოფლიათ გამონაკლისისა — ვის ადამიანებება იმოდენა შინაგანი კულტურა და ზრდილობა, ტაქტი და ზომა, უკან ჩაბრუნოს ულლი მობეჭნილი ბოლმა, გადაიყაროს სახიდან ღრუბელი, მოელი გაფაცებით მიეცეს სახელმწიფო საქმეს და, რაც ეკალება, პირნათლად აღასრულოს. როგორ გეტყვის ასეთი კაცი ტაბლი სიტუვას, როგორ დაიოლებს პასუხს სითბოს, რა ძალა ეეოფა, რა ენერგია, ერთი ორკეტ თუ შეიძლო, მოჩვენებითი იქნება ის ზრდილობა და ის ტაქტი, ის ღიმილი და ის სითბო. მეორე წუთს ისევ წამოეშლება შინაგანი ღრუბლები, აღღირინდება სახე. მიაწოს მეკუნეტ. თუკი მის მიერ გაცემულ ცნობას რაიმე ღირებულება გააჩნია, მაშინ მოლად კარგად მეკოლეთ, მინისტრის მოხაცდელად გადადგეკეკეთ ინ პატარა ჩინოვნიკს ფეხმტკბილი მაგიდაც. იმდენჯერ მიგიუვანთ, რამდენიც დაკირდება ფულის გამოძალვას. არიან ეკეშმარიტად პატიოსნებიც, ახეთენიც მეგზეგედნია, ერთი ეკეიმ ანალიზში ფულს არ ღებულობდა, ეს მის საკუთარი ღირსების შელახვად მიაჩნდა. ცხოვრებისეულ პრინციპად კეკეულ მორალს თავგამოდენი იცავდა. ვინც მის პრინციპს არ იცნობდა და უცერემონიოდ სთავაზობდა ფულს, გარეთ ერეკეგბოდა: მაგრამ ეოიდა! ხახეს კარგავდა, პატიოსნების ეკრეს არ ღალატობდა! მაგრამ იმასაც დაკეკიროდი, რომ წუნარად, ღიმილით, ზრდილობიანად ვერ აკეთებდა ყოველფეს. ის დაშლილი იყო შინაგანად, რადგან მისი პატიოსნება ანომალიად აღიქმებოდა, ეკონომიკური სიდუხჭირე კი, რომელიც ბოლმად ადგა ულლზე, ხაზოკალებას არ აძლევდა, ყოფილიყო თავაზიანი ფულზე უარის თქმის დრსხაკ. აი, გაკაპასებამდე რომ იყო მისული, ის ამბელად შინაგან შიშშილს, რომელიც პატიოსნების ტკეეეობაში იტანჯებოდა. ეს მისი შინაგანი შიშშილი კიოდა!

საქმის მეკანიზმი რაკი მოშლილია და რაკი საქმე მაინც ყოველი ფეხის ნაბიჯზე გველოდება, რაკი ცხოვრება გვინდა, საქმიანი ურთიერთობისა და საქმიანი კონტაქტების ადგილზე ძმაკაცობა ჩავსვით — გვინდა ერთმანეთი ვაცხოროთ. აი, ჩვენი დევიზი. ახე გვაიძულა ყოფამ. პირადი კონტაქტები გამოირიცხა — იგი საქმიანი კონტაქტების ფუნქშეა ჩნდება. საქმიანი კონტაქტები ჩვენთან გამორიცხა და პირადი კონტაქტები რა ძალიან ფართოდ ბადდებოდა.

პირად კონტაქტებსა და ძმაკაცობას შორის უზარმაზარი განსხვავებაა. ჩვენს ძმაკაცობაში საქმე საერთოდ არ ურევია და პირად კონტაქტებამდე როგორ ავმაღლდებოდით. ხელმა ხელი უნდა დაბანოს და ორივემ ერთად პირი. ამიტომ ძმაკაცობის პირადი კონტაქტების კატეგორიამდე აყვანის და ამაღლების ნურავინ შეეცადოს.

განვასხვავოთ ერთმანეთისაგან საგნები.

გაბაბანდა ძმაკაცობის პრინციპით დალაგებული „ქვეყანა". ძმაკაცობითი ირიბეეენ უმაღლესი ხაბჯოს დეპუტატებსაც კი. ყველამ იცის, როგორ ხდება ეს, ეს ე. ნ. ჩაწუობა, ვინ ვის დაურეკავს, ვის ხად წამოაყენებენ კანდიდატად, შეუქმნიან ფონს, რათა გარეგნულად ყველაფერი ობიექტურად და კანონიერად გამოიყურებოდეს. წინათ შედარებით ღირსეულთ მაინც შეარჩევდნენ, რათა კანდიდატს რაღაც წონა მაინც ჰქონოდა, მერე სულ აიშვა უზნეობამ. იმაზეეე

ელიმება ღმერთს, სითუკენ მიიქცა ადამიანის სული, რა ფიქრებით არის დაკრობილი, რა შინაარსის საგნებით არის ფიქრი გარემოსილი.

დაირღვა ერის თვისობრივი შემადგენლობა, რადგან კაცს კაცის საქმე არ აბარია. ღირსეული პიროვნების შესაფერი ადგილზე მოხვედრა აკოფუებთ, ფეხიდან ნიადაგს აცლიან, რომ ეს თითო-ოროლა ადგილიც ძმაკაცებმა დიპ-ლომრონ. დაირღვა შემადგენლობა, ერის შემადგენლობა დაირღვა. რადგან უგუნურად გადაადგილდა ფენები, მძაკაცობის ფენამ ჭერმეტლად დაბურა საკვეთენო ძალების სილრმეში ფესვებ ჩაგრული ბალბანი, დაბაშო იგი.

ჩვენ ჩვენი ძმაკაცები გვგონია ნიჭიერი, უნარიანი, ღირსეული. ჩვენს ცხოვრებას არსით ვერ აუტანია ღირსეული და რომელ საკვეთენო საქმეზე, ლაპარაკი ან ძმაკაცობის ბილეკებით ერთმანეთთან მირბენინებული ეროვნული ინტერესები რა სასწაულით იქცევა ესტაფეტად. ფინიშამდე კიდევ რომ მივაღწიოთ. ფინიშამდე კი უსათუოდ მივირბენთ, თუ ასე ვიქროლეთ, მაგრამ ვაი ინ მირბენას!

სად შეაფარა თავი დღეს ნამდვილმა საქართველომ?

თანამედროვე ცხოვრების დამბინჯებულ სფეროებში, ჩვენი ხასიათის თვისებათა გადაგვარებულ ქსოვილში ჩაიძირა ჯეშმარიტი საქართველო. საძებარი გაგვიხდა იგი. სად შეაფარა თავი დღეს ნამდვილმა საქართველომ? რას ჭვევა ნამდვილი? რა არის არანამდვილი? რა გინდა გამოაცხადო არაღვიძლად, არაორგანულად, რა მოიკვეთო, ან როგორ გინდა მოიკვეთო არასაკადრისი. გაფოფრილია მახინჯი ფორმები, მახინჯი შინაარსები ჩვენი არსებობისა. როგორ გინდა გამოაცალკევო ერთმანეთისაგან ნაღდი და ყალბი. დაიხმართა გორაკალივით საქართველოს ყოფა, შეეწება მახინჯი მშვენიერს, აირია ქვეყანა, აიდგება, აითქვიფა ერთმანეთში ყ�ელი და ყველფერი. დრო დაეწყობს? თავისით მოხდება სახეკეთი ძვრები?

სადა ხარ, შენ, მართლაც უფალივით ერთადერთო სამშობლოვ, სად გეძებოს თვალმა და გულმა. მკვდარი რომ იყო, შენს შვილებს არ გასტანჯავდა ამდენი ფიქრი, ჭზებისა ძიება, მწარე ცრემლი და ცხელი სისხლი. შენთან ერთად იქნებოდნენ დახოცილები და მარადიული სიშვიდის უძირო ოკეანეში ჩაძირულნი. ჩვენი სული კი აწრიალებულია, როგორც ქარიშხალი, ძარღვები დაიკმა, მოუთმენლობით, ფორიაქით, გულს ახკდებიან ქართველები, მაჯებს იგლეჯენ ბაფფრებით, ვიღაცისა თუ რაღაცაზე მიიწევენ. საქართველო აყალეულ ზღვას დაეჭვაგა. ე. ი. შენ ცოცხალი ხარ, ოღონდ სადა ხარ შენ. ნაღდი ქვეყანა, ნაღდი ქართული სამყარო, რა აგეფარა, ნაწილ რამდენი შრე აგეფარა, რომ ასე გაგირეკა შენი დანაგვა, შენთან მოაზღოვნა. დაადაფა გულისხეთქვას პაოეტიკური ფრთები, დაელეწა ფანტაზიის ტოტები შენსაკენ ფრენისას. შენ თითქოს გაუჩინარდი. ისტორიის დამკანცველ გზაზე ბუნდები გვიკანკალებდა, ბრძები გვიცახცახებდა, მაგრამ მაინც მოგვქონდა პეშვით საკართველოს უკვდავების ზეარის წყალი, ცისფერი, კამკამა, გამჭვირვალე, სუფთა; როდის ჩაგიჩაფეთ სასოწარკეთილებმა, როდის დაგვამხო დალლილობამ გავარვარებულ ხილაზე და როდის გაგვიხსნა პეშვის ძირი, როდის გაგეწრიტა პეშვიდან საკართველოს უკვდავების ცისფერი წყარო, რა სილრმეზე ჩაიხრეტა იგი, შეეფიდნენ იმ სილრმეში ჩასვლას, რომ სადღაც ერთ ადგილზე ჩაგუბებულ წყეთებს მივაგნოთ?

რისთვისაა არ შეუფარებიათ საკართველო მწერლებს, მაგრამ საკართველოს პერმანენტული ბრძოლები ციკლურ პირთან ყველაზე სრულად გამოხატა სიმღერამ „მუმლი მუხასა". არის ამ სიმღერაში ღრმად დამარხული, იქნებ სულაც მისტიკური და სიმბოლური აზრი. თვითვადარჩენის თვისება აკოთხება მასში. წაქცეული მუხა მუმლთან ერთად წყალში რომ ჩაწვება, წყალს დაადგებს და ის მოდიდებული წყალი წარეცხავს მუხის ჯირად მოვლენილ მუმლს, არის ამ პროცესში მარადიული თვითვაწახლების ხილი ბული. ფენომენსიბრ აღორძინების დედაზრია მახში მოქცეული. მაგრამ „მუმლი მუხასა" იმედის სიმბოლოა, იმედის ანაბარა დარჩენილი ხალხი და ქვეყანა ხვალ ამ იმედსაც გამოეთხოვება. მოკმედებაა საჭირო, ის პროცესია საჭირო, — წყლის დაგუბება და ნიადგრის ქარიშხლების მიშვება მუმლზე, რომ გადარეცხოს მუხის ქსოვილში ჩამჯდარი ჭირი, სილა და მტვერი, რათა გალეწოს უბედურებანი.

მოგვაყარა და მოგვაყარა ეკოსქან სილა და მტვერი, სულ თანამედროვე ცხოვრებას უწოდებდა ყველფერს, რაც ტანს მოგვაყარა, რაც ჩაგვაცვა, რაც დაგვახურა, როგორც გაგვაკარა ქუჩაში, როგორ ქცევასაც შეგვაჭვი, რა წესითაც დაგვსვა სუფრასთან, რაგვარადაც გვასვა და გვაჭამა, რაც გვალაპარაკა. მოდიოდა და მოდიოდა „ახალი ცხოვრება", ყველფერს ზემოდან ასკუმდებოდა, ეკან ახვევინებდა ძველს. თავს ანგარიშს ვერ ვაძლევდით, მის ნებას დავყვებით, ჩაგვითრია, გარემოგვიცვა და მთელი ზედაპირი დაიპყრა. ეროვნული არსებობის მდინარეს ათასი ტოტით შეეგება, გაუკოუტდა. ათას ტოტადვე დაიბრიცა!

ნამდვილი საკართველო ამ ხნის განმავლობაში თვითსნასა და გადარჩენისათვის იბრ-

ძოდა. ცხრა ასრული დღეებთან დაკავშირებით ერთი ქალიშვილის სურათი გამოქვეყნდა პრესაში. დკას განცდილი უბედურებისაგან სახეგაკერამებული, უნებურად ეიღმოღერებული ქართველი ახალი, მაჭანის გვერდით, ხელში დროშით, მტაცე გამომტაცველნით, ლამაზი, არისტოკრატული, გოტტხელი; დგას შეუცვლელი გენი, ზუადოყოფი, რომ 19 წლის ახაშში დაკვირვებს და ოთარაანთ ქვრივივით ერთგული დარჩეს პირველი და უკანასკნელი სიკვარულისა. სწორედ ასეთი იქნებოდა ამაყი ოთარაანთ ქვრივი ახალგაზრდობაში. იმ ქალიშვილში მოქცეული იყო ქართველი ხალხის ლამაზი სული.

ხად გაკრნენ მეამბოხე რუსთაველის პროსპექტის ახალგაზრდებში ქარაფშუტა ბიჭები და გოგოები, ნარკომანები, ნახევრადნარკომანები, მთვრალები, ყავაზე მომარჩილელი უსაქმეტენი. ეს ასული, რომლისთვისაც ანანეების ალს შეუფაკლავს ულამაზესი სახე, ეული არავის ეგონოს. ზღვა სდგას რუსთაველის პროსპექტზე მისდგავარების, სპეციალურად ქალაქებსა და სოფლებში დაფანტულან ისინი, მარიან ღვთისმშობლის გუმანმა გაუნათათ გონება. ეს ერთიც რომ იყოს, არავინ იფიქროს ცოტაა! შეხედეთ მის თვალწარმტაც მრიხანე შვენიერებას და უმალ იგრძნობთ სიკვეთნ ძალას. ის ერთიც ქმარა ქვეყნის მარადიული სიფიზლის გადასარჩენად. სიბეღნიერად, არ არის მარტო. ეს „უაზროდ, უსაქმოდ" მოხეტიალე ბიჭები რა ღრმანი ყოფილან, რა ლოგიკა აქვთ, რა აზროვნება, რომ გვეგონა ქვეყნის გასაკირისა არაფერი გიგეგმიათო, სადამდე აპაჯან აზროვნება. თავიანთ თავს ჩვენს თვალწინ ბადებენ ახალ ერთიერთად. ამ უპოლიტიკო ქვეყანაში თითქოს უჩინარი მსოფლიო მერიდიანებით ისოუტავენ მსოფლიო პოლიტიკის დინებებს, აკავშირებენ ქართველ მიწასთან და ეკედენ საკუთარ სტრატეგიასა და ტაქტიკას. ცდებიან ზოგჯერ? კი არ ცდებიან, იძერწებიან, — ჩვენს თვალწინ იბადებიან პოლიტიკოსებად. ეკონომისტებად. ლიდერებად. ფერგადალეულთა თაობის ხერიოზულობამ დაადინა ყველანი. ფერგადალეულთა ცეცხლოვანებამ ამმეტყველა ტრიბუნასთან ყველანი. ცეცხლს აფრქვევენ ბაგეთაგან, შეუვალობის, ულალატობის, სიმტკიცის ბაგალითებს დაგვანახვებენ.

ერთნენ მოძრაობის ხასიათსა და შინაარსზე ხმა დრო მოგვიწევს საუბარი. აქ ქართველი ახალგაზრდობის არსში თავშეფარებულ და ოავრნენ ნამდვილი საკართველოს სულზე ვამახვილებ მეთხუთველის ყურადღებას. რამდენი თაობა წავიდა მათზე წინ ახალრეზიდან, ისინიც ახეთები იყვნენ, ალბათ ახეთები იყვნენ. ჩვენ დალიუსული გვეგონა. მხარაკეცული მათი სულები! დრო და ასაბუთებენ ზედათ წილად, თორემ ეხენიც ხომ ადერ ჩვენს თვალწინ გაცოცხლდნენ, უცეტ ჭამოდგნენ საქართველოს დაწყლულებული ზედაპირიდან. გუშინ არ იყო ქაცვას, მოძრაობას. რომ ვუწენენდით? უსაქმოთას, ნარკომანობას და ფუჭსავალობას რომ ვაბრალებთ? დღეს მხედრები არიან, გაცისკროვნებულები განსაცდელთან ვეფაკეცარი შეხვედრის წადილით. დაადარებენ საქართველოს პოლიტიკურ ვნებას; მარკვენთნ, შეეიბული ღვინით სავსე ჭიქა რომ ამახინჯებდა აკამდე, საქართველოს დამოუკიდებლობის დროში უპერიათ მტაცედ.

ნამდვილი საქართველო!

ეს ახალგაზრდები ოჯახებიდან მოვიდნენ, ქართულმა ოჯახმა შეინარჩუნა ტაძრის შეუვალობა! რა არ შეგზავნა ის ოჯახში ჩვენმა მახინჯმა სინამდვილემ: ფუჭსავალობის ელჩები, თვალსაკუთარები, ფუფუნების თვალთმაკცობა, მაცდუნებელი საგნები; რამდენი გადაბმარა, რამდენი გაათახსარა, რამდენი ტაძრის ჭერი დადაბერა, მაგრამ მაინც რამდენი ქართული ოჯახი მდგარა მტაცეცედ, შეუნარჩუნებია ავტონომია. — ქართული სტუმარ-მასპინძლობა, ქართული სუფრა, ქართული მოყვრობა. ეს მისოფის იყო ტრადიცია, იყო მეობა და არ გადიოდა თავისი თავიდან. როდესაც რიგი ახალგაზრდებისა, „თანამედროვეს ცხოვრების" ბანგზე დაიწუეებდა ჭიკჭიკს, შეეპარებოდა გადაგვარება, იტანჯებოდა ქართული ოჯახის ფუძის ანგელოზი. სახლში არ უნდა შეეშვა გათახსირებული მეობა — არც ვაეი, არც ქალი. იყო ბრძოლა ოჯახსა და ახალ სინამდვილეს შორის. სამარეში ჩადიოდნენ „ჭიუტი" ბუზოტები შეუფუებელად.

მიდიოდა დედა ქალი, დედა ოჯახისა. მას სოფლელსა და ჩამორჩენილს ეძახდნენ, რადგან არ ეცვა ჩექმები და ამოლებული არ ჰქონდა თვალები, ბარავდა, თოხნიდა, ზრდიდა საკონელს, წერილფეხას, მსხვილფეხას, ფრინველს. მორჩილი და მომთმენი! რიტუალის დაურეკვეველად, საყვედურის უოქმელად აცხობდა პურს, ბჭალს, ხვდებოდა სტუმარს, სწვდა დიასახლისობას. ფეხზე იდგა. სტუმარს, თუკი უცხო იყო, უკვირდა, ჩამორჩენილობად გვითვლიდა, ემანსიპირებულ ჯუნგლებს გვიწოდებდა, რადგან თავისი ქალი იმ უცხოს სუფრაზე კი არა, კისერზე ჰყავდა წამოსაკაპები. ვერ გიოგო გადამეიელმა დიასახლისის ფეხზე დგომის რიტუალი. ის კი, მარადიული დედა საქართველოსი, ამ ფეხზე ტრიალში თავისი დანაშნულების გაცხადებას ხედავდა, ერთი წამითაც არ უგრძვნია შეურაცხყოფა. დაღლას კი გრძნობდა ყოველთვის. ქალის პატივისცემა იმ რიტუალშია დანოვმული, იქ შლის და კეცავს ფრთებს მისი მშვენიერება.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სუფრაზე იმთავითვე ჩამოსაკუპებული დიასახლისი სუფრის წვერია უკვე და არა დედამიძი. ოჯახის შარავანდედი დიასახლისის სახეზე გადადის და არა სუფრის წვერზე. დავსვამთ ჩვენ თავის დროზე სუფრასთან ჩვენს დედებს, ცოლებსა და დებს, ის იდუმალება არ გვინდა დავკარგოთ, რაც ივარაუდება დიასახლისის ფუსფუსსა და რიტუალში.

რამდენი დეტალია ცოცხალი. თქვენ ეზოში შეხვედით. დედა ქალი გამოგეგებათ, მასპინძელი დედაქალი. მისი „მობრძანდით", „დედაშვილობას". „სკანი გოლოფიერო", და „თქვენი ჭირიმე", უბრალო რამ არავის ეგონოს. განძიან! განძი მარტოოდენ ოქრო და ბრილიანტი არ არის, აი, ის შემოგებებია განძი, ის სტილი, ქართული სტილია და იმიტომ. მერე ყოველივე ამას მოყვება ოჯახის სამყაროს გამობრწყინება თქვენს წინაშე. დაუფასებელი სალარო — გაუსწავლელი სალარო. ყოველი მისი წესი მოუხელთებელია, ხელშეუხებელი, ინსტიქტებთან ერთად ჩაბუდებული ჩვენში. ოჯახის უფროსი თავის სიმალლეზეა. იგი თავისი ოჯახის წესსა და რიგს გთავაზობთ. ნიუანსებს ისეთი მნიშვნელობა აქვს! — ოჯახი მეორე ოჯახს არ მგავს გგონია. არადა სტუმარ-მასპინძლობის წესი ერთ ძირზეა ამოსული.

არაერთი ოჯახი გაიარეს, გაფუქსავატდა. „ავაზაკი" დაიდეს ბეჭ ბინა. თანამედროვე მსოფლიო ცხოვრებად მოეჩვენათ ოჯახის უფროსებს გარეგნულებით ცხოვრება. ფფუფუნეს, ფფუქსავატეს. ასეთ ოჯახებს შვილები აუჭანყნეს. გიეკენენ, არ მიიღეს ახალი წესი, არ ასაკიც მშობლებს არაკაცური ყოფა. უბერს ქართულ გენს მამაპაპურ წესთან ახლოლტაური გამოთხოვება. თუ შვილები დალატობენ ტრადიციას, მშობლები იცავენ, თუ მშობლებს ეწყალ მხარი, შვილები უბრუნდებიან სწორ გზას.

სტუმარს ქართულად გვინდა დავხვდეთ, ზოგჯერ ამ სურვილს ვერ ეუპოვით ხოლმე ლამაზ ფორმას. ჩამორჩენილებად და ველურებად გვნათლოვენ ხოლმე. არადა, ქართულად გვინდა დავხვდეთ. ოღონდ ვერ გაგეორკვეთა ზოგჯერ ქართული დახვედრა რასა ჰქვია, და მაშინ გვეშლება, მაგრამ ქართული დახვედრა რომ გვინდა, ეს სურვილი თუ სულისკვეთებაა დასაფასებელი.

გაუჯიუტდა ახალ ყოფას ქართული სინამდვილე. თვითონ ის ახალი ყოფა აღმოჩნდა სიმახინჯე და ამიტომ გაუჯიუტდა. თორემ ივლიდა ქართული სინამდვილე ჩაობაუზრელად, აითვისებდა ახალს. შეაჯერებდა საკუთართან და არაფერიც არ დაირღვეოდა. ეს ახალი ყოფა კი, კარგად ვიცით, რაც არის. რა უყო მან შესანიშნავ ქართულ თვისებებს. მას ებრძვის ნამდვილი საქართველო. ქართველი კაცი გადაგვარებული რომ მოგეჩვენებათ ამ დროს სიმახინჯის ფორმებთან მებრძოლი ნამდვილი ქართველის შინაარსს ვპპრეტთ უხერხულ მდგომარეობაში. ეს ჯიდლის ალქმაა. ჯიდლის დროს იქერს ზზრიად ჩვენი სულიერი და ფიზიკური სტრუქტურა უხერხულ პოზას! ერთმანეთში იხლართება კუნთები და კიდურები. მორკინალთა სხეულის ფორმების გამოცალკევება ჭირს.

ასეთ დროს ქართველი კაცის ჭეშმარიტად რაინდული ბუნება მაინც ამერხებს ღირსეულ ურთიერთობას, ეიეკაცურ შეხვედრას, კეთილშობილურ ღიმილს, არისტოკრატიულ მიზგრამოგრას. მისი შინაგანი ზმაც გამოაღწევს ხოლმე ზედაპირზე და ზიმლავს მსმენელს.

ამას წინათ ანსამბლი „რუსთავი" გერმანიის ქალაქებში მოგზაურობდა. თავისი სიმღერებით მოაჯადოვა ბევრის მხილველი და ბევრის მცოდნე. ეიოდან ბოლანდიანი გერმანელი მაღალგემოვნებიანი გერმანელი მსმენელი. ეიოდან ბოლანდიანი გადაინაცვლა „რუსთავმა", ბოლანდიიდან მობრუნებულმა ავტობუსით გადმოიარა დასავლეთ გერმანიის აწ უკვე ნაცნობი რამდენიმე ქალაქი. ღამის სამ საათზე ავტობუსს, რომლითაც ანსამბლი უკან ბრუნდებოდა, ტარასზე ხალხი გადაეღო. თუმაე დაუზუსტებიათ გერმანელებს, რა დროს ბრუნდებოდა მათი საყვარელი ანსამბლი უკან და დაუდარაჯდნენ. ტრანსპარანტებით შეეგებნენ, გადმოსვეს ავტობუსიდან, ეზეს გასაპირას გაშლილ სუფრასთან მიიპატიჟეს, ისტუმრეს ამ ამბის შემსწრე ყველა მგზავრი და დილამდე ამღერეს „რუსთავი", რათა დამტკბარიყვნენ ღვთაებრივი ჰანგებით. ლეგენდას ბგავს? სინამდვილეა, ეგერ, ახლახანს მოხდა, დეტალურად აღგიწერა რადიოგადაცემაში შესანიშნავმა ქართველმა ვეუკაცმა, უაღრესად ნათელმა პიროვნებამ, ანსამბლის ხელმძღვანელმა ანზორ ერქომაიშვილმა ეს ეპიზოდი. მაგრამ ეს არ გახლავთ ეპიზოდი, ეს მოვლენაა. ქართული სამყაროს ახალი მოვლენა, რადგან გერმანელმა ერმა ქართველი ერის უმშვენიერესი სული დაიპატრა ღვთაებრივ სიმღერებში. ეს არ გახლავთ მარტოოდენ დიდი ხელოვნებით აღფრთოვანება. ვირტუოზობა ერთი მხარეა. ქართული სამყაროს ხმა მოისმინეს გერმანელმა კაცმა. იმ ხმას მშვენიერი არსების ყელი უნდა სივრცეში გასაუვანად. მთელი ერი კეთილშობილური, რაინდული, კაცთმოყვარე, სამართლიანი, შემართული, მებრძოლი უნდა იყოს. სისხლი მხოლოდ სიკეთისაკენ მიმართული, სული მაღალი, ოცნება ლამაზი, ეროვნული ორგანიზმი ჯანსაღი უკრეფდნით მოკსოვილი, რომ „წინწყარო", „ჩაკრული", „ლილეო", „ლაშქრული" იმღეროს, შეუღახვილად გამოატაროს ხმა.

ლაფა და ტალახში ბადაგდებულ მარგალიტს ბგავს საკრთველო. ჩეკმით დაიწვა გადამთი-

ელი, რომ ფსკერამდე დაიტანონ, და იქ დამარხონ, მაგრამ ეამიეთან უხილავი ხელი ფსკერიდან ეზიდება, ფრთხილად აცლის ჭუჭყს და მზის სხივებზე ელვარეს მარგალიტს.

ქართულ მხატვრულ სიტყვაში მოიცია სული ნამდვილმა საქართველომ, მხატვრული სიტყვა მისი ციხე-სიმაგრეა. ჩამოუნგრიეს გოდოლები, კედლები, კონგურები, ამოტეხეს ფიგურები, მაგრამ მისი ერთი უმთავრესი და უმაღლესი კოშკი ცისკენ აწვდილი ყელით კოცონს ანთებს მიუწვდომელს — გალაკტიონის ჯადოსნური კვერთხით ეკრნეს სივრცეს და ელვა გამალებით ანათებს ირგვლივეთს. უკეთესი თვალს არ უნახავს, ყურს არ მოუსმენია. საიდან მოდის ეს ხმა. რა შრეებს გამოავლის, რა ძვირფასი მასალისაა ის შრეები, რომ ასეთ ციურ ხმებს აფრქვევს. იქ, იქ ეგულებათ ქართული სამყარო, საიდანაც ეშვებიან ის მხატვრული სიტყვები, იქ გვეგულება ჩვენც. გასაიდუმლოებულია ოღონდ, უნდა დაუმალო ჩვენი ცხოვრების რიტმს და ჭუჭყიან ტალღებს, თორემ „ჩაკრულოც" ჩაკრება და „წინწყაროც", „მთაწმინდის მთვარეც" და „განთიადიც".

მთავარია, რომ ის გადარჩენილია. ის — ქართული სამყარო, ის ნამდვილი საქართველო, თორემ ეს ქართული თეატრი, ეს ქართული კინო, ეს ქართული მუსიკა, ეს ქართული მხატვრობა, ეს ქართული ქანდაკება, ეს ქართული ცეკვა, ეს გადაგვარებულ ფორმებს შორის ელასტიურად მოძრავი, ელასტიურად სათაკენ�აც მოძრავი მშვენიერი სული საქართველოსა. ასე საგრძნობი როგორ იქნებოდა? წელუქნებით ისე დაგვიფარეს ზედაპირი, მტრები ბრაზდებიან, ან ზედაპირს ნონა გაფრინდაშვილის და მაია ჩიბურდანიძის ელვარე ნიბიერება რომ ამოხეთქავს და მწვრვალებს აიტანს ცაზე, ბრაზდებიან! — როგორ ვაბერებენ ამას! ქართული პოეტური სიტყვა შეაკრთობს ხშირად თავისი სილრმითა და უნივერსალურობით მტერს, შეაძრწუნებს ოპონენტის გემოვნებას. ქართული ენესტი, განსხვავებული გულისამძევი ქცევებისაგან, მოხიბლავს ხშირად უცხოელს მტრის თვალწინ.

გალოთდა მტრის ერი, მის გვერდით სვამს ქართველი კაცი, რჩება დარბაისლად; მართლა რესტორნის ხულიგნებად ხომ ვერ გამოაცხადებ მთელ ქართველ ხალხს.

ხალხი ის სიდარბაისლეა, წონასწორობას რომ ინარჩუნებს იმ ლოთობის ოკეანეში, მათ თვალწინ, არ ეცემა, მაგიდაზე არ იძინებს, მაგიდის ქვეშ არ იშოტება, ღირსეულად უპირავს თავი.

ჭირის დღეს ტირილი შეუძლია? გაგრძნობიენებს, ადამიანი რომ დაიღუპა, თავდაჭერილად გლოვობს, დარბაისლურ, მოკლე სიტყვებს ამბობს ქელეხზე, აფასებს სიცოცხლეს, აფასებს სიკვდილს. მატერიალურ და იდეალურ სფეროებს რეალური სრულქმნილებით აახლოებს ერთმანეთთან.

დასაძენნია საქართველო! დასაძენნია ყველაფერში! ჩამოსაძერწია თავიდან, — ყოველი კანონის დაცვით და ყოველი გამოცდილების გამოყენებით. ჩვენ არ გვეკრიდება ახლად თავის შობა, ჩვენ ტალახიდან ამოხვლა გვმართებს, ფუნჯი, საკრეთელი — ფაკიზი იარაღი უნდა მოვიმარჯვოთ, და ქართულ სამყაროს თავისი კონტურები დავუბრუნოთ, ფორმა და შინაარსი დავიწმინდოთ, რომ ერთ მშვენიერ დღეს „დღის ცვრით პირდაბანილ ქვეყანასავით" ამოვაცუროთ ღრუბლების წუდიადიდან.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ალექსანდრე სულხანიშვილი

მოგონებები შეფიცულთა რაზმზე

ერთ ადრიან დილას ამბავი მოგვივიდა, ტარასი ჩვენი ბინის მახლობლად მდებარე სოფელში იმყოფება, ხალხს აწიოკებს და რამოდენიმე კაციც დაატუსაღო. ჩვენს სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა, როცა ეს ამბავი გავიგეთ და გადავწყვიტეთ: რადაც არ უნდა დაგვიჯდეს, ხელში უნდა ჩავიგდოთო. სულ ყველას უნდოდა წასვლა მის შესახვედრად და ამიტომაც სულ ყველა ერთხმად გაიძახოდა: მე წავალ! მე წავალ, ბელადო!"-ო, მაგრამ ქაქუცამ ამ ამოცანის განსახორციელებლად შემდეგი შვიდეული დანიშნა: მე, გაბო ოზიაშვილი, სერგო მაისურაძე, რაფიელ ერისთავი, ერთი ახლადმოსული შაშვიაშვილი, რადგანაც ძალიან უნდოდა ჩვენთან წამოსვლა, და ორიც სხვა, თუმცაღა აღარ მახსოვს, სახელდობრ ვინ.

ეს შვიდი კაცი დაუყოვნებლივ წავედით და შევკარით ის გზა, რომელზედაც ტარასის უნდა გამოეცლო თავისი რაზმითურთ. ქაქუცამ დანარჩენი რაზმელებით ჩვენს ზევით, ერთ მაღლობზე დაიკავა ადგილი კარგა მოშორებით, რომ შესაძლო ყოფილიყო ჩამოშველება, თუ ვინიცობაა გაგვიჭირდებოდა. გზა დაბლობზე მიდიოდა, ერთი პატარა ფერდობის ძირას. ჩვენ შესაფერისი ადგილები დავიკავეთ. მე ცოტა მაღლობზე ავედი, საიდანაც ხელისგულივით მოჩანდა სასოფლო შარაგზა. ეს იმიტომ გავაკეთე, რომ საჭირო იყო გვცოდნოდა, როდის გამოვიდოდნენ ისინი სოფლიდან. ეს ჟამიც დადგა. მაშინვე ვანიშნე თუ არა შეფიცულებს, მეც დავეშვი და მყის გავმაგრდი გზისპირას, წინდაწინ არჩეულ ადგილას. აი, გამოჩნდა ჩვენი მოღალატე, ჩხეტიანიც, რომელსაც უკვე ძაბრულა ქუდი ეხურა. „აბა, სად წახვალ, მოღალატევ!" შესძახა ყველამ. ამ ძახილთან ერთად გავარდა თოფებიც და ტარასიც გადმოვარდა ცხენიდან! დარწმუნებული ვარ, რომ მას მხოლოდ ექვსი ტყვია მოხვდა, თუმცა ჩვენ შვიდნი ვიყავით, და რად არ მოხვდა მეშვიდეც, ამას მერე გაიგებს მკითხველი, გაშმაგებულმა შეფიცულებმა ეს არ აკმარეს და კიდევ დაახალეს მას რამდენიმე ტყვია. ასე რომ, მისი ტვინი ოთხ-ხუთ მეტრზე იყო თოკივით გაძაბული, ტარასისთან ერთად კიდევ ორ ჩეკისტს გავატანეთ წერილი საიქიოს; ერთი დაიჭრა და დანარჩენებს, რომლებიც ჩვეულებისამებრ გაბრობნენ, კუდში მე მივდევდი სროლით. გვერდით მომყვებოდა შაშვიაშვილი, რომელიც სულ იმას ცდილობდა, რომ რამენაირად ზურგში მომცქეოდა. ამისათვის, მანამ მე მივრბოდი, ვითომდა მორბისო, ისიც ტყუილად აბრახუნებდა ფეხებს მოსაჩვენებლად და მით ცდილობდა ჩამორჩენას, იმის ასეთ ბრაგა-ბრუგზე ეჭვი შემეპარა და გაჯავრებულმა შევძახე: „რას მომდევ უკან! აგე, იქით ესროლე"-მეთქი. აი, რატომ დაბადა ჩემში ეჭვი მისმა საქციელმა და ამის მეოხებით გადარჩა კიდეც რამდენიმე ჩეკისტი. ცოდვა გამ-

გაჯავრებული. დასაწყისი იხ. ცისკარი № 10,11 (1989). 1, 2, 3, 4.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ელავნებული სხობდა და გულახდილად ვიტყვი: მე ხასიათად მჭონდა, რომ რაზმში ახალმოსულ კაცს, თუნდაც დიდი ხნის ნაცნობს, ვერ ვენდობოდი მთლიანად, სანამ საქმეში არ გამოვცდიდით. სწორედ ამ წინდახედულმა სიფრთხილემ დამიზღვია სიცოცხლე იმ დღეს.

ტარასის გაქცეული რაზმიდან ჩვენ ხელთ შეგვრჩა მათი ცხენები და რამდენიმე თოფი. კუდამოძუებული მილიციონერებისა თუ პარტიულების მიფუნტულ-მოფანტული იარაღი და ცხენები რომ მოვაგროვეთ, დადგა საკითხი იმის თაობაზე, თუ რა უნდა მოგვეხერხებინა ამ ოცდახუთი ცხენისათვის, რადგან ჩვენ ისინი არ გვჭირდებოდნენ. საფრთხილო იყო მათი ვინმესათვის მიცემა, ვინაიდან ჩეკა თუ გაიგებდა, აუცილებლად დახვრეტდნენ...

იმ დღისით ისევ ჩვენ ბინაზე დავბრუნდით. დაღამებისას სოფელში უნდა წასულიყო რამდენიმე კაცი სანოვაგის ამოსატანად. ამ ახალმოსულებმა სხოლვეს ქაქუცას, ჩვენ შესვენებულნი ვართ და ჩვენ წავალთ სანოვაგის ამოსატანადო. ქაქუცაც დაყაბულდა. ამჯერად მიდიოდნენ: ვასო კანდელაკი, შაშვიაშვილი და ჯაკუპანიძე. იმათ ვინმე ჩვენგანი უნდა გაჰყოლოდა, რომელიც სოფელ მატანსაც იცნობდა და ისიც იცოდა, თუ ვისთან უნდა მისულიყვნენ სანოვაგის წამოსაღებად. მათ მაშინვე მე მომმართეს, შენ გამოგვყევიო, მაგრამ ამ ლაპარაკს ქაქუცამ ყური მოკქრა და დაუძახა: „მაგას მაგისათვის არა სცალიან. ეგ სხვაგან არის წასასვლელი“.-ო. რაღა გაეწყობოდა და ახლა კი ხვეწნა დამიწყეს, მაუზერი გვათხოვო. მე ამაზედაც უარი შევუქცევე. მერე მათ სერგო მაისურაძეს მიმართეს თხოვნით, მაგრამ იმანაც უარი უთხრაე. ბოლოს ამ სამ კაცს ერთი მატანელი გავაყოლეთ — დაახლოებით თვრამეტი თუ ოცი წლის მშვენიერი, წარმოსადეგი ახალგაზრდა ბიჭი, რომელიც დროულად გამოვაქციეთ ციხიდან, რადგან რამდენიმე დღის შემდეგ თბილისში უნდა გადაეგზავნათ. ეს თქმა უნდა, დასახვრეტად. მაგრამ კაცს თურმე მაინც არ აცდება თავის შუბლის შავი წერა...

და, აი, წავიდა ეს ოთხი კაცი მატანში. გამოიტანეს სანოვაგე და, სოფელს რომ კარგა შორს გამოცდნენ, ახალრაზმელებს იმ ახალგაზრდისთვის უთქვიათ: „ეხლა ხომ სამშვიდობოს ვართ, შეეცალეთო“-ო. ისიც დაყაბულებულა, წამოწოლილა მინდორზე და წაუძინია. დანარჩენებსაც მოუმძინარებიათ თავი. ხოლო, მერე ჩაძინებული ბიჭისთვის ტყვია დაუკრიათ, ის სანოვაგე წაუღიათ. იქიდან პირდაპირ თელავის ჩეკაში წასულან და მათთვის უცნობებიათ ჩვენი ამბავი, როგორც შემდგომ აღმოჩნდა, ისინი სწორედ ჩეკას შეუპარებია ვანჩიკა ყარანგოზაშვილისათვის.

ამასობაში, სანამ ჩვენ ველოდით, რომ დილით ადრე სანოვაგე მოგვივაო, დიდ ხნის ლოდინის შემდეგ სანოვაგის მაგივრად კაცი მოგვიყიდა, რომელმაც ეს გულსაკლავი ამბავი შეგვატყობინა. საშინელ მდგომარეობაში ჩავარდა ვანჩიკა ყარანგოზაშვილი, რადგან მან მოიყვანა ის სამი კაცი, მაგრამ ჩვენთვის ხომ ცხადი იყო, რაც მოხდა. და აქ მას არაგვითარი ბრალი არ მიუძღოდა. ამ მუხანათების შეპარება ასე მომხდარა: როდესაც თბილისში ჩეკას გაუგია, რომ ვანჩიკა ქაქუცასთან აპირებდა წასვლას, არ დაუტუსაღებიათ და ის სამი კაცი მიუჩენებიათ მისთვის ამ დავალებით: მოეკლათ ქაქუცა და, თუ შესაძლებელი იქნებოდა, რომელიმე ჩვენთაგანი, განსაკუთრებით კი ის, ვინც ქაქუცას შემდეგ ნომრად მიაჩნდა ჩეკას მოსაშორებლად. ამიტომ იყო რომ, როგორც ზევითა მაქვს ნათქვამი, ტარასის რაზმთან შებრძოლებისას შაშვიაშვილი სულ იმის ცდაში იყო, როგორმე ზურგში მომმკეოდა. მას სწორედ ზურგში უნდოდა ჩემთვის ტყვიის მორტყმა და შერჩებოდა კიდევაც ხახვის ფუნჭეჩივით. რადგან სროლისას ძნელია იმის გარჩევა, თუ ვინ ვის ეს-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვრის. მით უმეტეს, იმ მომენტში ხომ სრულიად მარტონი ვიყავით ჩვენ ორნი! ამ შემთხვევაში ჩემი ეჭვი გამარტლდა. ჩემმა შეტევამ იგი დაარწმუნა, რომ არც აგრე ადვილი იქნებოდა მათი შავ-ბნელი ზრახვების სისრულეში მოყვანა. ამის გამო, ალბათ, შაშვიაშვილმა იფიქრა: ეს ამ სროლის ამბავს ქალქუცას და შეფიცულებს მოახსენებს, ამისათვის ყველას ეჭვის თვალით დაგვიწყებენ ყურებასაო, და, რასაკვირველია, მან თავის ვარაუდი თანამზრახველებსაც გააცნო. ამიტომ გადაწყვიტეს, დასწრება სჯობს დაგვიანებასაო, და სულ მთლად ჩაილურის წყალი რომ არ დაელია იმათ მზაკვრულ გეგმას, ის საწყალი მატანელი ბიჭი აქციეს სანაცვლო განტევების კაცად, რადგანაც ჩვენ შორის ის იყო სრულიად გამოუცდელი.

ჩვენ, როგორც წესი, ტარასის რაზმთან ბრძოლის ამბავი კი ვუთმბეთ ქალქუცას, მაგრამ მე მას მთლიანად არ მოვუყვები შაშვიაშვილის საეჭვო საქციელის შესახებ. ძნელია ამგვარი ბრალდება წაუყენო ადამიანს, თუ ნამდვილი საბუთი არა გაქვს, მაგრამ ჩვენისთანა საქმიანობაში, როცა წამიერად ბეწვზე ჰკიდია თანამებრძოლთა სიცოცხლე, გაუმართლებელია ნებისმიერი არაშორსგამჭვრეტელობა. ამისათვის ვამტყუნებ ჩემს თავს: მე ქალქუცასთვისაც უნდა გამენდო ჩემი ეჭვი შაშვიაშვილის მიმართ და ამხანაგებისთვისაც. მაშინ, ეგებ გადარჩენილიყო ის ახალგაზრდა მატანელი. მე ზუსტად აღარ მახსოვს, იყალთოდან იყო თუ თაღლაურიდან შაშვიაშვილი, მაგრამ, რაც ყველაზე მთავარია, ძალიან კარგად მცნობდა ის მე და მე კი — მას.

დრო, შეჭცევა სჯობია, დრო — გაჭცევა

შეფიცულთა რაზმში ეს პირველი შემთხვევა იყო, როდესაც სამი ჯაშუში შემოგვეპარა ერთად, და ისიც უაღრესად ნდობით აღჭურვილ პირთან, რადგან ვანიჩა ყარანგოზაშვილში ორაკ საკუთარ თავში არავის ეპარებოდა ეჭვი. სამივე მზაკვარმა წამში დაინახა და იყნოსა, რომ ჩვენს ბინაზე ქაქუცას, გინდ ვინმე სხვის მოკვლა თითქმის შეუძლებელი იყო, ვინაიდან მკვლელი ცოცხალი ვერ წავიდოდა, ამისათვის აჩქარდნენ და იფიქრეს, სჯობია თავს დროზე ვუშველოთო. ეს ამბავი 1923 წლის აპრილში მოხდა. იმ ხანებში კავკასიონის მთის ქედები თითქმის უკვე გახსნილია, ზვავებიც ჩამოწოლილია, ისე რომ ჩეჩნეთში გადასვლა შეიძლება, მაგრამ მეორე მხრივ მაინც სახიფათოა, რადგან ზოგიერთ ალაგას ზვავს აგვიანდება ჩამოწოლა. ჩვენ ორი კაცი დაგვეღუპა ამნაირად. ისინი შეგვიანებულმა ზვავმა ჩაიტანა და მათი გვამების ნატამალსაც კი ვეღარ მივაგენით. მე სწორედ იმ ხანებში ვემზადებოდი ჩეჩნეთში, ჩრდილოეთ კავკასიაში გადასასვლელად.

ჩეჩნეთში გადასასვლელი გზა ჩვენი მთის თუშების სოფლებზე გადის. საერთოდ საქართველოს, თუნდა ჩრდილოეთ კავკასიის მთიულების სოფელში უცხო კაცისათვის საფრთხილოა სიარული, მას თან უნდა ახლდეს ადგილობრივი მკვიდრი. კომუნისტებმა, როგორც ყველგან, ჩვენს თუშებშიაც გამონახეს მოღალატე და ნაგავი ქართველები, დაწყებული გაზეთზულიდან შემოდგომამდე მთის თუშებში მუდმივი ყარაული იდგა, რომ არავინ გადასულიყო ჩეჩნეთში. ამ გზებზე გადაადგილება საშში არ არის მხოლოდ მაშინ, თუკი თან გახლავს ადგილობრივი თუში, ნამეტნავად კი გავლენიანი პიროვნება. ასევეა მთის ჩეჩნეთშიც, თორემ დაიღუპები. ამიტომ, ჩეჩნეთიდან ორი ჩეჩენი იყო გადმოსული ჩემს წასაყვანად. ერთი მთაგანი გახლდათ ჩემი მომავალი მასპინძლის, ათაბეი უმაევის ძმა. ალვანიდან ამოვიდა ჩაღმა თუში როსტომი, რომელიც მე უნდა გამყოლოდა ჩეჩნეთში, რადგან მან კარგად იცოდა ჩეჩნური ენა და, გარდა ამისა, თავის ვაჟკაცობით იყო ცნობი-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ლი არა მარტო თუშებში, არამედ ჩეჩნებშიაც. როსტომი გახლდათ ორმოცდაბუთ თუ ორმოცდათ წელს მიღწეული მამაკაცი. იგი იყო საშუალო ტანის, მხარ-ბეჭიანი, მკაცრი ვაჟკაცური გამომეტყველების, უაღრესად პატრიოტი ქართველი. იმ დროისათვის მას უკვე რამდენიმე ჩეჩენი ჰყოლია გამოსალმებული ამ წუთისოფლისათვის და, რაღა თქმა უნდა, რომ მას მოსისხლე მტრებიც ჰყავდა მოკიდებული ჩეჩნეთში. ამის გამო, მეტად სახიფათო იყო მისი იქ წავლა, მაგრამ ამ გაბედულებით აღსავსე პატრიოტმა ეარის მაგიერ ასე უთხრა ქაქუცას: „თუ სამშობლოსთვის საჭიროა ჩემი პატარა შველა, ჩემი თავი თქვენ გენაცვალოთ“-ო. ჩემთან ერთად უნდა წამოსულიყო ვანიჩკა ყარანგოზაშვილი, მაგრამ გამგზავრების წინადღეებში ის ავად გახდა ძველი ჭრილობის გამო და ამიტომ გადაწყვიტა ქაქუცამ რომ მე მარტო წავსულიყავი ჩეჩნეთში.

გამგზავრებამდე ქაქუცა რამდენიმე დღე მამზადებდა იმისათვის, თუ რა უნდა გამეკეთებინა ჩეჩნეთში. ამის თაობაზე მან მოკლე წერილი მისწერა ათაბეი უმაევს. ათაბეი გახლდათ მთის ჩეჩნებში განთქმული შეიხის შვილი, თითონაც გავლენიანი პიროვნება. ქაქუცა მას სწერდა, ჩემ მეორე თანაშემწეს გიგზავნიო, და სთხოვდა შემწეობა აღმოეჩინა ჩემთვის გავლენიან პირებთან შესახვედრად არა მარტო მთისა და ბარის ჩეჩნებში, არამედ, თუ შესაძლებლობა იქნებოდა, მათ მახლობელ ეროვნებებს შორისაც, ვინაიდან იმჟამად ჩვენ კავშირის დამყარება გვაინტერესებდა მთელ ჩრდილოეთ კავკასიის ეროვნებებთან, ხოლო ამ მიზნის მიღწევა კი მხოლოდ ჩეჩნების საშუალებით იყო მოსახერხებელი.

იმ საღამოს შეფიცულებმა მწვადები შეგვიწვეს, პატარა გასაცლელი სუფრა გაგვიშალეს, გზა დაგვილოცეს, ცხენები შეგვეკაზმეს და ერთმანეთთან დამშვიდობების ჟამიც დადგა. ამ დროს ვიანჩკა ყარანგოზაშვილი წამოდგა, წელიდან შემოიხსნა მშვენიერი ეარის ზარნიშით შემკული თეთრტარიანი ხანჯალი და ამ სიტყვებით გამომიწოდა: „შენი ფეშქაში იყოს“-ო. იმ წამს გამახსენდა ზოთთას

მეფეთა შიგან სიუხვე,
ვით ედემს ალვა, რგული!

მაგრამ ისიც გამიგონია, ჩუქებას ჩუქება უყვარსო! და არც მე დავრჩენილვარ ვალში: ასე შემოირტყა ვანიჩკამ ჩემი ხანჯალი, ხოლო მე კი — მისი, და მუდამ თან ვატარებდი საუკეთესო მეგობრის სახსოვარს. იგი მე მეორე მსოფლიო ომის დროს მომპარეს, რამაც დიდად დამწყვიტა გული.

მცირე „ამალით“ როდი მივემგზავრებოდით ჩეჩნეთში: მე თან უნდა წამეყვანა ჯაშუში ჩხეტიანისთვის წარმომეფული ოცდახუთი ცხენი, რადგანაც სახიფათო იყო მათი დატოვება საქართველოში. მე ჩემთვის ავირჩიე ერთი მშვენიერი ქურანი, რომელიც თავის დროზე ტარასის წაურთმევია მატანის მღვდელისათვის და თან მიუტყეპია. აი, სწორედ ამ ცხენზე იჯდა ჩხეტიანი ჩვენი ბოლო შეხვედრისას და მისგან გადმოვაგდეთ კისრის ტეხით, როგორც შეჰფერის მოღალატეს. გული არც როსტომს და ჩვენს გამძღოლად მოსულ ორ ჩეჩენს დავწყვიტე: იმათაც ამოვარჩევინე თითო ცხენი; დანარჩენები წინ გავირეკეთ და გავუდექით გზას.

●

პირველ ღამეს სახიფათო ადგილები გავიარეთ, ხოლო რაკი პანკისის ხეობას გავცდით და მთას მივატანეთ, უკვე შეიძლებოდა დღისით მგზავრობა, ვინაიდან მთელ ჩვენ სავალ გზაზე, მანამ მთის თუშების სოფლებს მივაღწევდით, დასახლებათა ჰაჯანებაც არ იყო, მაგრამ ტყუილად როდი უთქვამთ: ფონი გასავალს დალოცეო! მართალია, ღამით კი გავიარეთ ყველაზე საფრთხილო ადგილები, მაგრამ მთლად სამშვიდობოს გასვლა მაინც ვერ მოვასწარით. ერთ ხეობაში, წულისპირას,

როსტომმა მირჩია: „მოდი, აქ შევისვენოთ. ცხენებიც მოვაძოვოთ და დაღამებისას გავიაროთ უკანასკნელი სიშიში ადგილი“-ო. მე მომეწონა მისი აზრი და დავბანაკდით. იქვე გავიგრილეთ ხელ-პირი ცივი, ანკარა წყლით და ხავერდივით მწვანე ჯეჯილზე წამოვწექით. ჩეჩნებმა უმალ ძილს მისცეს თავი. არ გვეძინა მხოლოდ მე და როსტომს. ჩვენ ჩვენს გეგმებზე საუბარში ვფიზიზლობდით, რომ ამ დროს მაღლიდან ორი თუში წამოგვადგა თავს, ალბათ პარტიულები თუ იყვნენ. ისინი ყარაულები აღმოჩნდნენ. დაგვიძახეს თუ არა: „ვინა ხართ?“-ო, მათ იქვე დაიკავეს სასროლო პოზიციაც. მე გვერდზე მედო ჩემი კარაბინი, მაგრამ ვიფიქრე: რომ ავიღო და წამოვდგე, იმ წამსვე მესვრიან-თქო, და ამიტომ არც გაგნძრეულვარ, ამასობაში როსტომმა ქვევიდან შეაგება პასუხი მათ ძახილს: „ვინც არის, ის“-ათ, მაგრამ ისინი ვერ გაერკვნენ. ამისათვის ვურჩიე როსტომს: „ადი მათთან, გნახონ ვინ ხარ და თანაც უთხარივე, რომ ჩვენ ვაჭრები ვართ და ჩეჩნეთში მივდივართ საკლავი საქონლის სასყიდლად“-მეთქი. როსტომს ჩემი რჩევა ჭკუაში დაუჯდა, აიღო თოფი და ასძახა: „მოვდივართ და მნახავთ, ვინაა ვარ“-ო. მას გვარიანი აღმართი ჰქონდა ასავლელი. როსტომი რომ მათთან მივიდა, ყარაულებმა თავი მიანებეს სასროლ პოზიციას, წამოდგნენ და ხელი ჩამოართვეს მას. მე დაბლიდან ქურდულად ვუყურებდი: მაინტერესებდა, როგორ შეხვდებოდნენ. რახან დავინახე, რომ წამოდგნენ და ხელი ჩამოართვეს ცოტაოდენ დავწყნარდი. ამგვარად, იმ ღამეს როსტომი მოგვევლინა მფარველ ანგელოზად, რადგან ის რომ არ ყოფილიყო, შეიძლება ყარაულებს სულ ადვილად ჩავეხოცეთ მათი ხელსაყრელი პოზიციის გამო: ისინი ხომ მაღლიდან დაგვყურებდნენ და, თუკი სროლა მოხდებოდა, ჩვენ მათ ვერანაირად ვერ მივუყენებდით ტყვიას, ვინაიდან ყარაულები იწვნენ, ხოლო ჩვენ კი ფერდობზე ვიმყოფებოდით მათ ფეხქვეშ!

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მე წინდაწინ ვიცოდი, რახან ყარაულმა თუშებმა როსტომი ნახეს, შემდეგ ისინი ვეღარაფერს გაბედავდნენ. ამგვარად, ჩვენ იქ დავაღამეთ ის დღე. შებინდებისას კიდევ გვქონდა გასავლელი მოკლე გზა, სადაც სიფრთხილე გვმართებდა, რადგან ბის გაყოლებით რამდენიმე მეკომურის გარდა სამი თუ ოთხი საცხვარეც იყო. აი, იმ ადგილსაც მივატანეთ, ჩვენ წყნარად და ფრთხილად მივდიოდით, მაგრამ ძაღლებმა მაინც გვიყნოსეს და ატყდა ერთი განგაში, რასაც თან მოჰყვა სროლაც. მაშინ როსტომმა მითხრა: „აბა, რაც შეიძლება მარდად ვიაროთ, თორემ შესაძლოა შეგვიერან პირიქეთი გადასავალი გზა, რომელიც მარტო ერთია იმ სერზე“-ო. განმარტებისთვის უნდა მოგახსენოთ, თუ თუშები მოიწადინებდნენ გზის შეკვრას, მათთვის ეს გაცილებით უფრო ადვილი იყო, რადგან იმათ სერზე უნდა ეეღლთ, ხოლო ჩვენ კი დიდი, შეყუდებული აღმართი და გრძელი გზა გვედო წინ. თუნდ ამასაც დავანებოთ თავი, ყველაზე მეტად სახიფათო ის იყო, რომ ფარეხებიდან აგვიტეხეს სროლა. ამ განსაკუთრებული ხიფათის მიზეზი იმაში მდგომარეობდა, რომ გაჭირვების ჟამს მთელი მეცხვარეები და მაცხოვრებლები ერთმანეთს ეშველებიან. ამდენად, როცა ცხვრის ბინებიდან დაგვიწყეს სროლა, სხვა თუშებს ეგონებოდათ, ვითომ ჩეჩნები დაეცნენო საცხვარეებს ცხვრების მოსატაცებლად. ამის გამო, მეშველი თუშები მაშინვე წავიდოდნენ იმ გზის შესაკრავდა. ეს კარგად იცოდა როსტომმა და ამისათვის გვაჩქარებდა. საკითხი ის იყო, ჩვენ ავასწრებდით იქ, თუ ისინი, რადგანაც, როგორც როსტომმა სთქვა, ვინც პირველი მივა იმ ერთადერთ გადასავალთან, ის იქნება მოგებულიო.

გარიჟრაჟდა, რომ ჩვენ იმ გადასავალს მივაღწიეთ. მივდიოდით ფრთხილად და თან დურბინდით ვათვალიე-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რებდით იმ სერობას, საიდანაც მდევარი უნდა გამოჩენილიყო. ძეხოროცელი არა ჩანდა ირგვლივ, მაგრამ მაინც საშიში იყო მდგომარეობა, რადგან ვფიქრობდით: ვაითუ ისინი უფრო ადრე ამოვიდნენ, ჩამსხდარნი არიან ტინებში, უკვე დაკავებული აქვთ საიმედო ადგილები და ამიტომაც ვერ ვხედავთო! ამ მოსაზრებით შევაჩერეთ იქ ჩვენი ჩეჩნები და ცხენები, ხოლო მე და როსტომი ლამის არი ჭენებით მივვარდით იმ გადასავლის დასაკავებლად. ჩვენს იღბლად, ერთი თოფიც კი არ გავარდნილა; როგორც როსტომმა ამიხსნა შემდეგ, ჩვენ ამოვასწარითო. ამრიგად, მდევარმა თვალიც ვერ მოგვკრა და ასე მშვიდობიანად გადავიარეთ კავკასიონის ქედი. ახლა ჩვენ ვეღარც მდევარი დაგვაკლებდა რამეს და ვეღარც ჩეკა!

სხვათა შორის, უადგილო როდი იქნება ამ საინტერესო და ცნობილი ფაქტის გახსენება ერთხელ კიდე: მუდამ არსებობდა მტრობა ჩვენს მთიელებს, თუშებს, ფშაველებს, ხევსურებსა და ჩეჩნებს შორის. ჩეჩნები გადმდიოდნენ, იტაცებდნენ ცხვრის ფარებს, ცხენებს, საქონელს, ამიტომ, თავისთავად ცხადია, რომ ჩვენებიც გადადიოდნენ ჯავრის ამოსაყრელად. ამისთანა ბრძოლებს ეწირებოდა ხალხი როგორც ჩვენი მთიელების, ასევე ჩეჩნების მხრიდან. აი, ამის ნიადაგზე გრძელდებოდა მოსისხლეობა იმათ შორის თაობიდან თაობამდე...

ამჟამად, 1923 წლის აპრილში, მე პირველად როდი მივდიოდი ჩეჩნეთში. როგორც ზევით მაქვს აღწერილი, მე იქ ხევსურების ამბოხების დროსაც ვიყავი გაგზავნილი, სწორედ იმ მისიის შემდეგ მოხდა, რომ მათ შორის ბოლო მოეღო დაცემებსა და ტაცობას. მე ამით ის მინდა ვთქვა, რომ ჩვენ შევძელით მთიელებისა და ჩეჩნების დაკავშირება. მათ შორის მშვიდობის ჩამოგდება! ეს ფაქტი თვალსაჩინო საბუთია იმისა, რომ მთლად ამაოდ არ ჩაუვლია შეფიცულთა რაზმის თავგანწირულ ბრძოლებს, სამწუხაროდ, აქვე უნდა დავძინო, რომ კომუნისტებმა მთის თუშებშიც გამონახეს კომკავშირლები და ამდაგვარი ყარაულები, რომლებიც მოუოდნელად წამოგვადგნენ თავზე. მათ ესენი იმისათვის ჰყავდათ დატოვებული, რომ საქართველოსა და ჩრდილოეთ კავკასიელებს შორის ადგილი არა ჰქონოდა რაიმე კავშირსა და მიმოსვლას. ამრიგად, როგორც უკვე მოგახსენეთ, ჩვენ რომ როსტომი არ გვხლებოდა, ან ცოცხლები უნდა ჩავბარებულიყავით, ან დაგვხოცავდნენ. დაბლა მე კიდევ მეკნება ლაპარაკი ამის შესახებ.

●

პირაქეთს და პირიქეთს გზა ჰქვია, თორემ მარტოოდენ ბილიკია. სადაც მხოლოდ ერთი ცხენი გაივლის. არც გადასახვევია სადმე, რომ კაცს გზა აერიოს. ამრიგად, ახლადგათენებული იყო, რომ ჩვენ უკვე ჩეჩნეთის მიწაწყალზე მივდიოდით. მზეს ის-ის იყო ამოჭყო თავი უზარმაზარი მთის ქენჩეხოებიდან. ლამაზი და სასიამოვნო ღილა გვიღიმოდა. დალოცვილი მთის საღი ჰაერი მალამოსავით ესმოდა ადამიანის ფილტვებს.

ამალას მე მივუძღვოდი წინ. ჩემგან კარგა მოშორებით როსტომი მოჯირითობდა. მის ფეხდაფეხ მოედინებოდა ცხენების ჯოგი, რომელთაც ჩეჩნები მოჰყვებოდნენ ზურგში. ერთ მოხვეულში რომ მივედი, ბილიკიდან რაღაც წამოხტა და შეხტა ყინებზე. მე მაშინვე სასროლად დავემზადე. ის ხან ტინებს მიეფარებოდა, ხან კი გამოჩნდებოდა, კარგა მანძილზე რომ ავიდა, გადმოდგა და მაღლიდან დამიწყო ყურება. მე ხელსაყრელი დრო მოვიხელთე და უმალ ვესროლე. ნანადირევ იქვე გადმოვარდა და ბილიკამდე ჩამოგორდა. ეს გარეული ცხვარი აღმოჩნდა. მე მეგონა, ის ჩემს ნასროლს ემსხვერპლა-თქო, ხოლო როსტომს ეგონა, რომ მან მოჰკლა. მიუხედავად იმისა,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რომ როსტომი ჩემგან კი გვარიან მანძილზე იყო, მაინც შეუნიშნავს, რომ მე სასროლად მოვემზადე და იმასაც შეუმართავს იარაღი. როდესაც ნადირი შეჩერდა, მას თურმე ჩემთან ერთად გაუსვრია. გასინჯვისას ნანადირევს ორი ნატყვიარი აღმოაჩნდა. საცოდავი ჯერ კიდევ მაღლა, მაღლა ტოდა. რომ ჩეჩნები მოცავდნენ და მათ გამოკრეს ყელი, რადგან საერთოდ მუსულმანები არ ჭამენ ქრისტიანის მიერ დაკლული საქონლისა, თუ ქრისტიანის ხელით მოკლული ნადირის ხორცს აი, ამიტომ მოცავდნენ სასწრაფოდ, რომ თავიანთი ხელით გამოეკრთა ყელი ჩვენგან მონადირებული ცხვრისათვის.

ჩვენ სამხრობის ყამს მივედით ათაბეის სახლში. მაშინვე შემოგვეგება დიდად გახარებული მასპინძელი: „მარშუალ! მარშუალ!“ გაიძახოდა მთელი ოჯახი, მაგრამ როსტომი რომ დანახა ჩემს გვერდით, ათაბეი ცოტა შეკრთა, მიუხედავად ამისა, მან ორივეს ჩამოგვართვა ხელი. აშკარად ეტყობოდათ, რომ ისინი როდესღაც შეხვედროდნენ ერთმანეთს. თვალის დახამხამებაში იქ გამოჩნდნენ მეზობლებიც. მათ ცხენები ჩამოგვართვეს, უნაგირები მოხადეს და მყის შეუდგნენ იმათ მოვლას. იარაღი ათაბეიმ ჩამოგვართვა. თოფები კი მივეცით, მაგრამ მე ჩემი მაუზერი არ შემოვიხსენი, საერთოდ, ასეთია მთიელების ადათი; იმათ ოჯახში რომ მიხვალ, ისინი არიან სტუმრის დამცველები და ამისათვის მას მაშინვე ჩამოართმევენ ხოლმე იარაღს.

ამასობაში ელვისებური სისწრაფით მოედო იქაურობას ჩვენი სტუმრობის ამბავი. წამში შეიყარა მთელი სოფელი. თურმე მახლობელ სოფლებსაც კი გაეგოთ, რომ ქაქუცას კაცი მოვიდა ცხენის ჯოგითაო. მე საკმაოდ კარგა ვიყავი ჩაცმული: მუქ შვინდისფერ ახალუსსა და ფყლისფერ ჩოხაში გამოწყობილის წელზე ოქროს ზარნიშიანი ქამარ-ხანჯალი მერტყა, ხოლო ფეხთ წუღა-მესტები მემოსა. დიდი თუ პატარა სულ ყველა მე მიცინოდა. თავით-ფეხამდე მათვალიერებდა და თან ერთმანეთს ელაპარკებოდნენ. ქაქუცას სახელის მეტი მე სხვა არაფერი მესმოდა: „ქაქუც. ქაქუც“, ასე გამოთქვამენ მის სახელს მთელ ჩეჩნეთში, რომელსაც ხშირად იმეორებდნენ ჩემს ირგვლივ მყოფნი.

მშვენიერი კარ-მიდამო ჰქონდა ათაბეის. საკმარისად დიდ ეზოში ოთხ თუ ხუთ ოთახიანი, ქვიტკირის სახლი იყო წამოდგმული, რომელსაც წინიდან უზარმაზარი, განიერი აივანი ჩაუყვებოდა. იმჟამად ჩვენი მასპინძელი ორმოცი-ორმოცდახუთი წლის მამაკაცი თუ იქნებოდა. მას ორი ძმა ჰყავდა, რომელთაგან ერთი, ცხრამეტი თუ ოცი წლის ჭაბუკი, მე გამომყვა, მეორე დაახლოებით თხუთმეტ-თექვსმეტი წლისა იყო. ვინაიდან მაჰმადის სარწმუნოება ყველას აძლევს მრავალცოლიანობის უფლებას, არც ათაბეი გახლდათ გამონაკლისი ამ მხრივ და იმასაც უტრიალებდა ორი ცოლი ოჯახში. უმცროსი ცხრამეტი თუ ოცი წლის მოხდენილი, ლამაზი ქალი იყო.

ერთმანეთის გაცნობის შემდეგ სახლში შეგვიწვიეს. მე იქ გადავეცი მასპინძელს ქაქუცას გამოტანებული წერილი, ათაბეი თუმცა ცოტას ლაპარაკობდა ქართულად, მაგრამ კითხვა არ იცოდა. ამიტომ როსტომმა წაუკითხა და გადაუთარგმნა იგი. სახის გამომეტყველებაზე ეტყობოდა, რომ ჩემს მასპინძელს უხაროდა და სიამოვნებით უსმენდა მას.

ათაბეის წამით არ ავიწყდებოდა ჩვენზ ზრუნვა და ყველანაირად ცდილობდა, რომ თავი მყუდროდ გვეგრძნო მის ჯერ ქვეშ. ამიტომ გვთხოვა მან ჩვენ: „დიდი მეზავრობის შემდეგ დაღლილნი ხართ; ქამარ-ხანჯალი შემოიხსენით, რომ კარგად მოისვენოთ“-ო. ამასობაში წყალი სავსე ტაშტით მოცვივდა მისი ორივე ცოლი. მათ ხელ-პირი დაგვაბანინეს და მერე ჩვენი ფეხსაცმელების გახდას შეუდგნენ. ეს მე ვითა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ყილე და გავძალიანდი: როგორ შეიძლება, რომ ქალმა ფეხთ გამხადოს და დამბანოს-თქო! ხოლო ქალებს უკვირდათ ჩემი თაკილობის გრძნობა და იცინოდნენ. ჩემგან განსხვავებით, როსტომი იღებდა სრულიად გულმშვიდად მშვენიერთა სქესის წარმომადგენელთა ამგვარ სამსახურს, რადგან ის ნავალი გაჰლდათ ჩეჩნეთში და ჩინებულად იცნობდა მათ ადათ-წესებს. ამისათვის მითხრა მან: „ამათი წესია ასეთი და, თუ არ დაანებე დაბანვა, ეწყინებაო“-ო. თვით როსტომს ხელათ გაჰხადეს ფეხსაცმელები და დაჰბანეს ფეხები. მეტი რაღა ჩარა მქონდა, და მეც დავნებდი, მე ათაბეის უმცროსმა ცოლმა გამხადა ფეხთ და დამბანა. ის რომ ამას აკეთებდა, იცინოდა, მე სირცხვილით ვიწვოდი და ვწითლდებოდი.

ამის შემდეგ სუფრაც გაგვიშალეს, მარილწყალში მოხარშული ბატკნის ხორცი ნივრიანი საწებლით მოგვართვეს. მართლა რომ გემრიელი იყო მის წვენში მოხარშული სიმინდის ცომის პატარა გუნდები და მადიანადაც შევექეცით. ჩეჩნები, ნამეტნავად მთის თემიდან, არაყს ან ღვინოს არა სვამენ; ხოლო ბარში ან ქალაქებში, ზოგნი მაინც ყლურწავენ, თუმცა ქურდულად, რომ სხვებმა არ დაინახონ.

მასლაათში გართულნი თითქმის შუაღამემდე ვისხედით მე, ათაბეი და როსტომი. ისინი მეკითხებოდნენ ჩვენს ცხოვრებაზე, იმ დღეების პოლიტიკურ განწყობილებასა და მრავალ საკითხზე. შესანიშნავი თარჯიმანი და თან წყნარი, აზრიანი მოლაპარაკე გამოდგა როსტომი. ლაპარაკით რომ გული ვიჯერეთ, დასაძინებლად წამოვდექით. ერთ ოთახში ჩვენთვის უკვე გაემზადებინათ საწოლები და აი, მე იმ ორი წლის განმავლობაში პირველად ვიგრძენი ლოგინის სითბო!

როგორც ზევით მოგახსენეთ, ათაბეი შეკრთა როსტომის დანახვაზე. ახლა, დაწოლის წინ, მან რაღაცა ლაპარაკი დაუწყო პირადად როსტომს. მე თუმცა არაფერი მესმოდა, მაგრამ გუმანით მივხვდი რის შესახებ ელაპარაკებოდა მას ათაბეი. როცა მათ ლაპარაკი დაამთავრეს, მე მოვითხოვე, რომ ჩემთვისაც გაეზიარებინათ საუბრის შინაარსი. რა იყო იმაში დასამალი და როსტომმა გადმომცა ათაბეის თხოვნა მისადმი: „როსტომ, ხომ იცი, შენ აქ მტრები გყვანან. ძალიან, გთხოვ, რომ უჩემოდ, ან უჩემმმაოდ ჩემ მიდამოს არ გასცდე“-ო. ამ თხოვნაში არაფერს ვხედავდი უჩვეულოს, ვინაიდან მთიელთა სტუმარ-მასპინძლობის საკითხებში ჩახედული კაცი ადვილად მივხდება, რომ, თუ ერთი მხრივ როსტომისათვის ფიქრობდა ათაბეი, მეორე მხრივ თავისი თავიც ენაღვლებოდა. რადგან მთიელების ადათის თანახმად, ვინმემ რომ სტუმარი მოუკლას მასპინძელს, იმან სისხლი უნდა აიღოს, თორემ ის კაცად აღარ ჩაითვლება. კარში აღარ გამოესვლება და ცოცხლად არის დამარხული!

●

მეხივით გავარდა ხმა მთელ ჩეჩნეთში: ქაქუცას გამოგზავნილი კაცები ჩამოვიდნენო, და მეორე დღესვე დაიწყეს მოსვლა წარჩინებულმა თავკაცებმა მახლობელი სოფლებიდან. ყველა დიდი პატივით გვეპყრობოდა, განსაკუთრებით მე, რადგან ათაბეისგან იცოდნენ, რომ პირადად მე ვიყავ ქაქუცას კაცი, როსტომი კი — ჩემი თარჯიმანი. ამიტომ სულ ყველა მე მათვალიერებდა და მზომავდა, როგორც მერე როსტომი მიამბობდა, თურმე ძალიან მოეწონდი ჩეჩნებს: „რა ვეკაცია! რა ულვაშები აქვს!“-ო. საერთოდ, მთიელებში დიდად მოსაწონია კარგ ულვაშიანი მამაკაცი, და როგორც ზევით მოგახსენეთ, ჯერ კიდევ ჩეჩნეთში გადასვლამდე ვატარებდი გრძელ წვერებსა და ულვაშებს, აგრეთვე ქაქუცაც, რომ ადვილად არ ვეცნეთ, ვინაიდან ბევრი ნაცნობობა გვყავდა, ნამეტნავად კახეთში, და ეს მართლაც გვშველოდა ძალიან, რადგან ხომ გაგიგო-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ნიათ: სადაც მოყვარეა, იქვეა მტერიცაო. მე ჩაჩნეთში წასვლის წინ მოვიპარსე წვერები, მაგრამ ულვაშები კი მართლა ჩინებულად მჭონდა მოგლილი და, ჩემი წოლოვანებისდაგვარად, საკმარისად გრძელებიც. ამ საკითხთან დაკავშირებით, სიტყვამ მოიტანა, და მოგიყვებით: ერთხელ, ჩვენი გასვლიდან თითქმის ერთი წლის შემდეგ, დედ-მამის სანახავად მივედი ჩემს სახლში. კარებზე ფრთხილად დავაკაკუნე, ფრთხილად, რადგანაც ვიცოდი, რომ ჩვენს სახლებს ხშირად ყარაულობდნენ კომუნისტები. კარი დედაჩემმა გამიღო. რა დამინახა, კინაღამ წაიქცა, უკან გადახტა და მომძახა: „ვინა ხარ? რა გინდა?"-ო. მანამ მე არ დაველაპარაკე, ვერ მიცნო. ჩემი ხმა რომ გაიგონა, მომგარდა, გადამეხვია და ტირილი დაიწყო.

ერთ კვირაზე მეტ ხანს გასტანა მახლობელი სოფლებიდან დელეგაციების დენამ. რომლებიც შეიარაღებულები მოდიოდნენ. ბრწყინვალედ მოვამზადე ათაბეი სულ მოკლე დროში. იგი თითონაც საუკეთესო ორატორი გამოდგა და, ასე რომ, მე მხოლოდ ზოგიერთ შემთხვევაშიღა მაძლევდნენ კითხვებს იმის თაობაზე, თუ როგორ უნდა მოგვეწყო ყველაფერი ოცდაოთხი წლისათვის, ესე იგი, ამბოხებისათვის. გარდა ამისა, ჩვენი თავადური მიზანი ის იყო, რომ ბოლო მოჰქონდათ მტრობას ქართველებსა და ჩეჩნებს შორის, რადგან ჩვენი საერთო მტერი იყო რუსეთი. საამაყოა, და, ამდენად, გულახდილად უნდა ვთქვა, რომ ჩვენ სავსებით მივაღწიეთ ამ დიდ მიზანს. მოყოლებული ხევსურეთის ამბოხებიდან, რომელზედაც მე ზევით მჭონდა საუბარი, არავითარ დაცემებსა და ტაციაობას აღარ ჰქონია ადგილი მას შემდეგ ამ მეზობელ, სარმწუნოებით განსხვავებულ ხალხებს შორის და დღითი დღე ეს გარემოება უფრო ფართო ხასიათს იღებს.

იმ დელეგაციებიდან, რომლებიც ჩემთან მოედინებოდნენ მთელი კვირის განმავლობაში, ზოგიერთი მთელ [illegible] სავალოდან მოდიოდა. რა თქმა უნდა, მათ გამასპინძლება სჭირდებოდა. ქალთამი წყალს დალევს და მაღლა ღმერთს ახედავსო! მარტოლა ათაბეის ხომ არ შეეძლო ამდენი ხალხის გაძღოლა, და მე მას ასე მოვურიგდი: მე ვიყიდი საკლავსა და სიმინდის ფქვილს, შენი ძმები და ნათესავები მხოლოდ მომზადებაში დამეხმარონ-თქო. მთის ჩეჩნების გამასპინძლება ძნელი არაა, ოღონდ ხორცი იყოს, რადგან სასმელს ისინი პირს არ აკარებენ. თუმცაღა ვთქვი, მე ვიყიდითქო სანოვაგეს, მაგრამ ჯიბეში ერთი შაურიც კი არ მჭონდა. სამაგიეროდ მყავდა ჩეკისტებისაგან წართმეული ოცდახუთი ცხენი. თითო ცხენს რვა-ათ ცხვარზე ვცვლიდი, ხოლო ცხვრებს — სიმინდის ფქვილზე, და აი, ასე მუდამ რიგიანად ვმასპინძლობდი ჩემთან მოსულ დელეგაციებს. ამდენად მიმსვლელ-მომსვლელს მართლა რომ დიდი თავი უნდოდა, მაგრამ მე ხელს არაფერზე მაკარებინებდნენ. საერთოდ, ვთქვი და კიდეც უნდა გავიმეორო, რომ უაღრესად დიდ პატივს მცემდნენ და უფრო მეტად კი იმისათვის, რომ ჩინებულად ვიცოდი მთიელების წესრიგი და ქცევები. ჩემი მასპინძლების სტუმართმოყვარულ გულითადობას ის აორკეცებდა, რომ იმ ხანებში ამინდიც კარგი შემესწრო: მშვენიერი, მზიანი, მაგრამ კაკვასსონის ქედის გრილი, საღი ჰაერი გულმკერდს უმაგრებდა კაცს. მხოლოდ ხანგამოშვებით წამოვიდოდა ხოლმე შავი ღრუბელი, რომელსაც თან მოჰყვებოდა ისეთი შხაპუნა წვიმა, თითქოსდა ცა უნდა ჩამოინგრესო, მაგრამ ხელათვე გადაივლიდა ა, მაცოცხლებელი ნამით ხელ-ჰირდაბანილ უზარმაზარი მთების ქენჩხებს ისევ საუცხოოდ შეალამაზებდნენ დალოცვილის მზის სხვები.

ერთ ამისთანა მშვენიერ დღეს ათაბეის ნათესავის ბინაზე ვიყავით ოცი-ოდე კაცი და ვსაუბრობდით. ჩვენ დიდ ხანს დავეტრიალებდა თავს უზარმაზა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რი ძერა. თითქმის ყველამ მიაქცია მას ყურადღება. აღარ მოგვშორდა და საკმაოდ დაბლაც დაფრინავდა, კარგა ხანს გაგრძელდა ამ მტაცებლის თავგასული ნავარდი. ბოლოს ველარ მოვითმინე და გადავწყვიტე ზღვარი დამედო მისი. თავხედობისათვის, სასროლად რომ დავეშადე, ყველამ მე დამიწყო ცქერა. უცებ გავარდა ჩემი თოფი, ძერა ერთი კი შეტრიალდა, თუმცა კვლავ განაგრძობდა ლივლივს. მე საშინლად მეწყინა, რაზე შევირცხვინე-მეთქი თავი, მაგრამ ამის გაფიქრებაც კი ვერ მოვასწარი, რომ ძერამ ფრენა შეწყვიტა და ქვასავით დაეშვა ძირს. იგი ჩვენგან კარგა მოშორებით ჩამოვარდა. ამ სურათის მხილველმა ჩეჩნებმა განცვიფრებისაგან პირი დააღეს და მეც შვებით ამოვთქვი სული. მიზანში ასეთმა ზუსტად სროლამ უფრო მეტად ასწია ჩემი პრესტიჟი. მაშინვე გაიქცნენ ბიჭები, იპოვეს ძერა და მოათრიეს. ამან საერთო აღტაცება გამოიწვია იქ დამსწრე საზოგადოებაში, ყველა შემომხაროდა, ხოლო მე ჯერაც არ ვიყავი დაწყნარებული, ვინაიდან მეგონა, რომ ავაცდინე და საკუთარ თავს ვგმობდი, რად ვესროლე-თქო. საბედნიეროდ, წარმატებით დამთავრდა ეს ჩემი სითამამე. ამაზე იტყვიან: ტერტერამ ბალახებში უღელი გადაადგო და კურდღელი მოჰკლაო! სწორედ ასე იყო ჩემი საქმეც.

●

ჩემს საქმიანობაში გვარიან დახმარებას მიწევდა როსტომი. რითაც კი შეიძლებოდა, იგი ცდილობდა, რომ უფრო მაღლა აეწია ჩვენი რაზმის სახელი. ერთხელ მან მითხრა: „ჩვენი სოფლიდან აქ არის გამოქცეული შამილ იქაიძე. მას კომუნისტი შემოაკვდა და იქ აღარ ედგომებოდა. ძალიან კარგი ბიჭია, აქ დაიღუპება, იქნებ თქვენს რაზმში მიიღოთ ჩემი ნდობით“-ათ. მე საკმარისად კარგად ვიცნობდი როგორც ჩაღმა თუშებს. ასევე წოვა თუშებსაც, ესენი არიან ბაბალეთელ მარიტი, პატრიოტი ქართველები: პატიოსანი, ნიჭიერი და ნამდვილი ვაჟკაცი ხალხი. მთის თუშების გარდა, ეს ორი დიდი სოფელი — წოვა და ჩაღმა თუშები — მოთავსებული არიან ალაზნის მარცხენა მხარეს, ბახტრიონის ციხის ქვეშით.

მე მომეწონა როსტომის აზრი და მაშინვე ვუთხარი: „მისწერე პატარა წერილი; შეატყობინე, რომ ჩვენ აქ ვართ. მინდა შევხვდე და პასუხს მერე გეტყვი“-მეთქი. ასეც მოვიქეცით. შამილის ამბებელად გადუდგებლივ გავგზავნეთ ორი კაცი სხვადასხვა მხარეს, ვინაიდან დანამდვილებით არ ვიცოდით, თუ სად იმყოფებოდა იგი. ორი თუ სამი დღის შემდეგ გაგზავნილი კაცები შამილთან ერთად დაბრუნდნენ, შამილს ძალიან გაუხარდა თავის მეზობელი როსტომის ნახვა. იმავე დროს გამიცნო მეც. შამილმა გულით გაიხარა, როცა როსტომმა მას თავისი მიზანი გააცნო. მე ის თვალის ერთი შეავლებისთანავე მომეწონა. ეს იყო ალბათ ოცდაექვსი თუ ოცდარვა წლის საშუალო ტანის, ლამაზი შესახედავი ბიჭი: დინჯი, ზრდილობიანი, სერიოზული გამომეტყველების სახით. მე მას ავუხსენი ჩვენი მთავრი ამოცანა: ბრძოლა რუსეთის წინააღმდეგ სამშობლოს თავისუფლების მიზნით! აღვუწერე, რომ რაზმი ზშირად იმყოფებოდა დიდ გაჭირვებაში. გარდა ამისა, შესაძლებელი იყო ჩეკას ჩვენი ოჯახები დაერბია კიდეც და თან დავძინე: „მაგრამ ჩვენ მაინც არ უნად ვუღალატოთ ჩვენს მიზანს. თუ ამას ყველაფერს იზიარებ და ყველაფერს შეურიგდები, მაშინ შეფიცულთა რაზმი და ჩვენი ბელადი სიამოვნებით მიგიღებს“-მეთქი. შამილმა მითხრა: „ჩემი ოცნება მუდამ სამშობლო იყო და ეხლა, ხელმეორედ რომ შემოგვეყენენ რუსები, მე ამას ვერასგზით ვერ შევურიგდები და მუდამ მზადა ვარ მაგათ წინააღმდეგ საბრძოლველად. თქვენთან ვიქნები ჭირშიც და ლხინშიც. ვერა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვითარი გაჭირვება მე ვერ შემაშინებს"-ო. რაზეც მე ვუპასუხე: „ჰოდა, რადგან შენი სულისკვეთებაც ასეთივე ყოფილა. დღეის შემდეგ შენ შეფიცულთა რაზმის წევრად ითვლები. მე ამ მოკლე ხანში შენ და ათაბეის ძმას ბელადთან გაგაგზავნივე საიდუმლო წერილით და იმავე დროს რაზმსაც გაიცნობ"-თქო. მოყოლებული იმ დღიდან შამილი იყო ჩემი ფოსტა. ჩემი ჩეჩნეთში ყოფნისას მე იგი ორჯერ გავგზავნე ქაქუცასთან. ამ შიკრიკობისას შამილს განუყრელად თან ახლდა ათაბეის ძმა. ეს ენერგიით სავსე ორი ახალგაზრდა ელვასავით გაჩნდებოდნენ ქაქუცასთან და ასეთნაირადვე, თვალის დახამხამებაში ბრუნდებოდნენ მისი საიდუმლო უსტარით.

შამილთან ამ ჩემი საუბრის დროს როსტომი ყურს გვიდებდა. იგი ძალიან კმაყოფილ დარჩა, რომ ასე ადვილად ვენდე მის რჩეულს, იმდენადაც კი, რომ თითონ ქაქუცასთან დავპირე მისი გაგზავნა საიდუმლო წერილით. როსტომმა ჩინებულად იცოდა, რომ ჩემი შამილისადმი ამგვარი ნდობა უშუალოდ მისი შუამდგომლობით იყო განპირობებული და ის ამით ამაყობდა.

პირველად ჩვენი შეხვედრიდან ორი სამი კვირის შემდეგ გავგზავნე შამილი საიდუმლო წერილით ქაქუცასთან. ამ წერილში მე ჩემს შთაბეჭდილებებს ვუზიარებდი შეფიცულთა რაზმის ბელადს იმის თაობაზე, თუ რა სულისკვეთება სუფევდა მთის ჩეჩნებში, რომლებმაც ძალიან კარგად მიმიღეს, ვწერდი აგრეთვე, რომ დიდი სახელი აქვს ჩვენს რაზმს; ჩემთან ყოველ დღე მოდიან დელეგაციები; დიდ დახმარებას მიწევს ათაბეი და მართლაც დიდი გაელენა ჰქონია მთის ჩეჩნებში; დღითი დღე ფართოვდება ჩვენი საქმიანობა; ურუსმართანში ვაპირებ მგზავრობას ალი მიტაევთან დასაკავშირებლად, თუკი რამე გაუთვალისწინებელმა მოვლენამ არ შემიშალა-მეთქი ხელი. გარად ამისა, ვწერდი ახალი შეფიცულის შესახებაც, რომელიც როსტომის მეზობელია და მისი რჩევით, ადვილ პირადად მე მომეწონა და, მგონი, შენც მოგეწონება; თუმცა ჩხეტიანში მოვტყუვდით. მაგრმა ამ შემთხვევაში დარწმუნებული ვარ. რომ შამილი რიგიანი შეფიცული იქნება-მეთქი.

მანამდე შამილი საქართველოდან დაბრუნდებოდა, ათაბეიმ კაცი გაგზავნა ურუსმართანში, ალი მიტაევთან. და დაბარა: აქ იმყოფება ქაქუცას კაცი. რომელსაც თქვენთან უნდა შეხვედრა და მოლაპარაკებაო. გაგზავნილი კაცი მალე დაბრუნდა და კარგი ამბავიც მოიტანა. როგორც აღმოჩნდა, ალი მიტაევსაც დიდი სურვილი ჰქონია ჩემთან შეხვედრისა. ამ ცნობის მიღებისას მე და ათაბეი მეორე დღესვე გავემზადვრეთ ბარის ჩეჩნებისაკენ. როსტომი ათაბეის სახლში დავტოვეთ, რადგან ბარის ჩეჩნებში მოიპოვებიან როგორც რუსული, ასევე ქართული ენის მცოდნენი. მე ათაბეი გზადაგზა თან წარჩინებულ პირებს მაცნობდა და თან დიდ პროპაგანდას ეწეოდა მათში, ამასობაში მე მას ძალიან ფრთხილად დაეყავდი, ვინაიდან რუსებმა ბარის ჩეჩნებშიც გამონახეს თავიანთი აგენტები. სადაც საეკვო სოფლები ეგულებოდა, ათაბეის იქ მე ღამით მივყავდი, ხოლო საერთოდ, უმეტესწილად დღისით ვმგზავრობდით. ამგვარი დაძაბული საქმიანობის შემდეგ აი, მივუახლოვდით ურუსმართანის უზარმაზარ სოფელსაც, ჩვენ ღამით მივდიოდით და, ასე მეგონა, თითქოს აღარ თავდებოდა მისი მრავალრიცხოვანი მოსახლეობა. ბოლოს, მივატანეთ ალი მიტაევის სახლს. ეს იყო პარასკევი დღე. მის განათებულ ეზოში თითქმის ასორმოც კაცს შეეყარა თავი, რომელნიც ლოცვის კილოზე მღეროდნენ ალი მიტაევის მამის საფლავზე. განსვენებული შეიხი ყოფილა და ის ხალხს თურმე ძალიან ჰყვარებია. იგი თავის სახლის ეზოშივე იყო დასაფლავებული. საზოგადოდ, ჩეჩნებისთვის პარასკევი უქმე დღედ ითვლება და, როგ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ორც წესი, ხალხი ყოველ პარასკევს იყრიდა თავს მის საფლავთან, რომ ასეთი მღერა-გალობით ეცათ პატივი მისი ხსოვნისათვის. მე შორიდანვე დავინახე გაჩრილდნებული ეზო და შიგვე მყოფი შეკრებილობა. ამის გამო შემიყვანეს ძალიან ფრთხილად, რომ მოსამსახურის მეტს არავის ვენახე.

მე ევრომპულად მოწყობილ, მშვენიერ ოთახში შემიძღვნენ. ფეხდაფეხ შემომყვა მასპინძელიც. გავეცანით ერთმანეთს. ალი იყო შუა ტანის, ოდნავ პირნაყვავილარი, კარგი შესახედი მამაკაცი. ის ჩინებულად ლაპარაკობდა რუსულად და მკითხა: „როგორ მოგეწონათ ჩვენი ქვეყანა? უწონიაც თუ ყოფილხართ ჩეჩნეთში?“-ო. მე ვუპასუხე, რომ 1922 წლის აგვისტოში ვიყავი მთის ჩეჩნეთში მოკლე ხნით, მაგრამ მიუხედავად იმისა, რომ პირველად ვიმყოფებოდი ბარის ჩეჩნეთში, საქართველოში მცხოვრები ქისტების საშუალებით საკმაოდ ვიცნობდი მათი ქვეყნის ცხოვრების ადათ-წესებს და თვით ბატონი ალი მიტაევის პიროვნებასაც.

ალი მიტაევმა ძალიან კარგა მოგვიღო. მას ჯერ ათობები ელაპარაკა ბეერს თავიანთ ენაზე, დაწვრილებით აუხსნა ყველაფერი. ამ საუბრის შემდეგ ალი უფრო გულთბილად და დაინტერესებული მელაპარაკებოდა. ცოტა ხნის შემდეგ ვახშმის სუფრა გაგვიშალეს. მშვენივრად ვივახშმეთ და უმალვე შეუდექით საქმეს, ეინაიდან დილამდე უნდა დაგვემთავრებინა მთავარი მოლაპარაკება, რაც ჩემი მგზავრობის ძირითად ამოცანას შეადგენდა. აი, რა სიტყვებით მიემართე ბატონ მიტაევს: „ბატონო ალი, თქვენ კარგად მოგეხსენებათ, თუ როგორ სარგებლობდა რუსეთი კავკასიელებს შორის უთანხმებითა და მტრობით. ის არა მარტო ხელს უწყობდა, არამედ ცდილობდა უფრო მეტად გამწვავებულიყო მათ შორის შუღლი. ისიც კარგად მოგეხსენებათ, რომ ცხოვრებაში ყველას მსდის შეცდომები. აი, დღეს ჩვენ ნათლად ვხედავთ ჩვენი წინაპრებისაგან ჩვენს შეცდომებს, რომლებიც ძვირად დაგვიჯდა. ჩვენი, მთელი კავკასიელების, შეცდომა ის იყო, რომ როდესაც საქართველო ებრძოდა რუსებს, ჩრდილოეთი არაფერს არ ფიქრობდა, და, როდესაც მთელი კავკასიელების საამაყო შვილი, შამილი, ებრძოდა რუსებს, საუბედუროდ, პატარა ნაწილი ქართველებისა მიემხრო რუსებს. ეს კი მაშინ, როდესაც მთელ კავკასიელ ერებს, როგოცკ ერთს ისე უნდა ებრძოლათ რუსეთის წინააღმდეგ. მაგრამ ბატონო ალი, გაიხსენეთ, რა განწყობილება იყო წარსულში დაღესტანსა და საქართველოს შორის: როდესაც საქართველო ეომებოდა ვისმე, დაღესტანი ზურგში გვირტყამდა; ტყვედ მიჰყავდათ ქალები, კაცები, ბავშვები. ეს იყო მთავარი მიზეზი და რუსების პროპაგანდა, რომ ნაწილი ქართველებისა შამილის წინააღმდეგ წავიდა არ იფიქროთ ერთი წუთით, რომ მე ამ გარემოებას ვამართლებ. პირიქით, ვწუხვარ, ჩვენმა წინაპრებმა ვერ გაითვალისწინეს, რომ რუსეთია ჩვენი საერთო მტერი და მათი შეცდომები დღეს ჩვენ გვიხდება ბარგად და საზიდად. ბატონო ალი, ჩვენ, კავკასიელ ერები, ძალიან ვგავართ ერთმანეთს რაინდობით, ზნე-ჩვეულებით, ტრადიციით და მრავალი სხვით. მხოლოდ რელიგიაშია განსხვავება: სამხრეთი — ქრისტიანულია, ჩრდილოეთი — მუსულმანური, მაგრამ ამან რატომ უნდა დაუშალოს ჩვენს მეგობრობასა და ჩვენი ქვეყნების ინტერესებს?! ჩვენ, ქართველებს, გვაკავშირებს ქართველი მუსულმანები, რაც სრულიად არ უშლის ჩვენს ძმობას, ბატონო ალი, დღეს მე მოვედი თქვენთან, გამოგზავნილი ვარ ჩემი ბელადისგან, რომელიც აგრძელებს ჩვენი წინაპრების და შამილის დაწყებულ საქმეს. მე მინდა გთხოვოთ პირადად თქვენ, როგორც გაგლენიან პირს ჩრდილოეთ კავკასიაში, რომ გადასცეთ თქვენს ხალხს ჩვენი, ქართველების სურვილი და მისწრაფება; ბოლო მოე-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ღოს ჩვენს შორის მტრობას და ყოველივე იმ საქციელს, რომელიც არ შეჰფერის ჩვენ რაინდობას, და რომელიც ხელს უშლის ჩვენი ქვეყნების თავისუფლებას". ამ სიტყვებით დავამთავრე ჩემი სათქმელი.

ალი დიდი ყურადღებით უსმენდა ჩემს ლაპარაკს. ცხოველი ყურადღებით შემომყურებდა ათაბეიც. მას უნდოდა ყველაფერი გაეგო, მაგრამ სამწუხაროდ, ყველაფერი არ ესმოდა. ლაპარაკი რომ დავამთავრე, ალი მიტაევმა მხარზე ხელი დამკრა და მითხრა: „რაც თქვენ დღეს მითხარით, მე მგონია, თითქოდა ეს ყველაფერი მე გითხარით, იმდენად ამოჰკრიფეთ ჩემი გულთნადები"-ო.

ამის შემდეგ ალიმ და ათაბეიმ დაიწყეს ერთმანეთთან ლაპარაკი თავიანთ ენაზე. რა თქმა უნდა, ჩემი ნალაპარაკევი ალიმ ათაბეის გადასცა. როცა საუბარი დაამთავრეს, ათაბეი წამოხტა და გულში ჩამიკრა. ორივეს ძალიან მოეწონა ჩემი გულახდილი ლაპარაკი. მერე ალიმ მითხრა: „მე ვხედავ და დიდად ვიფასებ თქვენს გულწრფელ და პატრიოტული გრძნობით აღსავსე გულისთქმას"-ა-ო.

თითქმის გათენებამდე გასტანა ჩვენმა საუბარმა. ალი ძალიან დაინტერესდა ჩვენი რაზმის მოქმედებით, იმას გაგონილი ჰქონდა ჩვენი რაზმის მოქმედების თაობაზედაც და განცვიფრებული იყო ჩვენი პატარა რაზმის მოღაწეობით.

●

ალი მიტაევმა თავის თავზე აიღო კავშირის გაბმა მეზობელ ეროვნებებთან. მისთვის ეს ბევრად უფრო ადვილი იყო, რადგან მას ყველგან ჰყავდა ნაცნობობა, რომელთა შორისაც იგი დიდი გავლენით სარგებლობდა. ალის რომ თავის ხალხში დიდი გავლენა ჰქონდა, ეს რუსებსაც ბრწყინვალედ მოეხსენებოდათ. აი, ამისთვის ცდილობდნენ ისინი მისი პრესტიჟის დაცვას. ამის დასტურად ერთ ასეთ მაგალითს მოვიყვან, რომელიც არა მარტო თვით ალიმ, ათაბეიმაც მიამბო. მაგრამ მანამ ამ მაგალითზე გეტყოდეთ რამეს, განმარტებისათვის უნდა აღვნიშნო, რომ იმ ხანებში ბარის ჩეჩნებში კი გვარიანად იყვნენ შეჭრილი რუსები, თუმცა დიდ სიმაგრეს და სიმკაცრეს ვერ იჩენდენ მათ მიმართ, ამის გამო ისინი ხშირად იბარებდნენ ალის: ესაუბრებოდნენ, კითხავდნენ არაერთ საკითხზე, იგებდნენ მის აზრს და ცდილობდნენ როგორმე მიემხრთნ იგი, ბოლოს, რაკი დაინახეს, რომ არც აგრე ადვილი შეიქმნა იმისი მოდრეკა, მათ ამისთანა ხერხს მიმართეს: გროზნოში ერთი ამგვარი შეხვედრისას, რომელსაც მრავალი ხალხი ესწრებოდა, ამ საზოგადოების დასანახად ფულით სავსე ხურჯინი გადაჰკიდეს მის ცხენს, რასაკვირველია, კომუნისტებმა განგებ გააკეთეს ეს, რომ ხალხი დაერწმუნებინათ: ფულის გულისთვის ალი ყველაფერს იკადრებსო!

მოლაპარაკების დასასრულს გარეთ რომ გამოსულა და ამნაირად დამძიმებული ცხენისათვის შეუხედავს, ალი დაინტერესებულა: მე ხომ არა მჭონდა და ახლა რაღაცით დატვირთული ხურჯინი საიდანღა ჰკიდია ამ ჩემს ცხენსაო! მას იქვე გაუსინჯია ის და, რა უნახავს ფულით გატენული აბგები, უმალ მიმხვდარა, თუ სად ჩაუმარხეს მას რუსებმა ძაღლის თავი! წამითაც არ დაბნეულა ალი ავისგამზრახთა ამგვარ თაღლითობაზე და მაშინვე ამ სიტყვებით მიუმართავს ხალხისათვის: „აი, ეს ხურჯინი ჩემს უნებლიეთ გადუკიდიათ ჩემს ცხენზე. ფულით სავსეა. მოდით, ეს ფული თქვენია"-ო. და ამის წარმოთქმისთანავე დაუწყია ფულის დარიგება ხალხისთვის, მანამ ხურჯინის თვლები პირწმინდად არ გამოცლილა. ალის ამგვარ საქციელს თურმე თავიანთი თვალით უყურებდნენ რუსები, კარგა წარმოიდგენს მკითხველი, თუ რა შთაბეჭდილებას მოახდენდა მაგზე ალი მიტაევის საქციელი და რა თვა-

ლიო დაუწყებდნენ მას ყურებას ამის შემდეგ ამისთანა გაბედული სიღის გაწნისათვის!

●

ამრიგად, ჩვენი მისიის წარმატებით დიდად კმაყოფილი დავბრუნდით მე და ათაბეი ამ უკანასკნელის სახლში. გზადაგზა მე იმას იმ სოფლებში მივაყვადი, სადაც ჯერ კიდევ არ ვიყავით ნამყოფნი. ერთი სოფლის გარეთ მთის ძირს მივატანეთ. იქ პატარა, მაგრამ ძალიან ჩქარი მდინარე ჩამოდიოდა. ანაზდეულად, ცხენოსანი რუსის ჯარი შეენიშნეთ, კარგა შორს, თავზე ძაბრულა ჰკიდებით. ისინი პირდაპირ ჩვენსკენ მოემართებოდნენ. დაახლოებით ორმოცდაათი კაცი იქნებოდა. მე მხოლოდ ეს გავიფიქრე იმ წამს: შეიძლება, ესენი ჩვენს გასათანგად მოდიან-თქო. ეინაიდან უკვე გავარდნილი იყო ხმა, რომ ჩეჩნეთში ჩოლოყაშვილის კაცები არიანო გადმოსული. ჩვენ შეეჩერდით. ეინაიდან ეს ისეთი მოუხერხებელი ადგილი ჩანდა. რომ არც გაქცევა ივარგებდა და არც წასვლა. მე მაშინვე მოვათვალიერე იქაობა. ჩემს მახლობლად ერთი ვეებერთელა, კაცის სიმაღლე ქვა დაელანდე და ათაბეის ეუთხარი: „მე მათ არ დავნებდები, ხოლო შენ როგორც გინდა, ისე მოიქეცი“-მეთქი. რაზეც მან მყის მიპასუხა: „მე შენ როგორ დაგანებებ თავსა“-ო. ამასობაში, ჩვენგან ორას-სამას მეტრზე, რუსებიც შეჩერდნენ. მე გადავწყვიტე: თუკი ჩემზე წამოიწევენ, უმალ ამ ქვას ამოვეფარები; მაუზერის სამოცი ტყვია მაქვს; მანამდისაც ტყვიები მეყოფა, ახლო ვერავინ მოვა და, როცა ტყვია გამომელევა, ჯანი გავარდეს, რაც მოსახდენია — მოხდეს-თქო. ჩვენ არც ის გამოგვპარვია მხედველობიდან, რომ კომენისტებს ორი ჩეჩენი ახლდათ თან. შენიშნა თუ არა ეს, ათაბეი მათკენ წადგა წინ და შორიდან თავიანთ ენაზე გამოელაპარაკა იმათ, მან უთხრა: „ჩვენ მაგათ არ დავნებდებით. ეგენ თქვენ მოახერხოთ, ოღონდ მათ ჩვენი დაჭერა არ მოიწადინონ“-ო. ჩვენს იღბლად, ორივე ჩეჩენი ათაბეის ნაცნობი გამოდგა და იმ წამსვე ამგვარი პასუხი შეაგებეს: „თუ ასეთი რამ მოხდება, ჩვენც თქვენსკენ გადმოვალთ“-ო. ამ საუბრისას, სანამ მე მოხერხებულად ვიდექი იმ ქვასთან, მაუზერიც ამოვიღე ბუდიდან და ისე, რომ მათ არ შეემჩნიათ, უნაგირის ბალიშსა და ლაჯს შუა ამოვიდე. მე თვალნათლივ ვხედავდი, რომ ჩვენს კვალს ადევნებულნი გულმოდგინედ მითვალთვალებდნენ. მაგრამ არც მე ვიყავ ტყეში, თუ ისინი იყვნენ ხერხში, და მით უფრო არ ვაშორებდი თვალს, რომ უცაბ იარაღისთვის არ შეეკვლო ხელი, რადგან თოფები ზუთგზე ჰქონდათ გადაკიდებული სათითოდ ყველა მათგანს. ჩემი ჩვეულებისამებრ წყნარი ცხენი ახლა რაღაც ნერვიულობდა; ალბათ, ჩემი დაძაბული ნერვების ბრალი თუ იყო, რაც ამ საოცრად მგრძნობიარე პირუტყვზედაც გადადიოდა მაგნატისებურად. ასე გაგრძელდა თხუთმეტ თუ ოც წუთს. ალბათ, ადვილად წარმოიდგენს მკითხველი ჩემს მდგომარეობას: ორასიოდე ნაბიჯის მანძილზე დგანან ჩეკისტები და მიყურებენ; იციან ვინც ვარ, მაგრამ ვერც ჩემი დაჭერა გაუბედიათ და ვერც სროლა! რაც შემეხება პირადად მე, რასაკვირველია, თითის განძრევაც არ შემიძლია, სანამდე მათი მხრიდან არ შევნიშნავ რაიმე საეჭვო მოქმედებას!

აი, ამგვარ დაძაბულ ვითარებაში განვლო მთელმა ის ხანმა, როცა კაცს თითო წამი თითო საუკუნედ ეჩვენება. ბოლს ყველაფერმა მშვიდობიანად ჩაიარა, რის მიზეზსაც აქვე მოგახსენებთ: მიუხედავად იმისა, რომ რუსებმა ბრწყინვალედ უწყოდნენ ჩემი ვინაობა, მაინც ვერაფერი გაბედეს, რადგან მათ ძალიან კარგად მოეხსენებოდათ: თუნდაც ერთი თოფი გავარდნილიყო, იმავე წამს გამოესეოდნენ იქვე ახლო-მახლო მცხოვრები ჩეჩნები, ყველა მათ დაუწყებდა სროლას და, არა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მგონია, რომ ვინმე მათგანი გადარჩენილიყო ცოცხალი ამბის მოხრობლად. ეტყობა, ამიტომ იფიქრეს: სადაც არა სჯობს, გაცლა სჯობსო! ასე და ამგვარად, მათ თავიანთ შინაგან გულისხმას დაუჯერეს, შეაბრუნეს ცხენები და, როგორც მოვიდნენ, ისევე წავიდნენ პირში ჩალაგამოვლებულები! ჩვენც, რა კი მათ ვერაფერი გაგვიბედეს, თავი მივანებეთ, ვინაიდან იმყამად რუსებთან შებრძოლება არ შეადგენდა ჩვენს მიზანს. ასეთი იყო ბედის უეცარი წყალობა, რომ მე და ათაბეიმაც მშვიდად გავაგრძელეთ ჩვენი გზა!

საღამოჟამს ჩვენ ათაბეის მეგობრის ოჯახში მივედით ერთ სოფელში. მასპინძლები მთიულური სტუმართმოყვარეობით დაგვხვდნენ. თითქმის ოცდაათმა კაცმა მოიყარა თავი სულ რაღაც ნახევარი საათის განმავლობაში. მათ თურმე გაგონილი ჰქონდათ ჩემი ჩენჩეთში ყოფნის ამბავი და ახლა პირადად უნდოდათ ქაქუცას კაცის ნახვა. რაკი გულისწადილი აუხდათ, ყველა სიხარულით მიცინოდა, თავით ფეხამდე მზომავდა, ხელს მართვევდა, და „მარშუალ“-ს მეუბნებოდა. „მარშუალ“ მისალმებაა ჩენნურ ენაზე, ჩვენი მთიულების ენით რომ ვთქვათ. „მოგვიხველ მშვიდობით“-აო.

იმ საღამოს ათაბეიმ გაცილებით მეტი ორატორობის ნიჭი გამოიჩინა, ვიდრე ოდესმე. ის ხალხს ჩენნურად ელაპარაკებოდა, მე კი არაფერი მესმოდა ქაქუცას სახელის მეტი, რომელსაც ხშირად იხსენიებდა. შეკრებილთა შორის ორიოდე ჩენენი აღმოჩნდა, რომელნიც რუსულად ლაპარაკობდნენ. ისინი კითხვას კითხვაზე მაყრიდნენ და, იმდენად ინტერესებდათ ყველაფრის გაგება, რომ ღაარც მომშორდნენ. ათაბეიმ შეკრებილთ უამბო, რომ მე ალი მიტაევთან ჭმენდა მოლაპარაკება და ამან უფრო მეტად დაინტერესა ჩენენები. თითქმის ღამის თეთრმეტ საათამდე გასტანა ამგვარმა გაცხოველებულმა საუბარმა. მერე ვიღა გაგვიშვებდა! ასე რომ ის ღამე იმავე ოჯახში გავათიეთ და მეორე დილით, მზის ამოსვლისთანავე გავუდექით ჩვენს გზას.

ჩვენ რომ ამ უკანასკნელ სოფელს კარგა მანძილზე გავცდით, გზა უკვე ვაკე ადგილზე მიდიოდა. გზის ორივე მხარეს სიმინდის ნათესები მიუყვებოდა, რომლის ნორჩი ღერებიც ორი-სამი მტკაველის სიმაღლეზე ამოწეულიყო. უცებ, საკმაოდ მოშორებით მოვკარი თვალი, რომ კურდღელი მორბოდა პირდაპირ ჩემი მიმართულებით. მე მყის გავაჩერე ცხენი. როდესაც კურდღელმა შემაჰჩნია, მაშინვე ჩემს მარცხნივ გადახტა სიმინდის ნათესებში და იმავე მიმართულებით გაიქცა. მე უმალ ჩამოვხტი ცხენიდან, ხელი დავავლე კარაბინს, რომელიც ჩემი უნაგირის ტახტაზე მქონდა ჩამოკიდებული, და დავიწყე მიზანში ამოღება. მიუხედავად იმისა, რომ ათაბეი მიძახდა: „ნუ ესვრი, ტყუილად ნუ გაიფუჭებ ტყვიას“-აო, მე მაინც არ დავიშალე ჩემი. აი, გავარდა ჩემი თოფიც და კურდღელიც მაღლა შეხტა! ახლა კი ათაბეი ჩამოქვეითდა ცხენიდან ფიცხლად. ჰაიჰარდ მიიჭრა სასიკვდილო ფართხალით შეპყრობილ მაღლა მხტუნავ კურდღელთან და ხანჯლით გამოსჭრა ყელი. ზევითაც მაქვს ნათქვამი, რომ, როგორც წესი, მუსულმანები არც ქრისტიანის ხელით დაკლული საკლავის ხროკს გეახლებიან, და არცთუ მისი ტყვიით მოკლული ნადირისას. მე ვიდექი, სიცილით ვუყურებდი ათაბეის სიხარულს და თან იქვე დავატანე: „აბა, ხომ დაინახე, რომ ტყვია ტყუილად არ გავაფუჭე“-მეთქი.

მართლაც რომ ჭეშმარიტი ბრძანებაა: თოფი — მეთოფეს და მეთოფე — სოფელსაო! უნად გენახათ ათაბეის სიხარული და სიამაყე, რაც წყვდიად ღამეში დაკვესებულ ელვასავით როდი გაქრა. სადაც კი ჩენენები შემოგვხვდებოდნენ, გაიჩერებდა და ამ კურდღლის მოკვლის ამბავს უამბობდა; რომელ სოფელშიც მივიდოდით, ყველგან უნდა მოყოლილიყო ამ ყურაქვი-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ტას შესახებ, თავის უნაგირის ტახტაზე რომ ჰქონდა ჩამოკიდებული. ეს იყო არამომშერნე, სულდიდი ადამიანის ალალი და ამამაღლებელი გრძნობა, რაც ესოდენ ინვიათი ხილი გახდა დღევანდელ ცივილიზებულ სამყაროში და ისევ მთის ლაღი ბუნების შვილებს თუღა შემორჩენიათ იგი. ასე თავშექცევით ვუთხოვდებოდით ათაბეის სახლს და ახლა კი ცოტაოდენ ავჩქარდით, ვინაიდან სასწრაფოდ, ამყამად უკვე მეორედ უნდა გამეგზავნა შამილი, რომელიც ათაბეის ბინაზე მელოდებოდა.

●

მე შინ მისვლისთანავე მიეწერე ქაქუცას საკმაოდ გრძელი წერილი, რომელშიაც დაწვრილებით ეწერდი ალი მიტაევთან, და აგრეთვე ყველა სოფლის წარჩინებულ კაცებთან მოლაპარაკების თაობაზე. შამილი ვეღარ ისვენებდა ფიცი ბედაურივით და მზად იყო ჩიტივით გასაფრენად. ეს დღეც დაუდგა. ჩვენი დაბრუნების მესამე დილას, ცამ ის-ის იყო გადაიყარა ღამის ბინდ-ბუნდი, რომ ჩემი ფოსტაც დაიძრა, მესამე დღეს ის უკვე მიაღწევდა ქაქუცასთან. როგორც ზევითაც მაქვს ნათქვამი, ასეთი მგზავრობა მუდამ საზითაფო იყო, რადგან გზა მთის თუშების სოფლებზე გადის. სავალელოდ, იმ დროისათვის კომუნისტებმა მთის თუშებშიც გაიჩინეს პარტიულები, რომელნიც განუწყვეტლივ ყარაულობდნენ ამ გზას და, ამდენად მკითხველისთვის ადვილი გასაგებია ჩემი შიშიც: მე სული კბილებით მეჭირა, რომ ჩემს ფოსტას არაფერი ზიანი არ მიდგომოდა. ჩემი ღელვის მთავარი მიზეზი გაღლდათ ის, რომ ეს ორი ახალგაზრდა — შამილს ნამ ათაბეის ძმაც თან დაჰყვებოდა — არ მოეკლათ და ამნაირად ჩემი წერილი რუსებს ხელში არ ჩავარდნოდათ. რადგანაც ეს დიდ ზიანს მიაყენებდა ჩვენს საქმეს. ერთადერთ იმედის სხივად ისღა დამრჩენოდა, რომ შამილმა თავისი ხუთი თანამეგზავრი და ყველა სახიფათო ადგილი, და, როგორც კარგი დაგეშილი მელა, არც აგრე ადვილად გაებმებოდა მახეში.

ათიოდე დღეში შინ მშვიდობით დაბრუნდნენ შამილი და ათაბეის ძმა. ახლა ორივენი ცხენებზე იყვნენ ამხედრებულნი, შეფიცულებს თურმე კიდევ წაერთმიათ ხუთი თუ ექვსი ცხენი მილიციონერებისთვის და მათგან ორი შიკრიკებისათვის მიუციათ. ხოლო დანარჩენები კი გაუშვიათ. ჩემმა ფეხმარდმა შიკრიკმა ძალიან მოკლე ბარათი ჩამომიტანა ქაქუცასგან, რომელშიაც იგი მწერდა, თუ დახლოებით როდის წამოვიდოდა, ოღონდ კი ფეხით. გარდა ამისა, შამილმა პირადადაც ბევრი რამ გადმომცა რაზმის შესახებ.

ჩვენ ცოტა-ბევრად ვიცოდით, თუ როდის შეიძლებოდა დავხვედროდით საზღვარზე ქაქუცას და მეტნაკლებად ამ დროისთვის წავედით მე, როსტომი, ათაბეი და კიდევ სამი ჩეჩენი. ჩვენ ერთი ღამის გათევა მოგვიხდა საზღვართან, სადაც კაი გვარიანად ვიკანკალეთ, განსაკუთრებით მე, მიუხედავად იმისა, რომ ნაბადში ვიყავი გამოხვეული. ეს არც იყო გასაკვირი, ვინაიდან ის საზღვარი ყველაზე მაღალ მთასთან მდებარეობდა.

ქაქუცა გათენებისას მოვიდა საზღვართან რამდენიმე კაცით. მე ვიცოდი, რომ რვანი უნდა ყოფილიყვნენ. მხოლოდ ხუთი რომ დავითვალე, იმ წამსვე მეტად არასასიამოვნო გრძნობამ გამკრა გულში. ჩემს კითხვაზე, დანარჩენები სადღა არიან-თქო, ქაქუცამ შეწუხებულად მიპასუხა: „ვანიჩკა ყარანგოზაშვილი გახდა ცუდად. ამის გამო მასთან დავტოვე სერგო მაისურაძე და ლუა კვალიაშვილი, რომ შეასვენონ და ნელ-ნელა წამოიყვანონ“-ო. გარდა იმისა, რომ ვანიჩკას მაღალი მთის ჰაერი ვერ აუტანია, მას ძველი ჭრილობაც ჰქონდა თავში და, როგორც ჩანს, იმანაც იმოქმედა, სწორედ რომ ამაზეა ზედგამოჭრილი: ჭირი ჭირზე შემეყაროო! აბა, ქაქუცას სად ჰქონდა ლო-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დინის დრო, და იგი ოთხი კაცით გადმოვიდა საზღვარზე, ხოლო იმ სამთაგან ორს ალბათ იქ ეწერა სიკვდილი...

ცხადია, იკითხავთ, თუ რა მოხდა თუშების სოფელთან ქაქუცას გადმასვლის მეორე დღეს. ეს სამი კაცი ღამით სადღაც მიმალულა, რომ ვანიჩკა შეესვენებინათ, და მეორე დღეს ნელ-ნელა წამოსულან. შეუმჩნეველათ თუ არა უცხოები, კომუნისტებს უმალ შეუკრავთ გზა და იარაღის დაყრა უბრძანებიათ მათთვის. რასაკვირველია, შეფიცულები ბრძანებას არ დამორჩილებიან და ორივე მხარეს აუმოქმედებია იარაღი. ეს შებრძოლება ნაღდ წაგებას ნიშნავდა და აი, რატომ: კომუნისტები დაწოლილნი დასცქეროდნენ ჩვენებს მაღლა საყარაულოდან. და, თავისთავად ცხადია, რომ მათთვის ადვილი იყო სროლა დაბლა სამიზნისთვის. ამდენად აშკარაა, რომ შეფიცულები იყვნენ მეტად მძიმე მდგომარეობაში, რადგან დაბლიდან, თუ ფეხზე მდგომი არ არის კაცი, ძნელად თუ მიუყენებს ტყვიას. აი, ამ მდგოარეობას ემსხვერპლენ ვანიჩკა ყარანგოზაშვილი და ლუა კვალიაშვილი. ეტყობა, განგების ნებამ იხსნა ნაღდი აღსასრულისაგან სერგო მაისურაძე, რომ იმ სამთაგან მხოლოდ მას მოუსწრია ერთ მოხერხებულ ალაგას ჩახტომა ტინებში, სადაც მას ვერავინ მიუდგებოდა ზურგიდან. ასეც მოხდა. მას თურმე ვერასგზით მისწვდომიან მთელი დღის განმავლობაში და, ბოლს, დაღამებისას, როგორც იქნა გასულა სამშვიდობოს და კვლავ რაზმში დაბრუნებულა.

ჩრჩნეთში ერთი დღის შემდეგ მოაღწია ჩვენამდე ამ გულშემზარავმა ამბავმა, რამაც საშინლად შეგვაწუხა, მაგრამ რაღა გაეწყობოდა, როგორც ზემოთ მოგახსენეთ, უცხო კაცისთვის მეტად სახიფათოა მგზავრობა მთის ხალხში და მთიელების სოფლებზე გავლით, განსაკუთრებით საზღვრის ახლო მდებარე სოფლებში. განსაცდელისაგან თავის დაზღვევის მიზნით თან უნდა გახლდეს ადგილობრივი მკვიდრი. ამგვარად. ჩვენს შეფიცულებს შეცდომა მოუვიდათ, რომ მათ თან არ იახლეს ვინმე თუში. მე რომ როსტომი არ მხლებოდა თან, დარწმუნებული ვარ, მეც ისეთივე მდგომარეობაში აღმოვჩნდებოდი, როგორშიც მოხვდნენ ვანიჩკა ყარანგოზაშვილი, ლუა კვალიაშვილი და სერგო მაისურაძე!

ამ სამწუხარო შემთხვევამ ყალბი სიხარულის საბაბმი მისცა კომუნისტებს. მათ იცოდნენ, რომ მე რამდენჯერმე გადავედი ჩრჩნეთში. ამისათვის, რაღაცნაირად მე ვეგონვეე მოკლული ყარანგოზაშვილი და ჩემი რაიონის რევკომში ასეთი გნცხადება გამოაკრეს: „სულხანიშვილი მთის თუშეთში იქნა მოკლული“-ო. ეს მეორედ დაყარეს ხმა ჩემი მოკვლის შესახებ. პირველად, ალბათ გახსოვთ, ხევსურეთის ამბოხებისას, არ ვიცი, შეცდნენ, თუ განგებ ჩაიდინეს ეს, მაგრამ რატომღაც მგონია, რომ უფრო განგებ.

გაგრძელება იქნება

ნიკოლოს ბერდიაევი

თანამედროვე მსოფლიოს სულიერი მდგომარეობა

თანამედროვე ადამიანში ყველაფერი განიცდის კრიზისს, არა მარტო სოციალურ და ეკონომიკურ, არამედ კულტურულ, სულიერ კრიზისს. ყველაფერი პრობლემად იქცა. ეს უფრო მძაფრად გერმანიაში იგრძნობა და ამაზე ბევრიც იწერება, როგორ ხვდებიან კრისტიანები სამყაროს აგონიას და როგორ უნდა ხვდებოდნენ? არის თუ არა ეს კრიზისი ორ-კრისტიანთა, ურწმუნოთა, კრისტეს რჯულის უარმყოფელთა კრიზისი? თუ ეს კრისტიანობის კრიზისიცაა და კრისტიანებიც ინაწილებენ სამყაროს ხვედრს? მან არ ძალუძთ თავი ისე მოგვაჩვენოს, თითქოს კრისტიანობაში, კრისტიანულ სამყაროში ყველაფერი რიგზეა და რაც ირგვლივ ხდება, მან არ ეხება. კრისტიანულ სამყაროს, კრისტიანულ მოძრაობას აწევს უდიდესი პასუხისმგებლობა, სამყარო განკითხვის კარზეა და ეს ისტორიული კრისტიანობის განკითხვაცაა. თანამედროვე სამყაროს სნეულებანი დაკავშირებულია არა მარტო კრისტიანობისგან განდგომასთან, რწმენის გაცივებასთან, არამედ კრისტიანობის ძველისძველ ადამიანურ სნეებთან. კრისტიანობა უნივერსალურია თავისი მნიშვნელობით და მის ორბიტაში ყველაფერია მოქცეული, მისთვის არ შეიძლება რაიმე მთლიანად გარეგნული იყოს. კრისტიანებმაც უნდა შეიცნონ თანამედროვე სამყაროს სულიერი მდგომარეობა, განსაზღვრონ რას ნიშნავს სამყაროს კრიზისი კრისტიანობაში. კრისტიანული უნივერსალობის შიგნით, სამყაროს მიეიდა თხეკად მდგომარეობამდე, მაგრამ უკვე აღარა მყარი სხეულები, იგი განიცდის რეკოლუციურ ეპოქას როგორც შინაგანად, ისე გარეგნულად. იგი განიცდის სულიერ ანარქიას, ადამიანი ცხოვრობს შიშს (Angst).[1] როგორც არსებული, ცხოვრობს მუდმივ საფრთხეში, უფსკრულის თავზეა დაკიდებული. თანამედროვე ეპოქაში ადამიანმა დაკარგა ის რწმენაც, რომლითაც იგი გასულ საუკუნეში ცდილობდა ქრისტიანული რწმენის შეცვლას. მას უკვე აღარა სჯერა პროგრესის, ბუმანიზმის, მეცნიერების, დემოკრატიის. მან შეიცნო კაპიტალისტური წყობილების უსამართლობა და დაინახა სრულყოფილი სოციალური წყობის უტოპიურობა. თანამედროვე საფრანგეთი შთანთქმულია კულტურის სეფუსისით, თანამედროვე გერმანიაში ქრიზისმა გაიფუფასოა ყველა ღირებულება. მთელი ევროპა შეძრწუნებულია იმ გაუგებარი მოვლენებით, რაც საბჭოთა რუსეთში ხდება. რუსეთი მოიცვა ახალმა რწმენამ, ახალმა, ქრისტიანობისადმი მტრულად განწყობილმა რელიგიამ. თანამედროვე ევროპისათვის ნიშნდობლივი გახდა პესიმისტური ფილოსოფიის ისეთი ახალი ფორმების აღმოცენება, რომელთან შედარებით შოპენჰაუერის პესიმიზმი უკოდველ ქრავად მოგეჩვენებათ. ახეთია ჰაიდეგერის ფილოსოფია, რომლისთვისაც ყოფა თავისი არსით დაღმასვლაა, სამყაროს უნუგეშოდ ცოდვილია, არც ღმერთია სადე და აჩქვეკუნაური ყოფის არსი შხოლოდ ზარუნვაა, თანამედროვე ევროპის შუაგულის სულთა მპყრობელად გვევლინება, მელანქოლიური, პირქუში კრისგეგარდტი, მისი სწავლება შიშის შესახებ ძალიან პოპულარული გახდა, დღეს იგი ადამიანის და ყოფის მდგომარეობის გამომხატველი. მეტნაკლებად საინტერესო და მნიშვნელოვან მიმდინარეობად თეოლოგიური და რელიგიური აზრისა გვევლინება ბართოანელმა, რომელიც გაფლენთილია ადამიანის ცოდვილობისის მძაფრი, უკიდურესი განცდით. აქ სამყარო და ქრისტიანობა გაგებულია უკიდურესად ესხატოლოგიურად. ეს მოძრაობა ლიბერალურ-ბუმანისტური და რომანტიკული პროტესტანტიზმის წინააღმდეგ მიმართული რელიგიური რეაქცია გახლავთ. ასეთივე რეაქცია ლიბერალიზმისა, რომანტიზმისა და მოდერნიზმის წინააღმდეგ შეინიშნება კათოლიკეზმში, რომელიც მოდერნისტული საფრთხისაგან ხსნას ლამობს თომა

[1] ტექსტ ბაბი

[2] „ეროვნული", № 3.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

აკვინელის მოძღვრებით. თომიზმი არის არა მარტო კათოლიკური ეკლესიის ოფიციალური ფილოსოფია, იგი გახდა კულტურული მიმდინარეობაც და მოედვა კათოლიკეს ახალგაზრდობას. მაგრამ ბართიანელობაც და თომიზმიც დამცირებია ადამიანისა, სწორაფვა ავტორიტარიზმისა და ტრადიციის ალდგენისაკენ არის ანარქიის მეორე მხარე და სამყაროს ჯოხი. დასავლურ ქრისტიანობაში შესუსტდა ადამიანის რწმენა, რწმენა მისი შემოქმედებითი ძალისა და ამ სამყაროში მისი ადგილისა, სოციალურ-პოლიტიკურ მოძრაობებში ჩაგდებდა ძალადობისა და ავტორიტეტის პრინციპები. კოფუნიზმის, ფაშიზმის, ნაციონალ-სოციალიზმის სახით ახალ გამარჯვებას ზეიმობს ეკონომიკური და რასობრივი მატერიალიზმი. თითქოს ადამიანი დაიღალა თავისთავისაგან, ადამიანისაგან, განერიდა ადამიანს და ზეადამიანურზე ცდილობს დაყრდნობას, თუნდაც ეს ზეადამიანური სოციალური კოლექტივი იყოს. ბევრი ძველი კერპი დაეშხა ჩვენს დროში, მაგრამ აქმნება ახალი კერპები. ადამიანი ისევ მოწყობილი, რომ მან ან ღმერთის რწმენით უნდა იცხოვრის, ან იდეალებისა და კერპებისა. არსებითად ადამიანს არ შეუძლია იყოს ბოლომდის ათეისტი. თუ ღმერთს და რწმენას უარყოფს — კერპთაყვანისმცემელი ხდება. კერპთაყვანისცემას ვხედავთ ჩვენ უველა სფეროში — მეცნიერებაში, ხელოვნებაში, სახელმწიფოებრივ, ეროვნულ, სოციალურ ყოფაში. ახე მაგალითად, კოფუნიზმი არის სოციალური კერპთაყვანისმცემლობის უკიდურესი ფორმა.

თანამედროვე ევროპელს შეუსუსტდა ყოველგვარი რწმენა. იგი უფრო თავისუფალია ოპტიმისტური ილუზიებისაგან, ვიდრე XIX საუკუნის ადამიანი, იგი დგას გაშიშვლებული, დაუსრულებელი მკაცრი რეალობის პირისპირ. თანამედროვე ადამიანი ერთგვარად ოპტიმისტი და რწმენით აღსავსეა: მას ჰყავს კერპი, რომელსაც ყველაფერი მსხვერპლად უნდა შესწიროს. აკ ჩვენ მივდიეართ თანამედროვე სამყაროს ულღერეი ბოლომარეობის უმთავრეს მოვენტთან; ფლეკნდელ ადამიანს სჯერა ტექნიკის ძლიერებისა. ზოგჯერ გგონია, რომ მანკანება ერთადერთი, რისიც ჯერ კიდევ სჯერა. მისი ოპტიმიზმისათვის, ამ დამოკიდებულებაში, ერთი შეხედვით, არის ძალიან სერიოზული საფუძველი. ტექნიკის თავბრუდამხვევი წარმატებები ჩვენს ეპოქაში არის ნამდვილი სასწაული. ადამიანი შეიძრწუნებული და გასრესილია ტექნიკის ყოვლის-შემძლეობით, ტექნიკაა, რომელმაც მთელი მისი ცხოვრება შეატრიალა. თვითონ ადამიანმა შექმნა იგი, მისი გენიის ნაყოფია, მისი გონებისა, მისი გამოგონებლობისა, იგია პირმშო ადამიანური სულისა. ადამიანმა შექმნა გამონთავისუფლება ბუნების ფარულ ენერგიებისა, მათი სათავეთო მიზნებისთვის გამოყენება. ადამიანმა შეიტანა თეოლეოლოგიური პრინციპები მექანიკურ-ფიზიკურ-ქიმიურ ძალთა მოქმედებაში. მაგრამ ადამიანმა ვეღარ შეიძლო თავისი საქმის შედეგების ფლობა. ტექნიკა ადამიანზე ძლიერი აღმოჩნდა, მან დაიმორჩილა იგი. ტექნიკა არის თანამედროვე ადამიანის ოპტიმისტური რწმენის ერთადერთი სფერო, მისი ყველაზე დიდი გადაკეცვა. მაგრამ მას მოაქვს ადამიანისათვის უამრავი უბედურება და სასოწარკვეთა, იგი შთანთქავს ადამიანს, ასუსტებს მის სულიერებას, ეშურება განადგურებით. ჩვენი დროის კრიზისი მნიშვნელოვნად ტექნიკათაა წარმოშობილი, ადამიანს არ შეუძლია მისი გამეკავება. და ეს კრიზისი უმთავრესად სულიერი კრიზისი გახლავთ. ჩვენი თემისთვის მთავარია იმის აღნიშვნა, რომ ქრისტიანის სრულიად მოუმზადებელი აღმოჩნდა ტექნიკისა და მანკანის წინაშე, ცხოვრებაში მისი ადგილის გასარკვევად. ქრისტიანულმა ცნობიერებამ ალარ იცის როგორ მოეკეცეს იმ უზარმაზარ მსოფლიო მოლეენას, რაც ადამიანის ცხოვრებაში ტექნიკისა და მანკანების დანერგვას მოჰყვა. ბუნებრივი გარემო, რომელშიც ადამიანი მიჩვეული იყო ცხოვრებას, უკვე ალარ ეჩვენება მუდმივ მოწესრიგებულად. ადამიანი ცხოვრობს ახალ სამყაროში, სრულიად არა ისეთში, როგორშიც ქრისტიანული მოძღვრება ალმოცენდა, რომელშიც ცხოვრობდნენ წმინდა მამები, ეკლესიის წინამძღვარნი, წმინდანები, რომელთაც უკავშირდება ქრისტიანული სიმბოლიკა. ქრისტიანობა წარმოიდგინათ მიწასთან, ცხოვრების პატრიარქალურ ყოფასთან კავშირში. ტექნიკამ კი მოწყვიტა ადამიანი მიწიდან, სამოლოოდ დაანგარა პატრიარქალური წესრიგი. ქრისტიანს შეუძლია ცხოვრება და მოქმედება იმ სამყაროში, სადაც ყველაზეური განუწყვეტელი იცვლება, რომელშიც უკვე არაფერია მყარი. ქრისტიანი ეეეჩვეა ცხოვრებას ორი რიგმით — რელიგიური და ცხოვრებისეული რიგმით. ცხოვრებისეული რიგმისას იგი მონაწილეობს რელიგიურობას განრიდებულ ტექნიზაციის პროცესში, ხოლო რელიგიური რიგმისას, თავისი ცხოვრების რამდენიმე დღეს თუ საათს იგი ამქვეყნიურიდან ღმერთთან მიემართება. მაგრამ გაურკვეველი რჩება რას წარმოადგენს რელიგიურად ეს ახლად წარმოქმნილი სამყარო? დიდხანს ტექნიკა მიანნდათ მეტნაკლებად ნეიტრალურ, რელიგიურად განურჩეველ, სულიერების სფეროდან განუვნებელ რდა უცოდველ სფეროდ, მაგრამ ის დრო წავიდა. თუმცა ეს მრავალს არც შეუმჩნეეია. ტექნიკა ალარაა ნეიტრალური. ტექნიკის საკითხი იქცა სულიერ საკითხად. ადამიანის ბედისწერის საკითხად.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ღმერთთან დამოკიდებულების საკითხად. ტექნიკას აქვს უზომოდ ღრმა მნიშვნელობა, ვიდრე ჩვეულებრივ ჭვრნიალი, მასა აქვს კოსმოლოგიური მნიშვნელობა, იგი ჭვრნის სრულიად ახალ სინამდვილეს. შეიდლება ფიქრი, რომ ტექნიკით წარმოქმნილი სინამდვილე, ესაა ძველი ფიზიკური სამყაროს სინამდვილე, სინამდვილე, რომელიც შეისწავლება შეკვანით, ფიზიკით, ქიმიით, ესაა სინამდვილე, რომელიც ჯერ არ ყოფილა კაცობრობის ისტორიაში და რომ იგი მხოლოდ სრულყოფილმა ადამიანის მაძიებელმა გონმა აღმოაჩინა. ადამიანმა შეძლო შეექმნა ახალი სამყარო. მაგრამ მეკანიკა არაა. მანქანაში მოქცეულია ადამიანის გონება, მასში მოკმედებს თელეოლოგიური პრინციპი. ტექნიკა ქმნის იმ ენერგიათ გაჯერებულ ატმოსფეროს, რომელიც ბუნების სიღრმეში იყო აკამდის დფარული. ადამიანი აღარაა დარწმუნებული, რომ მას შეეძლება ამ ახალ ატმოსფეროში ისუნთქოს. წარსულში კი იგი მიჩვეული იყო სხვა მაერით სუნთქვას. ჯერაც ცხადი არაა, რას მოიტანს ადამიანის ორგანიზმისათვის ის ელექტრული ატმოსფერო, რომელიც თვითონ შექმნა, ტექნიკა ადამიანის ხელში იქცა საშინელ ძალად, რომელმაც შეიძლება გაანადგუროს კაცობრობა.

ძველი ბერძენი, ადამიანს რომ ჰქონდა ხელი, მხოლოდ სათამაშო იყო და შეიძლებოდა ნეიტრალურად ჩაგვეთვალა, მაგრამ, როცა ადამიანის ხელთ არის ასეთი საშინელი ძალა, ახლა კაცობრობის ბედი დამოკიდებულია ადამიანის სულიერ მდგომარეობაზე. უკვე ახლანდელი გამანადგურებელი საბრძოლო ტექნიკა, თითქმის კოსმიური კატასტროფით რომ იმუქრება, სულიერების პრობლემას მთელი სიმწვავით აუენებს. ტექნიკა არის არა მარტო ადამიანის ბუნებაზე მბრძანებლობა, არამედ ადამიანის ადამიანზე მბრძანებლობაც. ადამიანის სიცოცხლეზე მბრძანებლობა, ტექნიკა შეიძლება ჩავაყენოთ ღმერთის სამსახურში, მაგრამ შეიძლება იგი ეშმაკის მსახურადაც იქცეს! სწორედ ამიტომ არაა ტექნიკა ნეიტრალური, სწორედ ჩვენს მატერიალისტურ დროში იძენს უველაფერი სულიერ მნიშვნელობას, უველაფერი წარმოსდგება სულიერების ნიშნით. სულის მიერ წარმოქმნილი ტექნიკა, ამატერიალიზებს ცხოვრებას, მაგრამ მასვე შეუძლია მატერიალურ-ორგანულ ცხოვრებასთან შეუზღილი სულის განთავისუფლება, მას შეუძლია შემწეედ ექმნეს სულიერებას.

ტექნიკა ნიშნავს მთელი არსებული კაცობრობის გადასვლას ორგანიზმიდან ორგანიზაციისაკენ. ადამიანი უკვე აღარ ცხოვრობს ორგანულ კარემში. იგი მიჩვეული იყო ბუნებრივ კაკნრის მიწასთან. მცენარეულ და ცხოველთა სამყაროსთან. წარსულში ადამიანის კულტურები ბუნებით იყო გარშემორტყმული, უველაზედან ბალები, ველიები, ცხოველები, ადამიანი შორწყმული იყო ბუნების რიტმს. მიწის გრძნობა წარმიშობდა ტელეოლრისტულ მისტიკას (ამის შესახებ შესანიშნავი აზრები აქვს ბახოფენს). ადამიანი მიწიდან გამოიყავდა მიწას უბრუნდებოდა. ამასთანავე დაკავშირებული ღრმა რელიგიური სიმბოლიკა. უზომაზაარი მნიშვნელობა ჰქონდა მცენარეულის კულტებს. ადამიანისა და ხაზოგადოების ორგანული ცხოვრება წარმოიდგინეთ მცენარეულთა ცხოვრების დარად. ორგანული იყო ოჯახის, კორპორაციების, სახელმწიფოების, ეკლესიის ცხოვრება, საზოგადოება ჰგავდა ორგანიზმს. XIX საუკუნის დასაწყისის რომანტიკოსები განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ ორგანიზმსა და ორგანულობას. მათგან მოდის უველაფერი ორგანულის იდეალიზაცია და მეკანიკურის სიძულვილი. ორგანიზმი იბადება. იგი არ იქმნება ადამიანისაგან, იგი არის ბუნებრივი დაბადება, კოსმიური ცხოვრება, მასში მთელი ნაწილებისაგან არაა შეკრებული, მთელი წინ უსწრებს ნაწილებს და განსაზღვრავს მათ სიცოცხლეს. ტექნიკა წუვდებ ადამიანს მიწისაგან, გადაყავს მსოფლიო სივრცეში, აძლევს დედამიწის პლანეტარულობის გრძნობას. ტექნიკა რადიკალურად ცვლის ადამიანის დამოკიდებულებას სივრცესთან და დროსთან. იგი მტრობს ყოველგვარ ორგანულ გამოვლინებას. ტექნიკური ცივილიზაციის ხანაში ადამიანი აღარ ცხოვრობს ცხოველთა და მცენარეულ სამყაროსთან, იგი ეშვებოდეა ახალ გაცივებულ-მეტალისტურ გარემოში, რომელშიც აღარაა ცხოველთა სითბო, აღარაა მხურვალე სისხლი — ტექნიკის ძალმოსილებას მოსდევს სულიერების შესუსტება ადამიანურ ცხოვრებაში; ქრება მეუფლრება, ლირიკა, ნაღველი; უველაფერი რაც სულთან იყო დაკავშირებული. ტექნიკა კლავს ცხოვრებაში უველაფერ ორგანულს და მთელი ადამიანური არსებობის მეკანიკურ ორგანიზებულობას ლამობს. ორგანიზმის ორგანიზაციიდან გადასვლის აუცილებელია არის ერთერთი საფუძველი თანამედროვე სამყაროს კრიზისისა. ადვილი არაა ორგანულიდან მოწყვეტა. მანქანა მკაცრი გულგრილობით წუვდებ ორგანულ გარემოს შეზზდილ სულს. ეს უველაზე მეტად საჩინო ზდება საფუთა სულიერი ელემენტების ადამიანურ ცხოვრებაში შესუსტებით, მთლიანი ადამიანური გრძნობების დანაწეკრებით. ჩვენ შევდევართ სულისა და ტექნიკის ურთიერთობის მკაცრ ეპოქაში. ორგანულ ცხოვრებასთან დაკავშირებული სული ძალიან მეოფე, მსხვრევადი ადმონნდა, იგი იერარქიზება ყოველი მკაცრი ფორკმისა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გან, რომელსაც მანქანა აუენებს, იგი სიხარულისგან იცლება, და ზოგჯერ ჩქარნა, რომ უკვე ალსარსულიც მოუახლოვდა. ჩვენ აღვიქვამთ ამას, როგორც ტექნიკაციის, მექანიზაციის, მატერიალიზაციის საბედისწერო პროცესს, მაგრამ სულს შეუძლია ამ პროცესს წინ აღუდგეს, შეუძლია მისი მმართველი გახდეს, შეუძლია ახალ ეპოქაში გამარჯვებული გამოვიდეს, სწორედ ესაა მთავარი პრობლემა. ორგანიზაცია, რომლისკენაც გადადის სამყაო. ორგანიზაცია ადამიანთა უზარმაზარი მასებისა, ორგანიზაცია ცხოვრების ტექნიკისა, მეურნეობისა, ორგანიზაცია მეცნიერული მოღვაწეობისა, და ა. შ. ძალიან მძიმეა ადამიანის სულიერი ცხოვრებისათვის, პიროვნების ინტიმიური გრძნობებისათვის; იგი წარმოშობს შინაგან რელიგიურ კრიზისს. ორგანიზაციის ელემენტები არსებობდნენ ადამიანური ცივილიზაციის გარიჟრაჟზე, რაკიდა ტექნიკის ელემენტებიც ახევე ძველია, მაგრამ ტექნიკური ორგანიზაციის პრინციპი არასოდეს არ ყოფილა გაბატონებული ყოველსმომცველი, ყოველთვის რჩებოდა ადგილი ორგანულისა და ბუნებრივისათვის, ორგანიზაცია დაკავშირებული ტექნიკასთან — ესაა რაციონალიზაცია ცხოვრებისა. მაგრამ ადამიანური ცხოვრება არ შეიძლება იყოს ბოლომდე, მთლიანად რაციონალიზირებული. ყოველთვის რჩება ირაციონალური ელემენტი, ყოველთვის რჩება საიდუმლო. რაციონალიზმის უნივერსალური პრინციპი სამყაროსა ღებულობს. რაციონალიზაცია, რომელიც უმაღლეს სულიერ საწყისს არ ეკუთვნებარება, წარმოშობს ირაციონალურ შედეგებს. ახ მაგალითად, ეკონომიკურ ცხოვრებაში ჩვენ ვხედავთ, რომ რაციონალიზაცია წარმოშობს ისეთ ირაციონალურ მოვლენას, როგორიცაა უმუშევრობა. საბჭოთა რუსეთში ცხოვრების **რაციონალიზაცია ღებულობს ისეთ ფორ**მებს, რომ იგი გვაგონებს კოლეკტიურ უაზრობას! უნივერსალური რაციონალიზაცია, ტექნიკური ორგანიზაცია, უარმყოფელი ცხოვრების იდუმალი საუფლებისა, წარმოშობს ძველი ცხოვრების აზრის გაუფასურებას, ნაღველს, თვითმკვლელობასაც მიდრეკილებას. ადამიანი გართულია თავისივე შექმნილი ტექნიკით, მაგრამ თვითონ არ შეუძლია მანქანად იქცეს. ადამიანი ცხოვრების ორგანიზატორია, მაგრამ თვითონ შინაგანად არ შეუძლია გახდეს ორგანიზაციის საგანი, თვით მასში ყოველთვის რჩება ორგანულის რაღაც ელემენტები, ირაციონალური, საიდუმლოებით მოცული, მთელი ადამიანური სულიერებისა რაციონალიზაციამ, ტექნიკაციამ, მანქანიზაციამ არ შეიძლება არ გამოიწვიოს საწინააღმდეგო რეაქცია. ეს რეაქცია არსებობდა XIX საუკუნეშიც. რომანტიკოსები ყოველთვის პროტესტს გამოთქვამდნენ ტექნიკის მბრძანებლობის გამო, რომელიც ზოგჯერ ორგანული მთლიანობის. ისინი მოუწოდებდნენ ბუნებისაკენ, ადამიანის სტიქიური საფუძვლებისაკენ. ტექნიკის მძიმენი მოწინააღმდეგე იყო რიოსანი იგი ეერ იტანდა თვით რკინიგზასაც კი და ეკიპაჟით მოგზაურობდა რკინიგზის გაბერვივ. ტექნიკის წინააღმდეგ რომანტიკოსთა რეაქცია გასაგებია და თითქმის აუცილებელი, მაგრამ იგი უძლურია, იგი ვერ გადაწყვეტს პრობლემას, ანდა გადაწყვეტს ნაწილობრივ, ზედაპირულად. ადარანდელ ორგანულ ყოფასთან, პატრიარქალურ დამოკიდებულებებთან, სოფლის მეურნეობის ძველ ფორმებთან და ხელობებთან, ბუნებასთან, მიწასთან, მეცნარეულ და ცხოველთა სამყაროსთან დღეს უკვე შეუძლებელია ცხოვრება. ეს დაბრუნება არცაა სასურველი, იგი უკავშირდება ადამიანთა და ცხოველთა ეკსპლოატაციას. ამაშია მდგომარეობის ტრაგიზმი, ერთი ბრა რჩება მხოლოდ, რომ სულმა შემოქმედებითად განსაზღვროს ტექნიკასთან და ახალ ეპოქასთან თავისი დამოკიდებულება, — დაეუფლოს ტექნიკას თავისი მიზნების შესაბამისად. ქრისტიანობამ შემოქმედებითად უნდა განსაზღვროს ახალ სინამდვილესთან ურთიერთობები. იგი არ შეიძლება იყოს ძალზე ოპტიმისტური. მაგრამ ვერაფერ წაუვა მკაცრ სინამდვილესაც. ეს იწვევს სულიერების დაძაბულობას, შინაგანი სულიერი ცხოვრების გაძლიერებას. ქრისტიანობაში სულიერი სენტიმენტალიზმი უკვე შეუძლებელი ხდება, სულიერი ემოციონალიზმი ვერ გაუძლებს მკაცრ სინამდვილეს. უშიშარი შეიძლება იყოს მხოლოდ გამოწრთობილი, მკაცრი სული. სული შეიძლება იყოს ორგანიზატორი, მას შეუძლია დაეუფლოს ტექნიკას თავისი სულიერი მიზნებისათვის, მაგრამ ტექნიკა წინააღმდეგობას გაუწევს და სულის ორგანიზატორული ძალის მეშვეობით, ძნელად გარდაიქმნება ტექნიკური პროცესი. ამაშია სულის ტრაგედია.

პროცესის მეორე მხარე, რამაც წარმოშვა თანამედროვე კულტურის კრიზისი, ესაა ამ კულტურაში შესვლა ადამიანია უზარმაზარი მასებისა, ესაა ძალიან ფართო მასშტაბებით მიმდინარე დემოკრატიზაცია. კულტურაში არის არისტოკრატიული საწყისი და საწყისი დემოკრატიული. არისტოკრატიული საწყისის გარეშე, ხარისხის შერჩევის გარეშე სიმალლე და სრულყოფილება არასოდეს არ იქნებოდა მიღწეული, მაგრამ ამასთანავე კულტურა ვრცელდება სიბრტყეზეც, მას ეზიარებიან სულ ახალ-ახალი სოციალური ფენები. გარდაუვალია და სამართლიანი ეს პროცესი. ჩვენი დროის კულტურაში დაკარგულია ყოველგვარი ორგანული მთლიანობა, ყოველგვარი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

იერარქიულობა, რომელშიც უმაღლესი საფეხური გრანზის თავის გაუწევეტ კავშირს უმდაბლეს საფეხურთან, ჩვენი ეპოქის კულტურული ელიტის შემეცნებაში გაკარ ზეპირადულის, დიადი მოელისადმი მსახურების მიზანი. მსახურების იდეა საერთოდ შეხუტდა რენესანსის ეპოქიდან მოყოლებული. მისთვის მიუღებელია გბმატონებული ლიბერალური და ინდივიდუალისტური იდეები. ცხოვრება, როგორც მსახურება ზეპირადული მიზნებისა, არის რელიგიური გაგება. ამგვარი გაგება არაა დამახასიათებელი კულტურის თანამედროვე მოდგაწეოთათვის, საოცარია, რომ ზეპირადული მიზნების მსახურების იდეა დამახინჯებული ფორმით კვლავ აღმოცენდა რუსულ კომუნიზმში. მაგრამ თვით ზეპირადული მიზანი ადამიანდა ულმერთო და გაუუფლმარტებელი. თანამედროვე ევროპის კულტურულ ფენას არა აქვს ფართო და ღრმა სოციალური ბაზისი, იგი მოწყვეტილია მასებს, რომელნიც პრეტენზიას აცხადებენ მეტი და მეტი ხვედრითი წილის მიღებაზე სოციალურ ცხოვრებაში, ისტორიის ქმნადობაში. თავისი თვალთახედვით ჰუმანისტური, კულტურული ფენა უძლურია მისცეს მასებს იდეები, ფასეულობანი, რომელნიც რაიმეს შთაგონებდნენ. ჰუმანისტური კულტურა მეიფეა და ან ძალუძს წინ აღუდგეს დიდ მასობრივ პროცესებს, რომელნიც მას ამსხვრევენ. ჰუმანისტური კულტურა იძულებულია მიეუხვიოს და გაბმარტოვდეს. მასები ადვილად იოვისებენ ვუფლარულ მატერიალიზმს და ზეფაპირულ ტექნიკურ ცივილიზაციას, მაგრამ ვერ იოვისებენ უმაღლეს სულიერ კულტურას. ისინი ადვილად გადადიან რელიგიური თვალთახედვიდან ათეიზმისაკენ. ამას ხელს უწყობენ ქრისტიანობის გბმატონებულ კლასთან შემაკავშირებელი, უსამართლო სოციალური წყობის დამცველი ძმიე ასოციაციები. მასებზე ბატონობენ იდეა-მითები, რელიგიური რწმენები თუ სოციალ-რეკოლუციური დოკრინები. განზე რჩება კულტურულ-ჰუმანისტური იდეები. არისტოკრატიული და დემოკრატიული ხაწეისის კონფლიქტი, ბარისხი, სიმაღლე და სიბრტყე, ამოოსნსნელია ფრელიგიო ჰუმანისტური კულტურის ნიადაგზე. ამ კონფლიქტში არისტოკრატიული კულტურული ფენა არცთუ იშვიათად გრძნობს თავს შიმაკვდავად, განწირულად. ტექნიზაციის, მექანიზაციის და მასობრივი დემოკრატიზაციის პროცესს მივყავართ კულტურის გადაგვარებისაკენ, ტექნიკური ცივილიზაციისაკენ, რომელიც მატერიალისტური სულითაგან შთაგონებული. ადამიანების სულისაგან დაცლა, ადამიანების მაჭკანად გარდაქმნა, ხოლო ადამიანური შრომისა კი საგნებად — ეი გადაგვარება ინდუსტრიალური კაპიტალისტური — ამ მოვლენის წინაშე დგას დაბნეული ქრისტიანობა. კაპიტალისტური წყობის უსამართლობა თავის სამართლიან დამსჯელს პოულობს კომუნიზმში. კოლექტივიზაციის პროცესი, რომელშიც კრება ადამიანის პიროვნება, ჯერ კიდევ კაპიტალიზმმა დაიწყო. მეგერიალისტური კომუნიზმი მხოლოდ ამ საქმის დასრულებას ცდილობს. ეს აუნებს მთელი სიმძაფრით ქრისტიანული შემეცნების წინაშე სოციალურ პრობლემას. პრობლემას უფრო სამართლიანი, უფრო ადამიანური სოციალური წყობისა, პრობლემას, რომ სოციალური მოძრაობანი და მშრომელთა მასები უფრო მაღალი სულიერებით განიმსჭვალონ და გაკრისტიანდნენ. კულტურის პრობლემა ახლა სოციალური პრობლემაა და ამის გარეშე გადაუწყვეტელი დარჩება. არისტოკრატიული და დემოკრატიული კულტურების შეკავება ამოიხსნება მხოლოდ ქრისტიანობის ნიადაგზე. რადგან ქრისტიანობა არისტოკრატიულია და დემოკრატიულიც. იგი ამტკიცებს ღვთის შვილთა კეთილშობილებას და გვეძახის მაღალ, სრულყოფილებისაკენ. უმაღლესი თვისებებისაკენ, და ამასთან ყველასადმი მიმართული, ყოველი ადამიანის სულს უბამს. იგი მოითხოვს სიცოცხლის გაგებას როგორც მსახურებას. როგორც ზეპირადული მიზნის მსახურებას. კულტურის ბედი დამოკიდებულია მშრომელი მასის სულიერ მდგომარეობაზე. ამაზე, რითი იქნებიან შთაგონებულნი, ქრისტიანული რწმენითა თუ ათეისტური მატერიალიზმით, კიდევ იმაზე. დიექვემდებარება თუ არა ტექნიკა სულიერ მიზნებს თუ სამოლოოდ გახდება ცხოვრების ბატონი. ყველაზე დამლუსველია, როცა ქრისტიანი უსარისპირდება მშრომელი მასების მოძრაობას, როცა უსარისპირდება ტექნიკის მონაპავრებს იმის ნაცვლად, რომ გაასულიეროს და გაკეთილშობილოს ქეეუნად მიმდინარე პროცესები, დაუშინჩილოს ისინი უმაღლეს იდეებს.

ტექნიკის წინსვლის სიძლიერესთან და კულტურის მასობრივ დემოკრატიზაციასთან დაკავშირებულია ქრიზისის მთავარი პრობლემა. განსაკუთრებით შემაშფოთებელი ქრისტიანული შემეცნებისათვის; ესაა პიროვნებისა და ხაზოგადოების პრობლემა. პიროვნება, მიმსწრაფი ემანსიპაციისაკენ, სულ უფრო და უფრო ისარისება კოლექტივიზირებული ხაზოგადოებისაგან. ეს არის შემდეგი ცხოვრების დემოკრატიზაციისა და „ემანსიპირებული“ ტექნიზაციისა. უკვე ინდივიდუალურ-კაპიტალისტურმა წყობამ, რომელმაც თავის თავი დაადაფინა ინდივიდუალობაზე და ატომიზმზე, მიგვიყვანა პიროვნების დათრგუნვამდე. უსარყოფნამდე და ანონიმურობამდე. კოლექტიური. მასობრივი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ცხოვრების სტილამდე. კაპიტალიზმის წინააღმდეგ ამხედრებული მატერიალისტური კომუნიზმი საბოლოოდ ანადგურებს პიროვნებას. თქვეფს სოციალური კოლექტივში, გამორიცხავს პირადულ შემეცნებას, პიროვნულ სინდისს, პიროვნულ განსჯას. ადამიანში ღვთის ხატად მოცემული პიროვნება ნაწევრდება, იშლება ელემენტებად. კარგავს თავის მოლიანობას. ეს შეიძლება დავინახოთ თანამედროვე ლიტერატურასა და ხელოვნებაში, მაგალითად პრუსტის რომანებში. თანამედროვე კულტურაში მიმდინარე პროცესები პიროვნებას დაღუპვით ემუქრება. პიროვნებისა და საზოგადოების ტრაგიკული კონფლიქტი არ გადაიჭრება რელიგიის საფუძვლების გარეშე. რწმენადაკარგული, არაკრისტიანული კვეყანა ანცალკევებს პიროვნებას, წყვეტს საზოგადოებისაგან, ნოსკავს თავის თავში, საიდანაც ზეპირადული მიზნებისაკენ გამოსავალი აღარ რჩება, ანდა საბოლოოდ იმორჩილებს და თქვეფს საზოგადოებაში. პრინციპში მხოლოდ ქრისტიანობას შეუძლია გადაწყვეტოს პიროვნებისა და საზოგადოების ურთიერთობის ბატკნეული პრობლემა. ქრისტიანობა, პიველ რიგში, პიროვნებას უფრთხილდება, ზრუნავს ინდივიდის ადამიანურ სულზე და მის მარადიულ ბედზე, იგი არ უშვებს პიროვნებისადმი ისეთ დამოკიდებულებას, როცა პიროვნება იქცევა საზოგადოებისადმი საშუალებად, და როცა იკარგება მისი პირადული ღირსებები. ქრისტიანობა პიროვნების სულიერ ცხოვრებას უშუალოდ აკავშირებს ღმერთთან და ჰკ ვდის პიროვნებაზე საზოგადოების ბატონობის ზღვარი. მაგრამ ქრისტიანობა პიროვნებას მოუზომს ურთიერთობისაკენ, ზეპირადული მიზნებისაკენ, მეორე ადამიანთან ურთიერთობისაკენ, თუ გნებავთ, თვით კომუნიზმისაკენაც. მაგრამ არა ათეისტური და მატერიალური კომუნიზმისაკენ. მხოლოდ ქრისტიანობას შეუძლია დაიცვას პიროვნება დაღუპვის საფრთხისაგან, მხოლოდ ქრისტიანობის ნიადაგზეა შესაძლებელი პიროვნების დაკავშირება მეორე პიროვნებასთან, საზოგადოებასთან, სადაც იგი არ იქნება დამციერებული და ცხოვრებაში სრულიად გამოავლენს თავის პიროვნულ შესაძლებლობებს. ქრისტიანობა წყვეტს პიროვნებისა და საზოგადოების კონფლიქტს, საშინელ კრიზისს, მესამე საწუხისთან, ზეპირადულ, და ზეესზოგადოებრივი, ღმერთკაცური, ქრისტეანანსნეულებით. პიროვნებისა და საზოგადოების რელიგიური პრობლემა გვპირდება ჩვენი ეპოქის სოციალური პრობლემების გადაწყვეტას ქრისტიანული პერსონალისტური სოციალიზმის მეშვეობით, რომელიც მიიდეს სოციალიზმის მთელ სიმპოლოგს და უარყოფს მთელ მის სიცრუეს. ცრუ მსოფლმხედველობას, რომელიც ადამიანსაც უარყოფს და ღმერთსაც. ეს მხოლოდ მაშინ შეიძლება გადაჩრეს პიროვნება და ღირებული კულტურა, სულის უმაღლესი კულტურა. ჩვენ ვნა "გვაქვს დიდი ოპტიმიზმის საფუძველი, ყველაფერი ძალზე შორს წავედა, ძალზე იმძლავრა მერმიდან და სიძულვილმა, ცოდვამ, ბოროტებამ და სიცრუემ დიდ გამარჯვებას მიაღწიეს, მაგრამ შემოქმედებითი ამოცანები სულისა, ალირულება მოვალეობისა არ უნდა იყოს იმ რეფფექსებზე დამოკიდებული, ბოროტების ძალის გამოვლინებაში რომ ვხედავთ და სინათლის ალირულებას რომ ეწინააღმდეგებანან. ჩვენ გვგონა, რომ მარტენი ანა ვარო, რომ სამაყარობი მოკმედებენენ არა მარტო ბუნებრივი ადამიანური ძალები, კეთილი თუ ბოროტი, არამედ ზნეობრივიც, ზეადამიანურიც. კეთილ-ზობილი ძალები, რომელნიც ეხმარებიან ჩვენ, ვინც სამყაროში ქრისტეს საქმეს ემსახურება მათთანაა ღმერთი, როცა ჩვენ ვამბობთ ''ქრისტეანობა'', ჩვენ ვლაპარაკობთ არა *ბრტყელ* ადამიანზე და მის რწმენაზე, არამედ ღმერთზეც, ქრისტეზეც.

თანამედროვე ცივილიზაციის ტექნიკური და ეკონომიური პროცესი ადამიანს, პიროვნებას აქცევს თავის იარაღად, თხოულობს მისგან მუდმივ აკტივობას, ყოველი წუთითა და წამით ცხოვრებაში ჩართვას. თანამედროვე ცივილიზაცია გამორიცხავს, შეუძლებელს ხდის ეკრტკის და ცხოვრებისგან მოლიანად "განდეგნით ეშუქრება, ეს ნიშნავს, რომ ადამიანმა შეწუვეტოს ლოცვა, გაწყვეტოს ღმერთთან ყოველგვარი კავშირი; რომ მან ვეღარ იხილოს მშვენიერება და ვეღარ შეიცნოს ჭეშმარიტება. პიროვნება განისაზღვრება არა მარტო დროსთან, არამედ მარადიულობასთან დამოკიდებულებაში. თანამედროვე ცივილიზაციის აკტუალიზმი ეს არის მარადიულობის გამორიცხვა, ეს არის დროსგან ადამიანის შთანთქმა; არც ერთი წამი ცხოვრებისა აღარაა ფასეული, არა აქვს კავშირი მარადიულობასთან და ღმერთთან, ყოველი წამი არის ხსრაფვა მომდევნისაკენ, რომ რაც შეიძლება სწრაფად შეცვალოს ერთი მეორეს. ამგვარი განსაკუთრებული აკტუალიზმი ცალის დროსთან დამოკიდებულებას — ხდება დროის დაჩქარება, გიეთი დეენ. პიროვნებას არ ძალუძს დროის ამ მდინარეში წამით შეუოვნება, ძალუძს გონს მოხვლა, თავისი ცხოვრების აზრზე დაფიქრება, რადგან აზრი მხოლოდ მარადიულობასთან მიმართებაში ნათდება, დროის დინება თავისთავად უაზრობაა. უდავოა, ადამიანი აკტუალობისათვის, შრომისათვის, შემოქმედებისათვისაა მოწოდებული, არ შეიძლება, რომ იგი მხოლოდ მჭვრეტელი იყოს, სამყარო მხოლოდ ადამიანის საუკუნებლად არ შექმნილა. ადამიანმა უნდა გარდაქმნას

ეროვნული ბიბლიოთეკა

და მოაწყოს იგი. განაგრძოს ღვთის დაწყებული საქმე. მაგრამ ადამიანი პიროვნებად. ღვთის ხატად და მსგავსად მხოლოდ მაშინ რჩება, მხოლოდ მაშინ არ იკარგება ცხოვრებისეული და საზოგადოებრივი პროცესების უსაზო მონაწილეად. თუ იგი ორი საფაროს, მარადფიერისა და დროებითის გადაჭეკეთი წერტილი. თუ დროის დინებას კი არ მიჰყვება მხოლოდ, ჭეშტის მარადიულობას, თუ შინაგანად განსაზღვრავს თავის დამოკიდებულებას ღმერთთან. ეს არის მთავარი საკითხი თანამედროვე ცივილიზაციისა, პიროვნების ბედის, ადამიანის ბედის საკითხი. ადამიანი არ შეიძლება იყოს მხოლოდ ობიექტი. იგი სუბიექტია. მას აქვს თავის თავში არსებობის უფლება. უპირველნო. აქტუალური პროცესების იარაღად ქცეული ადამიანი — ადამიანი აღარაა. ასე შეიძლება იაზროვნოს სოციალურმა კოლექტივმა და არა ადამიანმა. პიროვნებაში ყოველთვის არის რაღაც დამოუკიდებელი დროის დინებისა და საზოგადოებრივი პროცესებისაგან. ჭეშტის ბაკრობა ნიშნავს კულტურის უზარმაზარი ნაწილის გაქრობას, იმ ნაწილისა, რომელსაც უკავშირდება კულტურის მეზვერეალება, — მისტიკა, მეტაფიზიკა, ესთეტიკა. სუფთა სამეშო, აქტუალური ცივილიზაცია მეცნიერებასა და ხელოვნებას გადაავლეს საჭარმოო ტექნიკური პროცესის მოსახმარად. ამას ჩვენ ვხედავთ საბჭოთა კომუნისტური კულტურის ჩანაფიქრში. ეს არის კულტურის ღრმა კრიზისი. ადამიანის მომავალი, კულტურის მომავალი იმაზეა დამოკიდებული მოინდომებს თუ არა თუნდაც ეზიერად განთავისუფლეს. ბონს მოეგოს, გაიაზროს თავისი ცხოვრება, ცისკენ მიაპყროს მზერა. ცხადია, იდეა შრომისა და მშრომელი საზოგადოებისა არის დიადი და მთლიანად ქრისტიანული იდეა.

შრომითი პროცესებისაგან განთავისუფლებული არისტოკრატიული, პრივილეგიერებული კულტურული ფენის მეკრეტელობა, ზნიერად გადადიოდა ცრუ მეკრეტელობაში და ამგვარი ფორმით, საეკვოა, რომ მას მომავალი ჰქონდეს. მაგრამ ყოველ ადამიანს აქვს ეკრეტის, თვითნაკრმავების, ლოცვის, ღვთივგასთან ნიახლოვეს. მშვენიერების ხიდვის, ხამეარის შეცნობის ბედნიერი წამები. ეკრეტა და მოყმედება ერთად უნდა იყოს შენივთიერული მოღიან პიროვნებაში, მხოლოდ მათი შეკავშრება ადგილს პიროვნებას, აქტიურობაში მოლიანად დაბარეული პიროვნები დროის პროცესში იფიტება, თანდათან ეზრიტეა ხელიერი ენერგიის ნაკადი. ამასთანავე, აქტიურობა ჩვეულებრივ გაგებულია ხოლმე არა ქრისტიანულად, არა როგორც მოყვასის მსახურება, არამედ მსახურება ეკრპენია. რელიგიური ცხოვრების ლიტურგიული წრე თავისებური შეხამებაა ეკრეტისა და ეკრპენიის. ეს ორი ელემენტი ერთმანეთს ებმიან. რომლის დროსაც პიროვნებას ეძლევა წყარო სიმტკიცისა და ენერგიისა. ჩვენ მოვეცნწარით პიროვნების გარდაქმნის სახელისწერო პროცესს, როცა კოლექტივი ადამიანისაგან მოითხოვს აქტიურობის დაუსრულებელ ზრდას. ადამიანი შემოქმედი არსებაა, ანუ სახეა შემოქმედისა. მაგრამ აქტიურობა, რომელსაც ადამიანისაგან მოითხოვს თანამედროვე ცივილიზაცია, არსებითად უარყოფაა ადამიანის შემოქმედებითი ბუნებისა. რადგან ესაა უარყოფა თვით ადამიანისა. შემოქმედება ითვალისწინებს ჭეშტისა და მოქმედების შეხამებას. სული არსებითად აქტიურია და ჭეშტაბიც არის დინამიზმის ელემენტები. ჩვენ მივდივართ ბოლო პრობლემასთან, რომელიც დაკავშირებულია თანამედროვე სამყაროს სულიერ მდგომარეობასთან — ადამიანის პრობლემასთან, როგორც რელიგიურ პრობლემასთან. სამყაროში ხდება ადამიანის კრიზისი. არა მხოლოდ კრიზისი ადამიანში, არამედ თვით ადამიანის კრიზისი: ადამიანის შემდგომი არსებობა პრობლემატური ხდება.

ადამიანის კრიზისი ღრმად ქრისტიანულად უნდა გავიგოთ. მხოლოდ ქრისტიანობის შეგნითია შესაძლებელი მოვლენის გაგება. თანამედროვე ცივილიზაციაში წამოიჭრა ადამიანის მივიწუებული ქრისტიანული იდეა, ქრისტიანობის საფუძველში ძევს ღმერთკაცური, თეანთდრიული მითი (სტაკეკი მითს ეს ეზმარრობ არა როგორც რეალობის სპარიისპირის, პირიქით, მითი უფრო შეეხებამება რეალობას, ვიდრე ცნება) — მითი ღმერთზე და მითი ადამიანზე, ღვთის სახედ ზიმილზე, ღვთის შვილის განკაცებაზე. ადამიანის ღირსება მასთან იყო დაკავშირებული, მისი ცოდვითი ბუნება ძნელად ითვისებდა ქრისტიანული მოძღვრების ამ უმშვენიერეს არსს. ადამიანზე ქრისტიანული სწავლებაც არ იყო საკმარისად გახსნილი, ამიტომ გარდუვალი გახდა ქრისტიანობის ნიადაგზე ჰუმანიზმის დამკვიდრება, მაგრამ შემდგომ წარმოიშვა თავისი შედეგებით სახელისწერო პროცესი. დაიწყო როგორც გონებრივი, ისევე ცხოვრებისეული ოდვეკა მოღიანმა ქრისტიანულმა მითმა. პირველად იქნა უარყოფილი მითი ღმერთის შეხამებ. მაგრამ რჩებოდა მეორე ნახევარი — მითი ადამიანის შეხამებ, ქრისტიანული იდეა ადამიანზე. ამას ჩვენ ვხედავთ, მაგალითად ფ. ფოიერბახთან, მან უარყო ღმერთი, მაგრამ დარჩა ადამიანი, როგორც ღვთის სახე. ფოიერბახს აღარ უცდია მისი უარყოფა, როგორც არ უცდიათ იმ ჰუმანისტებს, ვისთანაც დარჩენილია ადამიანის მარადფიერი ბუნება. მაგრამ ქრისტიანული თეანთდრიანული მითის ოდვეკა შემდგომ გაგრძელდა. დაიწყო ოდვეკა მეორე ნახევარმაც — მითმა ადამიან-

ზე. მოხდა განდგომა არა მარტო ღმერთის, არამედ ადამიანის იდეისგანაც. ადამიანს თავს დაუსხა მარკსი, თავს დაუსხა ნიცშე. მარქსისთვის უმაღლესი ღირებულება გახდა არა ადამიანი, არამედ სოციალური კოლექტივი, ადამიანი შეავიწროვა კლასმა და შეიქმნა ახალი მითი პროლეტარიატის მესიანიზმზე. მარქსი ერთ-ერთი დასახრულია ჰუმანიზმისა. ნიცშესთვის უმაღლეს ფასეულებად იქცა არა ადამიანი, არამედ ზეკაცი, უმაღლესი რასა. ადამიანი ძლეული იქნა. ნიცშე უკვე სხვა დასახრულია ჰუმანიზმისა. ამგვარად, ხდება უარეყოფა ადამიანის ღირებულებისა, უკანასკნელი ღირებულებისა, ხდება მისი ქრისტიანობიდან ჩამოცილება. ამას ჩვენ ვხედავთ ისეთ სოციალურ გამოვლინებებში, როგორიცაა რასიზმი, ფაშიზმი, კომუნიზმი. ხდება ერთის მხრივ გაფეტიშება ნაციონალისტურისა, მეორის მხრივ კი — ინტერნაციონალისტურისა. ჩვენ შევდივართ ცივილიზაციის ისეთ ეპოქაში, რომელიც უარს ამბობს ადამიანის ღირებულებაზე. ღმერთის უმაღლეს ღირებულებაზე კი ადრევე თქვეს უარი. ამაში არსი თანამედროვე კრიზისისა.

პროცესები ტექნიზაციისა, პროცესები საზოგადოებისაგან პიროვნების შთანთქმისა, პროცესები კოლექტივიზაციისა ამ კრიზისს უკავშირდება. ქრისტიანობის ისტორიაში წარმოქმნილი ყველა ერესი, ყველა გადახრა ჭეშმარიტების გზიდან მუდამ აყენებდა მნიშვნელოვან თემებს და მათი გადაჭრა მხოლოდ თვით ქრისტიანობის შიგნითვე უნდა მომხდარიყო, მაგრამ თანამედროვე ცივილიზაციისგან წარმოშობილი ერესები, სულ სხვა ბასიათისაა, ვიდრე ქრისტიანობის პირველი საუკუნეების დროინდელი ეს არ არის თეოლოგიური ერესები, ესაა ერესები თვითონ ცხოვრებისა, ეს ერესები მოწმობენ იმას, რომ არის გადაუდებელი საკითხები, რომლებიც მხოლოდ ქრისტიანობის შიგნით გადაწყდება. ტექნიკის, სოციალური ცხოვრების სამართლიანი ორგანიზაციისა და კოლექტივიზაციის დამოკიდებულებანი პიროვნების მარადიულ ადამიანურ ღირებულებებთან — ის პრობლემებია, რომელნიც არ გადაჭრეს ქრისტიანული ეპეშმარიტების გარეშე. ჭეშმარიტად ადამიანის შემოქმედებითი აქტივობა კურთხეული არაა. ჭეშმარიტ მიმდინარე კრიზისები ქრისტიანობისათვის ადადუმერილ საკითხთა შესწავლებაა და ამიტომ იგი მხოლოდ გაწყვეტვა კი არ არის ულმერთო ჭეშმარიტებისა, იგი თვით ქრისტიანობის განკითხვაცაა. ჩვენი დღეების მთავარი პრობლემა ღმერთი კი არ გახლავთ, როგორც მრავალნი ფიქრობენ, როგორც ფიქრობენ რელიგიური აღორძინებისაკენ მიმწოდებელი ქრისტიანები — უმთავრესი პრობლემა ჩვენი დროისა — ადამიანის პრობლემაა, ღმერთის მარადიული, ყველა დროის პრობლემაა. ის ყოველთვის პირველსაწყისია, მაგრამ ჩვენი დროის პრობლემა ესაა პრობლემა ადამიანში პიროვნების გადარჩენის, ადამიანის მოწოდებისა და დანიშნულების, საზოგადოებისა და კულტურის მთავარი საკითხების გადაწყვეტის პრობლემა ქრისტიანული მოძღვრების საშუალებით. ადამიანებმა უარყვეს ღმერთი, მაგრამ ამით ღვთაების ღირსებებში კი არ შეტანეს ექვი, ადამიანის ღირსება დაიყენეს ეჭვქვეშ. ადამიანს არ შეუძლია გაძლება ღმერთის გარეშე. ღმერთი არის ის უმაღლესი იდეა-რეალობა, რომლის მიმდევთაც ადამიანია შექმნილი. მეორე მხრივ კი თვით ადამიანია ღმერთის უმაღლესი იდეა. მხოლოდ ქრისტიანობა ხსნის ადამიანისა და ღმერთის დამოკიდებულების პრობლემას. მხოლოდ ქრისტეში გადარჩება ადამიანის ხატება, მხოლოდ ქრისტიანული სულით იქმნება ის საზოგადოება და კულტურა, რომელშიც ადამიანი არ ნადგურდება, მაგრამ ჭეშმარიტება ცხოვრებაში უნდა იქნეს განხორციელებული.

თარგმნა **თეიმურ გეკიშვილმა**

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ანდურაპშან ავტორხანოვი

სტალინის სიკვდილის საიდუმლო

მიუხედავად ამისა, როგორც XIX ყრილობის ანგარიშებიდან ვგებულობთ, იგი საზეიმოდ გახსნა მოლოტოვმა და საზეიმოდ დახურა ვორაშილოვმა. პარტიული ტრადიციის თანახმად, ამ საპატიო მოვალეობას ადრე ლენინი ასრულებდა. მაგრამ, რადგან სტალინმა უარი თქვა ამ ჩვეულების გაგრძელებაზე, შემოიღეს ახალი წესი: ყრილობას ხსნიდა და ხურავდა ძველი პოლიტბიუროს წევრთაგან უფროსი პოპულარული ორი სხვადასხვა პირი.

ისმის კითხვა, როგორ შეეძლო სტალინს ასეთი პატივი მიეგო მათთვის, ვინც ყრილობის დასასრულს ჯაზშებად უნდა გამოეცხადებინა? ასეთი სასჯელი თვით სტალინის იმპერიაშიც კი არ ხდებოდა. ცხადია, რომ ისინი სტალინს არ წამოუყენებია, ისინი წამოაყენა პოლიტბიურომ ზემოთ აღნიშნული „ისტორიული კომპრომისის“ შედეგად. ახევე ცხადია ისიც, რომ სტალინის ანგარიშსწორებისაგან ისინი მალენკოვ-ბერიას პარტიულ-პოლიციურმა აპარატმა იხსნა.

მას, ვიხაკე ჰგონია, რომ სტალინს უყველაზერი ხელეწიფებოდა და მისი მტრების ახორციელებლად საკმარისი იყო მისი „ნეკა თითის განძრევა“, ავიწყდება, რომ სტალინის ძალაუფლება ეფუძნებოდა ძალაუფლების მანქანის უშუალო ხელმძღვანელობა ახსოლუტურ მორჩილებას. ახლა ისინი უარს ამბობდნენ მორჩილებაზე. მათ გარეშე რა შეეძლო მხოლოდ სტალინს? გამოსულიყო წითელ მოედანზე და ხალხისთვის ამბობისაენ მოეწოდებინა?

სანამ XIX ყრილობის მუშაობისა და მისი ცკ-ის პლენუმის შედეგებს გავაანალიზებდეთ, კიდევ ერთხელ უნდა შევაჯეროთ თვალი ახლო წარსულს.

გულუბრყვილობა იქნებოდა გვეფიქრა, რომ პარტიის ხელმძღვანელობისა და ხალხმეწყობის პოლიტიკური განვითარება მხოლოდ ხელეწიფენა ინტრიგებით განისაზღვრებოდა ან სტალინის პარანოიის შედეგად გამოგვეცხადებინა ერთი შეხედვით უაზრო, ხასტიკი ტერორი. ყველა სტალინელი ინტრიგანიც და სტალინიც ძალაუფლების გარდა კრემლის გარკვეული, შიდა და გარე პოლიტიკური კურსისთვის იბრძოდა. სტალინს არავინ მოუკლავს მკვლელობის საეკარულის გამო. იგი არ იყო სადისტი და, მითუმეტეს, არ იყო პარანოიით დაავადებული.

მისი მოქმედების ასეთი შეფასებები გამომდინარეობენ არასწორი „ანთროპოლოგიური“ წანამძღვრებით: სტალინს სწავლობენ, როგორც ადამიანს ყველა ადამიანური ატრიბუტებით და ამიტომაც ყველა მისი არადამიანურში მოქმედება სულიერ ავადმყოფობამდე დაპყავთ. მიუხედავად ამისა, სტალინის ყველა საქციელი, მოქმედება, დანაშაული მიზანდასახული, ლოგიკური და მკაცრად პრინციპული იყო. მასში ვერ იპოვით სულით ავადმყოფი ადამიანის ზიგზაგებს: გონების დაბნელება, შემდეგ განათება, წამიერი აღფრთოვანება, მეორე წუთს მელancholია, დღეს ბოროტმოქმედება და ხვალ მონანიება, როგორც ემორთებოდა, მაგალითად, სინამდვილეში ავადმყოფ ივანე მრისხანეს. სტალინი იყო პოლიტიკოსი, რომელიც მიზნის მისაღწევად დანაშაულებრივ მეთოდებს იყენებდა. უფრო მტლიც, იგი პოლიტიკური მეცნიერებისა და კრიმინალური ხელოვნების უნიკალურ მიბრიდს წარმოადგენდა, რითაც უსწრებდა ყველა სხვა პოლიტიკოსს. სტალინი თავის ბოროტმოქმედებაში პრინციპულად უცვლელი იყო — 18 წლისამ ენდდარეიაში დაამუნჯა თბილისის ხასულიერო სემინარიის მარქსისტული წრე (ამ ფაქტის გამო თავს ითვლიდა მიბრთლებად, რომ ამ გზით მან წრის წევრები რევოლუციონერებად აქცია); 28 წლისა იგი მეთაურობდა ბაკუის შეიარაღებულ ძარცვას და ხალხის მკვლელობას; 38 წლისა პირადად ხელმძღვანელობდა „თერმეგარდიელ“ ტაეკეთა მასიურ დახვრეტებს; 48 წლისამ დაიწყო ომზადება ბლეჩობის განანადგურებლად. 58 წლის იყო, როცა მისი ბრძანებით 1937-38 წ.წ. ჩე-

---

გაგრძელება, დასაწყისი იხ. „ცისკარი“ № 1, 2, 3, 4.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

კისტებმა მილიონობით ადამიანი გამოსახლეს სიცოცხლეს. იგი უკვე 70 წლის იყო, როცა თავისი უახლესი თანამებრძოლები, ცკ-ის ათასობით წევრი დახვრიტა და დარჩენილებს მისდგა.

"შეშლილის მოქმედებაა, როგორც ხრუშჩოვი ამბობს?

სულაც არა.

მიზანსწრაფული და მიზანდასახული მოქმედება წინასწარხედვის გენიალური ალღოთი. სტალინს რომ 1952 წლის პოლიტბიუროს მოსპობა დასცოლდა, იგი უეჭველად მეტ ხანს იცოცხლებდა და სულაც აღარ იარსებებდა ისტორიაში ანტიტალინური, პარტიის XX კონ ერენცია.

XIX კონ ერენციის წინ, როგორც საერთაშორისო, ისე საშინაო პოლიტიკაში სტალინი სრულ იზოლაციაში აღმოჩნდა პოლიტბიუროს წევრთაგან. საკმარისია სადავო საკითხების თუნდაც ზეადაირული ანალიზი, რათა უთანხმოების მთელი სიღრმე დავინახოთ.

მაგ ალ. სტალინს ყურადღების მიღმა დარჩა მსოფლიო პოლიტიკასა და დიპლომატიაში რადიკალური რევოლუცია, რომელიც თერმობირთვული იარაღის შექმნის შედეგად მოხდა. სტალინის ხანგრძლივი ტრუბადურები როგორღაც წერდნენ, რომ, როცა პოტსდამის კონფერენციაზე პრეზიდენტმა ტრუმენმა სტალინს ამცნო ეფიკალური სიახლე, ამერიკელების მიერ უმაგალითო იარაღის — ატომური ბომბის შექმნა, სტალინს საუბარი ამინდზე გადაუტანია. მაგრამ მდგომარეობის მთელი ტრაგიზმი იმაში მდგომარეობდა, რომ ამ ბომბმა სტალინზე მარნალი არ მოახდინა საინაფო შთაბეჭდილება.

სტალინმა ბერია ხანგრძლივ ატომური კომისიის თავმჯდომარედ დანიშნა და დაავალა ან ხანგრძლივ ატომურ ბომბი, ან ამერიკისა და ინგლისისათვის მოეპარა ატომური საიდუმლოებანი, მაგრამ სტალინი არ დადგა მშვიდობიან პოლიტიკას, თუნდაც სანამ ხანგრძლივ ბომბი შეიქმნებოდა. პირიქით, იგი გამომწვევად იქცეოდა, ზშირად ხელოვნურად ქმნიდა მსგავს საერთაშორისო კრიზისებს ერთიმეორის მიყოლებით: ყველა მოკავშირეობრივ მოლაპარაკებათა დარღვევით აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების ფორსირებული ბოლშევიზაცია, ირანული აზერბაიჯანის ანექსიის მცდელობა, თურქეთისათვის სარტყვების რაიონებში ხანგრძლივ ბაზების მოთხოვნა, ხანგრძლივ სომეხთა და ქართველთა მოძძოანის ორგანიზაცია თურქეთისგან სომხური და ქართული მიწების დასაბრუნებლად, ხანგრძლივ ომის მომზადება ხანგრძლივში, მოთხოვნა იტალიისათვის, რომ ლიბია გადაეცეს ხანგრძლივ ბერძნის, ბერძნების ბლოკადა, კორეის ომი — ყოველივე ამას სტალინი აკეთებდა ხანგრძლივ ატომურ ბომბის სერიოზული წარმოების დაწყებამდე

ადვილი წარმოსადგენია, რა ენაზე დაიწყებდა სტალინი საუბარს, როცა ბერიას ორგანიზაცია მოაწესრიგებდა ატომური ბომბის წარმოებას!

ძირითადი უთანხმოება სტალინსა და პოლიტბიუროს შორის წარმოიშვა სწორედ მსოფლიო პოლიტიკის საკითხებზე. პოლიტბიუროო იდგა დასავლეთის პოზიციებზე: თერმობირთვული იარაღის ეპოკაში ომის შედეგი კაცობრიობის თვითმკვლელობა იქნება. ამიტომ პოლიტბიუროომ გადაუხედა ლენინის ძირითად დებულებას, რომელიც ამბობდა: იმპერიალიზმის ეპოკაში მსოფლიო ომები აბსოლუტურად გარდაუვალია ისევე. როგორც გარდაუვალია ამ ომების წიაღში მსოფლიო კომუნისტური რევოლუცია. პოლიტბიუროოში ფიქრობდნენ, რომ რამდენადაც ატომის ეპოკაში ომები შეიძლება იყოს მხოლოდ ატომური და, ამდენად ვერ მიგვიყვანენ რევოლუციამდე, ლენინის ამ სწავლებაზე და მასზე დაფუძნებულ კრემლის საერთაშორისო პოლიტიკაზე უარი უნდა ითქვას.

პოლიტბიუროს მოპაყავდა სხვა არგუმენტები: მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ წარმოიქმნილი მსოფლიო სოციალისტური სისტემა და მთელი მსოფლიოს ფართო მასების მოძრაობა მშვიდობისათვის შეძლებენ ახალი ომების თავიდან აცილებას. ხშირად ეს იყო სტალინსა და პოლიტბიუროს შორის წარმოქმნილი უთანხმობების მთავარი მიზეზი, რაც პარტიული დოკუმენტების ანალიზით მტკიცდება. ამასთან ღაკავშირებით მოგვიწევს შეეჩერდეთ სტალინის პოლემიკურ ნაშუშევარზე, „სოციალიზმის ეკონომიური პრობლემები სსრკ-ში".

სტალინის არც ერთი სხვა ნაშუშევრისთვის არ მიუმართავთ ასე ზშირად სოვეტოლოგებს, მაგრამ დასავლეთში მხოლოდ ეს ნაწარმოები დარჩა გაუგებარი. ეს ბუნებრივიც არის, დასავლეთის მკვლევარნი კითხულობდენ მხოლოდ ტექსტს, მაგრამ არ კითხულობდნენ და ვერ გაიგეს ქვეტექსტი, რადგან არ იცნობდნენ მიზეზებს, რომლებმაც ეს „ეკონომიური პრობლემები" წარმოშვა.

სტალინს ამ შემოხვევაში არ აინტერესებდა თეორია, მიზნად არ ისახავდა პოლიტეკონომიაში მარქსიზმის ახალი ინტერპრეტაციი კანონების აღმოჩენას. იგი სიტყვა კავშრის ხაგარეთ და საშინაო პოლიტიკის შემდგომი განვითარების უმნიშვნელოვანეს საკითხებზე ეკამათებოდა ცკ-ის სხვა წევრებს ხელმძღვანელებს. სტალინი რომ მათთან კამათობდა, ეს მხოლოდ ცკ-ის ხელმძღვანელებმა იცოდნენ და არ იცოდა არც ხალხმა, არც პარტიამ, მოუფესტს, არ იცოდნენ და არც შეეძლოთ ცოდნოდათ, დასავლეთის მკვლევარი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ამ უცოდინარობას აღარ მივეცემდა ისიც, რომ სწორედ მათ, ვისაც სტალინი ამ ნაშრომით ეკამათებოდა, „ეკონომიური პრობლემები“ გამოაცხადეს მარქსიზმში სტალინის გენიალური „წვლილად.“ ეს გააკეთეს იმ მიზნით, რომ წვლილით ამ ნაშრომებიდან გამომდინარე პრაქტიკული დასკვნები.

ეოველივე ამის შესახებ ჩვენ მხოლოდ სტალინის სიკვდილის შემდეგ გავიგეთ. „ეკონომიურ პრობლემებში“ სტალინის მოთხოვნებისა და სტალინის სიკვდილის შემდეგ ცკ-ის პრაქტიკული პოლიტიკის შედარება გვაძლევს გასაღებს, რომელთაც ადვილად იხსნება სადავო საკითხების სიიდუმლო.

ჯერ გავარჩიოთ პარტიული დოკუმენტების დადგენილებები. აი, რა ჩაწერა სტალინურმა პოლიტბიუროს XX ყრილობაზე:

„მთელს მსოფლიოში მიღებულია ადამიანი კითხულობს: გარდაუვალია თუ არა ახალი ომი, ნუთუ კაცობრიობას, რომელმაც ორი სისხლისმღვრელი ომი გადაიტანა, მესამეც ელის? არსებობს მარქსისტულ-ლენინური მტკიცება, რომ სანამ არსებობს იმპერიალიზმი, ომები გარდაუვალია... მაგრამ დღეს მდგომარეობა ძირფესვიანად შეიცვალა. ომის ფატალური გარდაუვალობა არ არსებობს. დღეს არსებობენ ძლიერი საზოგადოებრივი და პოლიტიკური ძალები, რომლებსაც „გააჩნიათ საკმაოდ ფართოდ ახალი ომის დაწყება“ (ალტერიანი XX ყრილობა, სტენოგრაფიული ანგარიში, 1956, ტ. I, გვ. 37-38).

აი, როგორ უარყოფდა ამას სტალინი:

„ამბობენ, თითქოს ლენინის თეზისი ომის შესახებ, რომ იმპერიალიზმი აუცილებლად წარმოშობს ომს, უნდა ჩაითვალოს დაძველებულად, რამდენადაც დღეს არსებობენ ძლიერი სახალხო ძალები, რომლებიც იბრძვიან მშვიდობის დასაცავად, გამოვიან ახალი მსოფლიო ომის წინააღმდეგ. ეს მცდარია... ომის გარდაუვალობა რომ ავიკიცოთ, უნდა მოიახოს იმპერიალიზმი“ (სტალინი, სოციალიზმის ეკონომიური პრობლემები სსრკ-ში“, 1952 წ. გვ. 36).

ანონიმები, რომლებსაც სტალინი XIX ყრილობაზე ეკამათებოდა, სწორედ მისი პოლიტბიუროს წევრები იყვნენ (ეს მათ ერთხელ ოღონდ დაამტკიცეს პარტიის XX ყრილობაზე).

„მშვიდობიანი თანაარსებობა“ — ეს ლენინური სტრატეგიის კოფური განსაზღვრაა: დაკმაბილ კაპიტალიზმი, მაგრამ არა რუსეთის სამხედრო ძალით, რაც შეუძლებელია, არამედ, ავაფეთქოთ იგი შიგნიდან ოდეის და ხალხის ინფორმატიაციით და პერმანენტული რევოლუციური დიერსიით“. ამიტომაც „სკკპ-ის პროგრამაში“ (1961 წ.) წერია, რომ მშვიდობიანი თანაარსებობა „არის კლასობრივი ბრძოლის სპეციფიკური ფორმა.“ უნდა აღინიშნოს, რომ სტალინის მემკვიდრეები, უღალატეს რა ლენინის სიტყვას, ერთგულნი დარჩნენ მისი სულისა, რასაც ვერ ვიტყვით თვით სტალინზე.

ლენინი წერდა, რომ იმპერიალიზმის ეპოქაში ომი გარდაუვალია, რომ იმპერიალიზმი დამსაფი და მომაკვდავი კაპიტალიზმის ბოლო სტადიაა. ამას წერდა, მაგრამ რეალობის კარგად განვითარებულმა გრძნობამ საწინააღმდეგო თეზისიც ათქმევინა: კაპიტალიზმი იმპერიალიზმის ეპოქაში უფრო სწრაფად ვითარდება, ვიდრე მანამდე.

სტალინი თვლიდა, რომ მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ეს მტკიცება არარელევანტია. იგი წერს:

„ვანა შეიძლება ვამტკიცოთ, რომ კვლავაც ძალაში რჩება 1916 წლის შემოდგომაზე წარმოთქმული ლენინის თეზისი ომის შესახებ, რომ მიუხედავად კაპიტალიზმის ლპობისა, „კაპიტალიზმი იზრდება უწინდელზე განუსაზღვრელად უფრო სწრაფად“? მე ვფიქრობ, რომ ამის მტკიცება შეუძლებელია. მეორე მსოფლიო ომთან დაკავშირებულმა, ახალმა პირობებმა, შეიძლება ჩაითვალოს, რომ ამ თეზისს ძალა დაუკარგა“ (იქვე, გვ. 32).

გამოდიოდა, რომ დასავლეთის ეკონომიკა და ტექნიკა ვეღარ განვითარდებოდა, რომ კაპიტალიზმი უკვე საბოლოოდ დალპა. აქედან ლოგიკური დასკვნა: მოვიდა დრო, ბოლო მოელოს მსოფლიო კაპიტალიზმს! ბუნებრივია, პოლიტბიუროს რეალისტები ამას ძალიან სახიფათო ილუზიად თვლიდნენ.

იმავე ნაშრომში სტალინი პოლიტბიუროს ეკამათებოდა არა მარტო საგარეო-პოლიტიკურ, არამედ შიდაეკონომიურ საკითხებზეც. იგი წერს:

„კაპიტალისტური წარმოების მიზანი მოგებაა... სოციალისტური წარმოების მიზანი კი არის არა მოგება, არამედ ადამიანი და მისი მოთხოვნები“ (იქვე, გვ. 77).

ადამიანზე სტალინის ასეთი ზრუნვის შედეგად საბჭოთა წარმოების 50%-ზე არარენტაბელური იყო. ხრუშჩოვი ამ მდგომარეობიდან გამოსცდა „ვოლუნტარიზმით“ ცდილობდა და დამარცხდა კიდეც. უფრო პრაგმატულმა კოსიგინმა და ბრეჟნევმა ცკ-ის სეკტემბრის პლენუმის გადაწყვეტილებაში პირდაპირ ჩაწერეს (1965 წ.):

„გაუმჯობესდეს გამოყენება ისეთ უმნიშვნელოვანეს საშუალებათა, როგორიც არის მოგება, ფასი, პრემია, კრედიტი“ (სკკპ რეზოლუციები. 1972, ტ. 8, გვ. 519).

პოლიტბიუროს წევრთა უმეტესობა ფიქრობდა, რომ სამანქანო-საცრაკტორო სადგურის მთელი ტექნიკა უდა გადაეცეს კოლმეურნეობებს, სტალინი კი წერდა:

ვინც „გვთავაზობს, რომ სამანქანო-საცრა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ქტორო სადგური საყურეზეში მიეკიდოთ კოლმეურნეობებს, ცდილობს, უკან დააბრუნოს ისტორიის ბორბალი... ეს კომუნიზმთან კი არ დაგვაბრალებდა, არამედ, პირიქით, დაგვაწარებდა მას" („ეკონომიური პრობლემები", გვ. 91).

სტალინის შემდგომმა ხელმძღვანელობამ სამეცნიერო-საერაკტორო სადგურები კოლმეურნეობებს გადასცა.

სტალინი წერდა:

„რა ღონისძიებებია საჭირო იმისათვის, რათა საკოლმეურნეო საკუთრება, რომელიც არ წარმოადგენს საერთო სახალხო საკუთრებას, ავამაღლოთ საერთო სახალხო საკუთრების დონემდე? ზოგიერთი ამბობაენ ფიქრობს, რომ, უბრალოდ, საჭიროა საკოლმეურნეო საკუთრების ნაციონალიზაცია და მისი საერთო სახალხო საკუთრებად გამოცხადება... ეს წინადადება მცდარია და მიუღებელი" (იქვე, გვ. 87).

სტალინის ამ განცხადებიდან ზუსტად ერთი წლის შემდეგ და მისი სიკვდილიდან ექვსი თვის შემდეგ შედგა აკ.-ის სექტემბრის პლენუმი (1953 წ.), რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა კოლმეურნეობების ნაციონალიზაციას, ხოლო ბრეჟნევის ხელმძღვანელობამ ფორსირება გაუკეთა ნაციონალიზაციას და კოლმეურნეობათა მნიშვნელოვანი ნაწილი მეურნეობებად გადააკეთა; ხშირად ისინი ითვლებიან „საერთო სახალხო" საკუთრებად. შენაჩრეულნი კოლმეურნეობებიც, აკ.-ის მარტის პლენუმის და, განსაკუთრებით, მაისის პლენუმის გამოუქვეყნებელი გადაწყვეტილების (1965 წ.) სახელმწიფო საკუთრებად იქცა.

სტალინი წერდა:

„სასაქონლო ბრუნვა შეუთავსებელია სოციალიზმიდან კომუნიზმში გადასვლის პერსპექტივასთან... საკოლმეურნეო წარმოების ნამეტი გადის ბაზარზე და ამ სახით ერთვება სასაქონლო ბრუნვაში... საჭიროა საკოლმეურნეო წარმოების ნამეტი გამოითქმის სასაქონლო ბრუნვის სისტემიდან და ჩაერთოს სახელმწიფო წარმოებისა და კოლმეურნეობებს შორის საპრდფუტო გაცვლის სისტემაში. ამაშია არსი" (იქვე, გვ. 92-93).

ბრეჟნევის ხელმძღვანელობამ და, განსაკუთრებით თანმიმდევრულად და ამიტომ უფრო ეფექტურად, ბრეჟნევის ხელმძღვანელობამ დაამტკიცა, რომ სწორედ „არსი" მდგომარეობს აბსოლუტურად საწინააღმდეგოში: ეს არის სასაქონლო ურთიერთობის და სხვა კაპიტალისტური კატეგორიების (მოგება, ფასი, რენტა, პრემია) განვითარება და გამოყენება, როგორც მრეწველობაში, ისე სოფლის მეურნეობაში.

უფრო მეტიც. საბჭოთა სოციალისტური ეკონომიკა თანდათანობით ჩაერთო მსოფლიო სასაქონლო ბრუნვის ორბიტაში, საბჭოთა ეზოურნი დაიწყეს კაპიტალისტების მოწვევა, რათა მათ თავიანთი კრედიტებით, ტექნიკითა და ტექნოლოგიით ხელი შეეწყოთ „ეკონომიზმის" მშენებლობისათვის.

რამდენჯერაც უნდა გადადრიალდეს სტალინი საფლავში, საბჭოთა კავშირი ასეთი პოლტიკით მხოლოდ მოიგებს. ამ თვალსაზრისითაც სტალინის მოწაფეები უფრო მეტად არიან ლენინელები, ვიდრე თვით სტალინი. აკი ლენინი ამტკიცებდა:

„პიუუუაზის დამარცხება ცოტაა, იგი ჩვენ-თვის უნდა ვამუშაოთ... მეურნეობას უკეთ გავუძღვებით მაშინ, თუ კომუნისტება შეძლებენ ეს მეურნეობა სხვისი ხელებით ააშენონ" (ოკა (ბ) II ყრილობა. სტენოგრამფიული ანგარიში 1961 წ. გვ. 81).

კრემლის ახალი ხელმძღვანელობა ასეც იქცევა.

ჩვენ შეეჯერდით სტალინსა და პოლტბიუროს შორის წამოპრალ იმ სადავო საკითხებზე, რომლებიც ცხადად ჩანს პარტიულ დოკუმენტებში. იყო ისეთი უთანხმოებებიც, რომლებიც ძალიან ცრუდ აღწერდნენ ჩვენამდე.

სტალინის შედა კანონები ასეთი უთანხმოების მიზეზი იყო, მთავრობის ხელმძღვანელის მოთხოვნა არმიაში, პარტიაში, სახელმწიფო აპარატში ახალი „დიდი წმენდის" ჩატარების შესახებ. და ის, რომ საკართველოს მაგალითზე უნდა გაგრძელებულიყო ყველა მოკავშირე და ავტონომიური რესპუბლიკის მასიური წმენდა „ბურუუაზიული ნაციონალისტებისაგან." საკართველოს შემდეგ უკრაინის რიგი დადგა (1952 წლის ივნისში უკრაინის აკ.-ის პლენუმზე მთავარი საკითხი იყო უკრაინის „ბურუუაზიული ნაციონალიზმი").

სტალინსა და პოლტბიუროს შორის მთავარი უთანხმოება გამოუწვევია საერთაშორისო პოლიტიკაში ახალ დოკერინას „შეგიდნობიანი თანაარსებობის" შესახებ ლენინის სტილში. სტალინის მოწაფეები და თანამებრძოლნი თელდნენ, რომ „მშვიდობიანი თანაარსებობა სოციალიზმსა და კაპიტალიზმს შორის, ლენინის თანახმად, საბჭოთა საგარეო პოლიტიკის „გენერალური ხაზია." სტალინი პასუხობდა, რომ „თანაარსებობის" ლოზუნგი ფეკმოტივად ამერიკელმა იდეოლოგმა გამოიგონეს სოციალისტური ბანაკის წინააღმდეგ მეოსამე მსოფლიო ომის მოსამზადებლად.

სინამდვილეში, სტალინი ლენინთან სრულიად შეთანხმებულად ფიქრობდა, რომ საბჭოთა საგარეო პოლიტიკის „გენერალური ხაზი", ეს არის მსოფლიო პროლეტარული რევოლუციის კური, ხოლო რაც შეეხება „თანაარსებობას", ლენინთან საერთოდ ვერ ისაუბრთ ამ სიტყვას.

ძალიან უარყოფით, შეიძლება ითქვას, საბჭოთა კავშირისთვის მავნებელური როლი ითა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მაშა სტალინის მეორე პოზიციიან: მცდარი იყო მისი აზრი, რომ მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ არ მომხდარა არავითარი ფაქტური განსავითარებელი კოლონიური ბალანსისა, შეიცვალა მხოლოდ კოლონიალიზმის ფორმა და ყველა ეს ნაწილები და სუკარნოები — დასავლეთის იმპერიის დაქირავებული სატრაპები არიან.

სტალინის თანამებრძოლნი თვლიდნენ, რომ ახალი პოზიცია საბჭოთა კავშირს ხელს უშლის განთავისუფლებული კოლონიების ზურგში მოექცეს. მიიზიდოს და მოაქციოს ისინი საბჭოთა ზემოქმედების ქვეშ და დაუპირისპიროს ისინი თავიანთ ყოფილ მეტროპოლიებს. ამაში სტალინის მოწაფეები სამართლიანად ხედავდნენ ეუსპანიის საბჭოთა ელჩისა პოლიტიკის უდიდეს მომავალს. ეს იყო სხვა კონტინენტებზე, მსოფლიო ზღვებსა და ოკეანეებზე გასული რეალური საშუალება.

სტალინის მოწაფეები ფიქრობდნენ, რომ შესაძლებელია და საჭიროა სსრკ-მ მატერიალურად მიიღოს მონაწილეობა ყოფილ კოლონიებში მართვის განსაკუთრებული ფორმებისა და ახალი ტიპის სოციალური ცხოვრების შესაქმნელად.

ახლა დავუბრუნდეთ XIX ყრილობას და გავარჩიოთ ზოგიერთი ფაქტი, რომლებსაც, მართალია, ოქმებიდან ვიცნობთ, მაგრამ ისინი საჭმის არსს ხსნიან.

ერთი ასეთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტი ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ — ყრილობა გაუსწორა ერთ-ერთ „ჯაშუს" (მოლოტოვს) და დაუუბრავს მეორე „ჯაშუს" (ფორშილოვს).

მეორე სიურპრიზი: სტალინური ტრადიციის სასარისპირად ყრილობის პრეზიდიუმში არ აირჩიეს პოლიტბიუროს სამი წევრი: მიქოიანი (ნიხა ორი შვილი, ვენერლები ციხეში ისხდნენ), ანდრეევი (რომლის ებრაელი ცოლი დაპატიმრებული იყო) და კოსიგინი (რომელიც ებრაული იყო ედანოველების საქმეში).

და კიდევ ერთი სიურპრიზი: პოლიტბიუროს წევრთა სიაში ბერია, რომელიც „სამეგრელოს საქმეშიდან" შესაბე იყო მოლოტოვისა და მალენკოვის შემდეგ, ახლა მეხუთე ადგილზე აღმოჩნდა. ამას გვაქცევს 6 ოქტომბრის ყრილობის დილის ოქმი. პარტიას რომ ეს გაუგებრად არ ჩაეთვალა, „ეროვნულ ... საღამოს სხდომაზე კვლავ იგივე თანმიმდევრობით ... ბერიამ ... ...

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჟურნალ „ულდუზის“ რედაქციას

ძვირფასო მეგობრებო!

ტრაგედია, რომელიც უკანასკნელი ერთი წლის განმავლობაში თავს დაატყდა ქართველ და აზერბაიჯანელ ხალხებს, მოუშუშებელ ჭრილობად დარჩება თაობათა ხსოვნაში.

აპრილისა და იანვრის ხოცვა-ყლეტამ თბილისსა და ბაკოში, წარმოაჩინა „გარდაქმნას“ ამოფარებული პირსისხლიანი იმპერიის ნამდვილი სახე, დაგვანახა, რომ ცენტრის აგრესიული ძალები ერთგულად აგრძელებენ ცარისტული რუსეთის დიდმპყრობელურ პოლიტიკას და ცდილობენ ხელუხლებლად შეინარჩუნონ „ხალხთა საპყრობილე“.

აპრილისა და იანვრის დღეებმა თუმცა უდიდესი მწუხარება მოგვიტანა, მაგრამ ამავე დროს, საბოლოოდ გამოაფხიზლა ჩვენი ხალხები და დაგვანახა, რომ ჩვენი ეროვნული ხსნისთვის არ არსებობს სხვა გზა, გარდა საკუთარი სახელმწიფოებრიობის აღდგენისა. ამ მიზნის მისაღწევად კი გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს კავკასიის ხალხთა საბრძოლო სოლიდარობასა და ურთიერთ მხარდაჭერას.

უნდა გითხრათ, რომ ქართველი ხალხი გულწრფელად აღფრთოვანა აზერბაიჯანელი ხალხის თანადგომამ და თანაგრძნობამ 9 აპრილის წლისთავზე. იმ სამგლოვიარო დღეებში თბილისს ეწვია აზერბაიჯანელთა მრავალი დელეგაცია და ღირსეული პატივი მიაგო 9 აპრილს დაღუპულთა ხსოვნას. ტრაგედიის ადგილზე აზერბაიჯანელთა ერთ-ერთმა დელეგაციამ დადგა მემორიალური დაფა. ეს იყო ამაღელვებელი დღეები და ჩვენს ხალხებს შორის ჭეშმარიტი მეგობრობის გამოხატულება.

ჩვენი რედაქციისა და ავტორთა კოლექტივის სახელით გვინდა დიდი მადლობა მოვახსენოთ მთელ აზერბაიჯანელ ხალხს, თქვენს ავტორებსა და მკითხველებს გულწრფელი თანაგრძნობისა და თანადგომისათვის.

გამოვთქვამთ რწმენას, რომ ქართველი და აზერბაიჯანელი ხალხები, რომელთა მეგობრობას ხანგრძლივი ისტორიული ფესვები აქვს, კვლავაც ერთად იქნებიან ჭირში და ლხინში, ერთად იქნებიან თავისუფლებისათვის ბრძოლაში და გამარჯვების ზეიმშიც.

ჟურნალ „ცისკარის“ რედაქცია

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ფრთხილად: სოციალ-დემოკრატია!

მსოფლიო სოციალ-დემოკრატიული მოძრაობა ჯერ კიდევ საუკუნის დასაწყისში დაუპირისპირდა ილია ჭავჭავაძის ეროვნულ იდეებს. ჭადაგებდა რა სოციალიზმის მარქსულ კლასებად დაყოფას და მსოფლიო პროლეტარული რევოლუციის გარდაუვალობას, სოციალ-დემოკრატიული მოძრაობა უარყოფდა ეროვნული ინტერესების ყოველგვარ გამოვლინებას, მარქსისტებული კოსმოპოლიტიზმის იდეებით წარმართვადა სოციალიზმის გაუქნობიერებელ ფენებს და დემაგოგიურად აღვივებდა სამშობლოსა და ეროვნების ცნებებისადმი მტრულ დამოკიდებულებას. დღეს უკვე ფიქრობენ შეიძლება თქვას, რომ ქართველი სოციალ-დემოკრატების შეთქმულების მსხვერპლი გახდა ქართველი ერის ნამდვილი ბელადი და მოკრძალებული ილია ჭავჭავაძე, ხოლო გარეშეოტაბა წეალობით ხელისუფლების სათავეში მოკცეულმა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მემკვიდრე ქართველმა მენშევიკებმა ვერ შეძლეს თავისუფალი საქართველოს შენარჩუნება, ირჩენენ რა ყოველად გაუმართლებელ კომპრომისს და დათმობებს ახალ რუსული სოციალ-დემოკრატიის საფუძველზე აღმოცენებული ბოლშევიკური რუსეთისადმი. სამწეალოდ, სოციალ-დემოკრატიულმა მთავრობამ ბედის ანაბარა მიატოვა ქართველი ხალხი და საზღვარგარეთ გაიქცა. ეს მოქმედება, პოლიტიკური თვალსაზრისით, არ შეიძლება სხვაგვარად შეფასდეს თუ არა ეროვნული ღალატი. სხვა საკითხია, რომ ჩვენ დღეს გაგებით და შემწყნარებლურად ვეკიდებით დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობის მოღვაწეობას.

სოციალ-დემოკრატიული მოძრაობა ყველა დროსა და ეთნოსებში მარქსიზმის ეროგიული მიმდევარი იყო და მის ორ ფრთას — ბოლშევიზმსა და მენშევიზმს — ანარსდეს ჭმენია ხელიოული უთანხმოება სოციალურ და ეროვნულ საკითხებში, უთანხმოებანი უმეტესად ზენიდა ზინა-პარტიული ხასიათისა იყო, ხოლო სადამდე მიიყვანა ყოფილი რუსეთის იმპერიის ხალხები სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მემკვიდრე ბოლშევიკურმა რეჟიმმა, დღეს ესეც ცხადია.

ფაქტია, რომ ჩვენს დღეებში, სწორაფად დაიწყეს აღმოცენება სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიებმა და ორგანიზაციებმა მოელი კავშირის მასტაბით. ამ ტიპის პარტია ცოტა ხნის წინათ საქართველოშიც შეიქმნა და უმალვე დიასნანსი შეიტანა ეროვნულ მოძრაობაში. ჯერ იყო და მისი ერთ-ერთი ხელმძღვანელი ოპოზიციური პარტიებისა და ორგანიზაციების 1990 წლის მარტის კონფერენციაზე წარბშეუხრელად ამტკიცებდა — თავისუფალ საქართველოში ხელისუფლების ერადგერთი კანონიერი მფლობელი ჩვენი პარტია უნდა იყოსო(!), ხოლო ა ამრილს „სახალხო განათლებაში" გამოქვეყნდა თბილისის ერთ-ერთი საწარმოს მუშაკთა ჯგუფის წერილი ზვიად გამსახურდიასადმი, საიდანაც ნათელი გახდა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მიმდიდებულება საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მიმართ.

სოციალ-დემოკრატიული პარტიებისა და ორგანიზაციების შექმნის კამპანია, მათი იდეების დაუბრკოლებელი პროპაგანდა პარტიული პრესის საშუალებით, სამართლიან ეჭვს ბადებს საზოგადოებაში: ხომ არა გვაქვს საქმე კომუნისტური მოძრაობის პირველადი ხასიასკენ მიბრუნებასთან? სოციალ-დემოკრატიული მოძრაობის გაშლა სწორედ ცენტრის იდეოლოგია ხელდახმით ხომ არ ხდება? ამ ეჭვს ისიც აძლიერებს, რომ კომუნისტური პარტია, მისი დღევანდელი სახით, სამოელოოდ გაკოტრდა ხალხის თვალში, ამიტომაც, იმპერიული იდეების ნაფიცი მსახურნი ცდილობენ ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობებს ახალი პოლიტიკური ძალა დაუპირისპირონ, რომელიც ერთგულად გაგუვება მარქსისტული კოსმოპოლიტიზმისა და „პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის" გზას.

დღეს, საბედნიეროდ, ყველა ადამიანს აქვს საშუალება თავისი შეხედულებისამებრ შეეფიდეს ნებისმიერ პოლიტიკურ პარტიას და საზოგადოებრივ ორგანიზაციაში, მაგრამ პოლიტიკურ ასპარეზზე არიან ძალები, რომელთა სამსახურში ჩადგომა, რმოელად რომ ვთქვათ, ზნეობრივ მოკმედებად ვერ ჩაითვლება.

მიმოგზიერელი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

„ო, წმინდაო გულუბრყვილობავ!"

ამბობენ, როცა იან ჰუსი დასაწყვავად ამყავდათ, თვალი მოპარა ვიღაც დედაბერმა როგორ მიუმარჯვა ეოცოსს ფიჩი. მაშინ დიდმა რეფორმატორმა თურმე წამოიძახა ისტორიული სიტყვები: „ო, წმინდაო გულუბრყვილობავ!", რითაც ერთგვარად შეემსუბუქა ცოდვა ინკვიზიციის მიერ გონებადაბნეულებულ დედაბერს.

ეს ამბავი გაგვახსენდა, როცა რედაქციაში ქალბატონი ლალი ვათიაშვილის წერილი მივიღეთ. მოუხდავად იმისა, რომ წერილის ავტორი ყოველად უარყოფით დამოკიდებულებას იჩენს ჩვენი ზოგიერთი პუბლიკაციისადმი, საჭიროდ ჩავთვალეთ მისი შეხედულებების მკითხველისათვის გაცნობა, თუმცა ლ. ვათიაშვილთან კამათს არ ვაპირებთ და მისი აზრების კომენტარებაც მკითხველისათვის მიგვანდვია.

მაშ ასე, ნაწყვეტები ლ. ვათიაშვილის წერილიდან (ავტორის სტილი დაცულია):... „გაბრიელ ჯაბუშანურის პოემის წაკითხვისას გული ცუდად გამიხდა, თუ პოემის ავტორი ქართველია, ნეტავი ენა როგორ მოუბრუნდა ასეთი საზიზღარი ლექსის დასაწერად, ან თქვენ როგორ მიეცით თავს უფლება ამის დასაბეჭდად (ბგფლისხმენ გაბრიელ ჯაბუშანურის პოემა „ინვენქტივა-მონუმენტი", „ცისკარი" № 2. რედ). ...ნეტავი ისეთი დრო მოვიდოდეს, რომ ყველა, ვინც სტალინის ლანძღვის მეტს არაფერს აკეთებს, თავისი ხელით იკლავდნენ თავს, სტალინი მსოფლიომ აღიარა და თქვენ მისი ლანძღვის უფლება არა გაქვთ... ყველა გორელის სალოცავი ხატია სტალინი, მე მეამაყება, რომ გორელი ვარ და ქართველობაც ხეირად სტალინის ქართველობით მეამაყება... სტალინისნაირი, მე მგონი, მეორე აღარ დაიბადება და თუ დაიბადება, ნეტავი მის მომხრე თაობას..."

აქვე, ქალბატონ ლალი ვათიაშვილის საყურადღებოდ დავძენთ, რომ გაბრიელ ჯაბუშანურმა თავისი პოემა სტალინის სიცოცხლეში დაწერა, რის შესახებაც პოემის ანოტაციაში არის ნათქვამი, ხოლო გაბრიელ ჯაბუშანურის შესახებ ბიოგრაფიული ცნობები ჟურნალის ყდაზეა დაბეჭდილი.

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
«ЦИСКАРИ»
Издательство ЦК КП Грузии

ჩვენი მისამართი: თბილისი, 380026, მარჯანიშვილის ქ. № 1. ტელეფონი 99-85-81

გადაეცა ასაწყობად 14.03.90 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 3.05.90 წ., ქაღალდის ზომა 70×108¹/₁₆, ფიზიკური ფორმათა რაოდენობა 10. პირობით ფორმათა რაოდენობა 14. ააარ. სგ. თაბახი 15,85. შეკვეთა 649. ეუ 07947. ტირაჟი 47 000.

საქართველოს კპ ცკის გამომცემლობის შრომის წითელი დროშის ორდენოსანი სტამბა, თბილისი, მ. კოსტავას ქ. № 14.

Ордена Трудового Красного Знамени типография издательства ЦК КП Грузии
г. Тбилиси, ул. М. Костава, 14.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ირაკლი ჯაფარიძე

დაიბადა 1968 წელს თბილისში. 1985 წელს დაამთავრა მესამოცე საშუალო სკოლა და იმავე წელს ჩაირიცხა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში — ფილოლოგიის ფაკულტეტზე. ამჟამად მეხუთე კურსის სტუდენტია. ცხოვრობს თბილისში. ცოლ-შვილიანია. იბეჭდება პირველად.

ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე ბერდიაევი (1874-1948 წწ).

რელიგიური ეგზისტენციალიზმის ერთ-ერთი ფუძემდებელია. 1922 წლიდან ემიგრაციაში. ადამიანის არსებობის ხაზრისის კვლევა, სუბიექტის, პიროვნების თავისუფლების აუცილებლობის აღიარება და აქედან გამომდინარე კრიტიკა ყოველგვარი ფორმაციისა, როცა ზღუდავს ადამიანის შინაგან თავისუფლებას, რაც იწვევს მის გაუცხოებას გარესამყაროში; იქნება ეს ტექნიკური ცივილიზაცია თუ სოციალური რევოლუციები — ბერდიაევის ფილოსოფიური მოძღვრების ქვაკუთხედია.

დღემდის თქმ ჩვენთან მხოლოდ მისი მოძღვრების კრიტიკა შეიძლებოდა. ახლა უშუალოდ ამ მოძღვრების გაცნობის საშუალებაც გვეძლევა.

ავგუსტ სტრინდბერგი (1849-1912 წწ).

მსოფლიოში აღიარებული შვედი მწერალია. საყოველთაოდაა ცნობილი სტრინდბერგის ნოველები და რომანები, მაგრამ მწერალმა უფრო დრამატურგიით გაითქვა სახელი.

სტრინდბერგის პიესებმა მთელი მსოფლიოს თეატრები მოიარეს, გაცოცხლდნენ კინოეკრანებზე. განსაკუთრებით ეს ითქმის „ფრეკენ იულია", „ერიკ მე-14"-ე, „ნიკვდილის როკვა" და სხვა.

ქართულად სტრინდბერგის პიესა პირველად დაიბეჭდა ჟურნ. „საბჭოთა ხელოვნება"-ში 1984 წ. თარგმნა აკაკი ბრეგაძემ.

განზრახულია მისი პიესების ქართულ ენაზე გამოცემა.

6 29/66 X

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ფასი 60 კაპ.

ინდექსი 76288